

KAREL PECKA

M O T Á K Y N E Z V Ě S T N Ě M U

KPecka

P r a h a

1 9 8 0

© Karel Pecka

Opsáno jako rukopis

Další opisování rukopisu není dovoleno

PRVNÍ DÍL

C E S T A K E D N U

S O U D

Předseda senátu byl krásný muž. Měl štíhlou atletickou postavu a když povstal, převyšoval přisedící po stranách o půl hlavy. Mohlo mu být nanejvýš pětatřicet let, fotografie jeho obličeje by se stala ozdobou titulní stránky každého magazínu. Se snědou pletí, pravidelnými protáhlými rysy, ušlechtilé formovaným nosem a pevnou bradou, přes pečlivé vyholení ^{7.1.1} namodralou hustým podrostem vousů, představoval typ filmového krasavce, jehož výtvarník podle scénaristického předpisu přioděl soudcovským talárem a baretem. Jmenoval se ostatně Ruggiero Ritt. Tyto okolnosti poněkud ovlivňovaly ráz přelíčení, zdálo se, jako by degradovaly jeho vážnost na úroveň pouhé hry.

Ruggiero Ritt četl plynou češtinou, zvukným a příjemným hlasem, jménem republiky rozsudek čtyřem obžalovaným. Jeho projev podmalovávaly zvuky štkání a posmrkávání z auditoria, kde naslouchali příbuzní těch čtyř. Při vyřčení výše trestu pohnutí vzadu zesílilo, ozval se dokonce tlumený výkřik. Před-

seďa Ritt se však tím nenechal mýlit a pokračoval. Když skončil, sklapl desky se spisy, vsunul slohu do podpaží a připojil poučení o délce odvolací lhůty. Naposledy se rozhlédl jiskrnýma očima po soudní síni a provázen přísedícími obrátil se k odchodu.

Odnikud nezaznělo 'STOP!', cvaknutí zhasínaných reflektorů, kamera neběžela. Záběr nevyžadoval přetočení, výsledný tvar sekvence byl zdařilý, i když probíhala svižněji, než by se dalo očekávat. Alespoň Milan Nesládek, filmový režisér, pochyboval, že by celý průběh přelíčení dokázal natočit za jeden a půl dne, jak se právě odehrálo ve skutečnosti. Ladislav Babiak stál s pokleslými rukama. Do kulatých očí za skly brýlí mu vhrkly slzy. Tlusté tváře se mu viditelně chvěly. Dostal dvanáct let stejně jako Nesládek. Byl filmovým scénáristou, filmařský charakter procesu to jen zdůrazňovalo. Nebylo to přelíčení s filmovými pracovníky, nýbrž filmařské.

"Jak je to možné?" šeptal drkotavě. "K ničemu jsem se nepřiznal, vůbec nic mi nedokázali."

Franta Komárek k němu přistoupil a s úsměvem mu řekl:

"Čemu se divíš? Soud nabyt přesvědčení, že jsi vinen. Neblázní a buď rád, že nám nedali špagát."

Vilém Svoboda se odvrátil a pohlédl z okna. Venku byl pošmourný den. Střechy domů v dálce se leskly listopadovým deštěm. Počasí odpovídalo náladě, která ho provázela během

těch dvou dnů. Radost ze setkání s přáteli po šesti měsících vyšetřovací vazby netrvala dlouho. Zpočátku s údivem, později se stupňovaným rozladěním naslouchal výpovědi Milana Nesládky, který odvolal své doznání z vyšetřovací vazby, popřel svou účast na vydávání časopisu, autorství textu článků a letáků, a přehodil všechno chladnokrevně na ostatní tři spoluobžalované. Za sebe mu nic nevyčítal, přiznal se k tomu, co dělal, a o jeden článek víc nebo méně už nepadalo na váhu. Nebo, přesněji vzato, nemělo by mít takovou váhu, aby ho odsoudili k smrti, jinak mu připadalo dost lhostejné, jestli mu dají patnáct nebo pětadvacet. Horší bylo, že Milanova výpověď položila Babiaka, který měl, jak se mu zdálo, značnou naději na osvobozující rozsudek. Že Babiaka zatkli teprve krátce před soudem, že neprošel peklem výslechů, a tak se mu podařilo udržet své tvrzení o naprosté nevině, to byla jiná věc. Místy se proces zvrhal ve zpyšnou frašku. Když se předseda tázal po autorství jednotlivých článků, Nesládek a Babiak mlčeli a seděli jako přibití.

"Psal jste inkriminovaný článek snad vy, obžalovaný Svoboda," obrátil se Ritt nakonec na Viléma.

Svoboda povstal, podíval se zpříma do uhrančivých očí Ruggiera Ritta a přikývl.

"Ano, pane předsedo, ten článek jsem napsal já," řekl a zase se posadil.

Při otázce na další text bylo odpovědí opět zaryté mlčení. Netrvalo však dlouho. Ačkoli všichni věděli, že tu úvahu napsal Milan, náhle se zvedl Franta Komárek.

"To jsem napsal já, pane předsedo," přiznal se.

A pak střídavě vstávali a hlásili se k autorství článků, které napsali, až to Ruggiera Ritta otrávil, zavřel výtisk ilegálního časopisu s názvem 'Za pravdu' a odmaunul jej stranou. Aby se pídil po pravdě v této při, to ho ovšem ani nenapadlo. A také mu na to nezbývalo dost času. Soudy pracovaly velkoryse a na vysoké obrátky.

Několik podobných detailů nestačilo vyvážit trapnost většiny jiných. Celé ty dva dny čekal, že Nesládka nebo Babiaka, ale spíš Nesládka, protože ten oproti Babiakovi neměl žádnou šanci vyváznout, přemůže stud, že se vzchopí k postojí ne-li důstojnosti, tak alespoň lidské slušnosti, přestane blekotat, kličkovat a ponižovat se, když je zřejmé, že tahle hra, v níž nelze nic uhrát, je pouhá fraška. Nedočkal se, závěrečné řeči obou nasadily ještě všemu korunu, a tak nakonec musel přiznat, že všichni dohromady, jakožto odbojová skupina, vypadají k smíchu, že vzbuzují na nejvyšší útrpnost. Cítil se popliván, roztrpčen a znechucen. Nespatoval žádné zadostičinění v ironickém vyznění rozsudku, když, na rozdíl od nevinných obou spoluobžalovaných, kteří vyfasovali po tuctu, Franta Komárek a on sám obdrželi jen po jedenácti letech.

Jestliže měli představovat opozici, obraz, jaký o sobě poskytl, byl vskutku žalostný. Svoboda uvažoval, nako-
lik k tomu přispěl svým podílem. Skutečnost, že oba starší
přátelé se zachovali jinak, než od nich očekával, způsobila,
že se náhle ocitl bez opory, s níž samozřejmě počítal,
že se cítil zaskočen neočekávanou změnou poměrů, zmaten a
jako by vydán na pospas. Ve snaze nikomu neublížit, nikoho
nepoškodit a nikoho neshodit musel lhát, zapléтал se ve
vlastních odpovědích, motal se ode zdi ke zdi v palbě otá-
zek předsedy senátu a hlavně prokurátora a vypadal stejně
směšně jako ti dva, co se bili o vlastní kůži bez ohledu
na prostředky. A náhle mu došlo, k jakému výsledku se do-
pracovali ti dva. Nezachránili se, neprolhali, vyfasovali
po dvanáctce a tu všechnu špínu na sebe nakydali jenom na-
víc. Kdyby byl Milan přistoupil k věci z nadosobního hledis-
ka, mohli se stát morálními vítězi, i kdyby Babiaka nedo-
stali domů, tak jako tak by je ta rozjetá mašinerie převál-
covala, ale nemuseli prohrát úplně všechno.

Za zády zaslechl změť hovorů obhájců s odsouzenými.

"V každém případě se odvoláme," domlouval starší šedi-
vý doktor Babiakovi. "Nevěšte hlavu, určitě dosáhneme změ-
ny rozsudku."

Nesládek se domlouval se svým advokátem opodál. Nej-
blíže stál Franta Komárek. Když Svoboda odvrátil pohled od
okna, uviděl přicházet svého obhájce. Byl to menší opleša-

tělý muž s vystouplým břichem.

"Chcete se odvolávat, pane Svobodo?" otázal se obhájce.

"Ne," řekl Svoboda. "Beru to tak, jak to je."

"Myslím, že je to rozumné," přikývl obhájce. "Rozsudek je téměř na spodní hranici výměry. Soud mohl vyslovit i vyšší trest."

Svoboda se chladně usmál. Tenhle podařený obhájce, přidělený ex offo, mu od začátku připadal spíše jako vyšetřovatel. Před soudem ho dvakrát krátce navštívil ve vazbě, nepřinesl ani krabičku cigaret, a v závěrečné řeči se zmohl jedině na žádost o nejnižší výměru trestu. "Slavný soude, pohleďte na mého mandanta, vždyť je to mladíček, takřka mu ještě teče mléko po bradě," apeloval s pohnutím v hlase na city senátu. Dobrák, stejně se mohl dovolávat soucitu tygrů, jimž byla předhozena kořist. Zhostil se své úlohy se zdarem, nebude mu vskutku vytýkáno, že se nějak angažoval ve prospěch nepřítele nového zřízení. Koneckonců i on byl součástí onoho justičního mechanismu, který svou ozvláštněnost hrdě označil přídomkem - třídní.

"Sbohem, pane doktore," řekl Svoboda. "Děkovat vám snad nemám zač."

"Chápu vaše rozpoložení, pane Svobodo, ale co jste mohl očekávat za prokázanou a doznanou protistátní činnost?" rozhodil rukama advokát.

Svoboda se od něho odvrátil a podíval se do auditoria. Za přepážkou, rozdělující síň na dvě poloviny, se shlukli příbuzní a známí. Kromě svých rodičů a Jany, ženy Milana Nesládky, s níž se několikrát setkal při návštěvách v jeho bytě, nikoho z nich neznal. Otec, oblečený v civilu, měl stisknuté čelisti v pobledlém obličeji, matka plakala a kapesníkem si utírala oči. Zamával na ně, otec lehce zdvihl ruku na pozdrav a matka se rozeštkala ještě úpěnlivěji. Irenu zahlédl o chvílku později, propletla se až ke dveřím, kdy museli vyvést odsouzené ze síně. Nejspíše se mi pokusí něco předat, musím se dostat co nejbližší k přepážce, pomyslel si.

"Taky jsi odmítl odvolání Viléma?" otázal se Franta Komárek a přitočil se blíž. "Já taky, jeden takovýhle zážitek mi úplně stačí. Táhle je Irena, jestli se nepletu."

"Je. Potřeboval bych jít ven poslední," řekl Svoboda. "Kde máš rodiče? Jsou tady?"

"Ti hned vedle tvých. Je mi jich nejvíc líto. Pro ně je to asi horší než pro nás. Za to, že jsem tady, vděčím své blbosti. Ale oni za nic nemohou. A tamto zkusím zařídit."

Přistoupil k nim Svobodův dozorce. Byl to šedovlasý tatík, jeden ze starých pankráckých bachařů, kteří se většinou k politickým vězňům chovali slušně.

"Pájdeme, chlapci," řekl. "Ať ještě stihneme oběd."

Nesládek i Babiak již skončili konzultaci se svými obhájci a teď se k nim připojili jejich dozorcí. Komárek se rychle postavil za ně, jeho bachař postoupil k němu, takže se Svoboda se svým strážcem ocitli v posledním dvojstupu.

"Díky, Franto," řekl. "A někdy na shledanou."

Velitel eskorty zavelel k odchodu a vykročili. Když přicházeli ke dveřím, za blízkým hrazením vznikl mezi jejich příbuznými zmatek. Nářek a pláč se vystupňoval, ozývaly se výkřiky plné povzbuzení a ujišťování o sympatiích. Svoboda nespouštěl oči z Ireny. Když procházel kolem, natáhla ruku a před bachařem, který kráčel blíže přepážce, mu vtiskla dva balíčky cigaret.

"Odvalu, Vildo," křikla. "Všichni jsme s tebou."

"Ahoj, Ireno," řekl. "Měj se fajn."

Tatík bachař dělal, jako kdyby nic neviděl, a tak zastrčil cigarety do kapsy. Pak prošli dveřmi a jejich kroky zazněly dlouhou dlaždičkovou chodbou. Minuli hlavní schodiště a sestupovali postranním do suterénu. U katru podzemní spojovací chodby mezi soudní budovou a věznicí se zastavili poprvé. A pak už nastoupila rutina jejich současného světa. Před mřížovím zůstat stát, než velitel odemkne, projít a znovu stát, dokud nezamkne a nedá povel k pochodu. Kaskáda katrů před každou chodbou, před každými schody, na každém patře, před každým oddělením.

V prvním patře odstoupili od eskorty Babiak a Komárek

se svými strážci. Svoboda je pozdravil mrknutím, než s Nesládkem, který hleděl zarputile před sebe, začli stoupat vzhůru. Ani na kříži ve druhém patře neprojevil Nesládek náznak přátelství. Se vztyčenou hlavou prošel na Céčko, zatímco Svobodu vedl starý bachař na oddělení A.

A co, vem tě čert, pomyslí si Svoboda a náhle, když krácel po ochozu oddělení, si uvědomil, že vlastně o nic nejde, že má za sebou celou jednu etapu, tu špatnou etapu od zatčení až po soud, že má za sebou všechny výsledky, mučení a bdění, všechny transporty a nejistoty dalšího vývoje, hnutí po vyšetřovacích a soudních vazbách, že to mělo celkem rychlý průběh, a že si nese příděl pouhých jedenácti let, což koneckonců bylo o chlup lepší než pětadvacet nebo frak. Cítil puch pankráckého oddělení, kde byl doma. Důvěrně známé prostředí ochozu s řadou dveří cel po levé straně, se zábradlím nad šachtou, přikrytou silným drátěným pletivem, po pravé straně zněl mu sladce ozvuk kroků na poklidné půdě staré dobré Pankráce, kde se to všechno už dalo docela slušně vydržet, kde se nebilo, nebo jen málo, alespoň to platilo pro soudní vazbu, kde se smělo kouřit na vycházkách a dalo se kouřit na cele, kde se pravidelně dostávaly balíčky. Kde nebyl hlad a kde se dokonce půjčovaly ^{knihy} ~~balíčky~~.

Zastavil před dveřmi své cely, starý bachař vytáhl kolk z pravlaku závory a otevřel. Svoboda vstoupil a dveře za ním zapadly. Oba jeho spoluvězni vyskočili ze sedaček u stol-

ku, kde hráli šachy, a zvědavě mu vykročili vstříc.

"Tak kolik?" zeptal se brýlatý Kroupa.

"Jedenáct," sáhl Svoboda do kapsy pro cigarety. Vytáhl jeden z balíčků od Ireny, roztrhl obal a nabídl oběma.

"To jde," ocenil Kroupa. "Měl jsi velezradu, druhý odstavec, to je od deseti do pětadvaceti, to tedy byli slušní. Ostatně jsem ti prorokoval, že z toho vylezeš dobře." Kroupa byl novopečený doktor práv. Jeden týden promoval, na druhý týden ho zatkli.

"Jedenáctka není nic k jásání," poznamenal Venca Bajza. "Aspoň já bych to sedět nechtěl."

"Ále, jdi do háje, člověče," vyjel na něho Kroupa. "Na jaře to prdne, půjdeme domů všichni. Ani ty si neodsedíš těch svých pár měsíců, co ti napařej."

Václav Bajza byl dělník, jednoduchý chlap, o pět let starší než Kroupa. Zavřeli ho, protože v opilosti zpíval někde v hospodě rozšířenou parafrázi na známou lidovku: Haj, husičky, haj, přes sovětskej ráj, máme Prahu stověžatou, paní Martu prdelatou. Odborník doktor Kroupa odhadoval, že jeho pěvecké vystoupení ohodnotí soud nanejvýš dvěma roky za pobuřování. Ač bez patřičné praxe, Kroupovy předpovědi byly přesné. Bajza později opravdu ty dva roky vyfasoval. Pobýval už čtrnáct měsíců, v soudní vazbě, soudy měly spoustu důležitějších případů než Bajzovy husičky.

"Vidíš, to mě vůbec nenapadlo, že bych ten fáborek měl od-

kroutit," zavrtěl hlavou Svoboda. "Člověk počítá tak najisto s tím prasknutím, že mu jde hlavně o to, aby nedostal špagát a mezitím ho nepověsili."

"Jasně, že to prdne," opakoval Kroupa. "Musí, Západ tohle nemůže tak nechat, protože by ztratili všechnu prestiž. Kdoví, jestli to do toho jara vůbec vydrží."

Bajza mezitím vytáhl schovaný střípek skla a přehnutý lepenkový papír z krabice od bot s cundrem. Položil cundr na podlahu v rohu u tureckého záchodu, sáhl po smetáčku, v jeho násadě měli zapuštěný kamínek do zapalovače, a škrtl zručně střepem. Cundr zachytil jiskru a začal žhnout. Bajza si rychle odpálil a cundr uhasil. Zatímco Kroupa stál zády u dveří, aby zakryl špehýrku, Bajza přešel k oknu a vyfoukl oblak kouře nahoru ke stropu. Po dalších dvou tazích předal cigaretu Svobodovi a zamířil ke dveřím, aby vystřídal Kroupu.

"Na jaře sem vlítnou Američani a v jejich čele bratr Zenkl na bílém koni," ušklíbl se. "Na to jsem vážně zvědavěj."

"Buď tak laskav, Václave, podobné úvahy si ponech pro sebe," pravil na to Kroupa vybraným spisovným výrazivem. Vyslovoval zvolna a s důrazem. "Říkal jsem ti už několikrát, že politice nerozumíš; nemáš o ní potuchy, tak nás prosím ušetř svých poznámek."

Až na podobné rozmíšky se všichni tři dobře snášeli.

Flegmatický Bajza se tentokrát podvolil intelektuálské nadřazenosti novopečeného doktora práv.

"No dobře, vždyť jsem toho tolik neřek', " prohlásil klidně a převedl řeč na jiný předmět: "Koho sem asi dostaneme místo Vildy?"

"A kdy ho vůbec odšibujou?" otázal se Kroupa už zase běžnou hantýrkou.

"Zatím to vždycky dělali druhý den po soudu. Už jsem tady zažil sedm - ne, osm lidí," počítal Bajza. "Ty jsi osmý cuvaks na týhle mojí cele, doktore."

"Takže máš před sebou poslední noc tady, Vildo," obrátil se Kroupa k Svobodovi.

"A co bude potom?" zeptal se Svoboda.

"Zítřka z tebe udělaj opravdovýho mukla," vysvětloval Bajza. "Zatím jsi byl vyšetřovanec, pořád jsi měl šanci jít od soudu domů. Ale dneska tě oflastrovali a tak odevzdáš tyhle civilní hadry, ty ti uložej do pytle a oblíknou tě do opičárny. Potom tě frknou na společný transportky v přízemí a odtud je už jen jedná cesta - na komando."

"Jáchymov," hlesl Kroupa potichu. Pak se rozhlaholil, aby nekazil náladu. "Ale těch pár měsíců to tam už nějak vydržíme, potom nastoupí ti, co tam právem patří. Zločinci."

Svoboda mlčel. Bylo by dobře, kdyby to tak dopadlo. Sám tomu věřil. Co však nastane za měsíc, za půl roku, to bylo příliš vzdáleno. Bezprostředně před ním ležel zítřek a s

tím související změna prostředí. Neměl rád změny a během tří měsíců, které zde strávil, se už sžil a zvykl si.

"Pojď si zakouřit, vystřídám tě u kukru," řekl potom. "Oběd mi tady v poledne nenechali?"

"Ne, zabouchej na chodbaře, oběd ti musí dát."

"Kašlu na to, potom si vezmu něco z balíčku," mávl rukou Svoboda.

Na policii ležely vyrovnány tři hnědé krabice od margarinu. Ta jeho obsahovala kromě osobního prádla, košil a kapesníků větší díl jídla z balíčku, který dostal minulý týden. Zásilka se obyčejně pečlivě rozdělila, aby vydržela na přilepšenou k vězeňské stravě po dobu těch tří neděl, než přijde další. Nyní se však poměry změnily, řetěz pravidelnosti byl přetržen a kdoví, co se odehraje během dalších tří neděl. Postrádalo smyslu dodržovat rozdělení dávek.

^{7.3} Svoboda vstal a zaujal Kroupovo místo. Kroupa si sedl na sklápěcí sedačku a dokuřoval cigaretu. Bajza využil příležitosti a chodil. Přecházet se dalo, jediné když dva zbývající seděli, protože nevelký prostor samoty zmenšovaly navíc dva přidané slamníky. Ať se umístily kamkoliv, ať postavené na bok na sebe či na užší základnu vedle sebe, zabíraly pořád spoustu místa. Na jejich cele však vládl takový soulad, že neměli stanovený ani chodící, ani záchodový rozvrh. Byla to dobrá cela, pomyslel si Svoboda, budu na ni vzpomínat. Na toho kolohnáta Bajzu, i na sebevědomého Krou-

pu, o chlup víc autoritativního, než by bylo třeba.

Po večerce nemohl dlouho usnout. Slyšel, jak Bajza na odklopeném kavalci a Kroupa vedle něho na slavníku na zemi dávno pochrupují, ale on si znovu a znovu za přivřenými víčky promítal události dnešního dopoledne, obracel je ze všech stran a pokoušel se dobrat jejich podstaty. Proč se to stalo takhle a ne jinak, proč k tomu došlo, proč se všichni chovali tak, jak se chovali? Kdo je za to zodpovědný, kdo je vinen? Je snadné odsuzovat Milana Nesládku, ale jak je to vlastně se mnou?

Kdyby nic jiného, je taďy Irena. To, co dokázala, přesáhlo všechno očekávání. Za týden po zatčení objevila, kam ho vstrčili, první dostával dopisy a balíky, co to muselo obnášet, stát všude ve frontách, zařizovat, prosit, toho času, doprošování, hrůza pomyslet. Netušil, že jejich vztah ^{chápě} ~~hraje~~ tak vážně. A teď je tedy sama, na tom není opravdu nic povzbuzujícího. Stejně tak v případě rodičů. V posledním dopise táta napsal, že asi změni zaměstnání. Dokázal přesně dešifrovat, co to znamená. Jestliže bude odsouzen, otce vyhodí z armády. To je opravdu krásné, to se mi podařilo, teď, skoro v padesátce, si bude muset hledat místo. Není vůbec pochyb, jak to dopadne, půjde k lopatě, žádnou jinou možnost soudruzi neposkytnou. Sakra, kdyby jenom potrestali mne samotného, ale proč to násobí tím, že zametou šmahem všechno kolem? Když se kácí les, lítají třísky, v tom je odpověď.

Kácejí, rozjaření vítězstvím, v ruce drží sekery a třísky jsou ti druzí. A pro jistotu radši víc těch třísek, páni dřevorubci, páni udavači, fízlové, vyšetřovatelé, referenti, bachaři, pane Taliáne Ruggiero Ritte. Jen aby se jednou ty role nepopletly. Jak rád bych tě tady měl vedle sebe, ty krasavče, jak by to bylo povzbuzující, vidět tě poprvé spláchnout a do šálku si chytat v hajzlu vodu k pití.

Ach, co. Stejně půjdou k čertu. A už brzy. Brzy? Ale co je to brzy? A co když vůbec ne? Co když jim zůstanou v rukách ty sekery a mně těch jedenáct roků? Dá se vydržet jedenáct let? Ten dědek v Bartolomějské na čtyřce tvrdil, že má vytočeno dvaadvacet. Podle toho, jak hrál dámu, by se mu dalo věřit. Úplný přeborník. Po druhém tahu prohlásil své postavení za vyhrané a také partii vyhrál. Kolik to odkroutil hrabě Monte Christo? A co Babinský, který si na vězení přivykl natolik, že když ho pustili, vrátil se dobrovolně zpátky a žebroň tak dlouho, až ho přijali jako zahradníka. Nedokázal už dýchat vzduch neprocezený mřížemi. Dá se však vydržet jedenáct let v uranových šachtách? A kolik se tam dá vůbec vydržet?

No nic. Uvidíme. Zítra to začne. A uvidíme. Musím to přežít. Tu prašivou dobu a všechny ty vši musím přežít.

Radši něco příjemnějšího. O Ireně. Jak sedíme v kavárně a dívám se na ni. Do jejích zelených očí, na její světlé, splývavé vlasy. Dívám se jí na ňadra. Má malá, pevná prsa.

Hladím jí ruku. Odpovídá mi stiskem. Najednou přichází Milan Nesládek. Vysoký, štíhlý, bezvadně oblečený. Ostré rysy obličeje, sebevědomý úsměv. Rozhlíží se kolem a pak zamíří k našemu stolku.

"Zdravím vás, Ireno, to je náhoda," rozšíří úsměv do srdečnosti. "Mohu si na chvíli přisednout?"

"To je pan režisér Nesládek, víš, co jsem dělala v jeho filmu."

Nesládek má chladnou ruku, ale pevný stisk.

"Připravuji novou veselohru. Mám tam scénu tance - grotesky, nechtěla byste to zkusit, Ireno?"

"Já jsem spíš vážný typ," směje se Irena.

"Tím lépe. Pozvu vás na zkoušku."

A potom, jak plynula řeč, padl nějak termín existencialismus. Možná, že to naaranžovala Irena, abych tam nese-
děl jako němý balík a měl příležitost zapojit se do hovoru.

⁷²² "Ano, toho Sartra bych vám mohl půjčit pane režisére, samozřejmě."

A přes česty k svobodě první návštěva u Nesládky. Když "česty", tak také debata o svobodě. A leták o nesvobodě kultury po únorovém puči. A časopis "Za pravdu", aby Západ viděl, že existuje opozice, že žije, že se nevzdává ideálů, pracuje a čeká. Nesládek měl vždycky zásobu článků, některé z nich psané jiným rukopisem. Při jedné schůzce se dostavil Babiak. Ačkoliv to nebylo přímo řečeno, vše nasvědčovalo, že

je také zapojen.

Kdo přišel na ten nápad navázat styk s emigrací? Ale majoru Ceklovi mě představil Milan. Byli příbuzní. Major byl po únoru předčasně penzionován, zabýval se organizováním přechodů přes hranice. Šedovlasý, menší muž s energickým obličejem a širokými rameny.

"Ano, to lze zařídit, ale musím rekognoskovat terén, vyžaduje to týden, deset dní trpělivosti. Přechod se uskuteční v prostoru Tachova. O přesném datu vás vyrozumí moje spojka. Tady je jízdní řád, v tuto hodinu vás budu čekat na nádraží."

Hleděl jsem na kartičku tuhého papíru se zatrženou hodinou příjezdu vlaku. Jak to bylo jednoduchá. A jak strhující, ilegalita, přechod hranic, spojky doručující heslovité pokyny.

"Protislužbou bych potřeboval od vás něco zařídit," majůřův hlas zněl zvučně, používal vojensky krátkých, jasných vět.

Na druhý den mě lokálka vyplivla na venkovské zastávce v jižních Čechách. Uprostřed polí osvětlovala jediná elektrická svítidla dřevěnou boudu čekárny a závory přes cestu, která stoupala do vrchu. Pršelo a ve tmě nebylo vidět na krok. Po několika stech metrech jsem sešel s cesty a trmácel se rozbahněnou oranicí. Určené místo mělo ležet necelé tři kilometry od zastávky, ale zdálo se mi, že jdu už něko-

lik hodin. Obával jsem se, že jsem ztratil orientaci. Nakonec jsem z levé strany zaslechl štěkot psů. Dal jsem se tím směrem a najednou jsem zahlédl před sebou osamělý světelný bod. Když jsem přišel blíž, zjistil jsem, že v celé vsi svítí jen to jediné okno. Psi štěkali jako zběsilí. Přešel jsem nízký plot ovocného sadu a nahlédl oknem dovnitř. V místnosti byly dvě postele, stůl a pár židlí. Stolní lampa stála na jedné židli u postele, v níž ležel muž a četl. Viděl jsem jeho ruce, vykukující zpod venkovské dučny, měl na sobě oranžové pyžamo. Zaklepal jsem na sklo, muž se nadzdvihl a pohlédl k oknu. Viděl jsem, jak se jeho rty pohnuly a pravá ruka zajela pod polštář. Ten člověk se nebál. Byl skoro plešatý, v jeho kulatém obličejí se zračila obezřetnost a tmavé oči upíral pozorně mým směrem. Vzápětí vstal z druhé postele robustní mladík, přistoupil k oknu a otevřel je. Stál stranou, aby tomu v červeném pyžamu na posteli nebránil ve výhledu.

"Přicházím se vzkazem od majora Cekla", oznámil jsem.

"Jste sám?" ozval se muž na posteli.

"Ano, sám."

"Zaveď ho dovnitř, Jindro."

Jindra zavřel okno, přes pyžamo si navlékl plášť do deště a přišel pro mě do zahrady. Když jsem vstoupil do jizby, stál už ten druhý u stolu, kam přemístil stojací lam-

pu. Na sobě měl hedvábný župan.

"Jak jste nás objevil?" otázal se.

"Široko daleko svítilo jen jedno světlo. Venkovani o půlnoci spí a nečtou v posteli. A taky nenosí hedvábná pyžama, alespoň myslím," řekl jsem.

"Můžeme tady být na letním bytě," nadhodil muž. Ruce měl v kapsách.

"V půli května?" zeptal jsem se.

"Jsme tady u příbuzných."

"Nechme toho, na tom nezáleží," řekl jsem. Cítil jsem, že mám trumfy v rukou. Major Cekl by podobnou neopatrnost jistě neschválil, ale nechtěl jsem využívat své převahy.

"Pane Martínku, máte být pohotově, konají se poslední přípravy, brzy dostanete výzvu, abyste vyrazili. Je možné, že půjdeme spolu."

"Posaďte se," vyzval mě Martínek. "Vidím, že si musíme trochu pohovořit."

Odložil jsem promoklý plášť a zul zablácené boty. Zasedli jsme za stůl všichni společně.

"Tak Cekl jel zase rekognoskovat terén," vypálil na jednu Martínek. "Víte, jak dlouho čekám na tu jeho výzvu k vyrazení? Sedm neděl, pane."

Trochu mě to zaskočilo. Ale nevzdával jsem se. "To je sice dost dlouho, ale třeba se něco zkomplikovalo."

"Sedm neděl trčíme tady v té zblešené chalupě," po-

kračoval Martínek. "Jinak jsem všechny věci prodal před třemi měsíci, uzavřel všechny záležitosti. Pět týdnů jsme čekali předtím v jiném úkrytu, když to bylo neudržitelné, přestěhovali jsme se sem. Manželka zůstává zatím v Praze, ale takhle to prostě už dál nejde."

"Před třemi měsíci byl ještě sníh," namítl jsem.

"Také jsme měli jet původně na lyžích," usmál se Martínek. "Já už Ceklovi nevěřím, pane Svobodo. Mimochodem, kolik jste mu za to zaplatil?"

Vyschlo mi v krku. "Proč?" zachraptěl jsem.

"Jen pro zajímavost," pokrčil rameny Martínek, vytáhl konečně ruce z kapes, v levé měl balíček cigaret se zapalovačem, zapalovač přendal do pravé a nabídl mi z balíčku. "V našem případě jsme se dohodli o dvaceti tisících za osobu. Polovinu jsem dal předem. Ostatně - jak dlouho se s ním vlastně znáte, kamaráde?"

⁷²² "O tom bych nechtěl mluvit," řekl jsem.

"Dobře," pokývl Martínek olýsalou hlavou po chvílce přemýšlení. "Až se s ním setkáte, vyřiďte mu, že netrpělivě čekáme..." zarazil se a pohlédl na svého syna. "Myslíš, že mu můžeme důvěřovat, Jindro?" otázal se a ukázal na mne.

x Jindra byl o málo starší než já, ale vypadal jako hotový dospělý muž. Měl pomalé, rozvážené pohyby a hluboký hlas.

"Myslím, že je v pořádku, táto," přikývl zvolna.

"Tak mu vyřiďte, co jsem vám řekl předtím," obrátil se

ke mně Martínek. "Ale nechte si pro sebe, co vám řeknu teď. My už na Cekla čekat nebudeme, vzal čert třicet táců. Máme sjednanou jinou cestu, tady na Šumavě, naprosto bezpečnou a zadarmo. A jestli chcete, pane Svobodo, mohli bychom vás vzít sebou. Musel byste se ale rozhodnout brzy."

"Rozmyslím si to," řekl jsem. "Každopádně vám děkuji za nabídku."

Zůstal jsem tam přes noc. Spal jsem s Jindrou na jedné posteli. Druhý den po návratu do Prahy jsem letěl za Milanem.

"Prosím tě, co blázníš, Cekl je můj tchán," pohlédl na mne zvysoka. "Považuješ mě snad za nějakého uličníka? Vždyť jde o náš společný zájem."

"Ten Martínek nevypadal na hloupého chlapa."

"Nějaký takový šmelinář musí čekat," odsekl Nesládek. "Prvořadý význam mají ti, kteří něco dělají pro věc. Politicky činní lidé, ohrožení prominenti, všichni, co budou venku něco platní."

Hovořil s takovou přesvědčivostí, že jsem se přiklonil zpátky k Ceklovi. Ostatně netrvalo dlouho a záležitost se vyřešila. Když jsem za několik dnů přišel večer domů, našel jsem ve svém pokoji vzkaz od bytné. Roztřesenou rukou mi babka Treterová napsala na list, vytržený ze sešitu:

Odpoledne tady byla náká dáma, máte prej přijet v pondělí.

Pondělí bylo pozítří, druhý den jsem podrobil babku výsledku, ale dověděl jsem se jen o málo víc, než co napsala na ten čtverečkový papír. Dáma byla elegantně oblečená, tak asi pětatřicátnice, i když byla namalovaná a to klame, a mám přijet, kam, to prý vím.

Na Tachov se muselo v Plzni přesedat. Celá vlaková soustava pozůstává z motorové lokomotivy a ze dvou malých vagónů. V Tachově jsem nikdy předtím nebyl, napadlo mi, že to bude nějaké pohraniční hnízdo, když tam jede jen takováhle lokálka, a že tam mohu vzbudit se svým kufrem nežádoucí pozornost. Během té hodiny, co jsem čekal na odjezd, se mé pochybnosti začaly rozptylovat. Asi třetinu míst v mém voze obsadili spolucestující z Prahy, zbytek zaplnili postupně místní lidé. Většina vláčela těžké kufry nebo batohy. Čím více jsem pozoroval zavazadel, tím jsem se cítil spokojenější. Neúčastnil jsem se rozhovorů, které se začaly hřávozovat, ale když se vláček rozjel a jakýsi muž v hubertusu se zeleným kloboukem napoti mně vytáhl z kapsy láhev slivovice a po významném přípitku si zhluboka přehnul, rozbřesklo se mi.

"Na šťastnou cestu přes kopečky!" zvolal na celé kolo.

Z různých míst vagónu se ozval smích a pozdravné odpovědi. Rozhlédl jsem se kolem a došlo mi, že vůz je obsazen z větší části lidmi, kteří míří stejným směrem jako já - za hranice. Vypadalo to neuvěřitelně, rok a čtvrt po komunis-

tickém únorovém puči a taďy jede stovka, nebo kolik vlastně lidí, veřejným dopravním prostředkem k hranicím a vůbec neskrývá své úmysly je překročit, netají se poměrem k novému režimu. Rozhlédl jsem se kolem. Rodiny s dětmi, dvojice, party, jednotlivci, kdyby všichni vyrazili ve stejný čas a jedním směrem, vypáďalo by to spíše jako procesí nebo společenský výlet. Objevily se další lahve, otevřeně se diskutovalo o nejlepších a nejkratších cestách k hranicím. Zasněžení je vytyčovali na rozložených mapách.

"Až k nám přijdou chlapi z jú es ej,
bude zase u nás v Čechách hej,
budem zpívat jupí jó, jupí jó, jupí jó,
jupí jupí jó jó"

zanotoval někdo známou píseň a celý vagón se přidal. Muž v hubertáku se zeleným kloboukem povstal a udával takt rukou, v níž třímá zpola vypitou láhev.

"When they come in round the mountains, when they come..."

Můj soused zprava mi nabídl placatou láhev s koňakem. Mohl být o čtyři, pět let starší než já, měl husté černé kudrnaté vlasy a při širokém úsměvu mu svítily bezvadné bílé zuby:

"Já blbec jsem si vzal jen aktovku a dvoje prádlo, ale to jsem idiot," poznamenal. "Vůbec jsem neměl potuchy, že to chodí takhle."

Cítil jsem se rozjařeně. Ne pod vlivem alkoholu, ale z té nálady kolem, z celého průběhu cesty.

Pak lokálka zastavila v Tachově a všichni se hrnuli ven. Slezl jsem ze schůdků. Rozhlédl jsem se po Ceklovi, ale nikde jsem ho neviděl. Proud mých spolucestujících mířil ke staniční budově, k otevřeným dveřím s nápisem Východ. Včlenil jsem se do toho proudu. Kde jen může Cekl být? Nestalo se něco nepředvídaného? Nepočítal jsem s touhle okolností, co budu dělat? Cekl se mohl zdržet, musím na něho počkat. Ale co zatím s kufrem? Nemohu se přece potloukat v pohraničním městě a přehazovat těžký kufr z ruky do ruky.

Mezitím jsem se přiblížil k zastřešené verandě před budovou a prošel jsem mezi dvěma podpěrnými sloupy. U jednoho postával muž, který pozoroval procházející cestující, zřejmě na někoho čekal. Když jsem ho míjel, vztáhl náhle ruku a uchopil mne pod loktem. Rozevřel pěst druhé, na dlani mu ležel nějaký odznak. Odbočil se mnou stranou, abychom nepřekáželi v cestě.

"Bezpečnost," řekl. "Váš občanský průkaz, prosím."

Pokoušel jsem se utajit úlek. Co to mělo znamenat? Doklady jsem měl v pořádku, ale tohle se v pořádku nezdálo. A proč kontroluje právě mne? Cestující pořád ještě procházeli k východu, zachytil jsem několik pohledů. A ze všech těch lidí právě mne?

Než jsem vytáhl průkaz, přistoupil k nám odněkud další

muž. Mlčel, ruce měl v kapsách otevřeného kabátu. Byl to takový střízlík s hubeným bledým obličejem.

"Proč jste přijel do Tachova?" otázal se ten první a listoval v legitimaci,

"Jedna známá mi tady opatřila zaměstnání. Měla čekat u vlaku," odpověděl jsem podle předběžného ujednání. Cekl byl prozíravý a pro nepředvídané situace mi dal patřičné instrukce.

"Jak se jmenuje ta vaše známá?" podával mi legitimaci.

"Paní Nebelová."

Muž od bezpečnosti se lehce usmíval. Byl obtloustlý, měl naducané tváře a vypadal dobromyslně.

"A kde bydlí?"

Do takových podrobností Ceklovy instrukce nezacházely. Už aby mě pustili a šel jsem po svých. I když mi nemohli nic udělat, netoužil jsem prodlužovat tuhle zbytečnou rozprávkou.

"To nevím. Měla na mě čekat, asi se zdržela."

"A co když nepřijde?"

"Šel bych ji hledat. Tady přece nemůže být tak těžké někoho najít."

Muž se nepřestával usmívat. "Půjďte s námi, my vám ji pomůžeme najít."

"To není třeba," řekl jsem. "Počkám na ni."

Estébákovi se náhle vytratil úsměv z tváře.

"Půjdete s námi a už ani slovo, jasné?" zasykl.

"Dobře. Kde je tady úschovna?"

"Proč?"

"Dám si tam zavazadlo. Nebudu se vláčet zbytečně s kufrem."

"Co v něm máte?"

"Osobní věci."

"Jen si ho vezměte sebou," řekl už zase s úsměvem. "Možná, že ho budete potřebovat."

Vzali si mě mezi sebe a vykročili jsme. V té chvíli jsem tušil, že je všechno ztraceno. Prošli jsme nádražní budovou, ulicí k náměstí a pak jsme zahrnuli doleva. Vstoupili jsme do budovy označené tabulí jako stanice SNB, vystoupili do druhého patra po tmavém a špinavém schodišti. Zavedli mě vlevo do jedné místnosti. Její zařízení pozůstávalo ze tří otlučených stolů a z několika židlí, u stěny stály skříně a registratura. Za jedním ze stolů seděl další muž v civilním oblečení. Když jsme ho cestou do druhé místnosti míjeli, na zlomek vteřiny odtrhl oči od papírů, které měl před sebou. Byl mladý, lesklé černé vlasy měl sčesaný hladce dozadu. Vypadalo to, jako kdyby měl naraženou přilbu, vyrážely mu tak nízko, že ponechávaly z čela jen úzký pruh. Zachytil jsem jeho pohled, pak zase beze slova sklonil hlavu nad papíry.

"Posaďte se," ukázal mi na židli průvodce. "Jakže se jmenovala ta paní, co vás měla čekat?"

"Paní Nebelová."

"Jdi zjistit, jestli je tady nějaká Nebelová hlášená," přikázal svému pomocníkovi a s heknutím se posadil za stůl.

Hubený nemluva se vzdálil dveřmi, které před chvilkou zavřel, a v místnosti nastalo ticho. Podobala se té předchozí k nerozeznání. Tentýž druh zařízení, poznamenaného dlouhými lety užívání. Malá okna bez záclon.

Estébák se zahloubal do nějaké listiny na stole. Horlivě v ní četl, pak vztáhl ruku a tužkou v ní podtrhl několik řádek. Pozoroval jsem ho, a přitom jsem si namlouval, že to všechno za minutu šťastně skončí. Že ten druhý přijde a oznámí, že Nebelová je zde hlášena a bydlí v ulici Vítězného Února číslo to a to. Ano, třeba i Vítězného Února.

Když se otevřely dveře a pomocník se vrátil, upřeně jsem se na něho díval. Skoro jsem už věřil tomu, co jsem si vysnil. Také hlavní estébák vzhlédl od svých lejster a povstal.

"Tak co?"

"Žádná Nebelová tady nebydlí a nikdy nebydlila," ohlásil.

"To není pravda," vyskočil jsem ze židle. "Mluvil jsem s ní v Praze. Přesvědčím se sám..."

Rána pěstí mě srazila zpět na židli. Obloustlý a fleg-

matický estébák do ní vložil nečekaný švih a sílu.

"Když něco řekneme my, tak je to pravda," poučil mě. A svému pomocníkovi přikázal: "Podívej se mu do toho kufru."

"Na to nemáte právo..."

Zase mě nenechal dokončit. Druhá rána mi rozbila horní ret.

"Drž hubu," řekl. "Odpovídat budeš, teprve až se tě na něco zeptáme."

Hubený pomocník se čile a s potěšením chopil mého zavazadla a položil je na vedlejší stůl. Cvakl zámky a odklopil víko. Vytáhl nahoře ležící oblek a roztřásl jej v rukou.

"Á, šatičky, podle módy ušitý," oceňoval radostně. "Parádní šatičky."

Byla to první slova, která za celou dobu pronesl. Podle zaujetí, s nímž se hrabal v kufru a přebíral jeho obsah, to vypadalo, jako by dříve dělal obchodního příručího.

"Košílky," radoval se. "Popelínový košílky, hm, prima kvalita, ručně šitý na míru. A podívejme se, kravatky. Hedvábný, frajerský. A ponožky, nový, fungl nový fusekle."

Očividně by rád takovou kravatu vlastnil. Ale mně byl lhostejný jeho závistivý tón, všechno mi bylo lhostejné, poněvadž se blížil neodvratný konec hry. Nastal vzápětí.

"A copak je tohle?" vytáhl ode dna svazek cyklostylovaných listů. "Copak to jenom je?"

Byly to dva exempláře našeho ilegálního časopisu 'Za pravdu' a několik letáků.

x_xx

Ráno začínalo jako obvykle budíčkem. Všichni tři v cele vstali, v umyvadle se postupně opláchli vodou natočenou z klozetu, složili deky, přiklopili závěsný kavalec a srovnali slamníky tak, aby zabraly co nejméně místa. Vystřídali se na záchodě, Kroupa šel první, ačkoli na to měl nárok Bajza, jako nejstarší vězeň a cimerkomandant. Zbytek hodiny do snídaně byl nejnepříjemnější odcizenou dobou. Za zamřížovaným oknem vysoko u stropu ustupovala noc sychravému svítání, světlo žárovky v kobce se zdálo slabší a studenější než večer.

Teprve snídaně znamenala začátek dne. Horká káva se dala přisládit kostkou cukru z balíčku, suchý chléb přimazat slabou vrstvou másla a marmelády. Káva a chleba, benzin a olej do motorů, které naskočí a začnou se točit ve vytrvalých obrátkách. A mezidobí od snídaně do vycházky, kdy je možné čekat balík, dopis, návštěvu advokáta, doručení obsílky k soudu, výměnu knih. Cokoliv, co zpestří nudu dalšího dlouhého dne.

Svoboda nečekal dlouho. Čtvrt hodiny po snídání se otevřely dveře a dozorce z oddělení nahlédl do seznamu:

"Svoboda, všechny věci sebou!"

Všechny věci má vězeň v krabici od margarinu. Stačí vzít ji pod paži a vykročit.

"Ahoj, kluci. Na shledanou," řekl Svoboda cestou ke dveřím.

"Ahoj, Vildo. A zlom vaz."

Vyšel na ochoz a bachař zabouchl dveře. Loučení ve vězení nebývá dlouhé.

Dozorce ho předvedl ke katru, kde už stáli dva vězni. Zatímco vyšel na kříž, aby se domluvil se službou na dalších odděleních, obrátil se k Svobodovi jeden z těch dvou. Měl růžový obličej a úplně šedivé vlasy. Mladistvé vzezření podtrhával široký úsměv a vesele jiskřící oči. Prvotřídně ušitý oblek měl z tak kvalitní látky, že vypadal jako nový, přestože se v něm povaloval kdovíkolik měsíců po celých ve vazbě.

"Od soudu?" zeptal se. "Kolik?"

"Jedenáct," řekl Svoboda. "A ty?"

"Pětadvacet," uchechtl se růžolící vězeň. "Měl jsem z pekla štěstí."

"A ty?" otočil se Svoboda na druhého. Byl to muž středních let s ostrými rysy v obličejí, šedivý a nevýrazný.

"Osmnáct," ucedil kysele tázaný.

"Jó, ale měsíců," dodal šedovlasý elegán. "To je fór, co? Ty máš doufám roky, ne?"

"Jasně," potvrdil Svoboda.

Ke katru Céčka přiváděl dozorce osamoceného vězně. Byl to Nesládek. Když zahlédl Svobodu přes chodbu mříže, pozdvihl ruku k pozdravu. Svoboda mu pokynul hlavou v odpověď.

"To je komplic?" zeptal se hovorný vězeň.

"Jo, komplic."

"Moc nadšeně se netváříš, že ho vidíš."

Než mohl Svoboda něco odpovědět, vrátil se jejich bachař a odemkl mříž. Druhý dozorce, který přišel s ním, si je vzal na povel.

"Na chodbu nastoupit, seřaďte se po dvojicích!"

To platilo současně pro vězně, kteří byli předáváni z ostatních oddělení. Před katrem u schodiště se řadil zastup dvojic. Nesládek využil příležitosti a připojil se do dvojice k Svobodovi.

"Ahoj, je něco nového?" šeptl.

"Nic," řekl stručně Svoboda.

Sestupovali po schodišti, jeden dozorce vpředu otevíral průchody v mřížoví, druhý uzavíral průvod. O patro níž se formace rozrostla o několik dalších dvojic. Odsouzení ze společných případů se zdravili a snažili se dostat k sobě co nejbliž. Provázející je dozorce si toho příliš nevšíмали a vězňové okamžitě vycítili, že vykročili do jiného režimu, s jinými nároky a náležitostmi. Zatímco v soudní

vazbě byl jakýkoliv styk mezi osazenstvem jednotlivých cel zakázán a stíhán, teď po soudu už na tom nezáleželo a bachaři je okřikovali, jen když hluk přesahoval slušnou míru.

V prvním patře byli k průvodu připojeni také Komárek a Babiak, ale dostali se až do poslední dvojice. Teprve v suterénu se naskytla příležitost. Formace dostala příkaz k zastavení přede dveřmi, nad nimiž se skvěl nápis 'Kontumace'. Velitel se postavil mezi veřeje, ze seznamu začal vyvolávat odsouzené jménem, a ti mizeli uvnitř v rychlém sledu za sebou. Když se ozvalo jeho jméno, Svoboda vstoupil ~~domnitě~~ vnitř. Ocitl se v podlouhlé místnosti, podélně rozdělené dlouhým pultem. Za ním stálo několik vězňů u hromad prádla a mundurů. Vzduch prosycoval pach naftalinu.

"Všechno svléknout," přikázal dozorce, který seděl první u vchodu a vedl záznamy.

Odložené civilní šatstvo, prádlo a boty putovaly do pytle, odsouzený podepsal stvrzenku a nahý postupoval podél pultu. Vězňové za pultem mu házeli do náruče jednotlivé části vězeňské výbavy. Spodky, košili, onuce, kapesník, kalhoty, kazajku, čepici a boty. Šlo to jak na běžícím pásu, rychle, rutinovaně a bez chyb, jediná otázka padala na číslo bot. V prostoru na konci místnosti se vězeň více či méně obratně do vyfasovaných věcí oblékl a druhými dveřmi vypadl už jako novopečený mukul.

"Zdravím tě, jak se cítíš v té opičárně?" šklebil se

na Svobodu Franta Komárek, který se vynořil z kontumace.

"Nějak to škrábe."

"Na to si zvykneme," mínil Komárek. "Tyhle halinové hadry prý ale hřejí. A co ty, Milane?" obrátil se na Nesládku, který stál opodál.

"Hnědou barvu jsem nikdy nesnášel," řekl odměřeně Nesládek. Neúčastnil se převládajícího veselí, jakési rozjařenosti, která zavládla mezi vězni po převlékací proceduře, nereagoval na poletující vtípy, stranil se té klukovské bujarosti, kterou přinesla tato změna, náhlé uvolnění od sešňěrovanosti vazby v ajnclíku, možnost mluvit s více než dvěma třemi okoukanými tvářemi.

"Podívejte, to je tedy přča," rozesmál se Komárek a ukázal ke dveřím.

Právě z nich vycházel Babiak. Skladníci si zřejmě zášpásovali a vstrčili mu všechno obráceně. Babiak měl na nohou obrovské boty, kalhoty mu sahaly nad kotníky. Z krátkých rukávů kazajky mu trčely holé ruce, ke všemu si ji kolem mohutného těla zapnul ob knoflík. Samozřejmě čepici dostal zase o několik čísel větší, seděla mu na hlavě jako kastrol a vpředu mu padala přes čelo až k obroučkám brýlí. V zamračené tváři mu seděl nešťastný a ukřivděný výraz, jeho celkové vzezření bylo tak komické, že všichni vybuchli smíchy.

Hned za ním se vynořili oba dozorcí.

"Ticho taďy!" křikl velitel naoko přísně, ale v koutkách úst mu cukal úsměv. Takový žertík byl zřejmě součástí každé kontumace, osvěžením v jednotvárné službě. "Nevím, co je vám k smíchu, taďy nejste na žádné módní přehlídce. Do dvojstupu seřadit a pohyb!"

Smích umlkal jen pomalu. Zlomyslnost v tuto chvíli popjala bachaře i vězně proti jednomu z nich, zítra mohl být kdokoliv jiný podobnou obětí.

Svoboda si to uvědomil a zastyďel se. Babiak to nebude mít asi lehké. Je příliš velký, příliš tlustý, bude ho všude vidět, padne lehce do oka. A přitom působí nějakým takovým neohrabaným dojmem. Nešika, buchta, měkkota. Taďy mu nebude mnoho platné, že dostal cenu za nejlepší scénář roku, taďy nebude stačit dramatické scény vymýšlet, taďy bude třeba umět je žít. Cit, intelekt, to samo o sobě může být na závaďu. To, co pomůže přežít, je tvrdost.

Dvojstup vězňů s krabicemi v podpaží klapal podkůvkami nových bot po schodech vzhůru do přízemí, chodbou dopředu a pak zabočil z kříže doleva. V křídle dlouhé chodby bylo po pravé straně jen asi šest dveří, zastavili se před společnými celami transportek. Naproti dveřím na druhé straně pod okny ležely ^{střevnané} stony pokrývek a jídelních misek. Velitel otevřel poslední dveře a přikázal:

"Koho přečtu, vezme si dvě deky, pár misek, lžíci a půjde dovnitř."

Svoboda s Nesládkem byli v první desítce. Když vstoupili dovnitř, ohromil je velký prostor. Po všech těch samotkách, přecpaných vyšetřovanci, se ocitli v místnosti velké skoro jako soudní síň včera. Naproti dveřím se tyčilo čtrnáct dvojitých kavalců, v mezerách mezi nimi byla okna. Skutečná okna, vysoká, a i když jejich spodní tabulky zneprůhledňoval matový nátěr, propouštěla světlo. U stěny blíže dveří byly kavalce jednoduché, aby nebránily kontrole špehýrkami. Uprostřed široké mezery mezi dvojitými kavalci stál stůl, s lavicemi po stranách, dlouhý, bytelný stůl, a přesto všude zbývalo spousty místa. Ta desítka, vybraná velitelem, se zde rozprskla a cela vypadala pořád jako by prázdná.

"To je paráda, nezačíná to špatně," poznamenal Svoboda, když si vybrali spodní kavalce v nejvzdálenějším rohu od dveří. "To světlo a vzduch, úplná rekreace."

"Je tady čtyřicet kavalců, řekl Nesládek. "Až se všechny zaplní, bude to stejné jako nahoře."

"Podívej, a okna se dokonce dají otvírat," nenechal se znechutit Svoboda.

Nesládek si stoupl za něho a vyhlédl ven. Mřížemi, zapuštěnými do stěn, viděli na dvůr, ohraničený vysokou zdí. Ale za tou zdí se vzpínaly koruny vzrostlých stromů a jejich větve se zbytky listů se kývaly ve větru. Nesládek se po chvíli odtrhl od toho pohledu.

"Radši zavři, táhne sem zima," řekl.

Svoboda ještě minutu vyhlížel ven a myslel na to, že se brzy s Nesládkem utká. Pak zavřel okno a sehnul se nad slavník, aby ustlal. Postupoval zvolna, uhlazoval každý záhyb, vyrovnal přesně pokrývky na podhlavník a potom už opravdu nebylo co vylepšovat. Sedl si, z krabice pod kavalcem vytáhl balíček cigaret a střípek skla. Pak našel hřeb a tubu se zubní pastou, odšrouboval uzávěr a vymáčkl z tuby na prst trochu pasty. Rozemnul pastu a v prstech mu zůstal kamínek do zapalovače. Svoboda vhodil tubu zpátky do krabice a zastrčil ji pod kavalec. Pak se postavil k oknu, na parapet nastrouhal sklíčkem z hřebenu kopičku celuloidu, škrtl o kamínek a od vyprsklého ohýnku si zažehl cigaretu. Když se zase posadil, Nesládek už čekal se svou cigaretou v ruce.

"Vidím, že ses dokonale připravil," podotkl. "Dáš mi odpálit?"

Svoboda mu připravil hořící konec cigarety a počkal, až Nesládek vyfoukne první obláček kouře.

"Mám k tobě dvě otázky, Milane," řekl potom.

"Prosím, ptej se," odtušil Nesládek.

"Především: dostal jsi můj vzkaz, abys zmizel za hranice?"

Nesládek chvíli uvažoval. Potom začal pomalu a nespěchavě hovořit:

"Asi za tři týdny po tvém zatčení za mnou přišla tvoje Irena. Říkala mi, že k ní přišel nějaký chlápek, kterého pustili ze Čtyřky v Bartolomějské, kde prý byl s tebou. Nemohl jsem se s ní moc dlouho bavit, druhý den jsem měl natáčet interiéry."

"A vyřídila ti, abys sbalil a práskl do koní?"

"Něco takového vyřizovala," přiznal Nesládek blahosklonně.

"A o tom, že to při prvním výslechu po neděli pokládám, poněvadž to už nedokážu dál vydržet, nic neříkala? Měl jsi nejméně tři dny času, Milane."

"Možná, že něco v tom smyslu naznačovala," pokrčil Milan rameny. "Nevěnoval jsem tomu pozornost, měl jsem málo času."

"Tak teď tady budeš mít času dost, kamaráde," ušklíbl se Svoboda.

Nesládek vyfoukl kouř ze své cigarety a několikerým mávnutím ruky ho rozptýlil.

"Víš, ono to všechno vypadalo tak trochu záhadně. Přiběhne chlápek k nějaké bláznivé holce, ani se nepředstaví, ta zpanikaří a letí za mnou s nějakým na první pohled nesmyslným poselstvím, jehož důvody neznám a nechápu, uznáš, to všechno vypadá úplně vyšinutě."

"Ale že už mě tři týdny drží v drápech, to jsi doufám alespoň pochopil."

"Předpokládal jsem, že jsi tvrdší," řekl po krátké pauze Nesládek chladně.

Svoboda vstal. Po několika vteřinách si zase sedl. Snažil se ovládnout, ale když znovu promluvil, hlas se mu lehce chvěl:

"Mně nezáleží na tom, co předpokládáš nebo ne, Milane. Důležité je, že vůči tobě mám čisté svědomí," řekl. "Ostatně, jak dlouho jsi vydržel ty, než jsi položil Babiaka s Komárkem?"

"Dovol?" napřímil se Nesládek. "Co tím chceš říct?"

"To, že já jsem o nich ani nehlesl. Nemám o nich v protokolech ani zmínku. Takže jsi o nich musel mluvit ty, jiná možnost nezbývá. A když nás konfrontovali, naznačil jsem ti jasně, že bychom to mohli uhrát na sebe a je vypustit. Mohli jsme v tom zůstat jen my dva."

"Prosím tě, a kdo by tomu měl věřit?" zvedl hlas Nesládek. "S něčím takovým se nedalo obstat ani před tím nejbližším vyšetřovatelem."

"Pokusil ses o to?" zaútočil Svoboda. "Možná, že se to nedalo udržet, ale pokusil ses o to aspoň?"

Nesládek hned neodpověděl. Přeměřil si svého mladistvého protivníka studeným pohledem a pak řekl: "Podívej se, já nejsem zvědav na to, abych se ti nějak zpovídal. A všechno mě to trochu nudí. Vím, co dělám, a necítím se povinen skládat komukoliv účty."

"Jak myslíš, Milane," řekl Svoboda. "Nejlepší bude, když toho necháme."

"A ta druhá otázka, nadhodil Nesládek s citelnou převahou.

"Nemá to smysl," mávl rukou Svoboda.

Zvedl se a vydal se na procházku po cele. Měl vztek na sebe, že si nechal vyrazit trumfy z rukou a ve střetnutí dopadl jako kluk, vztek na Nesládku za jeho povýšené a nepřístupné stanovisko. Vždyť jsem měl pravdu, přesvědčoval se, měl jsem pravdu já a ne on, proč mu nedokážu vpálit do očí, že je srab a ta jeho póza je ~~hanebním~~ ^{pustým} pokrytectvím. A proč mu neřeknu, že je to křivárna, co provedl Babiakovi. Nač se ho mám ptát po příčinách, proč to udělal? Jsem nemožný cucák, nemám dost odvahy postavit se mu do očí, to je zbabělost."

Když míjel jednu z uliček mezi dvojicí kavalců, zahlédl mezi třemi rokujícími mukly toho šedovlasého elegána, s nímž se srazil nahoře na oddělení. V halinové uniformě vypadal méně důstojně, ale svou dobrou náladu neztrácel.

"Kamaráde, dej nám oheň, buď tak laskav," oslovil Svobodu. "Tady to vypadá opravdu přepychově, tak si to ještě vylepšíme. Mám pocit, že je to všechno lepší, než jsem si představoval. Jako kdybych vyhrál milión. Už se vidím na komandě, na vzduchu, s výhledem někam do kraje."

Svoboda mu dal připálit. "Budeme muset vyrobit cundr," řekl. "Pro všechny případy, kdyby si nás tady pár dní ne-

chali."

"Dám na něj kapesník, i když doufám, že tu dlouho tvrdnout nebudeme. Já se jmenuju Žáček. Jenda Žáček," představil se a napřáhl teplou měkkou ruku ke stisku.

Svoboda mu ji stiskl a řekl své jméno. Než mohli pokračovat v načatém rozhovoru, zachrastila zvenčí závora a dveře se otevřely. Svoboda okamžitě stopil nedopalek cigarety do sevřené dlaně a spustil ruku podél těla.

Do cely vpochodovali čtyři muklové. Za nimi nahlédl bachař.

"A hlásit se tady bude kdo?" zahulákal. "Nemyslete si, že když jste na transportce, že z toho budete dělat dočista bordel. Určete si staršího světnice a ať to všechno klapě!"

"To by se dalo uspořádat pomocí voleb," poznamenal Žáček, když bachař za sebou práskl dveřmi. "Byly by to určitě jediné svobodné volby v téhle zemi."

Z kouta vystoupil onen společný známý shora s těmi osmnácti měsíci trestu.

"Jestli to nikdo nechce zastávat, já bych toho staršího vzal," nabídl se.

"Jen to klidně vem," přikývl Žáček. "Nebo snad má někdo tady zájem?"

Záležitost se tím vyřídila a tak Žáček obrátil pozornost ke čtyřem příchozím, kteří přešlapovali pořád u dveří.

"Tak jen dál, pánové," vítal je srdečně. "Prostředí je

taďy vynikající a společnost prvotřídní. Samí protistátní zločinci, nepřátelé dělnický třídy, špióni a diverzanti. Vyberte si postele a pojďte do kupy."

Od čtyřlístku se odpojil malý vychrtlý mladík a přistoupil blíž. Měl špičatý nos, pichlavé oči a výrazem tváře připomínal lasičku.

"Cejtím taďy kouř, kdyby byl malej vajgl, šéfe, všechno by bylo hned fajnovější," prohlásil žargonem pražské periferie. "Já jsem nákej Lojza Sehnoutka a vsadím se, že taďy z vás nejstarší mukul."

Žáček sáhl do kapsy a nabídl mu z balíčku cigaretu.

"Opravdu?" A jak dlouho už sedíš?" zeptal se ho Žáček.

"Mám vytočenou dvojku, ale dodatečně něco prasklo, tak mi vzali z lágru znova k soudu a přišili mi eště šest metrů navrch."

Spíš než upřímné doznání tohoto žižkovského dítěte k trestnímu deliktu, které kriminální obvykle tajili, zaujala Žáčka jiná podrobnost,

"Tak ty jsi už byl někde na komandě?"

"Jasně šéfe, posledně lágr Bratrství, Ústředák, ale jinak mám už skoro celej Jáchymov v malíčku," hrdě prohlásil Lojza a na prstech začal počítat. "Svornost, tam jsem byl tři metry, na Rovnosti jsem natíral skoro osm..."

"Počkej, Lojziku, ty tábory se opravdu tak jmenují?" přerušil ho Žáček. "Svornost, Rovnost, Bratrství, to je snad

nějaký vtip, ne?"

"Jakej vtip, pane?" ohradil se Sehnoutka. "Samo, že se tak jmenujou, na tuti, co je na tom divnýho?"

"Tak moment, kamaráde," řekl Žáček. "Tady si sedni a povídej, jak to tam vypadá."

Sehnoutka shledal, že vzbudil zájem, a také, že by své poznatky mohl výhodně zužitkovat. Šlehl pohledem pod Žáčkův kavalec a odhadl, že jeho krabice by mohla obsahovat další balíčky cigaret. Posadil se na protější lůžko do uličky a ochotně spustil.

"Žrádla moře, pánové, vedle normální stravy se tam fasujou tak zvaný ruský příděly jak pro civilisty, tak pro mukly. Salám, sádlo, mlíko, to samozřejmě nikdo nepije, se sádlem se mažou boty, ale ten salám je fakt dobrej. Kouření dostatek, občas prodávaj v kantině dokonce pivo. Sice jen sedmičku, ale vožrat se s tím dá, když svaříte ešus piva s cukrem a vyžahnete to horký na ex. Po týhle stránce se to dá vydržet. Horší je to s fachou, v šachtě to většinou stojí za pěkný hovno, nejlepší je vyšmejdit nějakej flek na povrchu, aspoň na léto. Jenže to je obtížný . . . "

Zachrastění závory přerušilo Sehnoutkův výklad. Samozvaný cimrkomandant, který spolu s ostatními bedlivě naslouchal, rychle pokročil ke dveřím.

"Pozor!" zařval, když se otevřely. "Pane veliteli, společná cela číslo sedm, stav čtrnáct, všechno v pořádku."

Dozorce přelítl pohledem vězně, stojící v pozoru, a spokojeně pokývl hlavou.

"No vidíte, že to jde, když se chce," řekl a potom dodal: "Svoboda, nástup!"

"Mám si vzít věci, pane veliteli?" otázal se Vilém.

"Ne, věci si tu nechte."

Ještě před čtyřmi třemi měsíci mělo takové vyvolání jen jeden význam - výslech. A člověk nevěděl, za jak dlouho se vrátí a jak se vrátí, jestli ho nepřinesou. A byly také případy, že se lidé od výslechu nevrátili vůbec. Ačkoliv po odsouzení byly takové možnosti nepravděpodobné, Svoboda pocítil záchvěv nejistoty. Páteří mu přeběhlo mravenčivé zamrazení.

"Kam to bude, pane veliteli?" otázal se, když vyšel na chodbu.

"To se dozvíte," poskytl obvyklé vysvětlení dozorce.

Chodby a uzávěry katrů, před každým zastávkou, zaklepání eskortního klíčem o mříž, příchod velitele a otevření průchozu k dalšímu úseku chodby, opět končící mřížovím.

Pak Svoboda poznal, že se dostali do té části budovy, kde sídlí administrativní kanceláře. Úsek přechodu mezi živlem civilním a vězeňským se vyznačoval bíle nalakovanými dveřmi, na nichž nechyběly kliky, a okny bez matového nátěru a bez mříží. Někde v těchto místech se již dříve účastnil schůzky se svým vypečeným obhájcem. Obavy se rozplynu-

ly, tady se nevyslýchalo.

"Máte povolenou návštěvu, Svoboda," oznámil mu se zpožděním dozorce a otevřel jedny z řady dveří.

Svoboda vstoupil do místnosti, rozdělené na dvě poloviny dřevěnou přepážkou. Asi metr nad zemí navazovalo na dřevěné ostění drátěné pletivo, táhnoucí se až někam ke stropu. Jediným zařízením v této holé, šeré a králíkárnou připomínající cimžce bylo několik židlí z obou stran dělicí hranice.

"Posaďte se sem," ukázal dozorce na židli na kraji a postavil se k stěně blízko ní. "Návštěvu máte povolenou na patnáct minut, mluvit budete jen o ~~rodinných~~ rodinných záležitostech. Žádné hovory o poměrech ve vazbě, žádné vzkazy a žádné předávání věcí nebo písemností. Jinak bude návštěva okamžitě přerušena a čeká vás kázeňský trest. Je to jasné?"

"Ano", přikývl Svoboda.

Vzápětí se otevřely dveře na druhé straně a druhý dozorce přiváděl jeho rodiče. Oba přistoupili k pletivu, Svoboda povstal a chvíli na sebe mlčky hleděli.

"Ahoj, mami, ahoj, tati," řekl sevřeným hrdlem Svoboda.

"Vildo, synku," zajíkla se Svobodová a v očích se jí zatřpytily slzy.

"Nazdar, Vildo," řekl její muž a pokusil se zažertovat: "Vidím, že ti dali nový mundúr. Celkem ti padne, chlapče." Na rozdíl od včerejška přišel dnes v uniformě. Vypadal v ní daleko výrazněji, zřejmě se také cítil jistější. Na nárame-

nících měl zlaté hvězdy kapitána. Kdyby sloužil u bachařů, zastával by na tu hodnost možná funkci zástupce velitele věznice, pomyslel si Vilém.

"Posaďte se všichni a hovořte," ozval se dozorce na civilní straně. "Máte ještě čtrnáct minut."

Přitáhli si židle co nejtěsněji k přepážce, aby se dostali k sobě co nejbliž. A náhle nebylo o čem hovořit. Kostrbaté věty, často přerušené v půli, zůstaly trčet ve vzduchu. Prázdné odmlky, během nichž bytněla úzkost z marně uplývajícího času, ústily do zmatku, kdy zase začali překotně mluvit všichni tři najednou. A během toho neustálý pocit naslouchajících uší, číhajících na chybu, na záminku k zásahu.

S pocitem hořkosti kráčel Svoboda dlouhými lomenými chodbami po návštěvě, která skončila v okamžiku, kdy už už si začali zvykat, kdy se jim podařilo překlénout všechny zábrany a kdy začala řeč volněji plynout. Přesně v tom okamžiku oba bachaři jako na povel povstali a ohlásili konec. Působilo to dojmem, jako kdyby celá záležitost byla takto předem připravená, jako kdyby celý průběh předem vypočítal zkušený psycholog. Možná, že s hodností kapitána na výločkách s modrou bachařskou barvou. Anebo jen režisér osud pokračoval v rozvíjení své grotesky, k níž si průběžně sám psal scénář.

Když Svoboda vstoupil do děly a petlice za ním zarachotila, zjistil, že se mezitím osazenstvo rozrostlo o dalších

pět cuvaksů. Prostor se tím úměrně zmenšoval, už to nebyla ta počáteční místnost s přepychem kyslíku a volnosti. Propletl se mezi lidmi do svého kouta a zapálil si cigaretu.

"O co šlo?" tázal se Nesládek.

"Návštěva," řekl.

"To jsi měl štěstí, tak brzy."

Svoboda se na něho podíval. Současně zaznamenal, že v ústí jejich uličky se nakupilo několik zvědavců.

"Táta slouží v pohraničí. Povolili jim to, aby se mohli vrátit domů."

"A co? Jaké to bylo?" ptal se dále Nesládek.

Svoboda pokrčil rameny. "Uvidíš sám," ušklíbl se. "Zdá se, že všechno vypadá jinak, než si to předem představujeme. Alespoň máš to tak vychází."

Neměl chuť pokračovat v rozhovoru. Otočil se k oknu a pootvřel je. Do úzké škvíry vsunul obličej a zhluboka dýchal. Listopadový vzduch mu chladil čelo.

"Zavří to, někdo jde," slyšel za sebou syknout Nesládku.

Byl to oběd. Vězni se hrnuli ke dveřím, strkali se a nastavovali misky k chodbařově sběračce. Až se dveře zavřou, budou nadávat, že by takové jídlo nežral ani pes. Šel pro příděl poslední, po Nesládkovi, který celý ten rozruch pozoroval s patrným opovržením.

"Kamaráde, dostali jsme se do pěkné bryndy," vyjádřil

své pocity, když dojedli. "S takovouhle sběří žít, to bude peklo."

Svoboda na něho pohlédl mlčky. Co se skrývalo vlastně za Nesládkovou nadřazeností a sebejistotou? Nebyl to také strach, že nebude mít dost sil, aby udržel tu tvář, kterou si zvykl nosit a kterou ^{už} považoval za svou vlastní? A není to vlastně strach, co ho nutí k pokusu zachránit se na úkor druhých, třeba i přátel a kamarádů? Je-li tomu tak, musí být strach mohutným činitelem. Tento druh strachu. Nesmím dopustit, abych se někdy stal obětí podobného strachu, mysl si Svoboda. Musím se naučit být odolný vůči téhle odrůdě strachu. Musím se naučit být tvrdý.

"Možná, že by se dalo říct, že jsme sběr všichni," poznamenal nahlas. "Určitě se najdou lidé, kteří to tak vidí. Třeba pan předseda Ruggiero Ritt."

"Nu, já se budu vždycky snažit vidět věci jen svýma očima," řekl Nesládek. "To ostatní mě nezajímá."

Po obědě přišlo dalších šest přírůstků. Dodali je z Karlova náměstí a vesměs měli krátké tresty. Ale i okresní a krajské soudy se v této revoluční době tužily. Starý kapesní zloděj se pořád ještě ~~divil~~ podívoval, že za obyčejnou chmátku dostal dvojnásobnou sazbu.

Ačkoliv zbývalo několik postelí volných, cela se zdála přeplněná. Poměry se zde začaly podobat pořádku na samotkách, chodit mohlo jen několik mužů. Zatím však o pro-

cházký ani nebyl zájem. Vězni se shlukovali v uličkách mezi kavalci, využívali možnosti pohovořit s různorodou společností, přejít k jiné a zaposlouchat se do nějaké historie, zasmát se vtipu. Transportka hučela šumem hlasů jako úl. U plechové plenty v rohu, za níž byl záchod, se co chvíli vytvořila fronta. Splachovaná voda tekla skoro bez přestání.

Zasmušilý velitel světnice propadal zoufalství. Ačkoliv se zdržoval co nejblíže dveří, slyšel často cinknutí vy~~taženého~~ tahovaného kolíku nebo šramot petlice až na poslední chvíli. Stěží pak stačil zařvat a upozornit tak osazenstvo cely, nad níž převzal odpovědnost, na blížící se nebezpečí.

A v pokročilém odpoledni se stalo, že se náhle bez cirkomandantovy předběžné výstrahy dveře otevřely a mezi nimi stanul bachař, jemuž se naskytl utěšený pohled na kavalce, obsazené polehávajícími mukly, na skupinky zalezlé v uličkách mezi postelemi, odkud zněl smích a vznášely se oblázky cigaretového dýmu. To bylo příliš i na dozorce z oddělení, kde vládl mírný režim.

"Co je to taďy, bordel nebo co?" zahulákal do blahé pohody, a když vězni vyskočili do pozoru, ztišeným hlasem do nastalého ticha zaskřípal: "A kdo se bude hlásit? Kde je velitel světnice?"

"Zde," ozvalo se dutě ze záchodu za plentou. A hlas nešťastného příčinlivce pokračoval: "Pane veliteli, cela číslo

sedm, stav dvaceti pět mužů, všechno v pořádku."

"Co v pořádku?" řičel dozorce. "Vidíte, chlape, jak to vypadá?"

"To nevidím, pane veliteli," zaznělo zkroušeně zpoza plenty. "Hlásím, pane veliteli, že to nemůžu vidět, jelikož jsem obklopen plechem."

"A kde máte zástupce?" otázal se dozorce, který si začal uvědomovat komičnost situace.

"Pane veliteli, já žádného zástupce nemám."

"Jak to, že nemáte?"

"Já jsem myslel, že tu funkci zastanu sám, pane veliteli," zaznělo slabé hlesnutí z hajzlu.

"Je to vůbec možný?" zavrtěl hlavou dozorce.

Žáček, který už to nemohl vydržet, hlasitě vyprasknul. Dozorcův pohled našel bleskurychle rušitele pořádku.

"Vy," ukázal prstem, "jak se jmenujete?"

Žáček předstoupil o krok a oznámil své jméno. Dozorce nahlédl do papíru, který držel v ruce.

"Tak vy, Žáček, jste od teďka starším světnice, jasný?" prohlásil potom. "Vona vás ta sranda v Jáchymově přejde. A to bude klapat, jak se patří. Ještě nejste z Pankráce, tak abyste se nepřepočítal, jasný?"

"Jasný, pane veliteli," oskandoval Žáček stojící v pozoru. "Ale žádám, abyste zároveň jmenoval mého zástupce, abych nedopadl jako můj předchůdce."

To byla od Žáčka očividná drzost. Jenže dozorce byl z toho druhu starých pankráckých bachařů, kteří měli pro vtipné frajery porozumění. Strávili s nimi celý život, s kasaři, zloději a podvodníky, a tak vlastně tvořili jednu rodinu.

"Pravda, Žáček, to máte pravdu," přikývl dozorce a očima jel po tvářích nastoupených vězňů, aby vyhlédl ten nejnemožnější typ. Potom ho našel a jeho prst vystřelil tím směrem:

"Vy, jak se jmenujete?"

"Do prdele," ulevil si slyšitelně Sehnoutka, na něhož ta volba padla. Postoupil dopředu a začal rozkládat rukama:

"Sehnoutka Lojza, pane velitel, ale já jsem poctivej zloděj, já si ani takovou čest nezasluhuju. Já jsem prosím organizačně naprosto neschopnej. A eště jsem nebyl na vojně, prosím."

Dozorovy oči jen hrály tichým veselím. Předstíral, že přeslechl jak Sehnoutkáv vstupní povzdech, tak jeho překotné výmluvy.

"Dobrý, Lojzo, dobrý, von už tě taďy Žáček zacvičí," řekl s patrným vnitřním uspokojením. "Já myslím, Žáček, že jsem vám vybral dobrýho zástupce. Toho nejlepšího, jak koukám, je to schopnej a perfektní mladík, když ho řádně přidržíte, bude vám k užitku. Máte nějaký námitky?"

"Nemám žádné námitky, pane veliteli," odvětil Žáček, ale neodpustil si poslední sotizu: "Jsem přesvědčen, že jste vybral toho nejlepšího - podle svých měřítek."

Svoboda strnul. To byla už vyložená opovážlivost. Přitom Žáček stál s hlavou vztyčenou, nepředstíral, že si není vědom dosahu toho, co vyslovil, naopak, z jeho očí vyzařovalo netajené opovržení. Dozorce k němu pomalu vzhlédl a výraz jeho obličeje zvažněl. Musel nějak reagovat, aby neztratil prestiž. Jenže v tom okamžiku zasáhl Sehnoutka. Buď nechápal vůbec, nebo projevil takovou míru pohoto-

vosti, která by se od něho nedala očekávat.

"Pane velitel," zakňoural. Určete někoho jiného, já na toho zástupce fakt nestačím."

Dozorce měl možnost celou věc zahrát do autu. Měl i řadu jiných možností, ale vybral si tu první.

"Dost řečí, nechci nic víc slyšet. Jak jsem řekl, tak to bude a hotovo." Sklopil oči do papíru, který držel v ruce a přečetl: "Jirsa a Svoboda, všechny věci sebou. A pohyb!"

Napětí pominulo. Svoboda se sehnul pod kavalec pro svou krabici a zaslechl nad sebou Nesládkův šepot.

"Kam tě to táhnou?"

"Nevím. Na každý pád se měj. Ahoj."

"Ahoj, Vildo," řekl Nesládek. "Někdy se zas uvidíme."

"Určitě," řekl Svoboda a potom hlasitě směrem ke dveřím: "Misky a deky taky, pane veliteli?"

"Samozřejmě, člověče," zahřměl dozorce, ale pak změnil rozhodnutí. "Deky aisky nechte. To odevzdá velitel světnice. Ručíte za to, Žáček."

"Samozřejmě, pane veliteli," odhlásil Žáček, stále ve vzpřímeném postoji jako svíčka. "Můžete se spolehnout, že to bude v pořádku."

To je frajer, myslel si Svoboda cestou k východu. To je opravdu frajer, toho mít ve skupině před soudem místo Milana. Kdo by to do něj řekl, vypadá jako advokát a je to

kanon. Jenže to asi odsere, jestli padne na nějakého kanála, tak ho zametou. Jde do toho moc prsama, ale stejně je to kanon, takhle kdyby jednali všichni.

Vyšel z cely za Jirsou, hubeným vysokým chlapem vyžilého podlouhlého obličej s velkým zahnutým nosem a ustupující bradou. U katru už čekalo několik dvojic, otočily se po nich všechny hlavy, když přicházeli. Ve druhé dvojici odpředu uviděl Svoboda Babiaka. Naproti za mříží z druhé chodby stály připravené další dvojice vězňů. Sotva s Jirsou dorazili, velitel kříže otevřel oba průchody, obě formace dvojic prošly a napojily se za sebe. Kam je vedou a co má znamenat tento pozdní neobvyklý přesun před večeří, nikdo nevěděl. Povšimli si, že velitel kříže provází oba dozorce oddělení v závěsu, že u jednoho z katrů předává listiny, které nesl v ruce, nějakému bachaři s hodností poručíka. Poručík převzal seznam, přečetl vězně jménem a zkontroloval počet. Bylo jich dvacet.

Po průchozu dalšími mřížemi se náhle ocitli u schodů a vypochoďovali na dvůr. Byli na hlavním nádvoří před vstupní budovou věznice, kolem sebe měli vysoké zdi a před sebou vrátnici s mohutnou výjezdní branou. Uprostřed dvora stál malý zelený autobus, starý vehikl podobný jezevci, s bachratou karosérií a úzkým dlouhým čumákem vpředu. U dvířek postávali čtyři muži ve stejnokrojích, připomínajících lesnické oblečení. Měli dlouhé pláště, přebarvené z německých

vojenských uniforem, na hlavě placaté čepice s černým kšiletem, jejichž původ byl nejasný. U opasků jim visela pouzdra s pistolemi a v ruce měli staré vojenské karabiny. Výstrojí i vzezřením připomínali válečné domobrance, hekající taktiky z posledního sledu. Jeden z nich, nejštíhlejší, s ostrými rysy v obličeji, předstoupil a zasalutoval poručíkovi, jakoby výměnou za jednu z listin, které držel v ruce. Poručík opět vyvolával jména a za kontroly šedivého vysloužilce vězňové nastupovali do autobusu. Kromě zadního sedadla, obsazeného předtím jedním z hlídačů, se mohli posadit, kam chtěli. Babiak, který nastupoval dříve, držel místo vedle sebe Svobodovi.

"Propána, co se to děje?" zašeptal rozčileně, když si Svoboda přisedl.

"Vezou nás na odstřel," řekl Svoboda. "To je likvidační četa, všechno tomu nasvědčuje."

"Jdi do hajzlu, člověče," roztrpčil se Babiak. "To jsou ale vtipy."

Potom už všech dvacet nastoupilo, usadilo se, za nimi následoval jeden strážce, který zaujal místo vedle svého kolegy na zadním sedadle, třetí nasedl k řízení. Oknem viděli, jak si mladý poručík se šedivým velitelem zase salutují.

"Všechno v pořádku, soudruhu Charváte?" otázal se vymydlený poručík.

"Všechno v pořádku," opakoval Charvát, který čímisi připomínal myš. "Práci čest, soudruhu poručíku."

"Čest práci, soudruhu Charváte."

Velitel eskorty Charvát za sebou přirazil dvířka a řidič nastartoval. Utahaný motor autobusu zarachtal jako žentour, konečně přece jen naskočil a vozidlo se rozjelo k bráně, kam předtím odešel poručík. Před jezevčím čumákem rachtiny se otevřelo křídlo brány a autobus vydrkotal z objektu věznice.

"To je neuvěřitelný, já snad sním," šeptal Babiak. "Kde jsou mříže na oknech, kde máme ocelové náramky, kde je samopaly ozbrojená eskorta?"

"Jsi pro to pokusit se o útěk?" otázal se Svoboda. "Ty dědkové nebudou střílet. Kdoví, jestli s těmi flintami doveďou zacházet."

"Neblbni, Vildo," odtáhl se Babiak. "Ty jsi se zbláznil."

Možná, že je to bláznivý nápad, pomyslí si Svoboda. Ale možná, že se taková příležitost nikdy nevyskytne. V každém případě Babiak není chlap, s kterým se to dalo zkusit.

Protože jeli pomalu a často zatáčeli, chrchlající motor ztišil. Toho využil Charvát, který seděl vpředu vedle řidiče, povstal a obrátil se k vězňům na sedadlech.

"Odsouzení, slyšíte mě všichni?" zakřičel.

"Jo, slyšíme," ozvalo se několik hlasů.

"I tam vzádu?"

"Ju, i taďy, soudruhu," potvrdil jeden z dvojice Charvátových kolegů zezadu.

"Tak podívejte, odsouzení," halekal Charvát. "Jednou jste odsouzení, a to je fakt. Nás nezajímá za co a jak k tomu došlo, nás teď zajímá, jak se budete chovat a jak budete pracovat, abyste svou vinu na dělnický třídě řádně odčinili. Jedeme na Kladno, to je centrum dělnického hnutí a tam je tábor, nebo jak vy říkáte lágr Fierlinger. Je to u Vinařic a poměry jsou tam velice slušný. Záleží jen na vás, jak se budete chovat, ale uvidíte sami, že mluvím pravdu. Návštěvy každéj tejden, práce se dá vydržet a k pití se taky ledacos sežene. Pro tohle máme my, starý havíři, porozumění. Tak žádný voloviny po cestě, odsouzení, jinak budeme nucený použít zbraně. A to bysme fakt neradi, doufám, že si budeme rozumět, jak taďy během transportu, tak potom pozděje na lágru. Doufám, že je to všechno jasný a že nemusím dál zbytečně hovořit," zakončil Charvát, spokojeně si sedl a opřel se o hlaveň pušky.

Jeho osobitý projev navodil na chvíli ticho. Po několika okamžicích se ozval zezadu hlas Jirsy, který první pocho-pil, jak vítr fouká.

"Pane veliteli, je možno kouřit?"

Charvát se otočil a pátravě přejel tváře svých svěřen-ců.

"To nejde, zasvinili byste mi celej autobus vod pope-la," řekl Charvát.

"Nezasviníme, uděláme si popelníky z papíru, pane veliteli."

Charvát se důležitě napřímil a pak vydal příkaz jednomu ze svých podřízených.

"Rudo, zapal jim, ať sakra neotravujou, ju?"

Jeden ze strážců vzadu zabručel, že ju, škrtl po domácíku vyrobeným zapalovačem z flakové patrony, napřed si zapálil sám a pak připálil muklovi před sebou. Oheň přeskakoval od cigarety k cigaretě. Svoboda vdechl zhluboka kouř a opřel se pohodlně o sedadlo. Tohle tedy byla havaj, jakou si předtím vůbec nemohl představit. Po všech těch estébácích, vyšetřovateliích a bachaříích, po řvaní a izolaci, hlídání každého pohybu, po mlčení a pochodování ve střežených rozestupech najednou tihle dědulové a jízda v autobusu, zahuleném jako udirna, jako kdyby se vezli na výlet. A ke všemu na Kladno, žádný Jáchymov.

Autobus se vymotal z bočních ulic a teď sjížděl dolů po hlavní se ztišeným motorem. Po ulicích chodili lidé, okna v domech se začala rozsvěcovat. A bylo možné dívat se na to okny bez mříží a plechových krytů, vidět to na vlastní oči. V autobusu zavládlo ticho, každý počítal, kdy podobný obraz viděl naposled. A potom se v dohledu objevila hladina

řeky, odrážející chvějící se mihotavá světla.

"Člověče, Vltava," vydechl Babiak s čelem přitisknutým na skle. Zaznělo to, jako by ho ohromilo, že tam pořád ještě teče.

"Zkusíme to vzít pali?" šeptl Svoboda tiše.

"Blázníš?" odtrhl se Babiak od okénka.

"Nezamkli dveře. Pár skoků a jsme venku. Ty dědové by nestříleli."

"Měj rozum, Vildo. Na komandě bude lepší příležitost, když už," tvářil se Babiak skoro uraženě. "Tohle by bylo šílenství."

"Já pořád nemůžu věřit, že je to pravda. Mám strach, že nás vezou do podobného srabu, v jakém jsme až do teď byli. A to bych to radši zkusil."

"Blbost. Já nejdu v žádném případě," uzavřel Babiak.

Svoboda zmkkl. Měřil vzdálenost od svého sedadla ke dveřím. Odhadoval vyhlídky. Mohl by se nějak dostat přes Charváta, který u těch dveří dřepěl, nějak ho zneškodnit. Uvažoval, čím by ho praštil. Ale současně už věděl, že se o útěk nepokusí. Nejen proto, že by byl sám. I kdyby se jich našlo víc, on by spíš potřeboval někoho, kdo by to vedl. Dělat vůdce, na to neměl.

A třeba má Babiak pravdu. Je starší a zkušenější. Třeba už opravdu mají to nejhorší za sebou. Třeba vládnou na komandech snesitelné podmínky jako předzvěst změny, která

co nejdřív vystřídá poměry v policejních a vyšetřovacích vazbách. Vždyť přece žijeme v Evropě, jsme kulturní národ a ani tenhle režim nemůže trpět ve svých řadách zezvířečtělé bestie, které si mučením a trýzněním lidí vybíjejí své sadistické choutky. Na zvrhlosti přece nemůže žádné zřízení stát. Ale ono stejně padne. Nemůže se udržet. Většina národa je proti němu, Západní demokracie nedopustí, aby jeden člen společenství byl beztrestně znásilněn. V nejhorším případě by je mohlo potkat totéž. V každém jiném by tuto zradu těžce zaplatily. Tak jako zaplatily za Mnichov. To je skoro ještě historická současnost, celý svět ji má v živé paměti. Takže oč jde? O rok čekání, než to praskne. I toho roku někde v lágru by bylo škoda, ale uvidí se, co a jak, až na místě. Takže žádný útěk, možná, že je skutečně nejlepší vyčkat, nepokoušet se o změnu toho, co je samo o sobě nad očekávání dobré.

Autobus vysupěl do motolského kopce a zamířil po karlovarské výpadovce. Do kraje začal padat soumrak. Za nenucené zábavy vězňů uhánělo vozidlo ke Kladnu.

"Franto, zastavíme se na ředitelství pro inženýra," řekl Charvát řidiči.

"Nu, ju, nezapomněl jsem," přikývl řidič.

Odbočil ve městě z hlavní ulice a zastavil před několika-
kapatrovou budovou nějakého úřadu. Řidič vystoupil a po chvíli se vrátil zpátky.

"Hned je taďy," oznámil Charvátovi a zapnul motor.

Po chvílce se ze vchodu budovy vynořil nějaký muž a zamířil přes široký chodník k autobusu. Na inženýra nevypadal. Měl na sobě montérky, přes rameno brašnu na řemeni, na hustých černých vlasech mu seděl švihácky nasazený baret. Nastoupil, pozdravil familiárně Charváta a sedl si na volné sedadlo před Babiaka. Řidič Franta zařadil rychlost a autobus chrčivě poposkočil.

"Promiňte, pane," naklonil se Babiak k němu dopředu. "Vy jste ten inženýr, na kterého jsme čekali? Mohl bych se vás na něco zeptat?"

Chlapík se k němu otočil. Mohlo mu být asi pětatřicet let a v sympatickém obličeji měl úsměv.

"Ju, to jsem já," přisvědčil. "Klidně se ptej, ale tykej mi, já jsem taky mukl, jako vy všichni."

Babiak zalapal po dechu. "A vy, ty chodíš na práci ven z tábora?"

"Ne, normálně jezdím civilním autobusem," řekl inženýr. "Ráno sem a večer zpátky. Jenže dneska jsem řekl Frantovi, aby se pro mě stavili, když mají cestu kolem. V civilních autobusech je obyčejně nátřesk."

Babiak zavrtěl hlavou: "To takhle pracuje víc lidí venku jako ty?"

"Ne, jenže já jsem odtud, tak mě znají," vysvětloval chlapík. "Dřív jsem v tom baráku sídlil o pár pater výš, dneska topím v kotelně a dělám údržbáře."

"A kolik máš?"

"Myslíš platu?"

"Ale ne, jak vysoký trest?" tázal se Babiak. "To se docela klidně můžeš scházet se ženou."

"Dva roky. Žena mi nosí obědy," odpověděl inženýr. "Každý den ne, samozřejmě."

"No jo, já mám o deset víc," posmutněl Babiak; který byl novomanželem.

"Jestli ti jde o tohle, tak to je jednoduchý," řekl inženýr. "Dáš doktorovi na lágru dvacítku cigaret, je to sice bývalej esesák, ale je dobrej, on tě zapíše na prohlídku do nemocnice, žena si najme hotel, s tou se domluvíš při návštěvě, a strážnému dáš po tý prohlídce na pivo, aby na tě někde počkal v hospodě. Obyčejně takhle chodí celá parta, čtyři pět kluků."

"Já se zblázním," vydechl Babiak. "To snad není možný."

"Nu jo, takhle se to běžně dělá," potvrdil inženýr.

"Ale ty ses chtěl původně na něco zeptat."

Babiak se však už na nic víc neptal, natolik ho zaujala představa, jak leží se svou Růženou v hotelovém pokoji a mazlí se s ní. Místo něho se přihlásil se svou otázkou Svoboda:

"Jaká je práce na šachtě?"

"Celkem to jde," řekl inženýr. "Kluci dělají vazače, vrátkaře, odbíhače a takové ty pomocné práce. Stojí to sice

za hovno, ale nikdo se nepředře."

"Je to nebezpečné?"

"Ani ne, stará Mayrovka už je klidná. Ostatně tamhle ji máš," ukázal inženýr.

Vlevo od silnice zářila světla šachty. Těžní věž čněla do výše, tvořila ústřední bod, kolem něhož ležely roztroušené zděné budovy i dřevěné boudy. Objekt zabíral velký prostor, vzdálená světla vypadala jako žhoucí špendlíkové hlavičky.

Autobus zahrnul kolem hospody na rohu doprava a po třiceti metrech zastavil u brány tábora. Brána byla zbitá z dřevěných hranolů a opatřená drátěným pletivem. Působila mohutným dojmem, tím spíše, že přečnívala vysoko oplocení, které obklopovalo obdélníkový půdorys tábora. Plot z ostnatého drátu dosahoval sotva do výše dvou a půl metru, ale brána se z nevysvětlitelného důvodu pnula skoro jednou tak vysoko, snad jako symbol. Celý prostor byl přehledný, hustě rozseté reflektory nad oplocením vykrajovaly ze tmy rozlohu tábora v rozměrech většího fotbalového hřiště, mírně nakloněného k jedné straně. V popředí bylo vidět tři baráky, nejvýš vlevo omítnutý velitelský s kuchyní shlížel dolů na dva ~~zbytné~~ obyvací, nízké příplácené šeredy, dlouhé jako brontosaurus, dědictví po německé armádě z války, tak vděčně nyní užívané pro bohubilé mírové účely. Jenže v

této chvíli připadaly ty baráky vězňům jako paláce z pohádky, protože měly řadu oken běžných rozměrů, třebaže opatřených mřížemi, a prostranství mezi nimi bylo tak velké, že by se tam dalo i běhat.

"Tak, hoši, vystupovat, jsme doma," zavelel Charvát. Zdálo se, že si oddechl, že cesta proběhla bez nesnází a nikdo mu neutekl.

Ze strážní budky za branou vylezl další vechtr v neurčité uniformě závodní stráže a otevřel postranní branku v oplocení. Inženýrovi, který prošel první, cvrknul na pozdrav do kšiltu čepice. Zatímco procházeli dovnitř vězni, opřel si flintu o kůl a balil si cigaretu. Těm dědulům vůbec činilo zacházení se zbraní potíže, nosili pušky bez vojenského fortelu a zápalu, drželi je jako prase vidle, jak vystihla tichá poznámka jednoho mukla. Charvát byl čestnou výjimkou, už proto musel být velitelem. Také se vyznal v problematice třídního boje, jak naznačil ve svém úvodním proslovu při převzetí eskorty, jinak to byl vysloužilý horník jako ti ostatní.

"Tady je máš všechny, Franto," hlásil mohutnému chlapovi, který sestoupil se schůdku, když Charvát dovedl svůj průvod před velitelský barák. "Je jich dvacet, tady jsou papíry. Soudruh náčelník tady není?"

Chlap byl urostlý, vysoký a držel se zpříma. Na sobě měl šedivé, bezvadně vyžehlené kalhoty a tlustou teplákovou

bundu. Vyzařovala z něho rozhodnost a vězni zmlkli, odhadující, co od této autority mohou očekávat.

"Není, jel na Kladno," řekl chlap. "Já to zařídím."

Začal číst jména podle seznamu, na každého, kdo odhlásil přítomnost, krátce pohlédl a potom papír složil.

"Dovedu vás na cimru, kde budete pro dnešek spát," oznámil zvučným hlasem. "Necháte si tam věci a pak půjdeme do skladu vyfasovat ešusy a deky. Na zpáteční cestě dostanete večeři a vrátíte se na cimru, která se uzamkne a otevře se až ráno. Tady je uzávěrka podle soumraku, potom už nikdo nesmí ven z baráku. Tak jdeme, chlapi. A žádný voloviny, jako utíkaní a podobně, tady je to dobrý, uvidíte sami, to odložte, až se trochu rozhlídnete kolem. Doufám, že je to všechno jasný. Počkejte moment, já skočím pro klíče a jdeme na to."

"To je nějaký divnej bachař," poznamenal malý zavalitý vězeň s bílou tváří, který stál vedle Babiaka a Svobody.

Nebyl jediný, koho zajímala totožnost jejich přijimatele. Jirsa znovu osvědčil svou pohotovost a přistoupil k Charvátovi, s ohledem na navázaný vztah.

"To je zástupce náčelníka, pane veliteli?" otázal se.

"Ne, to je Franta Taufer, lágrový písař," odpověděl Charvát.

"To se na to vyseru," ulevil si potichu Babiak. "Já jsem těžký zločinec, mám tucet let a nárok, aby mě zavíral

aspoň strážmistr a ne mukl, jako jsem já."

Taufer vzápětí vyšel ze dveří, seběhl se schodů a zamířil dolů k barákům. První minul, odemkl vchod druhého a krácel chodbou dozadu.

"Tady vlevo je holírna, ty dveře vpravo jsou od kulturního sálu," informoval po cestě vězně, kteří ho v neuspořádaném houfu následovali. "Máme tady prvotřídní kapelu, to budete koukat."

Ve druhé polovině chodby se zastavil a otevřel dveře. Rozsvítil a vstoupil dovnitř. Místnost měla obvyklé vybavení. U protilehlých stěn stálo dvanáct dvojitých kavalců se slamníky, v prostoře mezi dveřmi a okny stál s lavicemi. V zádveří byla umístěna kamna, kbelíky na uhlí a na vodu, hranička dříví a žanek.

"Žádný teplo tady není, ale můžete si zatopit, až přijdete od večere," velel Taufer vězňům, kteří se hrnuli dovnitř. "Ty věci si někam hoďte a klušem."

Babiak zabral kavalec v rohu u okna a horní držel pro Svobodu. Obsadili je krabicemi a ocitli se mezi posledními. Dusali těžkými botami po dřevěné podlaze, venku zpět nahoru a k velitelství, pak doprava k třetímu baráku. Byl zděný a situovaný příčně proti třem ostatním. Taufer odemkl, vstoupil dovnitř, za chvíli se vrátil a dal pokyn, aby začali nastupovat.

Sklad byl umístěn vlevo. Mezi dveře postavil skladník

stál a na jeho desku položil každému nováčkovi pár čistých pokrývek, prostěradlo, podhlavník, novou esšálkovou soupravu a lžici.

Šlo to rychle, za několik minut už pochodovali k přístavku velitelského baráku, kde byla kuchyň.

"Dej jim pořádný porce, Hugo, jsou vyhládlí z Pankráce, ať se nám na šachtě nesesypou," přikazoval Taufer.

"No jo, tady hlad mít nebudou," broukl kuchař, který se na plochých nohou přišoural k výdejnímu okénku. Vzezřením kuchaře nezapřel, pod bílou zástěrou se mu rýsovalo úctyhodné panděro, ve vypaseném obličejí mu tváře splývaly s bradou v jediné souvislé linii. Nabíral plné sběračky guláše a naděloval štědré porce. Jeho pomocník s bramborami nakládal z vedlejšího hrnce, kolik kdo si řekl.

"Tak tohle si dám opravdu líbit," hodnotil průběh věcí malý kulatý mužík, který se usídlil na spodním kavalci přes uličku naproti Babiakovi. Olízal důkladně lžici, vložil ji do čistě vyprázdněného esusu a ten zasunul pod kavalec. "Když to takhle půjde po celou dobu, nějak to protluču. Víte, kluci, u mě je jídlo tou nejdůležitější věcí na světě. Papání, na to já jsem frajer."

"Jak dlouhou dobu?" zeptal se Svoboda mezi jídlem.

"Říkejte mi Fatty, pod tou přezdívkou jsem známej po všech pražských barech," řekl skromně mužík. "Teď tam budu rok a čtvrt chybět, dostal jsem celkem osmnáct metrů."

Babiak, který do sebe ládovál poslední lžíce guláše, se najednou plácl dlaní do čela. Ale chvílku trvalo, než sousto spolkl a mohl promluvit.

"Já tě přece znám. Pořád se mi zdálo, že jsem tě už někde viděl, ale teprve teď se mi rozbřeslo."

"To mě opravdu těší," řekl polichoceně Fatty. "A kde to bylo? V kterém podniku?"

Jenže Babiak opět nebyl schopen odpovědi, protože zasunul do úst další vrchovatou lžící potravu. Nemohl už odpovédět, dveře se otevřely a dovnitř vstoupil Taufer. Za ním ve veřejích hukal Charvát, který se po celou dobu potloukal v závěsu.

"Tak chlapi, jak vám chutnalo?" usmíval se písař.

"Dobrý, výborný," ozvalo se několik hlasů.

Taufer se tvářil, jako by všechno záviselo na něm a on sám všechno zařídil.

"To rád slyším," řekl; a pak: "A teď ještě jednu věc, hraje z vás někdo na nějaký hudební nástroj?"

Na okamžik zavládlo ticho. Po několika vteřinách se od okna ozvalo: "Tady."

Všechny oči se obrátily tím směrem. Z uličky se na krátkých nožkách vybatolil Fatty: "Tady já," opakoval.

"Na co hrajete?" měřil ho zkoumavě písař.

"Klarinet a sax. Tenorsaxofon," hlásil Fatty.

"A co je vaše povolání?" tázal se dále ~~Fatty~~ Taufer.

"Jaký povolání? Hrál jsem, no," řekl Fatty. "Já jsem muzikant."

"Vy jste hudebník z povolání?" rozzářil se Taufer.

"Jasně, tady mě lidi znaj," ukázal palcem dozadu na Babiaka. "Naposled v Carioce."

"To je výborný," zvolal potěšeně písař. V jeho ruce se objevil zápisník a tužka. "Máte nástroje doma? Jakou máte adresu?"

"Nu jó," použil Fatty místního dialektu a nadiktoval své jméno a adresu.

"Výborný," opakoval Taufer. "Zítra jedem do Prahy, tak vám je odpoledne přivezeme. Ještě někdo na něco hraje?"

Od stolu se k němu otočil Jirsa, který celý rozhovor pozorně sledoval.

"Tady," přihlásil se. "Pepík Jirsa, chromatika a piáno. Z povolání."

"Prima," zářil Taufer a zapisoval si jeho adresu. "Vy se ale musíte znát, když jste ze stejné branže, ne?" obrátil se na Fattyho, který svým suverénním chováním vzbudil jeho důvěru.

Fatty nahnul brvou. "Samo, že se známe," řekl. "Jenže jsme nikdy nebyli v jedné partě. Každý z nás válel v jiných podnikcích."

"Tak to je opravdu fajn," spolkl to písař jako jednu malinu. "Ještě někdo?"

"Tady," vystoupil z uličky za Fattym Svoboda. "Kytara. Hrál jsem ve studentském orchestru. Ale nástroj nemám."

"To nevádí," mávl rukou Taufer, když si ho zapsal. "Kytara je na táboře několik."

Rozjařen svým úspěchem přešel kolem stolu k Fattymu:

"Co takhle dva tři frťanky před spaním, co tomu říkáš?" s významným mrkáním přákročil k tykání.

"Heleď, Franto," přizpůsobil se pružně Fatty. "Já si stejně připadám jako Alenka v říši divů, ale co je moc, to je moc."

"Jú?" usmál se písař. "A máš love? Vlastně, kde bys je vzal, když jedeš z Pankráce," uvědomil si.

Energicky otevřel okno. Pět metrů odtud se táhl plot z ostnatého drátu, jasně osvětlený řadou reflektorů. Podél oplotení sem a tam pendloval strážce.

"Venca," křikl Taufer na vechtra, který právě procházel kolem. "Skoč mi pro jednu do hospody, buď od té lásky, a něco si tam dej na mě."

"Litr?" zeptal se Venca.

"Půl stačí," rozhodl písař. "Počkám tady, jú?"

"Ju, hned jsem zpátky," slíbil strážce, sundal s ramena karabinu, opřel ji hlavní o drátěné pletivo a hbitě zmizel.

Svoboda se podíval ke dveřím, ale Charvát už tam nebyl. Možná, že i na něho bylo tohle přece jen příliš. Venca se vrátil bleskem, mřížemi prostrčil půllitrovku rumu a převzal

od písaře do ruličky stočené civilní peníze. Obchod se odehrál se všemi patřičnými náležitostmi, promptně z ručky do ručky a k oboustranné spokojenosti. Písař vsunul flašku do ruky Fattymu a zavřel okno.

"Je tady zima, zatopte si, chlapi," doporučil ještě, když se obrátil k odchodu. "Uhlím šetřit nemusíte, to si nakopete sami, ale zítra to tady uklidíte, než vás rozdělíme na normální ubikace."

"Nemáme čím zapálit, pane veliteli," ozval se uctivě hlas nějakého mukla, který nebyl muzikant a dosud se patřičně nespomělil.

Taufer se mezi dveřmi zastavil, vážný a vzpřímený.

"Jestli jste takoví, že z vás žádnéj nemá ulitý sirky, tak budete spát v zimě. Dobrou noc, chlapi," ušklíbl se a vyšel na chodbu. Dveře se zavřely a v zámku zarachotil klíč.

"Díky, žes mě podržel, Fatty," říkal Pepík Jirsa o něco později, když seděli v uličce. "Žádněj virtuos nejsem, ale noty znám a na harmoniku něco dovedu. Ostudu ti neudělám."

"Umíš hrát z listu?" zeptal se Fatty.

"Taky," zamračil se Pepík Jirsa. "Ale spíš jsem hrál z paměti. Tak po hospodách, abych řekl pravdu. Proto mě taky zašili, že prej se mi nechtělo makat. Jo, to je potíže, když se chce člověk věnovat čistě umění," vzdychl.

"Ono to nějak dopadne. On je ten Taufer dost nafoukaný, ale vsadím se, že o muzice toho moc vědět nebude," řekl Fatty, sáhl pod podhlavník a podal Jirsovi láhev. "Cvakni si, je to sice jen rum, ale po tom kriminálu chutná líp než whisky."

"Já jsem pil vždycky jenom rum, a teď jsem doopravdy dojatej," pravil Jirsa a nábožně si přihnul.

Když dostal Fatty láhev nazpět, lokl si a nabídl zase Svobodovi.

"A co ty s tou kytarou, Vildo, umíš na to vůbec něco?" otázel se a kýval ve vzduchu nohama, poněvadž jimi nedosáhl na zem.

"Já hraju z not, učil jsem se kdysi na housle, ale to mě nebavilo," přiznal po pravdě Svoboda. "Jenže jsme hráli jen s takovou amatérskou partou v kavárně pro studenty. Z darmo, a taky to moc dlouho netrvalo."

"Nu jó," kývl hlavou Fatty. "Nějak to půjde. V nejhorším z nás uděláme takový trio-blio. Zítra se domluvíme, co bysme dali dohromady a hotovo. A ty, Ládo, proč ses nepřihlásil, že na něco hraješ? Aspoň na buben?"

"Já vůbec nemám hudební sluch," řekl Babiak. "A rytmus taky ne. Já když jsme šli se ženou někam do podniku, tak jsem se musel napřed napálit jako dělo, abych dostal odvahu, a pak jsem se díval na nohy těm druhým kolem, jinak to nešlo, když mě vyvlekla tancovat."

Měli výbornou náladu, kterou ještě vylepšovala kolující láhev rumu. Nasycení, cigarety neskryvaně v rukou, vyslečení do košil, protože v kamnech samozřejmě hořelo, klábosili a cítili se spokojeni, volní a plni naděje do budoucna. Obrat, který je potkal, naznačoval pokračování tak příznivé, že se o tom ještě včera nikomu ani nesnilo. Z ostatních vězňů se tvořily podobné skupinky, někteří si lehli a spali. Smích a hovor však zvolna umlkal, vládu přebírala únava a ospalost.

X X
X

Potom Svoboda ležel na horním lůžku kavalce a díval se do stropu. Přestože bylo zhasnuto, světlo reflektorů zvenčí zářilo tak silně, že viděl na palubkách nad sebou každou škvíru a každý suk. Bude dobrá noc. Asi nejlepší za tu dobu, co je v krimu. To už je půl roku, o pár dní déle než půl roku. Bezmála dvě stě nocí. Dalo by se to vypočítat přesně, ~~nikdy~~ ale co z toho? Dejme tomu dvě stě. A která byla ta nejhorší?

Věznice v Tachově je šeredná krabicová budova. Když mě nevrlý bachař vedl po chodbě, pach špíny, moče a karbolu se mísil v takové hustotě, že by se dal nabírat šoufkem. Plíce odmítaly tu směs dýchat a závilal se mi žaludek. Dozorce otevřel dveře, rozsvítil zvenčí a trhnutím hlavy ukázal dovnitř. Vstoupil jsem a hned za dveřmi se zastavil. Byl jsem

na dvojáku, ale oba kavalce byly obsazeny. Pod dekami se rýsovala těla dvou mužů, spali, netroufal jsem si je rušit. Byl bych tam stál snad až do rána, ale světlo a hluk zavíraných dveří vzbudil muže na kavalci vlevo. Vystrčil hlavu zpod pokrývek a zamžoural světlýma žabíma očima. Měl na hlavě rozčuchané řídké vlasy.

"Co je?" zasyčel chraptivým hlasem.

"Dobrý večer," řekl jsem rozpačitě. "Přiveď mě teď bachař."

"Že by ses sem vloupal, na to nevypadáš," mínil muž.

"A co seš zač? Kopečkář?"

"Zatkli mě na nádraží. Přiznal jsem pokus o přechod hranic."

"A proč, když tě chytli teprve na nádraží?"

Nechtěl jsem mu vykládat o těch letácích v kufru a tak jsem mlčel.

"My jsme taky kopečkáři. Oba," řekl muž po chvíli. "Tak se svlíkní a lehní si."

"Kam?" pípl jsem.

"Tamhle k němu, sakra. On je mladší."

"Ale on spí."

"Tak do něj šťouchni, jelito," rozčilil se muž. "Copak seš blbej nebo co?"

Náš rozhovor přerušil bachař, který se neslyšně ve filcových papučích přiblížil a teď bušil na dveře.

"Co je to tam, hergot, budete se vybavovat do rána? Já vás zpěruju, to budete koukat! Ať už ležíš, parchante zasranej!"

Svlékl jsem se, s omluvou postrčil spáče blíž ke zdi a vlezl pod jeho deky. Odtahoval jsem se ke kraji kavalce, pokud to šíře pokrývek dovolovala, abych se co nejméně dotýkal jeho těla. Vzbuzovalo ve mně štítivost, stejně jako sadističtí primitivní vyšetřovatelé a hnusný dozorce nakonec. Nemohl jsem usnout. Zbitý, s podlitinami na těle, s rukou, která mi připadala jako přeražená a tupě bolela, jsem prožíval znovu svůj pád, ono sražení své bytosti, kterou jsem si dosud představoval jakožto lidskou, člověčí, až k tomuto dnu. A to nejhorší nebylo ponížení fyzické, ale duševní, to náhlé surové roztříštění veškeré dosavadní důstojnosti, kterou jsem měl, kterou jsem se domníval mít.

Protože teď vidím věci jinak. Začínají se mi pořádat do jiných souvislostí a vztahů. Najednou tady, na vrchním kavalci tábora Fierlingeru u dolu Fierlinger, na který byla přejmenována šachta Mayrau, bůhví proč, všechno vypadá trochu jinak.

Nejhorší noc? Proč by měla být ta první noc tehdy v Tachově nejhorší? Poněvadž mě Cvekl podvedl, poněvadž mě s největší pravděpodobností předhodil fízlům, kteří mě podle podrobného popisu lapli, zbili a vstrčili do smrduté cely místní šatlavy?

Muselo to vypadat pořádně směšně, jak jsem tam trčel za těmi dveřmi, vyplašený jeliman v nových šatech, uválených od zaplivané podlahy kanceláře, kterou se mnou estébáci vymetli. A jak jsem se štítil vlézt na ten kavalec a dotknout se těla spáče, z něhož se ráno vyklubal docela prima kluk, jen o něco starší než já, ale o mnoho chytřejší. Protože ten si nerozdíral a nelízal rány v noci, ale spal. Jednou prohrál a teď se toho už nedalo moc dělat. Teď se mi náhle vyjevuje, jaký jsem byl hlupák. Důstojnost, lidství, jaká nadutost. Nic jsem nevěděl, nic neznal, bylo mi dvacet a myslel jsem si, že Šalamoun je proti mně břídil. Jaká důstojnost? Vždyť je to komické, jak jsem sedl na lep tomu Ceklovi, že jsem neprohlédl komediantství takového Milana. A jak jsem snoval plány na jeho záchranu, vymýšlel věrohodný příběh, abych ho kryl a nemusel jmenovat. Kdyby mě totiž na druhý den postavili před volbu, že mě ubijí, když ho neprozradím, tak jsem ho řekl, to jeho jméno. Neřekl jsem ho, protože mě bili málo. V tom byla podstata věci, že svou práci odflákli, že na mě neměli dost času, že jsem pro ně neznamenal velkou rybu, že museli jít za chvíli vyšetřovat někoho důležitějšího nebo odjet někoho zatknout. Ten výsledek jsem vydržel jedině proto, že jsem tyhle všechny důvody poznal, a ne ze statečnosti, odolnosti a tvrdosti. Byl jsem parchant zasranej.

A tak v této chvíli prozážené světly reflektorů nad o-

plocením, za nímž od rohu k rohu pendloval Venca, ochotný za tuzér dvou panáků doběhnout muklům, které střežil, pro rum, se najednou mé vidění rozpoltilo, jako kdybych svět a děje v něm viděl jinak levým a jinak pravým okem, v úplně jiných významech, odlišných a dokonce přímo protikladných. Mezi tím dvojlomým pohledem zela propast a já jsem si uvědomil, že to bude perná facha dobrat se jednolitého hlediska na sebe sama a pro sebe sama, že mě čeká dlouhá cesta, jestli mi vůbec dáno, abych ho dosáhl.

K tomu výsledku mě vzali z vycházky. Hned po snídani druhého dne. Ani jsem se nedozvěděl jména těch dvou na kobce. Vychrtlý, mlčelivý skrček ze včerejška mě dovedl v řetízkách o těch pár ulic dál k sídlu Státní bezpečnosti. Na čistém vzduchu jsem se motal jako přiopilý, na útěk jsem nepomyslel, ani kdyby nebylo jeho ruky, významně zasunuté v kapse. Přišli jsme přes několik kanceláří do holé místnosti s okny do dvora. Uprostřed stála židle. V poslední kanceláři se k nám přidal štíhlý, asi pětadvacetiletý muž v tmavomodrých šatech s kravatou. Měl černé, dozadu sčesané vlasy, tuhá jako dráty. Skrček mi odemkl a sundal náramky.

"Svléknout," řekl ten štíhlý. "Do naha."

Svlékl jsem se a naházel šaty do kouta. Styděl jsem se, nahý člověk ve společnosti oblečených má pocit méněcennosti.

"Sednout!"

Sedl jsem si a židle mě zastudila do zadku. Skrček přistoupil, provlékl mi ruce vzpěrami v opěradle a ~~zavěs~~ zavěsiv zase tu bižuterii. Židle byla k těmhle účelům vybrána.

"Odkud máš ty časopisy?" otázal se černovlasý referent. "Ale pravdu, teď jde do tuhého."

"Dostával jsem je poštou. Někdo mi je házel do schránky."

"To jsi říkal včera do protokolu, ale jak to bylo doopravdy?"

"Tak, jak jsem říkal do protokolu."

Referent dal pokyn hlavou a skrček, který zůstal stát vzadu, mě udeřil pěstí do tváře. Byla to slabá rána, na svou postavu ani nemohl mít dost síly, spíše mě překvapila než bolela. Otočil jsem hlavu a vyčítavě se na něho podíval.

"Sem se dívat," poručil referent. "Nehraj si s ohněm. Jak to ^{bylo} bylo? Ale teď už vážně."

Všechno se opakovalo. Odpověď i trest za ni.

"Tak to půjde jinak," rozhodl po třetím zopakování referent. "Sám si o to koleduje. Zavolej chlapce."

Skrček vypadl z místnosti a za chvíli se vrátil. V ruce držel ručník. Než mi zavázal oči, uviděl jsem napochodovat dovnitř asi šest mužů. Někteří z nich nesli v rukou obušky.

"Sakra, co je zas?" otázal se zavalitý pořízek se svět-

lými, na ježka ostríhanými vlasy.

Skrček mi utáhl uzel ručníku v zátylku. Neviděl jsem už nic, ale v mysli mi uvázla tato věta: "Sakra, co je zase?" A když, jak jsem slyšel, mě muži v půlkruhu obstoupili, zaregistroval jsem další větu: "Vždyť je to ještě kluk," zahučel znechuceně tentýž hlas.

V těch dvou poznámkách, v jejich významu a tónu se skrývala moje šance. Rychle jsem kombinoval.

"Od koho máš ty časopisy?"

Za starou odpověď se dostavila odplata v podobě krupobití ran. Začal jsem řvát. Bití trvalo necelou minutu, snad jen půl, postřehl jsem, že z levé strany dostávám rány podstatně slabší. Najednou série ran ustala.

"Mluv, než to bude ještě horší," zazněl hlas referentův. "Z nás si nebudeš dělat srandu. Kdo ti dával ty věci?"

mlčel jsem. Musím vydržet ještě dvě kola, počítal jsem v duchu. Bože, ať vydržím, potom už to bude věrohodné. Déšť ran dopadl, zprava padaly tvrdší, zuřivější, zleva slabší. Ten blbec vpravo mi přerazí žebra, to musí být kovaný kádr. Říchel jsem jako tur, než mě někdo tvrdě zasáhl pěstí do žaludku. Hekl jsem a přelomil se dopředu. Zadržely mě ruce, sepnuté nad lenochem, pouta se mi utáhla až do kostí.

Nechali mě chytit dech. Mezitím mi referent domlouval, že to nemá cenu, že ze mne přiznání stejně vytlučou, že jistě chci žít, když jsem ještě tak mladej, a podobně. Třetí

kolo bylo nejhorší. Zatím mě mlátili přes svaly na rukou i nohou, zatím mě asi nechtěli zmrzačit, do obličeje mě někdo tloukl jen otevřenou dlaní, to se asi snažil ten prcek zezadu. Teď mě někdo švihl do rozkroku, zubatá křivka grafu bolesti vyskočila strmě nahoru a vzápětí jsem dostal zprava takovou bombu pěstí, že jsem se skácel i se židlí.

"Dost, už dost," chtěl jsem zařvat, ale vyšlo ze mne jen hlesnutí.

Zleva někdo postavil židli na všechny čtyři nohy. Měl jsem opravdu dost a taky by toho už mělo být dost.

"Říkal něco?" zeptal se referentův hlas z veliké dálky.

"Říkal 'Dost'," ozval se hlas toho ježatého.

"Dost bude, až promluvíš," oznámil referent.

V hlavě mi šuměl vodopád, štiplavá bolest v přirození se zdála ještě víc narůstat, vůbec jsem necítil, jestli mi ten idiota zprava nevyrazil nějaké zuby. Vyplivl jsem krev na podlahu.

"Řeknu všechno," hekl jsem.

"Tak dobře. S kým jsi byl ve spojení, kdo ti předával ty tiskoviny?" zněl hlas kravatového referenta. "Ale rychle, nebo budeme pokračovat."

"Byl to doktor Martínek," řekl jsem přerývaně a potichu.

"Kde bydlí?"

"Mánesova ulice, Praha, Vinohraďy," lezlo ze mne pomalu a neochotně.

"Číslo?"

"Na to si teď nemůžu vzpomenout," protahoval jsem, ale pak jsem urychleně, jakoby se strachem dokončil: "Ale dům poznám, byl jsem tam na návštěvě."

Tak jsem prodal Martínka, který už měl být v tuto dobu dávno za kopečky, poněvadž jeho paní, když jsem tam byl vyřizovat jeho vzkaz, se rozhodla odjet z Prahy hned druhý den. Čekal jsem jako na skřipci.

"Tak to by mohlo stačit, soudruhu, ne?" řekl hlas toho ježatého zleva.

"Jo, to stačí," řekl soudruh referent. "Zbytek vyřídím sám."

Kroky, vzdalující se ke dveřím, mi zněly jako nebeská hudba. Tak mi Martínka koupili. Pomohl mi aspoň teď, když jsem - hlupec - odmítl jeho pomoc předtím. Kdoví jestli udržím tuhle verzi příště, ale napřed musí zjistit, že je Martínek nedosažitelný. A to znamená čas v můj prospěch. Odklad sice možná krátký, ale přece jen odklad.

"Odemkni ho," nařizoval referent.

Skrček to vykonal, poznal jsem to sluchem, jak dvakrát cvakl klíček, jinak se nic na stavu nezměnilo, ruce jsem necítil, byly bez vlády jako dva odumřelé pahýly. A pak mi strhl z očí ten ručník, a obešel mě, moje rozšířené oči vi-

děly tři referenty s drátěnými vlasy, jak se v podivných figurách módního tance přeskupují na plujícím pozadí stěn z figury nad sebou do roztočky vedle sebe. A z toho mumraje mi náhle vyvstal pevný bod v rozplizlém prostoru, byla to tvář toho malého neduživého famulusa, a ač jsme se znali už tak dlouho, od včerejšího odpoledne, to bylo víc než dvanáct hodin, teprve teď jsem ho identifikoval, jak tam stál s vrásčitým obličejem, odlišeným prvním úsměvem za celou tu dobu, s povlávajícím praporem ručníku v ruce, ani chlapec, ani doopravdivý mužský, poznal jsem ho, jak se tak nakláněl dopředu k mému obličejí, natlučenému jako dobře upravený biftek, s tím spokojeným úsměvem nad odpovědně vykonanou prací, byl to Šmudla z Walt Disneyovy pohádky Sněhurka a sedm trpaslíků. Šmudla se smál, vrásky mu brázdily bezpohlavní tvářinky a on bystrýma očkami bilancoval výsledek činnosti svého sedmičlenného souboru.

Zdál se být spokojen. Bylo těžké uhadnout jeho věk, mohlo mu být stejně dobře dvacet jako čtyřicet, ale třeba byl dítětem nouzových kolonií a maminka mu kdysi, když byl malý a měl hlad, říkala nad schovaným půlbochníkem, že "Chlebiček už šel spát". Táta prochlastává výplatu v krčmě, doma bití a nadávky, prostředí surové, zesurovělé na úrovni živočišného vegetování, hledající vinu za svůj pád vždy výhradně mimo sebe. Šmudla možná neměl lehké mládí a nový řád viníky předhodil. Chlebiček šel spát, a tak se

stal fašistou.

Jenže takhle se to jeví až teď, pohledem toho druhého oka, Neškodný Šmudla je neškodný jen zdánlivě. Prófa zleva, bijící s nechutí a hrající přihlouplému studentíkovi do ruky, by možná velice účinně, vždyť na to měl školení, zpracovával diverzanta, kterého by považoval za hodna své úrovně. Tak účinně, že ten bijec zprava by bledl závistí a ve vynalézavosti by mu nestačil.

V podstatě jsou Šmudla a Prófa na stejné úrovni, i když prvnímú postačí ohryzávat předhozené kosti. Chlebíček šel spát, aniž to zpozoroval. Prófa přes své brejle postřehl jakýsi pohyb nadhranicí možností, nad hranicí chápání svého druhu, o to více obdrží. Sloužit budou oba spolehlivě, každý na své úrovni. Později třeba jeden dostane za odměnu kolo, druhý auto.

Ale tehdy jsem to ještě takhle neviděl. Dokonce si nejsem jist, zda toto dnešní vidění není jen mam jiného druhu. Jeden z toho druhu mamů, které nás obklopují a drží v zajetí, abychom nepronikli sami k sobě. Já jsem dnes poznal, že mám dvě oči a že každé může mít schopnost nazírat věci jinak. Víc zatím nevím. Možná, že obsahují i další možnosti a schopnosti. Nevím. Tehdy před půl rokem, a jak je to dávno, jsem vše soudil z poněkud jiného úhlu.

S kravatovým referentem jsme smolili dohromady proto-

kol. To už jsem byl oblečený, jak jsem se dostal do šatů, to je mi teď záhadou, seděli jsme na dvou stranách stolu, kde hranici zaujímal psací stroj. Jeho klávesnici, odvrácenou na druhou stranu, trýznil referent dvěma prsty, převádějícími naše společné myšlenky do výsledného tvaru, stravitelného i pro jiné širší společenství, než které jsme bezděčně vytvořili. Sestavovali jsme synopsis pro film s prozatímním názvem: Martínek a já. Práce postupovala dopředu hlemýždím tempem zásluhou obou stran. Referent byl mizerný písař, ale ještě horší stylista a vyplodit gramotnou větu pro něho nebylo nic jednoduchého. Mně zase činilo potíže vymýšlet věrohodné odpovědi na jeho otázky, aby celý děj měl jakous takous plynulost. Třeba jen otázka, jak jsme se s Martínkem seznámili, zdánlivě bez úskalí, a jaké přinesla potíže. Jak ji zodpovědět, aby se člověk vyhnul jmenování dalších prostředníků a aby současně nevzbudil podezření, že tají něco tak zajímavého, že by se na objasnění vyplatilo povolat na scénu osvědčenou sedmičku. Nejsvižněji jsme postupovali, když referent zapisoval formulace tak, jak jsem mu je diktoval, ale vzhledem k tomu, že měl svou čest, dovolil to jen zřídka. Když jsem krátce před polednem podepisoval ty necelé dvě stránky protokolu, plné kostrbatých vět a gramatických chyb, oddechli jsme si oba.

Referent s protokolem někam odešel a já jsem se připravoval na návrat do té odporné turmy a na Šmudlu, který

mne tam odvede. Šmudla po chvíli skutečně přišel. Nesl v ruce můj kufr. Kufrem práskl o zem a sedl si na židli u zdi, aby mě měl v dohledu. Byl skutečně ostražitý. Mlčel. Asi po půlhodině zazvonil na stole telefon. Šmudla mě obezřetně obešel a zdvihl sluchátko. Vyslechl krátký příkaz, zavěsil, pak ukázal na kufr a ucedil: "Jdeme!"

Těžko jsem vstával ze židle, na níž jsem se rozseděl. Všechny ty rány se ozvaly najednou, sykal jsem a šoural jsem se k zavazadlu. Sehnul jsem se, uchopil držadlo do ruky, v tom okamžiku mě něco napadlo a já jsem zapomněl na všechnu bolest. Oni mě pustí, problesklo mi hlavou, vždyť oni mě možná pustí. Nevěřil jsem tomu zcela, ale motalo se mi to v mozku jako možnost, jako fantastická, ale nikoliv zcela neuskutečnitelná možnost celou cestou dolů tak, že jsem lezl po schodech skoro svižně, pokud to nohy, roztažené od sebe, dovolovaly.

Vše se vysvětlilo tím, že jsme v průjezdu namísto k východu z budovy zamířili na dvůr. Tam stál Opel-Kapitán s poškozeným pravým předním blatníkem, za volantem seděl Prófa a túroval motor. U vozu stál drátěný referent, pokynul, abych vhodil kufr pod kapotu a zavřel ji. Pak mi nasadil želízka, postrčil mě na zadní sedadlo a sám si sedl dopředu vedle Prófy.

Než auto projelo průjezdem, stačil jsem si prohlédnout spolucestujícího, vedle něhož jsem se octl. Byl to hubený

bledý mladík s brýlemi a tenkými rty. Na otázku, co má, odpověděl, že dva přechody hranic. Během cesty jsem se ho ještě několikrát pokusil oslovit, ale vůbec mi neodpovídal.

Oproti díře v Tachově vypadala cela v plzeňské vyšetřovací vazbě civilizovaně. Byla čistá a světlá, a co bylo nejdůležitější, místo žanku, který šířil onen typický a neopakovatelný puch, fungoval zde klozet. Ten typ jsem sice nikdy předtím neviděl, byl to šlapkový turecký záchod, ale splachoval a okno se dalo pootevřít, takže vzduch uvnitř zůstával čerstvý ve dne v noci.

Na cele mě uvítal menší třicátník s veselýma očima a tmavými kudrnatými vlasy, úředník ze Škodovky. Jmenoval se Švestka a točil teprve necelé tři neděle. Seděl za účast na oslavě osvobození. Zatímco od vítězného Února se oslavovalo osvobození naší vlasti Rudou armádou, Plzeňáci nechtěli pochopit, že armáda, která obsadila západní Čechy a jejich měst^o, byli do amerických uniforem převlečení rudoarmějci, a tak na manifestaci v květnových dnech holdovali neuvědoměle současnému úhlavnímu nepříteli. Došlo k šarvátkám s policií a milicí, která se dostavila demonstranty přesvědčit, a kdo jim padl do spárů, putoval za mříže. Švestka měl smůlu, koupil takovou šlehu pendrekem, že se probral až za mřížemi.

Když jsem vklopýtal k němu na celu, necítil jsem se zvláště dobře. Natlučené tělo, roztřesené cestou v autě, mi připadalo jakoby rozstříhané na malé kousky, z nichž každý

připomínal svou samostatnou existenci, vůbec nechtěly držet dohromady, měl jsem dojem, pocit, jako by mě protáhli mlýnkem na maso. Nohy odmítaly chodit a ruce jsem nedokázal zdvihnout ani k pasu. Pravou půlku obličeje jsem měl naběhlou a ztrnulou po tom úderu, který mě poslal k zemi. Dovlekl jsem se k sedačce, dřepel na ni z výšky a opřel se o zeď. Byl jsem groggy.

"Ó já, ó já, ti tě zřídili, kamaráde," pozoroval mě soucitně Švestka. "Nepotřebuješ něco?"

"Cigaretu máš?" řekl jsem levým koutkem.

Měl, zapálil a přidržoval mi ji u úst. Dal jsem si pár šluků a potom jsem se zhluboka nadechl. Ta nejhorší chvíle minula. Začalo se to zlepšovat. Mělo by se to zlepšovat co nejrychleji, abych - až mě zítra vezmou k výsledku - byl aspoň trochu ve formě.

Minul druhý den, minul třetí a nic se nedělo. Zavolali mě až za týden, to už jsem byl skoro v pořádku. Šel jsem před bachařem chodbami a připravoval se na novou baštonádu. Do zpěvu mi nebylo, jediné zadostiučinění přinášela okolnost, že Martínek už dávno zmizel za horama.

Bachař mě předvedl do kanceláře před dva muže. Vedle referenta v civilu stál esenbák ve vycházkové uniformě. Měl hodnost poručíka. Takle neobvyklá sestava mě překvapila, netušil jsem, co by taková novinka mohla znamenat.

"Vy jste přijel minulý týden z Tachova?" otázal se ci-

vilní referent.

"Ano, pane veliteli."

"A čím vás přivezli?"

"Autem. Byl to Opel-Kapitán."

"Všiml jste si na tom autě něčeho zvláštního?"

"Ne," řekl jsem po chvíli přemýšlení, kdy jsem marně uhadoval, o čem jde. "Až na to, že vůz měl poškozený blatník."

"Víte to jistě? A který?"

"Určitě. Byl to pravý přední blatník."

Civilista si vyměnil pohled s poručíkem. Pak se zase obrátil ke mně:

"Nevíte o tom nic bližšího? Jak k tomu došlo, to nevíte?"

"Ti dva, co nás vezli, říkali, že jim vletěla do cesty srnka."

"Srnka, hm."

"Ano. Bavili se o tom za jízdy. Stalo se to v noci někde u Tachova."

Oba policisté na sebe zase významně pohlédli.

"Dobře, to stačí, odveďte ho, soudruhu," řekl potom referent.

Staršina mě vedl zpátky na celu a já bych byl radostí skákal. Žádný výslech, žádná bitka. Zase odklad, co si víc člověk může přát? Tohle a čistění sklápěčky se staly jedinými zážitky v Plzni.

To se odehrálo tak: asi třetí den jsem už přecházel po cele. Švestka právě seděl na hajzlu, sedačka byla přiklopená ke zdi, a tu jsem najednou proti světlu zahlédl na její spodní straně vyrytý nějaký obrazec. Sklonil jsem se a skoro jsem zkoprněl. Obrazec se podobal pavouku. Z centra, kterým byla Praha, se rozbíhaly čáry na všechny strany, do různých měst, která tam autor poctivě v plném znění vyškrábal. Brno, Olomouc, Pardubice, České Budějovice, také Plzeň. A nad tohoto pavouka uvedl nadpis, aby ani na okamžik nikdo nebyl na pochybách: Síť agentů CIC. To tedy musel být borec, skutečný mistr špión.

"Co to, víš o tom?"

"Jo, už jsem na to koukal," řekl Švestka a se sanicemi, opřenými o dlaně, snivě zíral do zdi. "Asi taďy seděl nějaký Cicák."

"Pabl to byl a ty jsi druhý," soptil jsem. "Proč's to neseškrabal, idiote? Kdyby tě vzali do mlejna, tak přiznáš, že jsi to kreslil sám, to ti nedošlo?"

Švestka zneklidněl, zašustil papírem a rychle vstal. Vrhł se k úkrytu a ze škvíry mezi prkny vyšťáral schované sklo. Byl to jen maličký střípek, trojúhelníček, dlouhý málo přes centimetr. Než se nám podařilo znečitelnit aspoň ten nadpis, střípek se přelomil. Švestka zaklepal na stolek signál, a jakmile se v sousední cele ozvala odpověď, přiložil ústa k desce a telefonoval:

"Potřebujeme sklo. Rychle potřebujeme sklo!" Pak přiložil ke stolku ucho. "Mají jen jedno malý," oznámil, když zvedl hlavu. "Na druhou stranu k sousedům se dovoláme morseovkou, ale to jde až v noci."

Chodili jsme po cele, jako kdyby tam někdo schoval časovanou pumu. Při každém otevření dveří jsme se stavěli před skřepěčku. Představoval jsem si, jaký by mohl vypuknout tanec, kdyby nález toho kreténa objevil nějaký horlivec. Jak by si rychle zjistili, kdo všechno už touhle celou prošel. Jak by si je vzali do parády, jednoho po druhém, až by z toho jednoho vymlátili přiznání a v Praze, Brně, Olomouci, a Českých Budějovicích by urychleně startovala auta pro nové oběti.

Sklo jsme přinesli až třetí den ze sprch, kde se odbyvalo společné koupání celého oddělení. Pustili jsme se okamžitě do práce. Šlo to pomalu, jeden dělal zeď, druhý retušoval, po chvilkách, abychom nevzbudili podezření u hlídkujících bachařů. CIC musela být podařená organizace, když zaměstnávala takovéhle přitroublé holiče, kteří si své tajnosti o Midasových uších vyryjí do prvního dřeva, které se jim namane. A dokonce tak důkladně.

Po celé dva dny, co jsme zahlazovali stopy, se mi podvědomě podoba rytce agenta spojovala s tím brýlatým hubenourem, s nímž mne přivezli do Plzně. Ten také tvrdil, že chodil přes. A odhadoval jsem, zda vydrží a toho svého pří-

padného pavouka neprozradí. Nezdálo se mi to pravděpodobné. Možná, že jsme si rozřezávali prsty do krve nadarmo. Holič možná dávno zakrákoral a stovka lidí už napochodovala do lochu.

Teď nahlížím, jak snadno se mohlo stát, že by nám na jednu přidělili na celm' cuvakse, ten by se podíval na dosud nevyhlazený obrazec a řekl by: "No jo, to znám, ten agent je Franta Jabůrek, vrátil se zpátky, protože tady byl zamilovanej do jedný holky. Tu sít si přesně takhle maloval, ale ta existovala jen v jeho fantazii." Nechával jsem ho u sebe přespávat a teď jsem tady, vážení." Ani tohle nebylo zcela vyloučené.

Ať tak, či onak, sklápěčku jsme odspodu vypulírovali, že jsme ji museli zase zašpinit, aby to nebylo nápadné. A potom už se v Plzni nic nedělo.

Do Prahy nás eskortovali vlakem. Měli jsme vyhrazené jedno¹ kupé v rychlíku a na čtyři vyšetřovance jeli čtyři fízlové. Všichni měli na sobě obleky z látky vzoru pepř a sůl, Začal jsem si všímat jejich tváří a chování a shledal jsem, že mají všichni nějaký společný rys, projev, vzhled, a když jsem si představil všechny ty typy, s nimiž jsem měl od Tachova co do činění, zjistil jsem, že je lze rozeznat od obyčejných lidí citem. A umínil jsem si, že tenhle radar budu v sobě pěstovat, protože to může být velmi užitečná protizbraň. Důležité jsou u nich oči. Hovoří třeba o fotba-

le nebo o ženských, jsou bodří, ale jejich oči neztrácejí takový zvláštní číhavý výraz, oči se jim neumí smát. To je v kurzech a na školeních nedokázali naučit. Ale ani oči nejsou nejdůležitější. To hlavní je, že vyzařují černé světlo.

Z policejní budovy jsme vyrazili společně. Na nádraží, které leží kousek přes řeku, jsme šli pěšky. Nesl jsem si zase ten svůj pitomý kufr. Bižuterii nám nenasadili, bylo jich na nás dost a cítili se jistí. Asi půl hodiny jsme seděli v rohu čekárny. Ten můj mi navrhl, že mi z mých peněz, které spolu s jinými papíry nesl v aktovce, koupí kafe. Takovou trefu jsem nečekal. Revanšoval jsem se tím, že zaplatím i jeho kávu, když mi zároveň obstará cigarety.

"Kolik?" zeptal se.

"Za všechny peníze, co zbydou," přehnal jsem to.

"To ne, to by neprošlo," usmály se svaly v jeho obličeji. "Ale stovku bych mohl."

"Tak aspoň si dáme k tomu kafi velkéj rum," snažil jsem se.

"Jenom já," řekl. "Nemůžu vás předat, aby z vás táhl alkohol," zvedl se od stolu.

Uhandloval jsem ještě pár krabiček zápalek. U ostatních tří se to zařídilo podobně. V čekárně nás nechali kouřit, snad abychom vypadali jako normální cestující a nebudili rozruch.

Zas taková vyšinutost. Seděli jsme pohromadě jako jedna

parta, žvanili o sportu a mně se chtělo vstát a zařvat na všechny ty lidičky, co procházeli a posedávali za stoly kolem: "Lidi, to je omyl, my nejsme jako vy, nenechte se ošálit, my jsme nevolníci, někam nás vezou na nějakou další šlahtu, dejte si pozor, tohle je jen taková hra, vždyť zítra se kdokoliv z vás může octnout na našem místě."

Ale neudělal jsem nic. Nevstal jsem, nezačal ječet, zůstal jsem pěkně dál ve hře a předstíral, že mě zajímají výsledky ligy z uplynulé neděle. A co taky? Nám by nikdo z nich stejně nemohl pomoci, jim by moje varování nebylo nic platné, komu z nich by pomohlo? Tím pokřikem bych nikoho nezachránil, i kdyby ho měli na zítřejším seznamu. Na první pohled stejní jako oni, bez jakéhokoliv zevního znaku rozdílu, vězeli jsme pevně za podivnou a neviditelnou oponou, dokonale navzájem oddělení.

Totéž se opakovalo v Praze na hlavním nádraží. Počkali jsme v oddělení, až se vlak vyprázdnil, pak teprve jsme šli my, s odstupem, za proudem cestujících. Před nádražím jsme se rozdělili na dvě skupiny, jedna mířila na Pankrác, cílem druhých dvou dvojic byla Bartolomějská ulice. Můj eskortní rozhodl, že půjdeme pěšky. A tak jsem capal dolů po Václavském náměstí, nesl jsem kufr. Už jsem nepociťoval nutkání volat na chodce, aby dávali pozor, spíše jsem uvažoval, nakolik by mi věnovali pozornost, kdybych najednou praštil kufrem fízlovi pod nohy a dal se na útěk. Kolik z nich by

se za mnou rozběhlo, kolik by mi nastavilo nohu? Nejlepší příležitost k pokusu vzít pali poskytovala pasáž Adrie. Bylo tam poloprázdno, dost málo lidí, aby mě zadrželi, a přiliš mnoho na to, aby můj průvodce mohl začít střílet. Blížili jsme se k pravouhlému ohybu a já jsem si vypočetl, že jestli vůbec někde, musím to udělat tam. Kufr pod nohy, snad o něj zakopne, a vyrazit za roh. Neudělal jsem zase nic, byl jsem srab. Kdežto vyvolávat na bližní nemělo smysl, tohle by smysl mohlo mít. Neudělal jsem to, ačkoliv jsem se vůbec nebál, že by mě jeho střelba mohla zasáhnout. Neměl jsem na to dost odvahy. A později, když jsem na Čtyřce zakoušel dost mizerné chvílky, myslel jsem na to, že mi to patří, když za nedostatek odvahy musím teď platit odvahou vynucenou.

Čtyřka v Bartolomějské je pojem, literatura a lidové písničky opředly toto místo poněkud chmurnou romantikou. Ponurostí oplývala, romantiku jsem neshledával žádnou, když mě vstrčili do velké společné místnosti v přízemí. Za dveřmi jsem se musel zastavit, abych se rozkoukal v pološeru, které tam panovalo. V přítmí pod chabými paprsky slabé žárovky, která svítila dnem i nocí, se ploužily stíny mužů, většinou vysvlečených do půl těla. Jediné okno hledělo do zdi, vzdálené necelý metr. Světlo nemělo přístup vůbec, vzduch nepatrně. Vedro tam bylo takové, že se vůbec nefasovaly deky. Na podélné straně naproti dveřím spalo několik

mužů na šikmé palandě, která se táhla od zdi ke zdi. Na palandu se vešlo třináct mužů, když leželi na boku. Když se chtěli otočit na druhý bok, musela obrát provést celá řada najednou. Další zařízení pozůstávalo ze čtyř lavic, dohromady sedmnáct míst na spaní. Když jsem tam přišel, byl jsem pětadvacátý ve stavu. Na betonové podlaze ovšem zbývalo ještě dost místa. Přísně dodržovaný řád určoval postup: beton - lavice - palanda, a pak posunování po palandě zleva doprava podle jednoduchého klíče délky pobytu na cele. Tak Franta Koudelka, který zaujímal místo u zdi vpravo, tady trávil už osmý měsíc, Karel Klasa vedle něho půl roku, další Vašek Kovařík pět měsíců. Místo na pryčně se ovšem mohlo půjčovat nebo pronajímat, záleželo na majiteli. Starým nebo nemocným se místo půjčovalo přes den.

"Tak co, mladej, odkud?" zahalekal Koudelka z rohu, kde předsedal skupince asi pěti mužů. Byl to podsaditý silák se širokými rameny a houštinou světlých chlupů na prsou. Zastával funkci cimrkomandanta a vládl tak zvučným basem, že když při večerním sčítání podával hlášení, službu konající bachaři předli uspokojením.

Předstoupil jsem před tuto přijímací komisi, stručně oznámil, co jsem zač, vytáhl balíček cigaret z té laskavým fízlem opatřené zásoby, a nabídl dokola. To jsem ještě netušil, jakou má ve zdejších poměrech kuřivo cenu. Za dvě cigarety se už dalo najmout místo na palandě na jednu noc.

"Kamaráde, cigára si šetři, další dostaneš jedině v balíčku a ten ti povolí teprve po uzavření protokolu. To taky může trvat několik měsíců," pučil mě Koudelka, ale cigaretu přijal.

Vzal si i Klasa, šmelinář a pražský frajer s hubeným propadlým hrudníčkem, který vypadal o deset let mladší, než ve skutečnosti byl, vzal si Vašek Kovařík, sladkobolně se usmívající chlapec se zmrzačenou rukou s ustřelenými prsty, i Mrzena, přihrblý úředníček, který opustil ženu a dvě děti, vydal se za dobrodružstvím na Západ, kde zjistil, že ho nevíta slavobrána a vlající prapory, a tak se vrátil zpátky. Nyní pro něho bylo největším dobrodružstvím otvírání a kontrolování balíků, které mu jeho žena pravidelně zasílala. Odmítl jedině kníže Leonidas Galčenko, mohutný obr se sláynsky okrouhlým obličejem, a nakrátko ostříhanými vlasy, kterému ani síťový nátělník a spodky, v nichž se dnem i nocí pohyboval, neubíraly na důstojném vystupování.

"Já bělogvardějec," odpovídal se stoickým pokrčením ramen na otázku, jak se sem dostal.

"A co s tebou bude, Leonide?"

"Stejně jako tam s tím," ukázal na zasmušilého Rusa, který celé dny proseděl opřený o zeď s prázdnýma očima, upřenýma do země. Bývalý zajatec se uchytil v Západním Německu, ale chandra ho vyštvala z bezpečného úkrytu. Zadrželi ho při přechodu přes naše území na Podkarpatskou Rus. "Odvezou nás,

tam nás zastřelí buď hned, nebo zahyneme později na Sibiři."

"A Vlachov?"

Galčenko pohlédl na štětinatého uhrovitého mladíka, který přecházel po cele a broukal si 'Kálin-kakalin-kamajá'. Při screeningu, tak se říkalo představení u party vedení cely, Vlachov lámanou češtinou prohlásil, že je rudoarmějec, který dobýval Berlín a pomáhal seržantu Kanariovi vyvěšovat rudý prapor na Reichstag. Byl zatčen při přechodu hranic, ale do Sovětského svazu, kam mířil, aby se - dle jeho vlastních slov - mohl veselit na kolchozu.

"Vlachov, to žádný Rus," řekl kníže. "Neumí ani pořádně jazyk, zkoušel jsem ho. To je také jeho největší štěstí, že není náš."

Pravda vyšla najevo záhy. Uzávěrku prováděl každý večer velitel oddělení. Bachař ve službě otevřel dveře, velitel vstoupil, nechal se oblažit řevem Koudelkova hlášení a přikročil ke kontrole stavu. Otevřel desky se jmenným seznamem osazenstva, četl příjmení a každý vyšetřovanec stvrdil svou přítomnost oznámením křestního jména.

"Vlachov!" vyvolal velitel poslední jméno ze seznamu.

"Sergěj!" ozvalo se v odpověď.

Velitel si pohledem ověřil totožnost vězně a sklopil zase zrak do seznamu. To vypadalo divně, protože Vlachov uzavíral seznam jako poslední.

"Vlach!" přečetl velitel a zvedl hlavu. Nikdo se ne-

hlásil. Uplynulo několik vteřin v naprostém tichu.

"Vlach!" zařval velitel mocně. Minula vteřina, druhá, napětí houstlo. "Vlach!" opakoval velitel najednou velice tiše a vykročil k nastoupeným vězňům.

"Zdeněk," hlesl stejně tiše domnělý Vlachov.

Velitel se zastavil a na jeho tváři se mihl úsměv.

"To je dost," přikývl. "Ode dneška se budeš hlásit jako Zdeněk Vlach ze Žižkova, jasný? Už tý komedie bylo dost. My ti tu Kálinku ještě osladíme, Vlach!"

"Ano, pane veliteli," vydechla oběť, které právě začali drtit rusofilský sen.

Jakým způsobem postihnout pestrrou směs postav a figurek, které prošly touto temnicí? Někteří z nich jí jen provlétli, zdrželi se několik hodin či dní, aby zmizeli neznámo kam v labyrintu tajuplného zařízení na výrobu socialistické spravedlnosti, někteří tleli na místě měsíce a měsíce, aniž si jich kdo povšiml, vypadalo to, jako by se jejich spisy někde ztratily, vypařily a jediným důkazem povědomí o jejich existenci bylo přečtení jejich jména při večerní uzávěrce. Většinu tvořili vyšetřovanci orgánů Státní bezpečnosti, ale vedle nich tam byli kriminální, vrazi, násilníci, podvodníci, pouliční rváči i běženci, Češi, Němci, Poláci, Maďaři a Italové.

Vkopli do cely malého mužíka, kterému svítily oči

vztekem. Začal pobíhat sem a tam, hrozil zaťatými pěstičkami nad hlavou a řval přeskakujícím hlasem: "Porca madonna, porco Dio, porco Togliatti!" Ten zase uvěřil komunistické propagandě, že v Čechách po vítězné socialistické revoluci zemský ráj to na pohled.

Přivedli suchého dědu s prohnáním obličejem, na chvíli si sedl na lavici u zdi, těkavými očima obhlédl prostředí a pak se uchýlil za plentu na záchoď. Když po chvíli vyšel, zamířil rovnou do Koudelkova rohu, veden neomylným čichem obrátil se na Klasu a rozevřel pěst. Na scvrklé dlani ležely dva těžké zlaté prsteny.

"Ten s kamenem dám za stovku cigaret, ten pečetní za šedesát."

Klasovi zaplály oči. Podobné zboží pašoval z Vídně výměnou za margarín v dobách poválečného hladu. Dovedl ocenit výhodnou nabídku, ale vzápětí si uvědomil své postavení.

"Co s tím, dědo? Kdoví kolik mě ještě čeká přesunů, a při každém filcunk do naha."

"Spolkneš je, kamaráde, střeva ti fílcvoat nebudou," poučil ho starý chmataček, čímž zároveň naznačil způsob, jakým se ty kódry nyní objevily v jeho ruce.

Klasa po chvílce mučivého váhání nakonec odmítl, ale dědek si k cigaretám stejně dopomohl. Na cele se hrály dvě hry, pravidelně večer maso, dáma potom kdykoliv. Děda natchytal Mrzenu na partii, v níž vsadil jeden z prstenů pro-

ti cigaretě. Vyhrál, zapálil si a nabídl revanš s handicapem, hrál napřed jen s deseti kameny a potom dokonce s osmi. Vyhradil si první tah a pokaždé zvítězil. Tahy prováděl rychle, automaticky, po třetím nebo čtvrtém prohlásil své postavení za vyhrané. Později se přiznal, že strávil ve vězení po částech už dvaadvacet let, měl tedy dost příležitosti vypracovat se na přeborníka.

Kam se poděl badatel, kterého doručili jednou večer? Kulaťoučký, vypasený dobrák s brýlemi, v ruce si přinesl naditou brašnu. Posadil se bez rozpaků na palandu, prohlásil, že je členem společnosti badatelů bible, a začal nás školit, že tělo je toliko bídná a hříšná stránka duše, kteráž je věčná a nesmrtelná. Přinesli večeři, šlichtu v nedbale vymytých a páchnoucích plechovkách, kde na přiletovaných držadlech se ještě skvěla vyražená Davidova hvězda s nápisem Jude. Badatel čichl k obsahu, zanícený výraz v jeho ducaté tváři pohasl, pak otevřel kabelu a začal hodovat. Měl tam všechny vzácné lahůdky. Voňavý chléb, máslo, salámy, sýry. Nakonec začal loupat vejce na tvrdo, ale stydnoucí večeři nikomu nenabídl. Všem se sbíhaly sliny, vůně pamlsků se šířila parnou a smrdutou atmosférou kobky jako poselství z jiného světa. Ti šťastlivci, kteří dostávali balíky, vylizovali totiž plechovky do dna.

Když badatel spolkl poslední sousto, vzal lžící a zkusil ještě jednou břečku z plehovky. Okamžitě lžící odložil,

utřel si kapesníkem způsobně rybí ústečka a obrátil se na Koudelku. "Je to nechutné, že to opravdu nedokážu pozřít," pravil. "Nechtěl bych urazit, ale kdyby taďy někdo snad měl hlad, milerád mu svou večeři přenechám."

Koudelka převzal beze slova plechovku a donesl ji melancholickému Rusovi. Viděl jsem, jak v něm vře žluč, ale mlčel a čekal na příležitost. Ta nastala po sčítání, když se zavřely dveře za velitelem.

"Tak, a teď bych si maličko zdřiml," protáhl se badatel a škrábal se na rechnu, zrovna na Frantovo místo. "Doufám, že proti tomu nic nenamítáte."

"Mám jen jednu připomínku, vašnosto," řekl Koudelka a založil si ruce křížem přes prsa. "Nenamítám nic proti tomu, když si na mým místě ustele vaše duše, ale tělo, to si laskavě uložte tamhle na beton."

"Co to povídáte?" zakoktal badatel.

"A dolu!" zařval Franta hromovým hlasem. "A hned, šmejde! A pamatuj si, že v těchhle končinách tě už nechci ani vidět."

Jaký asi byl osud toho vysokého zamračeného Šlonzáka, který se stranil všech hovorů i dění v cele? Jednou v noci mě probudila zima, chtěl jsem vstát z podlahy a trochu rozproudit krev, a najednou zahlédnu toho chlapa stát u zdi poblíž kukaně záchodu a něco tam čmárat. Když jsem vstal, otočil se od zdi a zmizel na záchodě. Druhý den jsem na zdi zaznamenal obrazec podobný tomu ze sklápěčky v Plzni. Praha,

Bratislava, Ostrava, Olomouc, Brno a kroužky měst navzájem propojené tenkými čarami pavoučí sítě.

První noc na Čtyřce jsem se rozhodl probdít. Jednak mě příliš nelákalo ležet na betonu, jednak jsem si chtěl promyslet své věci a pokusit se odhadnout, jak se mohou vyvíjet. Byli jsme vzhůru dva. Tím druhým byl prošedivělý padesátník, který přecházel uličkou mezi těly spáčů s hlavou nakloněnou dopředu a s rukama na zádech. Jmenoval se Melichar a působil jako funkcionář sociálně demokratické strany, než ji pohltili komunisti. Pobyt zde si zařídil jednoduše, obrátil prostě fáze, přes den spal na zapůjčeném místě na palandě a nově prochodil. Nabídl jsem mu cigaretu a dal se s ním do řeči. Zeptal jsem se, jak dlouho to takhle hodlá vydržet. Melichar se usmál širokým, příjemným obličejem.

"Ještě deset dní," odpověděl. "Dostal jsem totiž měsíc policejního trestu za noční výtržnost a podařilo se mi to uhrát na opilost. Potom si vlezu do vany, a až ze sebe odřu ten škráloup špíny, do čisté postele."

"Vy jdete za deset dní domů?" tázal jsem se nevěřicně.

"Přesně vzato za devět nocí," přikývl. "Aspoň doufám, že mě pustí. Věřil byste, že mě vidina té postele pronásleduje tak silně, že už skoro nemyslím na nic jiného?"

Věřil jsem mu to, ale mě začala pronásledovat jiná představa. A její uskutečnění by naopak vyžadovalo odklad té jeho

lázňe o pár hodin.

Noc se neuvěřitelně vlekla. Když jsem zaslechl zarachocení klíče v zámku, myslel jsem si, že je budíček. Do cely však vstoupil dozorce, druhého jsem viděl za jeho zády na chodbě.

"Pfeifer, všechny věci a kabát s sebou," zahulákal.

Většina vězňů se vzbudila, na pryčně vznikl pohyb. Třetí muž od kraje vstal, rozespale se oblékal do šatů, kterými byl přikryt, a obouval boty. Nachař netrpělivě pocinkával svazkem klíčů na velkém ocelovém kruhu.

"Pane veliteli, kolik je hodin, prosím?" využil jsem příhodné chvíle.

Podíval se na mne ostře, ale pak se přece jen rozhodl odpovédět: "Bude jedna."

Pfeifera odvedli a už se na kobku nevrátil. Jakmile zapadly dveře, ti dva ode zdi se posunuli na doraz, s jedné lavice se zvedl muž a ulehl na uprázdněné místo, s betonu vstal další a obsadil uvolněnou lavici. To všechno se odehrálo bez jediného slova, za pět minut zase všichni spali.

Do šesté hodiny ranní se rozprostíral bezbřehý čas. Zabýval jsem se tím nápadem, zkoumal jsem jej ze všech stran, hledal slabiny, až se mi zdálo, že jsem našel nejlepší řešení. Alespoň se tak jevilo v tuto noc a odtud. Avšak do chvíle, kdy se na stěně za zamřížovaným oknem začaly promítat první náznaky svítání, odplynula ještě celá věčnost. Potom

se to světlo vůčihledě rozjasňovalo.

Po další nekonečné hodině vstal Vašek Kovařík a s nesmělým úsměvem oznámil: "Bude šest, za chvíli ohlásí budíček."

V civilu pracoval jako noční hlídač a měl hodinky v hlavě. Nemýlil se, netrvalo ani tři minuty, z chodby se ozvaly zvuky činnosti a bouchání klíči na kovové petlice dveří postupovalo od cely k cele. S pryčny slézali vězni; mátožili se po cimře, omámení těžkým vzduchem, a protahovalitěla, otlačená od holých prken. A potom náhle dovnitř dolehl sborový zpěv, oknem, kterým jsem ani v tichu noci nezaslechl vklouznout jediný zvuk:

"Ó zavzni písni vznešená," dala se rozeznat slova Písně práce, "o práci, která vrozená přírodou lidstvu jest, vše, čeho člověk užívá, z šlechetné práce vyplývá, buď práci čest, buď práci čest."

Vypadalo to, jako by v té stěně před oknem ožil zazděný sbor ^z Moravských učitelů.

"Ta práce, matka pokroku a s ní armáda otroků jde hájit svoji čest..." zpívala nastoupená jednotka na některém nádvoří Čtyřky v Bartolomějské ulici. Nebo možná sbor vyšetřovatelů Státní tajné bezpečnosti, který se posiloval k odpovědným úkolům v nadcházejícím dni. Buď práci čest, buď práci čest.

Po snídani, v plechovkách Jude neslazená černá brynda a skrojek chleba, jsem si od Vaška Kovaříka vypůjčil špačka

inkoustové tužky, útržek toaletního papíru a místo na palandě. Napsal jsem moták pro Irenu, aby se Milan uklidil do bezpečí, a pokud by chtěl zůstat v republice, nejméně do té doby, než budu mít uzavřené protokoly. Předpokládalo to, že se mi podaří udržet verzi Martíneš. Toto jsem samozřejmě uvedl jen v náznaku, ale že ji miluji jsem napsal přímo. Moták jsem srokoval do válečku jen o něco větších rozměrů než obyčejná zápalka. V případě nouze se dal snadno zahodit nebo spolknout. Jinak zbývalo pouze pár maličkostí. Během dalších nocí přesvědčit Melichara, aby ten moták Ireně doručil, a během zbývajících dnů, až do jeho propuštění, u případných výsledků vytrvat na Martínkovi.

Všechno se zvrstlo jinak. V neděli mi bachař přinesl balík. Byl to malý zázrak. Jak se Irena dozvěděla, že jsem na Čtyřce? A jak dokázala, že mi ten balík povolili, když jsem neměl uzavřený protokol. Nebo snad měl? To by bylo neuvěřitelné ternó.

"Převléknout a špinavé prádlo vrátit," předával mi dozorce krabici od margarinu, pro další léta cestovní zavazadlo, schránku veškerého majetku, sejf.

Přehraboval jsem se v kontrolou přehrabaném obsahu a na jednou mě přestal zajímat salám a cigarety. Hlavou mi bleskl nápad. Když jsem o chvíli později odevzdával uzlík s prádlem, vězel moták v límci modré košile, v otvoru pro kosticové výztuže, které jsem odstranil. Další hodinu jsem strávil v na-

pětí. Mohlo se stát, že kontrola při filcunku moták objeví, přestože to bylo nepravděpodobné. Bachaři se neradi probírali špínou, kde se navíc hemžily vši a štěnice.

Protokol jsem uzavřený neměl. Uprostřed týdne po balíkové neděli, současně s večerkou se ve dveřích objevili dva dozorcí. První vyvolal mé jméno a připojil onen zlověstný dodatek:

"Kabát s sebou!"

Druhý mi převázal oči ručníkem a potom mě vedli lomenými chodbami v přízemí, po schodech do prvního patra a znovu cik cak až do kanceláře referenta. V místnosti byli dva vyšetřovatelé. Jeden, mladší, inteligentně vyhlížející, seděl za stolem u psacího stroje, druhý, takový pořízec ve špatně padnoucím obleku z konfekce, se postavil za židli, kam mě posadili. Tvořili ideální dvojici mírného a na rozum apelujícího domlouváče s bijcem donucovačem, alespoň tak to na první pohled vypadalo. Skutečnost leckdy pozmění osvědčené rozdělení úloh.

Můj příběh o Martínkovi se jim ani trochu nezamlouval. Ten za mnou po chvíli vytáhl klíče z kapsy a jedním z nich mě začal v pravidelných odstupech klepat do hlavy. Musel bývat v nějakém starém domě, soudě podle toho klíče, který byl dlouhý a těžký. Nepříjemně také působilo čekání na další klofanec. Když jsem už podruhé opakoval tachovskou verzi, toho za strojem to přestalo bavit.

"Otoč tu židli!" poručil mi, a když jsem to udělal:
"Prostrě pazoury téma špriclema!"

Natáhl se trochu a pouta na mých zápěstích zaklapla. Valchovač na hrubší práce si mezitím přinesl z vedlejší místnosti pendrek.

Nemínili mi koupit Martínka, kterého, jak jsem poznal, nedohonili a u něhož všechny stopy končily. Rány obuškem sílily. Umisťoval je promyšleně, přes záda, přes svaly na ruku, nakonec na ledviny. Potom ten za stolem, který měl podle pravidel hrát hodného, odstrčil stranou psací stroj a zasunul si do úst cigaretu. Cvakl zapalovačem, ale cigaretu nechal nezapálenou. Oheň mi olízl prsty na levé ruce. Ucukl jsem a náramky se mi zařízly do zápěstí.

Přiznal jsem, že jsem časopisy od Martínka nejenom dostával, ale že jsem do nich také přispíval. Ukázal jsem, které ty články jsou mým dílem, a po vyhotovení jsem podepsal protokol. Na celu jsem se vrátil brzy, ještě před půlnocí, ale bylo mi jasné, že až se na ten protokol podívají podrobně, zjistí určité mezery. Další výslech už nevydržím. Kdo řekl A, řekne B, zvláště přijdou-li k uplatnění ty kleště, kterými inteligentní referent šermoval.

Bože, ten moták přece už musel zapracovat. Kdyby ho neobjevila hned Irena, padne do rukou určitě mámě, až zpozoruje ty houfy vší a začne je likvidovat. Jak dlouho může trvat, než ho pošle Ireně do Prahy a než Irena vyrozumí Mila-

na? Kdyby se to vleklo celý týden, musí tuhle neděli již vědět všechno.

Bože, ať je někde na druhém konci světa! Nejsem sice ~~žádný~~ žádný Mucius Scaevola, ale že mě vyřídí takhle rychle, to jsem netušil, to tedy musím být o hodně větší posera, než jsem si myslel. Při výslechu na Milana to sice bude podobné jako s Martínkem, jenže tady nebudu moci nic dalšího prozradit, protože nebudu vědět.

"Můžu vám nějak pomoci?" otázal se Melichar, který podle svého zvyku bděl. Měl účastné hnědé oči.

"Ano, potřeboval bych něco pojistit," rozhodl jsem se. "Potřeboval bych nutně, abyste zašel k mojí dívce a vyřídil jí, že Milan musí co nejdříve uprchnout za hranice." Udal jsem Ireninu adresu, ale viděl jsem, jak Melicharov obličej vážní, cítil jsem, jak se odtahuje.

"Já vás chápu, Vildo, ale je to velice těžké," řekl nakonec. "Nevím, jak vypadá situace venku, jestli mě nebudou sledovat a podobně. Vzhledem k mému bývalému politickému postavení mohou mít na mé osobě nějaký zájem, není vyloučeno, že se mnou něco zamýšlejí a třeba mě vůbec nepustí ze spárů. Nemohu vám slíbit nic určitého."

"Dobře, zapomeňte na to," řekl jsem. "Nelamte si s tím hlavu, to mě jenom tak napadlo. Nejlepší bude, když na všechno zapomenete."

Mluvil jsem příliš mnoho. Víc, než bylo zapotřebí. To

proto, abych zamaskoval ročarování nad jeho postojem. Pan tajemník Melichar pro mne byl v tu chvíli bázlivka a klouzák, a nemělo smysl marnit s ním čas. Ať ho vezme čert i s tou jeho vanou, plnou horké vody, ať se v ní třeba utopí. Škrtl jsem ho, mým hlavním trumfem byl moták, který už dozajista splnil své poslání. Šel jsem si lehnout. Poprvé působil beton příjemně, chladil rozpálená záda.

S Melicharem jsem už mezi čtyřma očima neměl příležitost hovořit. Odešel v pondělí s kabátem a všemi věcmi. Do čtvrtka se nic nedělo. Čas ubíhal a vzdaloval se od původně stanovené kritické meze. Radoval jsem se, že mi osud přeje. Po každém dalším uplynulém dnu jsem ztrácel odpovídající díl obav a strachu. Milan už musel dávno vědět...

Když mě ve čtvrtek odpoledne vzali k výslechu, všechno jsem položil. Uzavřeli se mnou protokol bez jediné facky.

V pátek mě předvedli k výslechu znovu. Připravoval jsem se, že to teď bude zlé. Obušky, zapalovač, kleště, elektrické šoky a kdoví jaké další pokrokové zlepšováky vynalezli. Budou velice rozzlobení, když zjistili, že jim Milan upláchl pod rukama, ale nedá se nic dělat, musím tím prostě projít.

Slyšel jsem, jak dozorce, který mě vedl, otvírá dveře. Postrčil mě dovnitř a strhl mi ručník s očí. Na židli před stolem referenta jsem uviděl Milana Nesládku. Seděl tam s nohou přes nohu, kouřil ameriku, voněl drahou kolínskou a tvářil se sebevědomě. Čekal jsem elektrické šoky, ale tohle

bylo horší.

"Znáte toho muže?" otázal se ten kultivovaně vypadající referent.

"Ano."

"Jak se jmenuje?"

"Je to Milan Nesládek, filmový režisér."

"Spolupracoval jste s ním na vydávání ilegálního časopisu 'Za pravdu'?"

"Ano," řekl jsem.

Milan se napřímil na židli a uraženě na mě pohlédl.

"To není pravda!" vybuchl. "Proč mě do toho chceš namočit?"

Vydržel jsem jeho pohled. Dokonce jsem se tomu všemu musel usmát.

"Je to ztracené, Milane," řekl jsem. "Víš o tom, že už je to skoro šest neděl, co jsem zapadl?"

"Samozřejmě," odsekl. "Ta tvoje holka točí v mém filmu. Mluvila se mnou předevčírem."

Bylo mi ho najednou líto. Moták došel, přiznal, že dostal mé varování, ale on točil svůj film a cítil se příliš povznesený na to, aby zabalil kufry a práskl do koní. Nebo podcenil nebezpečí.

"To by už stačilo," usoudil referent. "Odveďte ho, soudruhu staršíno."

Spadl do toho vlatní vinou, je to jenom jeho chyba, a

přesvědčoval jsem se na cele po té konfrontaci. Udělal jsem pro jeho záchranu všechno, co jsem mohl. Dobře, všechno snad ne. Mohl jsem si nechat strhat nehty, spálit prsty, mohl jsem si nechat přelámat kosti a rozbít ledviny, vážil jsem tehdy. Ale udělal jsem aspoň všechno, nač jsem v tom čase měl. V tom, při nejmenším v tomhle mohu mít čisté svědomí, můžu se sám sobě podívat do očí.

Příští neděli jsem odstal od Ireny balík. Mezi prádlem ležela čistá modrá košile. Když jsem se převlékal, nahmatal jsem v límečku tuhou výztuž. Vytáhl jsem ji. Byl to můj moták, vypraný a sežehlený do plocha. Rozbaloval jsem ho, čím dál ke konci, tím byla rozpitá slova zřetelnější. Poslední řádka: ...že Tě miluji, má jediná láska, Tvůj V., zůstala jasně čitelná.

M A Y R A U

"Člověče, vstávej," zatřásl Babiak Svobodou. "V kuchyni se vydává snídaně. Bílý kafe, chleba si můžeš vzít co chceš a navíc se fasuje půl litru mlíka."

"To už byl budíček?" zívá rozespalý Svoboda.

"Žádný budíček nebyl. Budili jen ranní směnu, jinak tady každý vstává, jak chce."

"Tak co mě nenecháš spát?"

"Ale to mlíko, to je přece senzace, nemyslíš?" namítal Babiak.

Svoboda se na něho podíval, pak odhodil pokrývky a sešplhal s kavalce. Překvapovalo ho, jak se taďy Babiak proměnil. Jako kdyby příchodem na tenhle tábor naskočila jiskra a zažehla v něm motor. Proti onomu utrápenému a málem brečícímu nešťastníkovi po vynesení rozsudku nebyl k poznání.

Svoboda se oblékl, u kuchyně si nabral z hrnce kávu a vyfasoval mléko, které na světlici věnoval Babiakovi. Nasnídal se, ustlal lůžko a vydal se na záchod.

Latrina stála poblíž hlavní brány, těsně přilepená k oplocení. Do dřevěné boudy se vstupovalo po několika schodech. Když po nich Svoboda vyšel, shledal, že drátěné pletivo je po celé délce, kterou přístřešek zabíral, nahrazeno vetším prkenným plotem. Dosahoval do výše prsou a hned za ním začínala zahrada s ovocnými stromy, která příslušela k hospodě na rohu. Svoboda se podíval doprava, směrem k bráně. Ze stanoviště strážného mohla být vidět jen hlava a ramena návštěvníka latriny, pokud stál, ale vechtři se víc věnovali svým fajfkám než bedlivému střežení záchodu a jeho uživatelů. Přeskočit ten symbolický plůtek je hračka, potom zbývá jen proplížit se zahradou, zarostlou travou a stíněnou kmeny stromů. Kolem hospody se táhne silnice, kdekoliv opodál by mohlo čekat auto. Oproti vysokým zdem Pankráce zdejší zábrany přímo ponoukají k volnému odchodu, nazvat to útekem by bylo přehnané.

V tu chvíli zhasly reflektory nad oplocením a na sloupech uvnitř tábora. Celý prostor se ponořil do pološera podzimního ranního svítání. Při novém pohledu k bráně Svoboda odhadl, že by strážný ani nezpozoroval stín, hupem překonávající plot, a mizící v zahradě. Měl co dělat, aby se zdržel přeskočit tu směšnou překážku hned teď, v tomto

okamžiku, třeba jen tak zkusmo tam a hned zase zpátky. Ne, opanoval se, jen žádné nesmysly. Když, tak na čisto, s pořádnou předběžnou přípravou a zajištěním. A s konečnou platností.

Když se vrátil na světnici, zaslechl závěr rozhovoru mezi Fatty a Babiakem.

"Tady se zřejmě můžeš toulat po lágru úplně libovolně, navštěvovat známé na druhých barákách, nikdo si tě ani nevšimne," líčil své poznatky Fatty. "Mě ta přemíra volnosti tak vyšinula, že jsem se polekal a radši jsem rychle zacouval zpátky sem na cimru, abych se trochu vzpamatoval a srovnal si to všechno v hlavě. Když to vezmeš kolem a kolem, ono je to vlastně zrádný, že nás šoupli do takových poměrů úplně bez přípravy."

Vzápětí dorazil zvenčí Pepa Jirsa s neméně pozoruhodnou zprávou:

"Pánové, já jdu někam uklidit tu prázdnou flašku ze včerejška, aby se nepříhodil nějaký malér, špízuju kolem, kam bych ji nejlíp zalil, až jsem se dostal k odpadový gím-se s popelem a tak. Otevřu víko a málem jsem se skácel, uvnitř samý prázdný flašky, a ne od rumu, doslova přehlídka všech druhů chlasta, včetně nejlepších značek, páni," vrtěl udiveně hlavou.

Většina vězňů z transportu se zdržovala na světnici. Dobrovolníci vyčistili kamna, donesli zásobu uhlí a dřeva, uklíдели, zametli, a teď posedávali na kavalcích nebo na

lavicích a čekali na příkaz, co by měli dělat, odvykli si už rozhodovat samostatně o svém čase. Svobodovi to připadalo trochu hloupé, a tak se rozhodl pro průzkumnou procházku.

Zběžný obhled potvrdil první dojem ze včerejšího večera. ^{Td bor} ~~Už~~ ohraničovalo obdélníkové oplocení, jen ranní světlo poopravilo rozměry, celková plocha mezi dráty byla větší než hřiště na kopanou. Za čtvrtým, zděným barákem objevil kurt na odbíjenou a kuželník s hliněnou drahou. K plotu odtud zbývalo dost místa ještě na další tři baráky. Za spodní podélnou stranou oplocení, ve směru, kam hleděla okna ubikace transportu, čněl násep železniční trati, šikmo nabíhající odbočky, která vedla k šachtě. Násep vytvářel čáru horizontu, nebylo vidět, co leží za ním.

"Ahoj, mukle, ty jsi tady nověj, co?"

Svoboda se ohlédl. Oslovil ho urostlý, asi pětadvacetiletý, ohlapík španělského typu. Z podlouhlého opáleného obličeje mu svítily černé oči, plné rty rozšiřoval přátelský úsměv. Na sobě měl teplákovou soupravu a na nohách tenisky.

"Přivezli nás včera večer," přisvědčil Svoboda a připojil pak otázku: "O co jde?"

"O nic. Jenom že znám všechny ksichty na lágru, a potom - okukuješ to tady, jako bys spadl z měsíce. Já se jmenuju Kadlec. Jarda Kadlec," napřáhl k němu ruku starousedlík, který vypadal spíše jako lehký atlet než odsouzenec v

trestním táboře.

Svoboda mu stiskl ruku. "Divíme se na každém kroku," řekl. "Po všech těch pevných je to tady skoro jako v ráji."

"Jen si nemysli, kamaráde," posmutněl o stupěň Kadlec. "Přijeli jste do pěknýho svrabu. Teď už se tady nedá ani šoustat."

Svoboda si pomyslí, že v hodnocení táborových poměrů se takhle shodnou jenom stěží.

"Ale návštěvy jsou tady povoleny, ne?" zeptal se.

"To jo, samozřejmě. Dvakrát měsíčně máš normální nárok, ale když chceš, tak každý týden za návštěvní vozy," vysvětloval Kadlec.

"Co to je?" zavětlil Svoboda.

"Za mimořádnou návštěvu musíš odevzdat dva nafedrovaný vozy, označený tvým plechem. Buď ti je věnujou havíři, když za něco stojí, nebo jim je ukradneš. Vyměníš jejich plech za svůj a hotovo."

"A nafedrovat je sám, to nejde?"

"No jo, to jistě jde, ale je to pod úroveň," odtušil Kadlec. "Já to aspoň ještě nezkoušel."

"A co dopisy? Jak často jsou tu povolovaný dopisy?" vyptával se dychtivě Svoboda.

Atlet na něho vrhl udivený pohled. "Ty myslíš úředně? To se tady vůbec nevede, kdo by se s tím na velitelství zdržoval? Starej nejradši kouká vyloženéj z okna a kouří čibuk.

Jednou přilítne od brány Charvát, celej zdivočelej a řve: 'Soudruhu veliteli, už nám zase dva zdrhli!' A starej takhle pootočí hlavu, vyndá čibuk z huby a řekne dovnitř do kanceláře písařovi: 'Franto, škrtni dva ze stavu!' Ten by tě hnál, kdybys^{ho} přišel otravovat o úřední dopis. A zástupce zrovna tak, ten jak může, vypadne do Kladna za děvčkama."

"A jak se to tady dělá?" znepokojil se Svoboda: Měl v plánu napsat Ireně co nejdříve.

Kadlec^{si} ho útrpně přeměřil. Potom si uvědomil, že ten nováček nemusí být docela pitomý, že je jen vyděšený a nezkušený zelenáč.

"Pojď se mnou," řekl, vzal Svobodu pod paží a natočil ho k prvnímu baráku, kde bydlel.

O pět minut později se Svoboda přiřítíl na světnici. Hodil před Babiaka dopisní papír, obálku s nalepenou známkou a plnicí pero.

"Jestli chceš napsat domů, tak dělej. Ale musí to být do nástupu na^í odpolední, jeden mukul to vezme s sebou na šachtu a pošle to přes svýho havíře."

"Není to nějaká levota?" zamračil se Babiak.

"Ten kluk vypadá slušně," řekl Svoboda. "Já to risknu, když to vyjde, může sem přijet Irena v neděli na návštěvu."

Napsat obyčejný civilní dopis se však ukázalo složité. Těch pár úředních, vyhotovených na linkovaném formuláři ~~jak~~ podle stanovených bodů, jako by vyvolalo návyk, který brá-

nil plynulému a otevřenému vyjadřování. Ze zvyku sestavovali své dopisy z kostrbatých vět ve vězeňském stylu: Jsem zdrav a mám se celkem dobře...Příbuzní určitě kroutili hlavou, když obdrželi zprávu, jakoby vytrženou ze sešitu pánsanky v obecné škole. A tak seděli nad papírem, vzdychali a lovíli pokračování za oznámení, že byli odtransportováni na nové působiště a že to tady vypadá dobře, ale opravdu dobře, daleko lépe než všude tam, kde byli předtím, jakkoliv i tehdy sdělovali, že se jim vede dobře. Čas mezitím rychle plynul, byli by se snad uchýlili i k opisování, nebýt nebezpečí, že se Irena s Růženou nějak domluví a ty dopisy si vymění k přečtení.

Když Svoboda konečně odnesl oba listy v obálkách, které si po dlouhém čase mohli sami zalepit, našel Babiaka sedět v koutě na kavalci. Světnice byla skoro prázdná, větší na vězně se osmělila a odhodlala k samostatnému seznámení s novým prostředím.

"Proč taky nevyrazíš ven?" ptal se ho Svoboda. "Je tam dost ruchu, lidi hledají známé, shánějí informace, na každý světnici jsou například haldy časopisů a novin."

"Potřebuji se tě zeptat na pár věcí, Vildo," řekl vážně Babiak. "Jestli ti není líto času. Ale dříve nebo později budeme muset o těch záležitostech stejně hovořit, tak ať máme radši čistý stůl."

• Svobodův vztah k Babiakovi byl prozatím nevyhraněný.

Velmi se mu líbil poslední Babiakov film, dramaticky výborně postavený příběh s působivým mravním vyústěním. Pro tu práci si ho vážil, ale blíže se znali teprve pár dní, a to nestačilo, aby si o něm utvořil přesnější úsudek.

"Oč jde?" posadil se Svoboda na Fattyho kavalec nappoti a zapálil si cigaretu.

"Chtěl bych si utvořit obraz o situaci, do které jsme se dostali. Mnoho okolností je mi nejasných a myslím, že bys mi mohl pomoci, abych se v tom celém zmatku dokázal nějak orientovat."

"Prosím," ušmákl se Svoboda tomu trochu formálnímu úvodu. "Můžeš se ptát."

"Jmenoval jsi mě někdy u výsledků?" otázal se Babiak zpřímá.

"Ne. Viděli jsme se přece jen jednou u Milana, a i když jsem si všelicos domyslí, o tvé účasti jsem vůbec nemluvil."

"To znamená, že mě položil Milan," pokýval kulatou hlavou s řídkými, rozčuchanými vlasy Babiak. "Nedovedu sice pochopit, proč, ale zbývá jedna základní otázka: Jak do toho spadl Milan?"

Svoboda se podíval na toho nemotorného mamuta proti sobě. Z kratičkových rukávů kazajky mu trčela masitá zápěstí, všiml si jeho krátkých buclatých prstů, které v gestu výzvy ustrnuly ve vzduchu.

"Milana jsem položil já," odsekl. "To sis potřeboval o-
věřit?"

"Nerozčiluj se, Vildo, to je zbytečné," řekl mírně Ba-
biak. "Jestli o tom nechceš mluvit, necháme toho."

Svobodův pohled seczabodl do jeho očí za skly brýlí. Ne-
nalezl v nich ani stopu potměšilosti, postranní úmysly Ba-
biak neměl. A jeho otevřená tvář by je ani nedokázala uta-
jit.

"Nezlobím se na tebe," ušklíbl se Švoboda. "Jenže jak
si na to vzpomenu, řval bych vzteky. Milan mě doporučil tchá-
novi, aby mě převedl přes kopce, ale když přijedu na místo
schůzky, tchán nikde, a estébáci mi najdou v kufru ty letá-
ky, co jsme tiskli s Milanem. Není to k popukání?"

"Pokračuj," vybídl ho Babiak. "Zatím to vypadá, jak v
té klasické baladě: Kletě, držím hlavu svého zetě."

Svoboda se už uklidnil. Vyprávěl celý průběh stručně,
věcně a bez komentáře. A uvědomoval si, že i z krátkého ča-
sového odstupu se ten jejich případ jeví jako podivná gro-
teska, plná naivit, ne-li hloupostí a omylů.

"Můj podíl viny je v tom blbým rozhodnutí, že s sebou
ty tiskoviny potáhnu, tohle jsem prostě nedomyslel," zakon-
čil. "Ale to všechno je teď vedlejší. Zbývá jedině dostat
se z toho co nejdřív a co nejdál."

"Jak to myslíš?"

"Jdi se podívat na zdejší latrinu, stačí překulit se

přes plot," nadhodil Svoboda. "Považuji za trestuhodné tuhle příležitost nevyužít."

"Jen žádnou ukvapenost," namítl Babiak. "Nic nenasvědčuje tomu, že by nás odtud hned zase zítra odvezli."

"Ukvapit se rozhodně nechci, všechno je třeba vytypovat a připravit. Šel bys taky?"

"O tom je předčasně teď mluvit. Jestli ty naše dopisy dojdou, budeme mít v neděli návštěvu. Lidi venku mají lepší přehled než my, přesné informace. Napřed je nutné vyslechnout jejich názory. Potom teprve uvidíme," uzavřel Babiak a pak dodal: "V každém případě bych doporučoval, aby ses s podobnými plány moc hlasitě nesvěřoval."

Než mohl Svoboda odpovědět, nahrnuli se do místnosti muklové a začali rachotit s ešusy.

"Zvonili na oběd," zvěstoval Fatty. "Jsem zvědav, jaké menu připravil šéfkuchař."

Šéfkuchař nezklamal. K obědu byla výborná hovězí polévka a rajská omáčka s neuvěřitelným kusem hovězího masa. Knedlíků dostal každý, kolik si řekl.

"Já to vidím černě," vzdychal Fatty po obědě na kavalcii. "Víte, co to musí být v té šachtě za robotu, když je takhle krmí? To bude určitě něco příšerného. Kluci, co jsem s nima dopoledne mluvil, sice tvrdili, že se to dá vydržet, ale já tomu nevěřím. Mě to dozajista zabije."

Neměl čas pokračovat v rozvíjení chmurných úvah, pro-

tože do místnosti přišel Taufer se seznamem v ruce.

"Jste tady všichni? Dávejte pozor, přečtu, kam se kdo ubytuje," oznámil. "Po nastěhování si dojdete do skladu vyfasovat obleky na fárání a boty. Do práce nastupujete zítra, podrobnosti se ještě dozvíte ode mne později. Zásadně je to zde zorganizováno tak, že směny jsou ubytovány společně. Na zvláštních ubikacích je ranní směna, zvlášť zase odpolední a noční, už podle toho poznáte, jak jste byli zařazeni."

"Propána, jen aby mě nešoupili na tu noční," zašeptal Fatty. "To by byla moje smrt."

"Jak to, Fatty? Vždyť jsi celý život strávil v nočních barech," podíval se Pepa Jirsa.

"No vždyť," ohradil se malý tloušťík. "Copak se dá srovnávat poctivej bar s nějakou pekelnou šachtou?"

Fattyho obavy byly zbytečné. Rozdělení ho určovalo na světnici třetího zděného baráku, do sousedství jiné, kam Taufer přečetl Jirsu, Svobodu a Babiaka. Po rozdělení sbalili všechny své věci do jedné z přikrývek a vydali se k dalšímu z té řady přechodných domovů na své vězeňské pouti.

Naproti skladu, který navštívili předešlého dne, byl vchod na ošetřovnu. Pokračovali chodbou, až na levé straně našli dveře se svým číslem. Zatímco Fatty pokračoval k dalším, Jirsa stiskl kliku a otevřel. Ocitli se v místnosti s omítnutými, bílými stěnami, čisté, světlé a bezvadně uklizené. Na podlaze ani smítka, deska stolu vydrhnutá do

běla, popelníky vymyté. Po pravé straně stály čtyři dvojité kavalce, naproti jen tři, zbývající místo u zdi zaplňovaly kamna, kbelíky na uhlí a vodu a žanek. Světnice vypadala světle a prostorně. Jirsa zavřel dveře a pro jistotu se podíval ještě jednou na číslo, pak pokrčil rameny a vrátil se.

Z těch sedmi dvojáků byly obsazeny jen čtyři. Babiak se Svobodou se rozhodli pro rohový u okna po pravé straně. Jirsa si vybral volné místo na vedlejším. Nestačili ještě ani rozbalit rance a na světnici vrazil Fatty.

"Páni, pojďte se podívat na můj bejváček, to je úplný hudební muzeum," zarazil se, rozhlédl a uznale přikývl. "No, máte to tady taky prima. Ale tam u mě je pod každou postelí pouzdro s trumpetou, saxofonem nebo houslema. A hele, tady zase vidím kytaru."

Přistoupil k jednomu lůžku a zdvihl nástroj, který tam ležel. Přejel prstem přes prázdné struny a pak se obrátil ke Svobodovi.

"Zkus na to něco brknout, Vildo, když ses přihlásil, ať se podíváme..." nedokončil.

Svoboda pochopil, že bude skládat zkoušku. Vzal kytaru a prohlédl ji ze všech stran. Byla to stará gibsonka s odřenými ozvučnicemi i luby a s vybělenými hmatníkovými poli. Napadlo ho, že Fattyho trošku poškádlí, a tak drknul několik jednoduchých akordů dole u prahu tramským způso-

bem. Fatty se zašklebil, jak nepatříčně rozeznělé prázdné struny komolily čistotu akordů.

"Je strašně tvrdá, bestie," prohlásil Svoboda a předstíral, že chce nástroj odložit. "Na tý bych si zničil za pár minut všechny prsty."

"Počkej, počkej," zadržel ho Fatty. Mračil se a malá očička měl jako špendlíky. "Jestli máš hrát v kapelě, budeš si muset stejně zvyknout. Vem tam nějaký akord. A pořádně!"

"Jakej bys chtěl?" zeptal se Svoboda.

"Třeba Es-dur, k sakra."

"A kde? V který poloze?"

"Aspoň v první, do prdele."

Svoboda vychýlil zápěstí, nasadil barréstylem hmat a zahrál plný šestistrunný akord. Pak posunul prsty výš po hmatníku.

"Tak tady je ten dolejší, tady střední a tady vysoký," řekl. "Ty v sobě s tím es-durem klarinetistu nezapřeš."

Fatty mu však dosud nevěřil. "F-dur, C septim, dominantu k tomu," komandoval.

"Chceš taky nony?" zeptal se Svoboda, když to přehrál.

Fatty se začal usmívat. "Ani ne," broukl. "Zdá se mi to dost dobrý."

Svoboda odnesl kytaru na původní místo. "Ba ne, Fatty, dobrý to není," řekl. "Ta potvora je nejen tvrdá, ale taky

hluchá. Na to se ani moc nedá hrát, to bych seděl v té ka-
pele jen do počtu."

"Seš vůl a piješ vodu," rozčilil se Fatty. "Drž se mu-
ziky, ta ti pomůže v každém svrabu, to ti radím já, jako že
se Fatty jmenuju. A když si nemůžeš vybírat, ber to, co je."

Na chodbě se ozval dupot kroků, vzápětí se otevřely
dveře a do místnosti vešli dva muži. Starší z nich, hřmot-
né, vzpřímené postavy, měl rozepnutý kabát a knoflíky od ko-
šile, jako kdyby mu bylo horko.

"Vy jste noví z toho transportu, tak vás vítám u nás
na cimře," napřáhl k nim s úsměvem ruku. "Já jsem Charous
senior. A tohle je můj syn Míla."

Během vzájemného představování přicházeli další spolu-
bydlící. Víta Velek, plavý blondák s dlouhými štíhlými údý,
zavalitý Milan Ulrich, vysoký hubený Květa, inženýr Jílek s
kratičkým ježkem na hlavě a s podivným jménem Tošek, vese-
lý Bohouš a urostlý medik Jirka Krotil. Ti všichni byli ve
stáří dvaadvaceti až osmaadvaceti let, jedině Franta Rydval,
podasditý, jakoby pořád nabručený klempíř, se blížil pade-
sátce, věku Charouse seniora. Všichni měli státní soud, ale
jen nízké tresty od dvou do šesti let. Na první pohled vypa-
dali jako dobrá parta.

Zatímco mazáci odešli na oběd, trojice nových si ustla-
la lůžka a vyfasovala ze skladu fároví oblečení. Pozůstáva-
lo ze staršího spodního prádla, cvilinkové uniformy, kožené

přilby s krátkým nehem a z bagančat.

Svoboda zastrčil fáračky, složené do balíku, pod kava-
lec a postavil se k oknu. Zvenčí je překrývala mříž, ale za-
se jen z těch tenkých železných prutů jako na předešlé
světnici. Namočené a kroucené prostěradlo by je lehce roz-
táhlo. Nadto celou tu zábranu přidržovaly na místě hřebíky
se zrezivělými hlavičkami, natlučené do okenního rámu. Okno
vyhlíželo směrem ke kuželníku a volejbalovému kurtu, k oplo-
cení, za nímž se flákal otrávený strážce, a potom dál, do
ploché krajiny, splývající v dáli s obzorem. V tu chvíli
slunce prorazilo skulinou v mracích a na okamžik oživilo
ten obraz tlumenými barvami pozdního podzimu.

"Všichni muzikanti do kulturního sálu," ozvalo se ode
dveří.

Svoboda se otočil. Mezi dveřmi uviděl štíhlého křehké-
ho mukla s podlouhlým hubeným obličejem. Z tenkých rtů mu
trčela lulka. Halinovou uniformu měl jakoby šitou na míru,
na kalhotách ostře nažehlené puky.

"Co tak brzy, Edo?" zlobil se Tošek Jílek. "Ještě ne-
jsme ani po obědě."

Eda připomínal Angličana pouze zevnějškem. Pohyby měl ner-
vózní a trychlené, mluvil tak, že mezi jednotlivými slovy
chyběly odmlky.

"Dirigent nařídil zkoušku tak brzy, protože máme no-
vé akvizice do souboru. Bude se probírat celý repertoár,

na neděli se připravuje koncert."

"To znamená vlastně generálku," ozval se Jirka Krottil.

"Generálku ne, jenom mimořádnou zkoušku," drmolil Eda.

"Samozřejmě ale v uniformách."

"Ten Taufer se z tý své muziky jednou posere," poznal neuctivě Bohouš, když za Edou zapadly dveře. "Těch pár valčíků zná už každý zpaměti, ale zkouší se jako u blběch třikrát týdně."

Vzápětí se otevřely dveře znovu, dovnitř nahlédl Fatty a zakýval na Jirsu se Svobodou. Když vyšli na chodbu, přepochodovali kolem nich muklové ze zadní světnice. Někteří z nich nesli ^{v ruce} pouzdra s nástroji.

"Pánové, já jsem z toho dočista groggy," stěžoval si zase Fatty. "Na té cimře, co jsem, si připadám jako za totálního nasazení v Reichu. Mluví se tam většinou jen německy, kdo není Germán, tak je aspoň kolaborant. Jaká tohle bude muzika, to jsem opravdu zvědav."

"Mě spíš zajímá, jestli ten písáček nekecal a obstaral nám nástroje, zdá se mi to všechno kapku na levačku," uvažoval Jirsa.

Následovali zvolna partu ukázněně dusajících Němců ke spodnímu baráku. Dovnitř se však nedostali. Ve vchodu stál Eda Záruba s lulkou mezi zuby.

"Pánové, malý okamžik prosím, ještě není vše připraveno," zastavil je. "Bylo by vhodné, kdybyste chvilenu počka-

li."

"A co máme dělat?" nasupil se Fatty. "Patříme vůbec k tý muzice nebo ne?"

Eda Záruba, manažer, maître de plaisir a zřízenec k jedné osobě, je přejel pohledem bystrých očí, která nakonec utkvěla na bradě Pepy Jirsy, kde se ježil třídní porost nazrzlých vousů.

"Pánové, náš vynikající soubor je pýchou celého tábora, zakládá si na něm rovněž velitelství i mateřský závod Fierlinger," mlel Záruba. "Jeho zakladatel, dirigent kamarád Taufer, mu mnoho dal a stále dává, vyžaduje ovšem nejen naprostou disciplínu ode všech členů kolektivu. K nezbytným náležitostem patří vedle chování i vzhled, obé naprosto bezvadné. Doufám, že v tomto směru by vám menší úprava zevnějšku ani nebyla proti mysli. Prosím, pánové."

Vedení Zárubou, vstoupili v baráku do prvních dveří hned za vchodem. Ocitli se v táborové oficíně, vybavené patřičnými holičskými křesly a množstvím zrcadel na stěnách. Táborový holič Pepík Zabilka seděl za postranním stolkem a krátil si dlouhou chvíli tréninkem míchání karet. Pod dotyky jeho dlouhých kostnatých prstů se listy poslušně dělily na různé objemné hromádky a zase se spojovaly do jednoho balíčku, jako by byly živé. Když vešli dovnitř, Zabilka povstal a karetní hra kamsi nepostřehnutelně zmizela.

"Čím posloužím, pánové?" uklonil se zlehýnka.

"Pepíčku, tihle kamarádi jsou hudebníci. Přijeli včera a jdou na zkoušku naproti," pravil obřadně Eda Záruba.

"Samozřejmě, hned bude všechno v pořádku," ujistil Zabilka. "Račte se posadit, pánové."

Při výkonu svého řemesla si počínal neméně zručně jako předtím s kartami, vypadalo to dokonce, že je povoláním opravdu holič. Eda mezitím odešel obhlédnout situaci.

"Co je to zač, ten Záruba," otázal se Fatty s tvářemi ozdobenými hustou pěnou. "Nažvaní toho, že člověku za chvíli brní v uších."

"Eda je půdař, ve svém oboru klasa," informoval ochotně Zabilka. "Jak jste jistě postřehli, vzácný muž s dokonalým vystupováním, opravdový gentleman."

Vysoce ohodnocený Záruba se objevil v okamžiku, kdy lazebník dokončoval letmý zástřih Jirsovy fazonky.

"Výborně, Pepíčku, jsem ti zavázán," vyjádřil své uspokojení nad Zabilkovým dílem.

"Co jsme dlužni, mistře?" otázal se Jirsa, když se zvedal z křesla.

Zabilkovi bylo jasné, že nemají ani desetník, ale zachoval dekorum. "Hudebníky obsluhují zdarma, považují si to za čest," usmál se. "Kdykoliv na shledanou, pánové."

Následovali Zárubu průchozí chodbou. První dveře do kulturního sálu naproti oficiálně minuli a vstoupili až dalšími. Kulturní sál vznikl vybouráním přepážek mezi čtyřmi

nebo pěti obytnými světnicemi, byla to dlouhá nudle, vyba-
vená vpředu několika řadami lavic. Po stěnách visely různé
nástěnky a dobové plakáty jako: Já jsem horník, a kdo je
více? V čele místnosti se vypínalo pódium, v této chvíli od-
dělené zataženou oponou. Záruba je uvedl do první řady pod
jeviště, kterou tvořila řada židlí s opěradly, usadil je a
po bočních schůdcích vylezl na pódium, kde vplul za oponu.

"Co zase tohle má znamenat?" zavrtěl se neklidně Fatty,
"Kluci, já mám chvílema dojem, že jsme ve cvokárně a ne v
kriminálu."

Konec jeho věty zahlušila ryčná kutálka. Za zvuků po-
choďu se začala opona trhavě rozpojovat a odhalovala postup-
ně orchestr Trestního pracovního tábora Fierlinger, který
pozůstával z patnácti mužů, stupňovitě rozsazených ve třech
řadách. Před hudebníky, zády k sálu, stál Taufer u dirigent-
ského pultíku a mával taktovkou. Koordinoval tím činnost
houslí a saxofonů v první řadě, trubek a trombonů v další
nad
xx nimi, vpravo klavíru a úplně nahoře bubnů, basy a kytar-
ry. Všichni členové souboru byli oblečení do sněhobílých
nových košil bez límečku a vestiček s pruhovanými modrobí-
lými rukávy. Notové pulty před nimi nesly tytéž barvy, navíc
byly ozdobeny houslovým klíčem a výrazným nápisem TPTF.

Po několika úvodních taktech Tauferovo gesto utlumilo
rachot orchestru do pianissima, ze strany se vynořil Tošek
Jílek a přistoupil ke stojánku s mikrofónem vedle dirigent-

ského stanoviště.

"Vážení přátelé, příznivci a kamarádi, vítám vás všechny na koncertě orchestru Tépété Fierlinger, který vám hraje k poslechu pod taktovkou kamaráda Taufera. Doufáme, že se vám naše vystoupení bude líbit, a přejeme vám dobrou zábavu," zahovořil.

Pak Tošek poodstoupil od mikrofonu, Taufer máchl pažemi a kapela nasadila závěrečné forte znělky, upravené z pochodu: Gerój Čapajev byl vsjó vremja vperedi.

Když muzikantům poklesly nástroje a začali obracet noty na pultech, Tošek se opět zmocnil mikrofonu:

"Jako první číslo vám náš orchestr přednese směs valčíků od Johanna Strausse. Johann Strauss, Na krásném modrém Dunaji," hřmotily reproduktory, umístěné po obou stranách jeviště.

Valčík Němcům vyhovoval, soubor hrál dobře, čistě a bez chyby. Zřejmě předváděli parádně nacvičený kousek. Dalším číslem programu byla La Paloma, píseň italských pracujících rybářů, jak oznámil Tošek Jílek. U mikrofonu ho vystřídal Jirka Krotíl a mile překvapil příjemným barytonem. Třetím účinkujícím v této předváděčce z jejich nové světnice byl Bohouš, který hrál na kytaru.

"Tak podívej, všechno je jasné," naklonil se Fatty k Jirsovi, když tango skončilo. "Skutečně dobrý je ten zrzavý saxofonista a ten první houslista. Klavírista ujde, trum-

pety jsou špatný, ale zato trombóny stojí úplně za hovno. Tyhle ty čajovky by sehrálo i hejno opičáků, to žádný kumšt není."

S jeho hodnocením by ovšem Franta Taufer z duše nesouhlasil, Uspokojení, které sálalo z každého jeho pohybu, obestíralo posluchače jako hustá mlha. Předvedl ještě 'Zlato a stříbro', probolel se 'Šepotem květin' a teprve potom odklepal kuřáckou pauzu.

"Tak co říkáte našemu orchestru, kamarádi?" otázal se, když sestoupil po schůdkách z jeviště.

"Docela vám to hraje," pravil zdrželivě Fatty.

"Je to veliký posaz," dodal Jirsa. "To jsme skutečně nečekali."

Taufer to pochopil jako poklony. Usmál se a pokynul Zárubovi, jukajícimu nahoře za oponou.

"Rád slyším, že se vám to líbilo," řekl. "A teď, kamarádi, jistě si pamatujete, že jsem vám včera něco slíbil."

V tu chvíli se na schůdkách objevil Eda Záruba, v jedné ruce futrál s chromatikou, v druhé se saxofonem. Pouzdro s klarinetem přidržoval v podpaží. Důstojně dokráčel k postrannímu stolu pod okny a břemena položil na desku.

"Tady máte svoje nástroje, chlapi."

Jirsa sledoval jeho příchod upřeným pohledem. Náhle, jako by se probíral z hypnózy, skočil ke stolu a jedním hmatem zmáčkl uzávěry na kufru harmoniky. Zámky cvakly a víko

odskočilo.

"Ty moje holka zlatá," drmolil rozechvělě. "Pocem, pojď přece ke svému Pepoušovi."

Fatty ho následoval se zpožděním. Bylo však vidět, jak se přemáhá a snaží zachovat nevzrušenou tvář. Teprve když otevřel pouzdro s klarinetem a béténorem, kapituloval pod náhlým dojetím.

"Tak to jsi nám udělal fakt radost," obrátil se k Tauferovi. "Vážně, a moc ti děkujeme."

Dirigent si zapálil cigaretu. Tvářil se nemuceně, ale v duchu vrátil jako kočka.

"No, tak si to trochu osahajte a potom zkusíme něco dohromady," utrousil a vyšel ze sálu na chodbu.

Zatímco Jirsa zkoušel stupnice a akordy, Fatty pomalu seřadil klarinet, ocukal plátek a utáhl ho do strojku. Potom olízl rty, nasadil a tiše zadudlal škálu nahoru a dolů. Zopakoval to ještě jednou, klarinet odložil a sáhl po saxofonu. Následovala podobná procedura, jen o něco delší. Nakonec přikývl a obrátil se na Svobodu.

"Půjč si kytaru, něco si stříhnem," mrkl na něj.

Bohouš, který jeho výzvu zaslechl, vyskočil na estrádu a přinesl kytaru od svého pultu. Byl to jiný nástroj než ten jeho gibson na cimře, obyčejná španělka, ale měkká a zvučná.

"Jedem," pohodil Fatty hlavou. "F-dur a slow."

Nasadil sax, odklepal špičkou nohy rytmus a spustil známý šlágr 'Sentimental journey'. Pepa Jirsa ten slow znal, Svoboda také, hráli ho ještě před rokem se školní partou. Chytli se, po několika taktech se z pódia nahoře připojila s doprovodem basa a za ní bubny. Fatty se tam ohlédl a přikývl na souhlas. Za basou se vykláněl usměvavý blondák, košťátky se tužil na bubínku pihovatý rozježenec, oba mladí kluci.

"Dobry," řekl Jirsa, když skončili. "A co takhle něco svižnějšího?"

Sáhl do kláves a rozvířil boogie-woogie. Po pravdě, boogie-woogie to pouze připomínalo, chyběl tomu onen stylový klopýtavý rytmus, který Pepa prostě ignoroval. Navrhl flák s postranním osobním záměrem. Když přehrál frázi, narazil akord a začal zpívat chraplavým hlasem:

"Máma na posteli, táta na židli,
dítě jde do školy, všichni nastydí,
hej bab rý bab, hej bab rý bab, hej baba rý bab,
všichni nastydí."

Vystoupení se zvrhlo ve frašku, ale rachot vznikl náramný. Venca na pódiu bušil do bubnů jako zběsilý a basa zdůrazňovala primitivní, vtíravý rytmus. Svoboda zachytil Fattyho pohled. Bylo to jasné, Pepa Jirsa se projevil jako šumař, ale pokrčil nad tím vším rameny. Přitlačil na kyta-

ru, a když se Pepa chystal odzpívat další strofu, nastoupil sám s anglickou verzí!

"Mamma on the sofa, father on the thair,
baby goes to school and nobody is there,
hej bab rý bab, hej bab rý bab, hej baba rý bab,
nobody is there."

Fatty nakonec neodolal a zapojil se také. Nadzdvihl korpus saxu, vyloudil z něj dlouhý bučivý tón a pustil se do sólové improvizace. Pepa nato mrskl základní akord a do vzniklé pauzy zakrákoral svou neuplatněnou sloku. Svoboda už žádnou další anglicky neznal a tak, když na něj přišla řada se sólem, začal scatovat, jako kdyby hráli skutečně be.bop. Ať už to brali vážně, jako Pepa Jirsa a bubeník Venca, nebo ironicky a jako recesi, rukou společnou vyráběli tak pekelnou kočičinu, až zvonilo v uších. Když skončili, Němci na ně zírali jako na cizí zvířata.

"Bitte, Franz, was für eine Musik ist das?" otázel se Eminger, šedovlasý první houslista Taufera, který nepozorován postával v pozadí.

"Das ist doch ein neuer amerikanischer Stil," vysvětlil zasvěceně pískař a pokročil kupředu. "Je to opravdu výborné, kamarádi, vidím, že máme na nedělní koncert hotové fungl nové číslo, ještě promyslím, co a jak," vyjádřil své uspokojení nad výkonem právě se zrodilšího hot-jazzového

kvinteta. Pak zatleskal a ukázal na jeviště: "A budeme pokračovat, pánové, máme před sebou hodně práce. Fatty si sedne k foukačům, kamarád Jirsa bude hrát s klavírem a kamarád Svoboda to zkusí na chvíli místo Bohouše."

"Myslím, že bychom si měli promluvit, Bohouši," oslovil večer na světlici Svoboda svého předchůdce.

"O čem?" otázal se Bohouš, otočil se na kavalci na bok a podepřel si rukou hlavu.

"O té muzice. Podívej se, nechci tě v žádném případě z toho fleku vypíchnout, aby ti bylo jasné," řekl.

"Neblázní, Vildo, já budu rád, když se toho zbavím," zasmál se Bohouš.

"Abys mi rozuměl, pozoruju, že tady na lágru mají muzikanti všelijaké výhody," objasňoval Svoboda. "Nemám zájem opát se někam na úkor kamaráda."

"Poslyš, ty jsi tady první den a nevíš dobře, o čem jde," řekl Bohouš. "Jsou sice výhody, ale taky nevýhody. A já tě ujišťuju, že mi v nejmenším nevadí, když z toho spolku vypadnu. Naopak."

"Jaké nevýhody?" ptal se Svoboda.

"Ztratíš s tím spoustu času," vysvětloval Bohouš. "Jako člen orchestru sice nechodíš na brigády, škrábat brambory a tak, ale zato je skoro každý den zkouška. A oproti druhým máš jen půl návštěvy..."

"Jak to?" přerušil ho s překvapením Svoboda.

"Protože ten kretén Taufer se pořád v jednom kuse předvádí. A koncertuje se i v neděli při návštěvách, to jsi nevěděl? Máma s tátou nebo stará sedí za stolem sami, a my jako blbí přehráváme pořád ty samý valčíky kolem dokola."

"Myslel jsem, že koncert je až večer," vzdychl Svoboda.

"Samozřejmě, to ještě navíc," potvrdil Bohouš. "Večer se zase Taufer producíruje před těma volama ze závodu. První řady v sále jsou vyhrazené pro civilisty, to přijdou štajgři a obrštajgři s paničkama a poslouchaj 'Šepot květin' a 'V říši pohádek'. A dobrovolně, pochopíš to, kamaráde? Já tedy ne."

"Třeba je vzrušuje pomyšlení, že jsou sice v lágru, ale za chvíli že zase budou na svobodě, doma a v bezpečí," uvažoval Svoboda.

"A za druhý, mě už ta vyližparta sere," pokračoval Bohouš. "Češi jsme tam byli já, Tonda Zelenka, ten basista, malý Tonda, co hraje druhou trumpetu, a bubeník Venca, to je sice zloděj, ale jinak fér kluk. Většina ostatních jsou Germáni, což s těmi se dá vyjít, užili si svý a dostali rozum, ale je tam taky pár kolaborantů, a ty prostě nesnáším. Nejen pro ten jejich lezdoprdelismus, hlavní povahový rys, který určuje kolaboranta, ale jakou ty bestie prožívaj radost, že nás bolševici pozavírali. To pro ně znamená satisfakci, tiše si mnou pazoury, říkají jen houšť a chechtají se."

"Svým způsobem mají proč," poznamenal Květa, který jejich rozmluvě naslouchal z protějšího kavalce.

"Třeba velký Tonda, ten, co hraje první trumpetu, nebo

ten klavírista s brejlema," horlil Bohouš. "Nebo sám kamarád Taufer, dirigent, to jsou čísla."

"Taufer je sice ješita, ale na vysloveného padoucha nevypadá," namítl Svoboda.

"Neměl jsi dost dobře času poznat ho, je to normální bomzák, copak by jinak mohl dělat písaře?" trval na svém Bohouš. "Ba ne, Vildo, jen tam klidně nastup, když chceš, já budu jen rád, že vypadnu. Mám toho přesně po krk, někdy bych se neudržel, některý z těch sviní roztrh' kušnu od ucha k uchu a byl by malér. Zbývají mi ještě dva járy a ty bych si chtěl vytočit tady a v klidu, dá se to tu vydržet. Jestli to ovšem do té doby neprdne, v což pevně doufám."

"Spíš se připrav na ty dva roky," řekl Květa z vedlejšího lůžka. "Protože ono to neprdne."

"Á, ty mi vlez na záda, Květo," mávl rukou Bohouš. "Nemám chuť se s tebou dneska hádat."

"Z čeho soudíš, že ne, Květo?" otázal se Svoboda.

"Protože je to logické", odpověděl Květa. Měl podlouhlou, bledou a jemnou tvář a hluboké tmavé oči. "Demokracie byla u nás definitivně poražena, ke změně zevnitř není dost síly, ani odvahy, a ze zahraničí se žádná pomoc očekávat nedá. Západ nás odepsal a tak si tady každý z nás bude muset tu svou kaši vylízat sám."

Na dřevěné podlaze chodby zažuněly kroky. Vzápětí se otevřely dveře a do místnosti vstoupil Taufer, následovaný

velitelem tábora, štábním strážmistrem Francem. Franc byl starý bachař, z těch, který potají s novými politickými sympatizoval. Byl nižší postavy, trochu přihrblý, s vrásčitým, jakoby koženým obličejem. Z úst mu trčela pověstná dýmka typu 'Kapitán', s tlustým náústkem a hlavičkou zvící sevřené dětské pěsti. Charouz senior podal ležérně hlášení a vězni se ani nenamáhali vstát z postelí, takže se Franc musel sehnout, aby viděl mezi kavalci do koutů a spočítal stav. Pak popřál dobrou noc, vyšel na chodbu a Taufer zvenčil zamkl světlici na klíč.

"Zalehneme, chlapci, zítra vstáváme na šichtu," navrhl Charouz, a když se neozvala žádná námitka, cvakl vypínačem. "Dobrou noc."

Svoboda ležel na horním lůžku a pozoroval, jak se tma po zhasnutí prosvětluje odlesky zářících reflektorů zvenčí. První den na táboře Pierlinger uplynul. Jaký bude ten příští, kolik jich bude tady, kolik jich bude vůbec?

x x
x

"Svoboda Vilém, kabát a všechny věci s sebou!" přikázal dozorce. Čekal mezi dveřmi, než jsem se oblékl a převázal krabici od margarinu.

"Co se děje? Kam tě táhnou takhle navečer?" zašeptal Karel Klasa, který mi pomáhal balit.

"Nemám potuchy," vydechl jsem a při odchodu dodal nahlas: "Ahoj, všichni, mějte se dobře."

Bylo to podivné. Protokoly jsem měl sice už dva měsíce uzavřené, ale na Pankrác se ze Čtyřky transportovalo ráno. Každý přesun je v životě vězně událostí, může přinést změnu k lepšímu, nebo také k horšímu. A tady jsem si už zvykl. Nalídi kolem, na poměry. Už jsem si vypracoval na kyčlích mozoly od dřeva společné pryčny, na niž jsem si vysloužil místo, a kromě vypadaných chomáček vlasů z nedostatku světla a vzduchu mi nic nechybělo.

Dozorci mi nezavázal oči ručníkem. Nevedl mě také chodbami budovy jako dříve cestou k výsledkům. Zamířil se mnou na nádvoří, uprostřed stálo auto se třemi muži. Bachař mě předal, řidič spustil motor, jeden z estébáků mi odebral krabici a druhý mi zacvakl pouta. Posadil mě na zadní sedadlo vlevo, první z nich se uvelebil vedle mne, druhý dopředu ⁷²²vedle řidiče a vůz se dal do pohybu.

Vyjeli jsme do Bartolomějské ulice, pak po nábřeží proti proudu Vltavy až za Vyšehrad a zabočili doleva nahoru. Tak to bude přece jen Pankrác, hádal jsem, náhodou tam mají cestu, tak mě vzali s sebou. Mimořádně, ale na tom nezáleží. Hlavně že to není mučírna v Ruzyni, ale zlatá Pankrác se soudní vazbou, kde platí ještě ze setrvačnosti staré dobré řády. Kde se uchovaly snesitelné lidské poměry a vycházky byly každý den.

Vůz však minul odbočku k věznici a pokračoval v přímém ~~směru~~ směru po výpadovce. Co to má znamenat? Pohlédl jsem na muže vedle sebe a vpředu. Vylučovali fízlovský odér a mlčeli. Po pěti minutách bylo zřejmé, že to Pankrác nebude. Vůz projel Krčí a na volné silnici zvýšil rychlost.

Byly to České Budějovice. Určitou souvislost to mělo, chodil jsem tady na střední školu, předtím než jsem šel do Prahy. Ale tahle okolnost sama o sobě nezdůvodňovala dlouhou eskortu.

K budově věznice jsme dorazili už za tmy. Bachař mě dovedl na celu, a když otvíral, všiml jsem si kulaté červené značky na dveřích: Pozor! Zvlášť nebezpečný vězeň!

Cela byla prázdná, jednolůžková samotka. Ve zdejší věznici se na noc zhasínalo. Když za mnou dozorce zabouchl, potmě jsem sklopil kavalec, odstrojil se a ulehl. Ložní prádlo jsem nedostal, svalil jsem se na slamník a přikryl se dekami. Slamník mi připadal provlhlý, ale okamžitě jsem usnul. Po tom nadbytku kyslíku za jízdy jsem se cítil omámený.

Ráno mě probudilo hlášení budíčku. Vstal jsem a uviděl slamník v kalném světle podzimního rozbřesku. Černalo se na něm tratoliště krve, které jsem přes noc vysušil svým tělem. Trenýrky, košili, ruce i nohy jsem měl zflekatělé zaschlou krví. Odkaz, zanechaný mým předchůdcem, nebyl příliš povzbudivý.

Hlásil jsem záležitost při ranním sčítání veliteli od-

dělení, ten se při pohledu na slamník jen ušklíbl.

"Někdo se tu asi trochu škrábl," řekl. "Jiný slamník nemáme, ostatně je to už suchý. A jak to máte ustlaný pokrývky, člověče? Byl jste na vojně?"

"Ještě ne, pane veliteli."

"A jak dlouho jste v lochu?"

"Tři měsíce, pane veliteli."

"A to jste se za tu dobu ještě nenaučil skládat deky, chlape?"

"Tam, kde jsem byl, žádné deky nedávali."

"Co to znamená?" rozkřikl se. "Chcete si snad stěžovat, že trápíme vězně zimou? Že nejsme dost lidský?"

"Nechci si stěžovat na nic, pane veliteli. Na Čtyřce v Praze se žádné pokrývky nevydávají, můžete se informovat."

Podíval se na mne ostře a pak se obrátil na dozorce, který ho doprovázel.

"Soudruhu strážmistře, naučíte vyšetřovance stlát pokrývky podle předpisu," přikázal skřípavým hlasem. Vzápětí se zaměřil opět na mne: "Až přijdu zítra, budou ty deky zařezávat, je to jasný?"

"Je to jasný, pane veliteli," neodpustil jsem si tu drzost.

"Budete odpovídat ano nebo ne," zařval. "Moc si nekoledujte, nebo s vámi zatočím. Vstrčím vás do díry, až zmechovatíte."

"Ano, pane veliteli," řekl jsem.

Stál jsem tak zpřímá, jak jsem jen dokázal, a díval se mu do očí. Čekal jsem, že mě udeří, viděl jsem, že by mu k tomu chuť nechyběla. Nakonec to neudělal, otočil se na podpatku a vypadl. Dokonce mě ani neobšťastnil přezdívkou par-chante nebo cucáku.

Po snídani, černé meltě s krajíčkem okoralého chleba, se strážmistr vrátil. Pod smutným nosem mu visel splihlý knír, ramena měl úzká a svislá, celkově vypadal jako ucouraný a mrzutý pes. V ruce nesl dvě prostěradla. Předvedl mi, jak se skládají deky podle vojenského předpisu. Potom je zase rozhodil a dával pozor, nakolik to po něm opakuju správně.

"Proč mám na dveřích tu výstrahu, pane veliteli?" pokusil jsem se navázat s ním rozhovor.

Projevil se přístupnější, než by se dalo předpokládat.

"Co já vím? Asi k tomu někdo dal rozkaz," zahučel.

"Třeba se to ani netýká mne," nadhodil jsem.

"Já nevím, možná, že to někdo zase brzy sundá. Copak vypadáte jako nebezpečnej? Vždyť je to blbost. Tak ještě jednou ty deky. Lajntuchy musí mít stejnou šířku jako pokrývky a to všechno dohromady zase jako podhlavník, vždyť je to jednoduchý," mumlal otráveně.

"Může se tady kouřit, pane veliteli?" zeptal jsem se.

"Může, ale nesmí vás při tom nikdo chytit. Zvláště nikdo

jiný než já. Tak ještě jednou. A složte to pořádně, ať není zbytečně průser."

Vypadal jako slušný strejda. Když odešel, skládal jsem pečlivě, aby nebyl zbytečný průser. Zbytek dopoledne uplynul v klidu, nikdo si mne ani nevšiml.

Slamník mi ležel v mozku jako zaražený hřebík. Snažil jsem se otupit to memento. Chodil jsem více než hodinu sem a tam, od okna ke dveřím. Život jde dál, říkal jsem si. Cella je jinak slušná. Je světlá, čistá, a po společenství třiceti vězňů na Čtyřce je samota docela příjemná.

Začal jsem s podrobnou prohlídkou. Prostor dvakrát čtyři metry, zařízený tím nejprimitivnějším vybavením, tvoří veliký, složitý a tajemný svět. Stovky a tisíce vězňových předchůdců jej poznamenaly svým pobytem, zanechaly v něm svá svědectví a stopy. Jejich kroky vyšlapaly prkna podlahy, kde suky vystupují v podobě záchytných bodů pro měnící se abstraktní obrazy. Ve spárách mezi prkny, v koutech a prasklinách poličky, v konstrukci kavalce, tam všude jsou sejfy s uschovanými poklady. Po hodinách pozorování a úvah objeví vězeň skrytý špendlík, kousek tuhy, několik zápalek rozštípaných na čtvrtky, minci nebo dokonce nůž. A čtyři holé stěny jsou obrovskou plochou, utajující takové množství zpráv, vzkazů, poezie a lapidárně zaznamenaných osudů, že člověk v izolaci není sám. Může naslouchat šepotu těch, kteří tudy prošli před ním, rozmlouvat s nimi a prožívat jejich

Životy.

Strávil jsem dva dny sám a cítil jsem se čím dál tím lépe, vyrovnaně. Hovořil jsem dlouhé hodiny s tím kolegou, jehož krev naškrobila jutu slavníku, o životě a smrti. Shledával jsem, že ani o jedné z těch dvou veličin toho mnoho nevím. O té druhé dokonce nic, neboť zatím nebylo nikdy dost času k tomu, zůstat sám, a naopak se mylně zdálo, že zbývá ještě příliš mnoho času k přemýšlení o ní. Za ty dva dny jsem okoušel různá dobrodružství.

Třetí den mne odvěkli k výslechu. Autem to trvalo dvě tři minuty. V kanceláři seděl za stolem referent, muž středního věku s brýlemi. Vzhledem připomínal středoškolského profesora.

"Posaďte se," ukázal na židli naproti.

Byla to thonetka, zdálo se mi, že nevhodná pro kratochvíle určitého druhu.

"Do kdy jste pracoval v skautském hnutí a v jaké funkci?" položil referent úvodní otázku.

"Do září ve čtyřicátém osmém, než jsem odešel do Prahy. V posledním údobí jsem vedl oddíl," odpověděl jsem podle pravdy, v tomto směru žádné nebezpečí nehrozilo. Aspoň jsem se domníval.

"Stýkal jste se potom ještě dál se členy tohoto oddílu?" Nahlédl do slohy před sebou, uviděl jsem tam stoh listů, popsaných strojem. "Byl to desátý oddíl, že ano?"

"Ano, desítka. S některými jsem se náhodně setkal," připustil jsem.

"S kterými?"

"Nepamatuji se přesně. Je to už dlouho," odpověděl jsem, a to už samozřejmě pravda nebyla.

"Jaké kontakty měla vaše ilegální skupina se členy toho oddílu, jmenovitě s bratry Zahradkovými?" položil referent další otázku.

Od začátku jsem tušil nějakou zradu. Že však události vezmou právě tenhle obrat, to se zdálo příliš kruté. Franta s Luďou jednou přijeli do Prahy a já jsem je dovedl ke Komínkovi, kde přespalí.

"Žádné kontakty," řekl jsem. "Vždyť to jsou šestnáctiletí kluci."

Referent přikývl, pak vytáhl ze slohy list papíru a podal mi ho.

"Nemá cenu zapírat," poznamenal. "Přečtete si to."

Byl to protokol Franty Zahradky. Přiznával, že jsem mu ukazoval výtisk ilegálního časopisu 'Za pravdu', při návštěvě Prahy představil Komínkovi, který jim později poslal ke kolportování několik kusů druhého čísla a nějaké letáky. Zatmělo se mi před očima, ze šedi, která zamlžila slova, řádky a odstavce výpovědi, prosvítal jasně jenom kostrbatý podpis Franty Zahradky, jemuž se přezdívalo Brášek. Cívil jsem na ten podpis a zakoušel pocit, jako bych dostal pali-

cí do vazu.

"Nic z toho není pravda," hodil jsem vztekle protokol na stůl. "V téhle věci ze mne nedostanete ani slovo."

"Chci od vás jen potvrzení jejich doznání, nic víc," řekl. "Ten celý případ je už stejně uzavřený a vy na tom nic nezměníte."

"To doznání může být vynucené, ty vaše metody už znám. Žádám napřed konfrontaci se Zahradkou."

Referent se usmál, měl jsem dojem, že chápe, proč tak běsním.

"Podívejte se, to je naprosto zbytečné. Tady máte zbývajících protokoly," podával mi jednotlivé průklepy. "Luděk Zahradka, Ivan Mánek, Miroslav Kouba..."

"Kolik je jich?"

"Dohromady osm," řekl referent jakoby omluvně. "Jsou to mladiství, dostanou jen dva roky."

Přečetl jsem ty protokoly. Referent mluvil pravdu, byl to hotový případ. Vzpomněl jsem si, že Prášek měl ve sklepech od konce války schovanou pušku a s Ludou z ní stříleli, když kolem domu rachotila tramvaj. Jedinou útěchou zůstávalo, že se ve výpovědích žádná zmínka o zbraních nevyskytovala. A přesto, osm kluků, těch nejlepších z oddílu, ztratilo svou budou. Říkali jsme si bratře.

"Dobře, potvrdím tu výpověď," vzdal jsem se nakonec. Zápis nezabral ani půl stránky. Za dvacet minut už mě

vezli zpátky do věznice. Chodil jsem po cele od okna ke dveřím.

Bylo to zlé. Z chlubitosti jsem ukázal chlapcům ten časopis, z nedostatku prozíravosti jsem ho vstrčil do kufru. Jenže doba se změnila, už nejde o skautskou hru honby na lišku, a chyba uvolní lavinu, která pohřbívá další a další oběti. Rozpoutala se hra honby na lidi, krvelační mleči uvedli do ~~průběhu~~ chodu mlýnské kameny a drtící stroj žádá plynulý přísun zrna. Já řeknu Milana, Milan řekne Komínka a ten poví o bratřech Zahradkových, kteří promluví o ostatních šesti. A začátek téhle žatvy je u mne. Ty kejkle, které jsem prováděl na Čtyřce, jsou k smíchu, vždyť i kdyby Nesládek nakrásně zmizel, zůstával tady pořád ještě Komínek. Musel by utéct i on, abych udržel svou verzi, jinak by možná ze mne jeho jméno vyždímali a výsledek by byl stejný. Je div, že se ta infekce vůbec někde zastavila, každý z nás mohl prozradit ještě někoho dalšího, ten zase své přátele, článek ke článku se dal kovat zrádný řetěz, mor by se šířil a rozlézal, až by nakonec zachvátil polovinu národa, možná celý, kromě té vrstvy, která si drží protilek v podobě rudé legitimace. Avšak mohou si být jisti, že se žernovy nevymknou z kontroly a mlýn neschlamstne mládky, stárky nebo samotného mlynáře?

Oslovil jsem svého předchůdce. Hovořili jsme o tomtéž

jako předtím, o životě a smrti. Ale teď to byl jiný rozhovor. Dříve jsem mu nedosti dobře rozuměl, nevládl jsem dostatečně jemným sluchem. Nyní jsem už jeho čin neodsuzoval jako slabost, možná že byl činem hrdinským, který zadržel jednu lavinu.

Doufám, že mě chápete, adresáto tohoto motáku. Snažím se vypovídat pravdu, padni komu padni. Nemyslím, že jsem od té doby příliš zmoudřel. Ale jak tady ležím v čistých prostěradlech a pokrývkách na vrchním kavalci, na slamníku, který je tuhý výhradně přirozeností svého materiálu a obsahu, napadá mi z čista jasna onen klasický verš z dnešního rána. Kletě, držím hlavu svého zetě, ano, i takový výklad je možný. Držel jsem tehdy hlavy svých bratříků, zatímco moje vlastní hlava byla komusi k zachycení, můžeme se lehce navzájem stát držiteli hlav těch druhých, ba dokonce i svých vlastních, vedeme-li své úvahy důsledně až do konce,

Bylo po večerní uzávěrce, měl jsem hlad, poněvadž v budějovické věznici se tenkrát fasovaly hubené dávky, přes nutkání zvracet nad sebou a nad celým světem jsem cítil hlad a můj předchůdce mi odpovídal, že on už hlad necítí. Venku se šelilo, stál jsem pod oknem a hleděl na skleněnou výplň. Jeden malý střep by mě mohl zachránit od vší bídy, přehodit výhybkou na jinou cestu, kde snad neexistuje hlad a hnus.

A v tom okamžiku jsem zaslechl zvenčí hlas, který mi zněl povědomě. Popadl jsem stoličku, chytil se mříží v okně a povytáhl se nahoru.

"Ahoj, Prášku," rozeznal jsem volání Ivana Mánka. "Pískora složil 'Tři orlí péra', právě vylil jídlo do žanku."

"Co říkáš, Ivane?" ozval se odněkud z levé strany Franta Zahradka. "Mluv pomalu!"

"Že Pískora dodrží hladovku," slabikoval Ivan. "Vylil večeři a už nemůže jíst, ani kdyby chtěl."

"Ahoj, kluci," zařval jsem z plných plic. "Tady je Svob. Všechny vás zdravím."

V odpověď zazněla změt hlasů. Hlaholily jeden přes druhý ze všech stran.

"Ticho, ticho!" překřičel je nakonec Prášek. "Kdo to volá? Jsi to ty, Svobe? Ozvi se."

"Tady Svob, tady Svob," opakoval jsem. "Zdravím vás všechny, bratři."

"Ahoj, Svobe, nazdár," rozezněl se dvůr vícehlasou ozvěnou. Nakonec zbyl mutující hlásek Pískory: "Budou mi ty 'Tři orlí péra' platit, bratře Svobe? Samotku jsem držel ještě na svobodě, víš?"

"Budou platit," hulákal jsem. "Všechno bude platit."

V tom okamžiku jsem za zády zaslechl šramot. Pustil jsem se kříže, dopadl na stoličku, ale dolů jsem to už nestačil. V otevřených dveřích stál ten smutný bachař s knírem.

"Tak, tak, to jste mě zklamal, Svoboda," kýval zvolna hlavou. "Chytil jsem vás."

mlčky jsem slezl ze stoličky.

"Přistihl jsem vás a teď vás musím potrestat. Dopustil jste se přestupku a já vás potrestám," řekl, chvíli dumal, jak, a potom natáhl ruku: "Dejte mi cigarety."

Byl to přísný trest, ale v tu chvíli mi to nevadilo. Oknem doléhaly pořád ještě hlasy bratříků. Co proti nim znamenal tenhle umolousaný obejda a celá ta barabizna, opletená mřížovím, se všemi kázeňskými řády? Sáhl jsem do kapsy a podal mu zmačkaný balíček s posledními třemi cigaretami. Vzal krabičku a cigarety přepočítal.

"Jsou to všechny?" zeptal se ještě.

"Všechny."

Několik vteřin uvažoval, má-li mi věřit, pak beze slova vyšel a přibouchl dveře.

Ráno, hned po kýblování, vpadl na ocelu chodbař, malý rťutovitý mužík s hubeným obličejem, špičatým nosem a vychytralýma očkama. V jedné ruce nesl pytel, v druhé plechovku s lepidlem, z níž trčela štětka.

"Ták, nesu ti práci, kamaráde, práce šlechtí člověka, jak se říká," žvanil. "Budou to pytlíčky, už jsi někdy lepil pytlíky? Ne? To je strašně jednoduchý, hnedka to zvládneš, ukážu ti, jak."

Sáhl do pytle, vytáhl stoh papíru, z něhož oddělil menší štásek. Hbitě složil deset papírů stupňovitě na sebe, přemázl okraje lepidlem a už mu od prstů létaly hotové pytlíky

Přitom neustále mlel tou svou šitčící hubou.

"Vezmeš deset kousků, naskládáš, přemázneš po kraji a skládáš, šup, vidíš, druhéj, třetí, strašně jednoduchý. Klasická vězeňská facha, je ti to jasný?"

Zatímco jednou rukou rovnal hotové pytlíky, cítil jsem, že mi prsty druhé strká do kapsy.

"Jaká je norma?" zeptal jsem se.

"Jsou borci, co dokážou deset tisíc, ale to jsou starý machři," řekl. "Uvidíš, jak ti to půjde od ruky, když se nebudeš flákat, takových pět ulepíš."

Když vypadl a dozorce zavřel, sáhl jsem do kapsy. Našel jsem tam zmačkaný balíček ze včerejška. Obsahoval tři cigarety a navíc několik zápalek s úlomkem škrtátka.

Pustil jsem se do té práce, která šlechtí člověka. Kromě oběda a večeře jsem lepil celý den. Když jsem večer bilancoval výsledek, zjistil jsem, že se mi za deset hodin podařilo ulepit necelé čtyři tisíce kusů. Během týdne jsem zvýšil lepicí výkon na pět tisíc. Potom mi přidělili praporky, které se lepily na špejle. Zlaté pytlíky, praporky zabíraly v cele hromadu místa a pouštěly jedovatě červenou barvu, která se nedala ve studené vodě smýt. V třetím týdnu mi dodali léčebné obaly. A za období sulfathiazolu mi vstrčili na celu společníka.

Byl to železničář v dlouhém červeném plášti a s čepicí, takový sporý dědek s vrásčitou tváří. Pověsil plášť na věšák

pod poličku a předvedl se ve staré ošuntělé uniformě. K jeho vzhledu patřila ještě opotřebovaná aktovka s bandaskou kafe, ale tu odebrali. Rozhlédl se kolem a zamnul si ruce.

"Máš tady karty, mladej?" zeptal se místo pozdravu.

"Ne, ale šachy tady jsou," řekl jsem.

Prohlížel si neumělé figurky vymodelované z chlebové střídy a nevypadal nadšeně.

"Šachy neumím, ale můžeme si dát dámu," sedl si ke stolku a odstrčil moje krabičky stranou.

"To nejde, dědo, musím lepit."

"Prosím tě, to tě to živí?"

"Ne, ale dostávám za to kouření od chodbaře," vysvětlil jsem mu důvod svého zaujetí pro práci.

"Kolik?"

"Za tisíc kusů cigaretu."

"Tak to tě teda, mladej, berou na hůl. Pojď si dát partičku, nechali mi deset partyzánek. Lepit můžeme, až je vyhulíme."

Dědek nebyl hloupý. S odměnou za práci to opravdu zvánělo nějakým podtrhem. Konkař mi vždycky kouření podstrčil jakoby tajně, možná, že mou práci připisoval někomu jinému. Nebo se dělil s bachaři.

Vyhrál jsem několik partí dámy za sebou, odkoukal jsem otvírací tahy od toho ranaře na Čtyřce. Děda se nasupil.

"To je hovno hra," prohlásil. "Máš tady tužku? Namalu-

jeme si karty."

Vydoloval jsem ze škvíry mezi prkny v podlaze kousek tuhy, a zatímco děda vyráběl dvaatřicet loupežníků, dolepil jsem zbytek krabiček do tisícovky.

"Zač vás vzali, dědo?" zeptal jsem se, aby řeč nestála.

"Ale, za volovinu," líčil svůj příběh ochotně. "Hodili jsme si po službě liciťáček 'U tří stehů', stará parta, sedáme spolu už léta. Lojza seděl za mnou a vylicitoval stovku červenou. Já držím v ruce devítku s desítkou trumfovou, kule neznám, mám dvacku žaludů s osmou a pět zelených od sedmy do spodka. Jsem na forhontě, tak si dám flek, Lojza si dá re. Víím, že má čtyři vysoký trumfy s osmou, eso s desítkou kulí a tři zelený, eso s dvacítkou. zároveň je mi jasný, že poslední trumf, sedmu, musí mít zadák, protože ten ^{aw} ~~hesoun~~ Lojza by ji určitě zahlásil, kdyby ji měl, dám si tutti a vynesu z ruky na ostro desítku zelenou. Lojza ji zalehne esem a ten vzadu zabije plonkovou červenou sedmou. Vynese správně malou kulí, já zabiju desítkou trumfovou a Lojza zbled' jako stěna. Musel přidat svou desítku, tím pádem jsme dělali čtyřicet, s tou dvacítkou žaludskou šedesát a on mohl jít kukat. Vidíme, jak je nasejřenej, tak ho ještě rejpnou: 'Kamarádíčku, tuhle rudou stovku by prosral i fousatej Stálin'. Lojza praští kartama a řve: 'Nejen že mi,

dědku, koukáš pořád do listu, ale navíc urážíš našeho velikého soudruha Stalina, a to já jen tak nenechám. Počkej, oni tě přejdou roupy, to budeš mrkat! Vyletěl z hospody, myslel jsem, že utek do jiný, jó, ale za chvilku pro mě přišli fízlové. Je to možný, řekni, mladej, letítej parták Lojza, ta svině žíhaná, kvůli tomu, aby nemusel platit posraných dvacet dva korun, čtyřcet halířů, mě nechá sbalit?"

Ačkoliv jsem nepochopil finesy popisované partie, to poslední jsem chápal.

"Je to na pováženou, dědo," připustil jsem. "Jak jste ale mohl vědět, co má ten Lojza v kartě?"

"Hele, mladej, jsou věci, který zkrátka vědět musíš, jinak radši ke kartám nesaďej," zamračil se děda. "Já hraju maryláš od desíti let, tak už mám nějaký zkušenosti."

"Já se jen zeptal," omlouval jsem se. "A co bylo dál?"

"No, odvezli mě na výslech," pokračoval děda, "a já tvrdil; 'Neřek jsem prosral, nýbrž prohrál, pánové, Lojza se asi přeslechl. Fousatej Stalin jsem řek', protože přece fousy má. Přineste karty a já vám předvedu, že ta stovka byla prosraná, pardon, prohraná.' Přinesli karty, já to rozdělil podle dotyčného rozdělení, a vokazuju jim to jednou, dvakrát, po třetí. 'Tak co?' říkám, 'je to jasný? Tuhle stovku by nevyhrál ani báťuška Stalin'. 'Soudruhu', povídá jeden z těch fízlů, 'brát nadarmo jméno našeho velikého generalissima v souvislosti s karbanem je provokace a urážka a my s tebou teď sepíšeme protokol'. A korunu tomu nasadil jeden

mladší. 'Soudruhu', pravil úplně vážně, 'ty, jakožto příslušník dělnický třídy, bys byl povinovanej sehrát tu červenou stovku tak, aby soudruh Stalin zvítězil'. 'A to zas pr', já na to, 'v kartách já neznám bratra a v posteli sestru. I když jsem dělnická třída, jak se mnou někdo zasejne a hraje blbě, oškubu ho jako kavku, i kdyby to byl třeba samotnej soudruh Kottwald'. Tak mě šoupli sem, ale co mi můžou? Ta stovka byla v hajzlu, Lojzovi to na mě nikdo nedosvědčí a hoto-vo. Zejtra mě pustí, poněvadž pravda je na mý straně."

Pochyboval jsem, že to dopadne podle jeho představ, viděl jsem už řadu případů stejně nicotných, které pokračovaly docela jinak, ale nebral jsem mu naděje. Za tu červenou stovku zaplatí děda možná stovkou týdnů, které mu vylicituje soud.

Děda se mořil s kartami až do večerky, ale povedly se mu. Ač jednobarevné, měly všechny srdíčka, žaludy a kule, a jejich reveřs nesl název sulfathiazol. Hned druhý den po snídani přikročil k výuce teorie, když jsem se přiznal, že maryáš neumím.

"Licitovanej stejně hrát nemůžeme, zkusíme volenej," rozhodl děda. "Že jsme jen dva, ani nevadí, ten třetí sedí jako taďy ve zdi a já to vždycky sehraju za něj."

Posadil se zády ke dveřím, aby zakryl desku stolku před zvědavými pohledy špehýrkou, a rozdával. Měl tupé krátké prsty, rozpukané a se smutkem za nehty, ale karty se mu

v nich jen mihaly. Volil jsem a zahlásil sedmu zelenou. Děda se podíval na třetí hromádku, dal mi flek anebo jambo, od Šumavy k Tatrám, čili přes celou držku, jak se vyjádřil, a hru vyhrál.

"Co's netočil kule, mladej, když vidíš, že je biju? Jak jsi vynes' desítku kulů, udělal's tu sedmu."

"Myslel jsem, že tu desítku nějak uhraju." .

"Jenže to bys musel hrát proti nějakým žabařům a ne proti nám," ukázal na toho pomyslného třetího ve zdi. "Hru jsi měl ztracenou tak jako tak, ale mohl's dobírat dvacet halířů, takhle šedesát doplatíš."

Druhou hru jakožto zástupce třetího děda hladce vyhrál, ač sám za svou osobu dělal, co mohl. Ve třetím kole volil sám za sebe a zahlásil stovku žaludskou. Vynesl malou kuli, já jsem přebil desítkou a za třetího mi děda namazal desítku červenou. Vynesl jsem krále červeného, děda ustrnul a vytřeštil na mě oči.

"Co to je?" otázal se nebezpečně znějícím hlasem.

"Podíval jsem se na vynesenu kartu, jestli jsem se nepřehlédl.

"To je král červený," řekl jsem.

"Je to vůbec možný?" vdychl dědek uraženě. "Já bych se, mladej, nedivil, kdyby ti taďy kolega," ukázal na zeď, "jednu stříhnul. Vždyť přece už musíš vědět, že máme ty kule spolu, že on drží ještě eso červený, když ti ukázal desítku,

a že na tvůj další kulovej štych ti ho namaže. A ty pitomče vynesesh krále červenýho, on ho musí přebít esem a já to doberu nepatrným trumfem, páč červený neznám. Takovýho vola, jako seš ty, mladej, aby jeden vskutku pohledal."

"Co mi nadáváte, dědo?" ohradil jsem se dotčeně. "Zkrátka maryáš neumím, a co má být?"

"Co má být, co má být?" vyskočil děda ze stoličky a začal pobíhat sem a tam. Rozkřičel se na celé kolo: "To je trestuhodný, když někdo neumí karty. Takovej lempl nezná vášně, ví o životě lautr hovno a zbůhdarma se mátoží po světě. Takovej člověk je tady k ničemu, doela zbytečně."

Vykřičník za jeho ~~řádným~~ láteřením podtrhlo zachrastění závoř. Otevřely se dveře a mezi veřejemi stanul splhlý kníraš.

"Co je to tady za rámus?" otázel se, melancholickým pohledem přegálcelu a na stolku zahlédl naše karty. "Ale, ale, copak to vidím? Kartičky, pánům je asi dlouhá chvíle. Svoboda, Svoboda, to jsem si o vás nemyslel, že jste mě zase zklamal. Nedá se nic dělat, budu vás muset potrestat."

Pokyvoval hlavou. Sebral jsem listy a balíček karet jsem mu odevzdal do napřažené ruky.

"Pane strážmistr, nemd' byste jaksi tento?" ozval se děda se zoufalstvím v hlase. "No, jaksi přimhouřit oko. Ten mladej za nic nemůže, karty jsem namaloval já. On je jenom blbej a já ho kapku připravuju do života."

"To je pěkná příprava," pravil teskně dozorce. "Vždyť vy mi ho nakonec ještě úplně zkazíte, dědku karbanická. A teď koukejte oba sednout a lepit, večer chci vidět normu hotovou. A abyste neztráceli zbytečně čas, máte pro dnešek zákaz vycházky. Navíc mi dáte tu tužku, aby vás zbytečně nepokoušela."

"To všechno zavinil ten červenej král," mrmlal děda zkroušeně, když nás bachař zamáznul. "Jenže taková kravina by rozčílila i mrtvýho. No nic, někde seženeme písátko a u-
děláme si nový."

Nevím, jestli se to dědkovi podařilo. Za dva dny jsem odcházel se všemi věcmi. Na dvoře věznice stál autobus se spuštěným motorem. Přivedli mě jako posledního, autobus už byl plný. Když jsem nastoupil, uviděl jsem vzadu všech osm chlapců z oddílu. Mávali na mne, zdravili skautským pozdravem a smáli se. Připadali mi jako štěňata, bratřící, usmál jsem se na ně také, ale cítil jsem všechno možné, jenom ne veselí, když jsem se tak díval na jejich mladičké tváře a střípaté hlavy.

Celý transport čtyřiceti vyšetřovanců mířil na Pankrác, ~~kde~~ kde nás všechny čekal státní soud.

x x
x

Ranní směnu teď počítali třikrát. Poprvé na nástupiš-

ti mezi velitelským a prvním barákem, podruhé při průchodu branou ven z tábora a potřetí před vchodem do šaten na závodě. Poslední sčítání bylo nejdůkladnější, za táborovou branou procházel had směny volným prostorem kolem nárožní hospody a přes silnici, hlídanou z obou stran dvojicí vechtů ze závodní stráže. Dříve tam stávali po jednom a jejich hlavním úkolem bylo hlídat a zastavovat příjíždějící autobusy, aby někoho z přecházejících vězňů neporazily. Na špatně osvětleném prostranství před závodem se totiž nepravidelný a roztahavý průvod smísil s civilisty, které na šachtu přivázely autobusy, čtvrtina vězňů odbočila k budce trafiky o-
podál pro cigarety a známky na dopisy, a eskorta se nezadržitelně změnila v procesí, kde si každý počínal, jak uznal za vhodné.

V létě před půl rokem vystřídal starého France nový velitel a familiární poměry, dosud zcela vyhovující jak muklům, tak jejich strážcům, se mu velice nezamlouvaly. Štábní strážmistr Šupík, mladý a ctižádostivý stoupenec nových pořádků, začal pracovat na proměně lágru a snažil se ukázat samorostlý způsob života podle obrazu, narysovaného předpisy a řády. Místo nepsaných dohod mezi velitelstvím a tres-
tanci, zaváděl striktní rozkazy a místo uspokojivě fungujícího soužití uskutečňoval představu tábora jakožto zvětšeného loutkového divadla, kde principálovi stačí zatáhnout za nitky a všechno kolem poskakuje jako pimprlata. Šupík pa-

trně nebyl zloduch vlastním založením, stával se jím však proto, že v malém okruhu své působnosti kopíroval fixní ideu panujícího režimu. Navzdory neomezené moci se mu ovšem nedařilo naplňovat předsevzaté záměry tak rychle a hladce, jak by si přál. Odpor kladli nejen vězni, ale i ti, kteří mu měli stát po boku. Ani zástupce velitele, který zůstal, ani dědkové ze závodní stráže nejevili nadšení nad zpřísněním a prodlužováním služebních povinností. Šupík našel pouze jedinou spřízněnou duši, a to Charváta, s nímž rukou společnou přece jen tu a onde přitáhli šroub.

Šupík se uvedl velkolepě. Na směnu se pochodovalo v seřazeném útvaru a odpadl nákup cigaret a novin v trafice. Nařídil vycházky pro jednotlivé směny v určených hodinách, vězňové se nesměli navštěvovat navzájem na barákách. A nejtěžší chyby se dopustil, když si jednou dovolil vykonat prohlídku na baráku, jehož osazenstvo bylo v práci, a zabavil všechny karty. Od Šupíkova nástupu se často nedostávalo prázdných vozů na revírech, kde jich byl přebytek od doby, kdy se na Mayrau začalo fárat, a že na některém poli scházelo dřevo, kterého se nadruhem povalovaly haldy. Ten den po filcunku vše vyvrcholilo. Na hlavní svážné spadl velký zával, který vyřadil dva revíry z provozu. Přišlo se to koncem měsíce, když se šturmovalo na splnění plánu, a hlavní inženýr sá zavolal Šupíka k soudružskému pohovoru.

Od příštího dne se zase po táboře chodilo volně, přá-

telé se navštěvovali na světnicích a Pepa Zabilka v sobotu večer dával na své cimře gotesa jako obvykle. Zůstaly však zdvojené stráže, na šachtu se chodilo v útvaru, byť nevyrovnaném a nestejným krokem, a kouření museli donášet muklům havíři.

Směna postávala na závodě před šachtou. Charvát pocho-
doval podél pětistupů, napřaženým ukazovákem píchal do
vzduchu a kontroloval stav. Bylo sychravé listopadové ráno,
popadával mokrý sníh, Charvát dospěl na konec útvaru a roz-
pačitě si pošoupl čepici. Stav mu nesouhlasil. Vrátil se k
první pětici a začal znovu.

"Kup si ščot! Přihlaš se do pomocný školy!" provázely
ho poznámky muklů, ale Charvát předstíral, že je neslyší, a
činorodě spěchal dál. Když skončil, nezdál se spokojenější.
Několikrát přešlápl z nohy na nohu, ale než se stačil roz-
hodnout, co dál, první pětice vykročila a prošla dveřmi do
šatny. Zbytek útvaru ji následoval. Charvát, zbledlý vzteky,
se rozběhl dopředu, aby vězně zastavil, ale pak si uvědomil,
že by se zesměšnil. ještě víc, a mávl nad tím vším rukou.

"Rozchod!" zavelel potom prázdnému prostranství. "Může-
te si dát rozchod!"

Z šera za rohem šatny vystoupil chybějící vězeň, dopnul
si poklopec, postavil se do pozoru a ohlásil:

"Provedu, pane velitelý!" Potom vystříhl vzorně vpra-

vobok a odkráčel za ostatními.

Vilém Svoboda spustil hák a začal se převlékat. Napřed odložil všechno, co měl na sobě, a pak na nahé tělo oblékal kus po kuse prádlo a fárovací cvilinkový oblek, do černa prolezlý uhelným prachem. Po jedné straně s ním sousedil Víťa Velek, po druhé Babiak. Dělalí spolu na stejné figuře, čtvrtého v partě zastával Jirka Zuzánek, bývalý pravý obránce Viktorky Žižkov, urostlý kličas. Na Zuzánkovi byla řada fassovat karbidku, počkali na něho u klece a společně sfárali na zoul. Mnoho toho nemluvili, na nárazišti protahoval nepříjemný průvan.

Svoboda si vzpomněl, že už je to skoro rok, kdy tady stál poprvé, vyplašený, v hloučku nováčků, kteří se ve vypraném cvilinku vyjímali jako bílé vrány. Kolem šuměl mumraj farání, ke klecím postupovaly fronty havířů, navlečených do nepopsatelných kombinací starých hadrů a s bizarními klobouky na hlavách, hluk kroků po železných plotnách nástupišť se mísil s hovorem a pokřikováním, do toho všeho rachotilo zdřhování nůžkových dvířek klecí a vyzváněly signály mítačova zvonce. Do jámy je vezl důlní dozorce. Vystoupili na první zastávce, na sedmém horizontu, a ocitli se na prostorném nárazišti, osvětleném elektrickými žárovkami. Na hrubých lavicích po stranách posedávali havíři, kouřili a rozprávěli s rozsvícenými karbidkami u nohou.

"Zdař Bůh," oslovil je důlní a rozhlédl se ostrým po-

hledem dokola. "Copak to tady je, soudruzi? Desetiminutovka?"

"Zdař, štajgr. My si svý uděláme, vo to žádný strachy," odpověděl mu rozvážně starý havíř s dřravou hučkou, jejíž okraje splývaly ochable dolů. Pod bambulovitým nosem mu trčel ježatý knírek, nad ním pomrkávaly vypoulené, vybledlé a jakoby uslzené oči. "Hlavně, abys nám dal konečně nějakýho dobrýho vozače, sami si už odbíhat nebudeme, viď, kamaráde?" obrátil se na vychrtlého stříbrovlasého mužíka se zmuchlaným baretem po svém boku.

"To víš, že ju, kamaráde," zahučel střízlík. Důlní se podíval na hlouček bíle oděných nováčků a kývl na Svobodu.

"Vemte si tady toho," řekl. "A že byste už mohli vyrazit na figuru, soudruzi."

Starý havíř jeho pobídce nevěnoval pozornost. Uslzenýma očima zamžikal na přidělenou posilu a zase se otočil na svého souseda.

"Co tomu říkáš, kamaráde?" protahoval pomalu. "Nezdá se ti kapánek slabej?"

"Hubenej je, to ju, kamaráde," odpověděl tázaný. "Ale třeba bude šikovnej."

"No, když myslíš, kamaráde," řekl na to parták a směrem k důlnímu dodal: "Tak ju, štajgr, my to s ním tedy zkusíme."

Svoboda byl tímto prověřen a přijat do party. Starší havíř se jmenoval náhodou také Svoboda, a když zjistil, že mají shodná příjmení, usmál se bezzubými dásněmi.

"Kamaráde, my máme to nejkrásnější jméno, že ju?"

"Na Svobody je v tomhle ohledu náš národ bohatý," poznamenal vozač. "Jinak je to už horší."

Starý Svoboda se zamyslel, zvážněl a potom protáhl: "Ju, kamaráde, proti větru se chcát nemá. To je tvoje věc, jak sis to zařídil."

Honosil se tím, že je komunista, ale v práci trval na starých zvyklostech, na vybojovaných dělnických vymoženostech, jak to nazýval. Po sfárání posedět u klece, po příchodu na figuru napřed svačina a dvě hodiny před fáráním zpátky ke klecím, takže čistý pracovní čas nedosáhl ani pěti hodin. Netajil se opovržením k prázdným politickým tlučhubům a jimi celbrovaným úderníkům, strávil v uhelně celý život a věděl, že enormní výkony jsou záležitostí dočasnou a krátkodechou, že je nelze fyzicky vydržet a dříve či později se platí zdravotní újmou.

Se starým Svobodou a Vimrem dělal tři měsíce. Potom se dostal jako odbíhač pod svážnou, kde zpočátku místa vozačů zastávali civilové. Jak civilisté postupně odcházeli na lépe placené práce na předcích, vypracoval se na vezače. Figuru obsadili muklové a sehráli se do dobré party. Práce byla těžká a nebezpečná, ale svítilo tam elektrické světlo.

Další výhodu znamenal dostatek čerstvého vzduchu, oproti některým pekelným dílům, kde se ve čtyřicetistupňovém vedru nedalo dýchat a pot se lil z nahého těla při každém pohybu.

Kráčeli od klece husím pochodem. Vpředu Víta Velek, za ním Svoboda, pak Babiak a nakonec Zuzánek, podle služebního stáří, tak, jak chodí hornické party. Po dvou stech metrech cesty hlavním přeškočem odbočili doprava o něco užší chodbou. Po dvaceti metrech se dostali pod krátkou svážnou, která se lomila doleva v prudkém stoupání. Tady už začínal úsek Víti Velka, který nahoře na dvojité točně vázal na věčné lano, probíhající v rolnách u stropu. Od jeho stanoviště se táhla opět doleva asi třicetimetrová spojovací chodba k další dvojtočně pod dlouhou úpadnicí z druhého revíru. Tam vázal na lano Svoboda, Babiak se Zuzánkem obstarávali přesun prázdných a plných po dvojité koleji mezi nimi.

S uspokojením zaznamenali, že v přepravném úseku jsou jen prázdné vozy, plná předcházející směna vyjela, zbývala jim nejméně hodina času, než se havíři nahoře doštrachají na díla a rozjede se těžba. Volno se dalo využít rozmanitě, četbou, studiem angličtiny nebo také spánkem. Dnes však byla zkrácená šestihodinová směna a ani nestálo za to začínat s něčím užitečným.

"Tyhle bolševický šichty jsou jen pro zlost," vyjádřil se Velek, když se rozsadili na kříži, vytáhli krajíce chle-

ba se sádlem a otevřeli polní láhve s kafem. "Člověk se takhle ani neohřeje a už zase fárá na povrch. Přitom se musí ráno vstávat jako normálně a celá sobota je v hajzlu."

"Já bych bral ty bolševický každý den," namítl Babiak. "V poledne už jsi na lágru a máš celé odpoledne pro sebe."

"Budeš muset ještě pár týdnů počkat, než dobudujeme socialismus," mínil Zuzánek.

Plkali během svačiny, zakouřili si ještě, než je zvedly ze země opakované údery do vzduchového potrubí. Nahoře na druhém oznamovali zahájení těžby.

Svoboda se Zuzánkem přešli pod svážnou, která navazovala na spojovací úsek v pravém úhlu. Zuzánek přes točnu vytočil tři prázdné, sepnul je do vleku a Svoboda rozezněl potrubí signálem pro jízdu. Silné lano na rolně poskočilo a dalo se do pohybu. Přes potrubí viselo asi pět párů řetězů, opatřených na obou koncích háky. Svoboda jeden přehodil přes čelo prvního vozu vlaku, druhý zahákl do oka na podvozku. Volný konec řetězů obtočil třikrát kolem ujíždějícího lana, podchytil hákem a utáhl. Lano se zadrhnutým uzlem napjalo řetěz a trojice vozů vystartovala nahoru. Zatímco Zuzánek vytácel další trojici pro příští distanci, Svoboda přešel přes druhý pár kolejí k boční výdřevě. Prvních padesát metrů stoupání ozařovalo slabě několik elektrických světel. Zakrátko se ve světelném trychtýři poslední žárovky vynořila ze tmy první distance plných. Pomalu se blížila dolů, ještě

než po svahu sklouzla na krátkou rovinku před točnou, Svoboda rozvázal uzel tažného řetězu, pustil jeho konec mezi koleje a přiskočil k druhému, bezpečnostnímu řetězu na posledním ze tří vozů. Tady se musel úkon provést přesně a co nejrychleji, několikátunová váha často uzel zadržela tak, že ho bylo nutné rozrazit pajcrem. Nešikovnost nebo nedostatek duchapřítomnosti se platily v lepších případech dřinou, když ubíhající a včasným signálem nouze nezastavené lano převrhlo vozy, v horším utrženými prsty. Hák na uzlu však povolil hladce, Svoboda strhl řetěz a do první dírky počítadla zapíchl kolíček.

Zuzánek vytočil plné a předal je Babiakovi k přepravě na Velkovy točny, Svoboda uvázal distanci prázdných a přešel zase k protějšímu štásu čekat na plné. Pracovali mlčky, zaznívaly jen stručné povely, nezbytné a většinou jednoslovné. Po hodině vyjeli první várku, vrátkař nahoře odklepal konec lano se s cuknutím zastavilo. Pomohli vyklidit zásobovací úsek, kde se nahromadila řada plných, a když Víta spustil poslední, zapálili si cigarety.

"Kolik toho šlo?" zeptal se Babiak. Přes obličej, začerněný mourem, mu pot vyšrafoval bílé stružky.

"Třicet šest."

"Fedrujou dneska jako blbí," čistil si Babiak skla brýlí.

Za deset minut se roura rozezněla znovu signálem za-

čátku.

"Ještě dvakrát a jdeme od toho," řekl Svoboda a vykročil ke svému štontu.

Navázal třetí distanci a přesunul se ke druhému štůsu. Zuzánek se pachtil na točně s prázdným. Náhle zaslechl Svoboda z úpadnice tlumené zarachocení.

"Pryč!" zařval a vrhl se po hlavě do nouzové zarážky, vyhloubené v boku chodby.

Koutkem oka zahlédl nahoře ve tmě svážné sršící rej jisker. Sotva dopadl do bezpečí budniku, utržená distance se mihla s hromobitím po kolejích, kde předtím stál. Vzápětí zaduněl náraz srážky. Ještě vteřinu dvě doznívaly rány padajících kusů uhlí a skřípění plechů, zakousnutých do sebe. Figura zahalilo šero, elektrické světlo jen stěží pronikalo clonou zvířeného uhelného prachu.

Svoboda se vyhrabal z budniku a s napřaženýma rukama tápal k točhám.

"Jirko!" křičel. "Jirko, proboha!"

Neozvala se žádná odpověď. Dlaněmi narazil do bariéry na sobě nakupených vozů.

"Jirko!"

Uhelný prach sedal a clona zřídla do průhlednosti černého flóru. Z druhé strany přibíhal Babiak s Velkem. Jeden z huntů, vymrštěný strašnou silou do vzduchu, přerazil dvě kopny a ze stropu s tichým šramotem odsýpal čůrek hlušiny z

drobných perků.

"Kde je?" přeskočil hlas Velkovi.

Než stačil Svoboda odpovědět, ozvalo se zpod změti vozů tlumené kašlání a potom jako ze záhrobí:

"Jestli sháníte mě, tak ležím taďy."

"Je ti něco, Jirko?"

"Špatně se mi dejchá," zakašlal Zuzánek. "Sype se mi do ksichtu mour."

"A co jinak? Nemáš něco zlomenýho?"

"Nic necítím, jen se nemůžu hejbat," hučel Zuzánek. "Kryje mě vzpříčeněj hunt, ale zasypalo mě to zkurvený uhlí."

"Jestli se ma nic nestalo, tak se narodil podruhý," poznamenal Velek tiše. "Takovou pekelnou mrdu jsem ještě neviděl."

Prach už se usadil natolik, že mohli přehlédnout výsledek nehody. První vůz z distance plných se vzpínal na zadních kolech proti dvěma prázdným jako hřebci v boji. Třetí prázdný, zplácnutý na polovinu, byl nalísován i s rozdrcenými stojkami do boku chodby. Prostřední stál plný na točně jako zázrakem netknutý, ale na něm ležel vymrštěný poslední hunt, na boku a zpola vysypaný.

"Dělejte něco, kruci," huhňal odněkud zespoda Zuzánkův hlas.

Další dva z řady připravených prázdných vozů, nárazem vyhozené z kolejí, se zaklínily do štásu a vytvořily tak o-

chrannou střechu nad Zuzánkem, když ve snaze uniknout zakopl a upadl.

"Zavolejte kluky zdola, já zabouchám nahoru," rozhodl Svoboda.

Zkušený vrátkař na druhém okamžité zastavil stroj, když viděl zmítající se lano. Svoboda mu odklepal velkou mrdu a čekal. Pak vybral jeden z volných řetězů a uvázal poslední ztroskotaný hunt plné distance. Odsignalizoval pomalou jízdu a se štanconou v ruce, připravenou k povelu Stát! pozoroval, jak se coulové ocelové lano napíná, jak se skřípem svléká navalený vrchní vůz se spodního a nakonec ho s tupým buchnutím shazuje na zem.

Svoboda zastavil lano, všichni se vrhli na ležící hunt, za minutu ho převrátili na kola, přešíbovali na volnou kolej a odstrčili pryč. Když se pustili do vyprošťování druhého, přiběhl štajgr, který zjistil, že se mu zastavila těžba. Klekl na kolena a svítil blitzkou mezi kola pokáčených vozíků.

"Zuzánek, žijete ještě?" zakřičel taktně.

"Už jenom maličko," ozvalo se slabě. "Nějak se s tím serete."

Štvali se, až z nich stříkal pot. Když secjím podařilo odtáhnout druhý vůz, přišly na řadu lopaty, museli odfedrovat kupy vysypané foroty, aby si uvolnili přístup k dalším huntům. Trvalo jim skorem půl hodiny, než odvalili

poslední dva prázdné. Zuzánek ležel na břiše, zasypaný po krk závějí uhlí. Obličej měl otočený do mezery mezi dvěma stojkami, kam přece jen proudila trocha vzduchu. Když ho vytáhli, nemohl sám chodit. Dovedli ho na křížek a posadili na špalek z odříznuté kopny. Zuzánek se několikrát zhluboka nadechl, důkladně se přes prsty vysmrkal na zem a pak zdvihl hlavu. Všiml si napětí ve tvářích kamarádů, kteří nad ním stáli v kruhu.

"Co na mě civíte," pokusil se o úsměv. "Dal jsem si na chvílku lehára u štávu, to je všechno."

"Jste v pořádku, Zuzánek?" staral se důlní. "Necítíte žádnou bolest?"

"Ne. Ale dal bych si cigáro," řekl Zuzánek.

Všem se ulevilo, obavy a napětí z nich rázem spadly.

"Vždycky o tobě v novinách psali, jak jsi byl na hřišti rychlý," řekl Babiak. "A taďy, ty Lazare, tě málem dohoní pár pitomých trakařů."

Druhého dne se o příhodě už příliš nehovořilo. Jednak se jako epizoda se šťastným koncem přiřadila k mnoha podobným, jednak byla neděle vždycky mimořádným dnem, bohatým na vzrušení jiného druhu.

Ruch začínal brzy po snídani. Návštěvníci se pečlivě holili, strojili do čistých košil a žehlili puky na kalhotách. Do kulturního sálu se začaly snášet stoly a lavice, s čistými prostěradly namísto ubrusů. A potom už vyhlížení,

kdy se na železničním náspu vynoří první ze skupinek těch, kteří přijeli vlakem. Návštěvy byly zapisovány u brány, kde se současně odbývala kontrola přinášejících balíků. Šupík se sice snažil omezit přísun alkoholu do tábora, ale na druhé straně nechtěl vypadat jako krutás, takže láhve se dopravovaly v kabelkách žen nebo v kapsách mužských pláště, kam si nahlédnout netroufal. Cigarety a peníze byly vězňům předávány bez omezení, takže všechno vlastně zůstávalo při starém, za hotové se dalo opatřit od známých horníků cokoliv. Šupík však přece jen dosáhl dílčího úspěchu. Dříve čekali vězni na své blízké hned za branou, v krátké chvílce celý prostor připomínal lidovou veselici, dvojice se objímaly, děti zdvihaly do výšky a teprve potom všichni odcházeli do kulturáku. Teď čekali vězňové shromáždění v sálu a přicházející návštěvy se s nimi setkávaly až tam. Bouřlivý průběh vítání tím nikterak neutrpěl, přesunut jen pod střechu, kde nebil tolik do očí.

Svoboda a Babiak seděli za jedním stolem. Na protější lavičce se umístili rodiče, Babiakovi přišla samozřejmě také Žena. Svoboda se díval na jejich ruce, propletené na stole. Připadalo mu trochu nepatřičné podobné zveřejňování citů a současně nemohl potlačit zklamání, že mu nepřišla Irena, i když měli dohodnuto, že jednou za měsíc nebude jeho rodiče doprovázet.

"Proč jste s sebou nevzali aspoň Janu?" otázel se. "Už

jsem tu holku neviděl, ani nepamatuju."

"Jana je trošku nemocná, tak jsme ji raději nechali doma," odpověděl otec.

"A jak jí to jde ve škole?"

Otec pohlédl stranou. "Celkem dobře," řekl potom. "Je nadaná, ani se doma neučí a jde jí to."

Svoboda zahlédl, jak se matčiny oči najednou zalily slzami. Sáhla do kabelky pro kapesník.

"Proč pláčeš, mami?"

"Jen tak, znáš mě, jaká jsem ubrečená," zavzlykala.

"Vždycky si ně něco vzpomenu a už začnu."

Něco se mu na tom záchvatu pláče nelíbilo. Zachytil pohled, který si otec s matkou vyměnili.

"A nač sis vzpomněla teď, mami, co se děje?" ptal se naléhavě.

Otec si zapálil cigaretu. "Podívej se, Vildo, já ti povím, jak to je. Nemá smysl ti to tajit," řekl. "Jana nikam do školy nechodí už od prázdnin. Nepustili ji do čtvrtého ročníku, psal jsem odvolání, myslel jsem, že se mi to rozhodnutí podaří zvrátit, když je absolutně protiprávní, a tak jsme ti o tom ani neříkali. Ale nenechají ji dokončit školu, o nějakých studiích ani nemluvě."

"Kvůli mně?" nadhodil Svoboda.

"Kvůli tobě, kvůli mně taky," přikývl. "Je těžká doba." Svoboda na něho hleděl mlčky. Uvědomil si, že vypadá

unaveně, že mu za poslední rok silně prošedivěly vlasy. Měl na sobě špatně padnoucí civilní oblek, nedávno ho vyloučili z armády a teď pracoval na stavbě přehrady jako pomocný dělník.

"Co dělá Jana?" zeptal se mladý Svoboda chraptivým hlasem.

"Dali ji na pilu, skládá tam prkna," řekl otec. "Nechali jsme ji doma, aby si trochu odpočinula, Vildo."

"Kdybys viděl ty její ruce, chlapče," propukl matčin pláč nanovo. "Denně jí tahám jehlou třísky. Co z ní bude, vždyť je jí patnáct let."

"Neplač, mámo, ono to všechno nějak dopadne," chlácholil ji Svoboda otec. "Jak to bude jen trochu možné, odstěhujeme se někam, kde nás neznají. A Jana se chová výborně. Zváženěla, vypadá skoro jako dospělá. Slovem si nepostěžuje, je statečná. Máme dobré děti, mámo, mají jenom trochu těžký osud. Ale to se všechno časem urovná."

Zrozpačitěl. Byl málomluvný a uzavřený. A nechválil příliš často.

Ve dveřích se objevil Eda Záruba s výzvou k nástupu hudebníků. Mladší Svoboda to uvítal jako vysvobození.

"Teď vám chvilku zavrzáme, brzy budu zpátky," usmál se s přemáháním. Vstal a rychle odcházel.

O pět minut později se za zvuku optimistického pochodu rozhrnula opona. Plnému sálu mklů, jejich žen, dětí i

rodičů se naskytl známý obrázek. Na jevišti huďla táborová kapela, vyfešákováná ve vestičkách s modrobíle pruhovanými rukávy a v bělostných vězeňských košilích bez límečku. Vpředu se tyčila mohutná postava Franty Taufera se vzletně mávajícími pažemi. Po úvodních taktech se vyšinul ze zákulisí Tošek Jílek a sešrouboval mikrofon. V tom okamžiku Taufer opsal tukama dva dostředné půlkruhy, hudba ztišila a Tošek zarecitoval uvítání:

"Dámy a pánové, vážené návštěvy, kamarádi! Dovolte mi, abych vám představil orchestr Trestního pracovního tábora Fierlinger s jeho hlavním dirigentem kamarádem Tauferem. Vy, které a kteří sem docházíte již delší čas, ostatně náš orchestr dobře znáte a těší nás projev uznání, které jste mu vyslovili. I dnes vám chceme zpříjemnit chvíle, které zde strávíte, zahrajeme vám proto několik oblíbených a známých skladeb. První část našeho programu zahájí směs melodií Franze Lehára. Hraje vám k poslechu orchestr TPT Fierlinger pod taktovkou Františka Taufera!"

Jmenovaný máchl pažemi a hudba odeřvala forte závěr pochodu. Na modrobílých pultících zašustily převrácené noty, Taufer odklepal a hudba začala šumět starobylé valčíky. Šedovlasý Alois Eminger povstal, přichýlil esesáckou tvář k houslím a dlouhými smyky z nich vyluzoval ušlechtilé tóny.

"Co je nového ve světě?" obrátil se Láďa Babiak na

svého otce.

"V Koreji je válka rozhodnutá. Američani ženou bolševiky i s Čínany za osmatřicátou rovnoběžku k severu. Už je nikdo nezastaví."

"A co Evropa? Co hlásí ze Západu?"

"Hlavní pozornost je teď upřena k Asii. V Evropě se zatím jeví situace jako stabilizovaná. Pokus o dobytí západní Evropy politickými prostředky selhal," chrlil připravené zprávy doktor Babiak. "Itálie a Francie odrazily nejtěžší útoky a komunisti už ztratili naději je ovládnout. Poměr sil se mění ve prospěch demokracie."

"A my tady?"

"Pro nejbližší měsíce asi nelze počítat s nějakou pronikavou změnou poměrů," zformuloval opatrnou odpověď starý Babiak. "Amerika je vázána v Koreji a Evropa musí nabrat dech k protiútoku. Ten samozřejmě přijde, ale ještě nenašel pravý čas. Dřívější chyby se těžce platí, kdyby Roosevelt poslechl Churchilla, vypadaly by věci jinak."

"Víš, táto, já jsem považoval Roosewelta za naivku, jak se tak nechal spolknout Stalinem po večeři. Úplný beránek ~~naží~~ Boží," pokyvoval vážně hlavou mladý Babiak. "Ale pro umělecké ztvárnění je Roosewelt obrovským námětem, mám samozřejmě na mysli film."

"Přečetl jsi ty Daviesovy paměti?"

"Ano, ty jenom dokresluješ celý obraz," přiložil Láďa

Babiak na stůl knihu, pro jistotu opatřenou neprůhledným obalem. "Roosevelt byl představitelem demokracie starého typu, jako třeba náš Beneš. A v epoše, která produkuje Hitlery a Staliny, musí nutně selhat, protože jsou bezbranní. Je prostě směšné, když někdo založí svou politiku na předpokladu, že vlci budou respektovat lidské zákony. A s tím Daviesem, to je příznačné, ilustruje to jen celkové vztahy. Jak může místo velvyslance zastávat slepec, který hodnotí moskevské procesy jako naprosto zákonné? Jedno s druhým, Roosevelt je shakespearovská postava a film o něm by byl tragédií par excellence."

Růžena Babiaková schovala Paměti do kabelky a vytáhla odtud jinou knihu.

"Tohle tě bude určitě taky zajímat, Láďo," řekla.

Babiak odklopil desku a přečetl si titul: Boris Savinkov, Plavý kůň.

"Děkuju, Růženko, jste na mě všichni tak hodní," pravil dojatě. "Strašně mi pomáháte, nevím, jak bych to jinak vydržel."

Hudba, která šetrně překrývala tento a jemu podobné rozhovory, umlkla. Za vykonanou službu byla odměněna potleskem a Taufer se třikrát hluboce uklonil. Potom s hrdě vztyčenou hlavou odešel ze scény a k mikrofonu přikvačil Tošek Jílek.

"Dámy a pánové, vážení přátelé, nadchází další část našeho pořadu, v němž vám náš orchestr předvede i svou druhou

tvář. Poslechněte si několik sladkých písní, které vám zazpívá Jirka Krotíl. Sóla na klarinet a saxofon hraje náš oblíbený Fatty, na trubku Miloš Těubl."

Poslední jméno podtrhl zvýšením hlasu. Za pultíkem trubkové sekce vstal nenápadný chlapík s hladce ulíznutými vlasy a tenounkým knírkem. Postoupil dopředu na jeviště, přiložil trubku ke rtům a vyloudil prolnuté, do výše stoupající glissando, po vteřinové pauze vyšplhal o další kvartu a potom ještě jednou až do závratné výše dlouhého tónu s korunou.

Hovor v sálu zmlkl a všechny hlavy se obrátily k pódiu. Těubl tam stál s pozdviženou trubkou a ještě několik vteřin držel ten zlatě se třpytící tón. Pak sjel perlivými triolami o oktávu níž.

Bubeník vpadl úderem do činelu a kapela spustila slow-fox Georga Gershwina "The Man I Love" jako znělku. Saxofony brumlavě synkopovaly melodii, trubky štěkavě vpadaly se svými breaky a pod ním duněla rytmika jako mocný puls. Po znělce následovala "Píseň o zvonech", Jirka Krotíl svíral mikrofon prsty a mužným, dobře posazeným barytonem zpíval příběh o věrné lásce, která dokáže zázraky.

Celý sál přímo prožíval ten populární doják, ženské lovilily kapesníky. Když šlágr skončil, zaburácel upřímný potlesk. A co teprve na závěr, když vystoupení končilo "Valčíkem na rozloučenou", to už popotahovali i někteří muklo-

vé. A dodatkem ještě jednou znělka 'The Man I Love', aby se mohli všichni vzpamatovat z toho frontálního útoku na city, chlapi odkašlat a ženy přepudrovat lesklé tváře.

Miloš Těubl byl profesionál a dělal své řemeslo dokonale. Se stejnou lehkostí ovládal jak svůj nástroj, tak celé umění show. Od doby, kdy přišel, dokázal vytvořit z nespočetného a stěží průměrného souboru těleso, schopné uhrát cokoliv od dechovky po jazz. Osvědčil se jako výborný psycholog, vždycky vyhmátl náladu posluchačstva a předložil mu to pravé. Dokonce v takové míře, že mu puristi vytýkali podobiznovost. Jenže pro Těubla byl při veřejném vystoupení rozhodující úspěch.

Návštěvy odešly a hudbu tu nedělní čekal ještě jeden úkol, večerní koncert. Po příchodu Miloše před půl rokem se podíl civilních zaměstnanců na účasti při táborových koncertech průběžně zvyšoval. Další a další řady předních sedadel zabrali civilové, nestačily pro ně židle, snesené z celého tábora. Dnešního večera byl sál natřískán k prasknutí. Tauferův program se smrskl na pár koncertních kousků ze začátku, do přestávky však ještě dirigoval tak zvanou taneční hudbu, všehochuť skladeb s obsazením celého orchestru.

Zatímco dobrovolníci pod vedením Edy Záruby představovali pulty, muzikanti v zákulisí kouřili a připravovali se na druhou půlku koncertu. Náhle se ozvalo zaklepání na dveře a dovnitř vstoupil Šupík se dvěma civilisty. Toho staršího

všichni znali, byl to provozní inženýr ze závodu, mladšího viděli poprvé.

"Táubl, pojďte sem, tady soudruzi by s vámi chtěli mluvit," pronesl Šupík.

c Miloš předstoupil, inženýr mu podal ruku a představil svého průvodce jako předsedu organizace Svazu mládeže.

"Máte výbornou hudbu, pane Táubl," řekl předseda. "Je radost vás poslouchat."

Miloš Táubl na něho pohlédl svýma ospalýma očima a zvolil takticky bezvadnou odpověď:

"Děkujeme vám, ale vaše uznání se nás týká jen částečně."

"Jak to?" chytil se na udici svazák.

"Na tom, že takhle hrajeme, má zásluhu jednak velitelství, které nám vychází vstříc, jednak závod, který nám opatřil nástroje a všestranně nás podporuje. Bez těch dvou složek bychom nedosáhli ani polovinu."

"Jen žádnou přílišnou skromnost, pane Táubl," ozval se polichoceně inženýr. Dokonce Šupíkovi naskočil na úzkých rtech úsměv.

"Ať tak nebo tak, jisté je, že jste nejlepší kapela v kraji," trval na svém mládenec. "Já tomu rozumím, sám taky trochu hraju. Podívejte se, jde o tohle. Naše organizace začne v zimě pořádat různé kulturní akce a chceme poskytnout našim soudruhům to nejhodnotnější, co můžeme. Dokázali

byste zajistit program třeba na nějaký ples?"

Täubl polkl na sucho a jeho oči ztratily netečný výraz.

"Šestihodinový pořad, osm hodin bychom zvládli taky," řekl. "Ovšem, celá ta věc nezáleží na nás. Je tady otázka povolení velitelství. A možná ještě vyšších orgánů."

"O to se nemusíte starat, to si vyřídíme sami," prohlásil svazák sebevědomě.

Když delegace odešla, Miloš Täubl zavrtěl hlavou. Ale rychle se vzpamatoval a začal jednat.

"Pánové, slyšeli jste všechno," zvolal na hudebníky. "Kapku se do toho teďka položíme. Tošku, ukaž pořad, jak jsme to sestavili?"

Jílek sáhl do kapsy a rozložil list papíru. Täubl k poradě přizval ještě Edu Zárubu.

"Maličko to naostříme," nařizoval. "Hned za znělku dáme 'In the Mood', místo 'Laury' 'I am beginning to see the light' a na závěr stříhnem 'Koncert pro trubku'. Edo, zařaď tam klukům noty."

"Není to přehnaný?" staral se Jílek. "Abysme je moc nepostrašili."

"Prosím tě, ten kluk je normální pásek a přesně takhle to potřebuje naservírovat," mávl rukou Täubl. "Mě s tím soudruhováním neoblaťne."

"Mein Gott, ten 'Koncert' nejní žádněj sranda, Miloš,"

připomínal trombonista Helmut. "Počebovali bysme nochmal zkoušek."

"Napsal jsem ti do partu pár utrápených rovných tónů. Jestli mi jedinkrát kiksneš, nepojedeš hrát do Kladna na ples," odbyl ho Těubl. Potom se obrátil k souboru: "Pánové, nástup! A ať to má odpich!"

Hráli znělku, opona se rozjížděla a Svoboda pohlédl do zešeřelého sálu, plného lidí. Vpředu řady civilů a jejich paniček, za nimi masa vězňů, hlava na hlavě. Tošek Jílek ohlásil 'In the mood' jako 'Rychlou skladbu v náladě', Těubl se natočil k orchestru, mrkl, začal pravačku a udal takt.

Z plechů vytryskl proud zvuku jako voda z naplno roztočeného kohoutku, saxofony se prokličkovávaly vstupem, Svoboda vnímal, jak vedle něho vybuchuje Toníčková basa a Venca buší do bubnů. Byla to dobrá muzika a Těubl, potočený napůl do sálu, bičoval kapelu ostrými tóny trumpetů k nejvyššímu výkonu. Vlíl do orchestru štávu, a když potom napálil své sólo do diváků, strhl je také. Měl je, držel je pod krkem a vládl jimi, jak potřeboval. Svoboda viděl, jak přední řady podupávají a pokývují hlavami do rytmu. Pak nastoupil Fatty a odchraplal na tenoru své sólo sprostě a perverzně, blížil se závěr. Těubl stahoval sílu zvuku do pianissima, zněly jen tichounké narážky, jako ťukání na dveře, a potom přišlo finále, vrata se rozlétla dokořán a z nich vyrazila smečka zběsilých saxofonů, poháněná

tremolovým jekotem ~~trubky~~ trumpet. Konec skladby zanikl v řevu, hvízdání a dupání sálu.

A Täubl jel, nenechal je vydechnout. Pomalá blues měla stejné napětí jako swingové a jiveové rejžáky. Když začínal slavný Harry Jamesův Koncert, leskl se mu obličej potem. V současné době nebylo mnoho kornetistů, kteří dokázali tuhle skladbu zahrát bez chyby. Täubl ji odváděl dokonale.

Stál v popředí jeviště, orchestr mu dul do zad odvahu a sílu a on bojoval s tou najednou nepřátelskou kompozicí, která se ho pokoušela zaskočit v úskalí náročných rubat nebo perlivých, řítících se triol. A pak se probil k závěru, v pauze před finálem vydechl, sáhl za kulisy, odkud mu Eda Záruba podal zapálený kornout z novinového papíru. Täubl nasačil trubku k ústům, na korpus postavil hořící faguli a odtroubil poslední takty, ty strmé schody do nebe, vyšplhal k tomu poslednímu vysokému tónu, držel ho čtyři doby, šest, sedm, kornout dohořival, Miloš dotáhl osmou dobu, pak odtrhl nástroj od úst a zdvihl ruce do výše. Zaplavila ho bouře nadšení. Täubl se krátce uklonil a otočil se k orchestru.

"Znělku," zavelel.

"Chtějí přidat," řval za sametovým výkrytem Záruba.

"Znělku a openu," opakoval Täubl a odklepal takt.

Melodie znělky se ztrácela v přívalu potlesku a volá-

ní po přídavku. Opona se dovřela, Těubl zakýval na Jirku Krotila, aby si přinesl mikrofon.

"Chtějí přídavek, mají ho mít," řekl. "Bude to Mayrovka, pánové. Raz dva tři, raz dva tři."

Opona se rozlétla a vypustila valčík na překvapené posluchače. Proměna jazzového bandu v lidovou dechovku byla nečekaná, ale Miloš i teď volil přesně. Sotva začal Jirka zpívat, všichni pochopili. Přece Mayrovka, ta šachta naše, tam všichni fáráme, no jo, naše stará Mayrau.

"Cestička k Mayrovce ušlapaná, šla po ní dívenka uplakaná," přidal se celý sál k Jirkovi a zpíval s sebou tu odrhovačku jako hymnu.

"Miloši, proč děláš takový triky jako s tou fagulí?" otázal se Svoboda, když se po koncertě vraceli z kulturáku na zděný barák. "Ty to přece nemáš zapotřebí, taková třída."

"No co," ušklíbl se Těubl. "Udělal jsem ze sebe šaška. Když to vezmeš kolem a kolem, s tou celou naší muzikou je to jen šaškování a nic víc. Oni si nás vydržují asi jako dřív feudálové a my jim plníme nějaký jejich kulturní plány. Kamaráde, s tím plesem je to pitomost, než by to Šupík dovolil, nechá nás radši všechny odvézt na Jáchymov. A když si tyhle věci srovnáš v hlavě, máš dost důvodů udělat si z nich občas nějakou tu prču."

Druhý den, v pondělí, probíhal nástup na ranní směnu

za Šupíkova dohledu. Když Taufer seřadil pětice a ohlásil mu ~~pětice~~ stav, velitel sestoupil se schodů a v jeho ruce se objevil seznam.

"Ti, které teď přečtu, vystoupí, vrátí se na ubikace a nebudou z nich vycházet," vyhlásil. "Připraví si k oděvu všechny věci a budou čekat další rozkazy. Současně oznámí čísla věšáků, aby jim mohly být přineseny fároví oděvy ze závodu."

Přečetl jména osmi vězňů. Všichni měli Státní soud a na zdejší poměry vysoké tresty. Svoboda a Babiak byli mezi nimi. Zpátky na barák je doprovázel sám Šupík. Když vešli na světnici, zavřel za nimi dveře a zamkl na dva západy.

"Co se děje, kluci?" zdvihl na kavalci hlavu Franta Rydval, který měl odpolední směnu.

"Transport," řekl Babiak. Sedl si za stůl a hleděl nepřítomně do kouta.

Svoboda věděl přesně, co mu táhne hlavou. Konec snesitelného života, konec s pravidelnými návštěvami a hlazením Růženiných kolen pod stolem, konec s četbou zajímavých knih. Věděl to proto, že uvažoval podobně. A myslel ještě na něco jiného.

Přešel k oknu a vyhlédl ven. Z ranní, dosud těžké tmy vykrajovaly reflektory jasný pás, jehož středem se táhlo oplocení. Za ním přecházely sem a tam zdvojené hládky s ka-

rabinami přes rameno.

Tak nás Šupík převezl, ta svině. Jednoduše a hladce. A je taky konec s mudrováním o útěku, podařilo se mu to proto, že jsme se nevzmohli na víc než jen na to mudrování. Naše chyba. Ne, je to moje chyba, Nemůžu si namlouvat, že to zavinil Láďa Babiak, vždyť přece bylo od začátku zřejmé, že se k pokusu o útěk neodhodlá. Moje chyba, že jsem se nechal ovlivnit jeho názory. Jak jsem si to vůbec představoval? Že sem od Chebu vpadnou Američani a vytáhnou nás odtud? Nebo že postačí tím jenom pohrozit, tady se celý systém zhroutí a my se vyvalíme na Prahu pod vzdutými prapory? A teď je pozdě, teď už se uprchnout nedá. A tak tuhle cestu, která mě čeká, jsem zařídil sám.

Ještě za ranního šera pro těch osm přijel Zelený Anton z Pankráce. Když je po jednom rozdělovali na společné v přízemí, stačili si Svoboda s Babiakem jen stisknout ruce.

Shodou okolností se Svoboda dostal na stejnou velkou transportku, z níž před rokem odjížděl na Kladno. Celu naplňovali čerstvě odsouzení lidé, stěží našel volný kavalec. Předvídal přesně, nač se ho ti nováčkové, všichni dosud v civilních šatech, budou dotazovat, uhađoval, kdo na něm první vyprosí cigaretu, jak se kdo bude chovat na lágru, stačilo mu několik vět, aby poznal, s kým by chtěl sdílet

jednu světlici a s kým ne. Ten rok, který měl za sebou, byl v tomto ohledu dobrou průpravou. Většinu z nich dť kázal prohlédnout, alespoň taďy, ve zjednodušeném řádu za mřížemi.

A vzpomínal také, jak se mu tahle cela jevila tenkrát, jak si pochvaloval velký prostor, vzdušnost, možnost pohybu. Oproti táboru dusila nyní těžkým tlakem, zdálo se mu, že není kam šlápnout. Jedno se však změnilo, rychlost v odesílání transportů z Pankráce, uranové doly hltaly nenasytně nové a nové přísuny trestanců, ložiska a žíly cenného kovu bylo žádoucí rabovat co nejrychleji.

Ještě téhož dopoledne prošlo osm muklů z Fierlingera kontumací. Svléknout do naha, odevzdat všechny věci, převléknout do civilních obleků, vytažených z pytlů ve skladu. Jáchymov, jakožto samostatný úsek, si vystrojoval poddané z vlastních prostředků.

A transport hned příštího dne ráno. Po snídani přečetní seznamů, odchod na nádvoří, kde už čekaly přistavené dva autobusy. Do každého z nich nastoupilo čtyřicet vězňů, spoutaných náramky do dvojic, a čtyři muži eskorty s automaty. Zákaz hovoru, zákaz vstávání, zákaz posunkování, o kouření nemluvě. Výstraha o okamžitém použití zbraně. Všechno šlo ráz na ráz, propracováno do podrobností.

Karlovy Vary, Ostrov, směr Jáchymov. Za Ostrovem autobusy odbočily na postranní silnici. Po několika minutách kodrcání zastavily, vystoupila eskorta a po ní vězňové. Ve-

litel eskorty každé dvojici odemkl. pouta a vězni se řadili do útvaru po pětících.

Svoboda stál v první řadě na konci. Když začali odbovovat druhý autobus, potěšilo ho, že uviděl Babiaka. Na pankráckém dvoře ho nezahlédl, jedno vozidlo už bylo naložené, když ho přivedli s druhou várkou. Pak se rozhlédl kolem a úsměv mu vyhasl.

Tábor ležel na povlovném svahu, který se táhl daleko, až k hradbě lesa v pozadí. Lágr měl tvar obdélníku, jeho středem probíhala strouha potoka jako páteř, na niž navazovala po obou stranách žebra baráků. Jejich černé dehtové střechy se vršily jedna za druhou, celkem jich bylo asi dvacet. Oplocení kolem tvořil koridor, dvojitá, skoro třímetrová zábrana z ostnatého drátu. V rozích a uprostřed podélných stran se tyčily strážní věže, po ochozech přecházely hlídky s automaty přes prsa. Koridor sledovaly po celém obvodu a obou stranách několik metrů široké pásy území s metrovými kůly, mezi nimiž byla hustě napředena pavučina ostnatého drátu. V pravidelných mezerách rozmístěné tabulky nesly nápisy: Pozor! Ostřelované pásmo! Použití zbraně bez výstrahy!

před
Přímě nastoupenou formací vězňů se pnula mohutná brána. Nad křídly, nyní zavřenými, visel z horního břevna transparent s výraznými rudými písmeny: Prací ke svobodě!

Svoboda se zachvěl zimou. Z Krušných hor zadul poryv

studeného větru s přehánkou drobného vlhkého sněhu a syrový drsný vzduch zledovatěl. Temné nebe kleslo nízko nad prostor pochmurného lágru. Znatelně se přišeřilo. Obraz tábora náhle nabyl nepřátelské a zlověstné podoby.

Oproti domácímu, téměř přívětivému Fierlingeru působil lágr Bratrství dojmem dokonalého koncentráku. Oči bezděčně tékaly po střechách baráků a odhadovaly, pod kterou z nich by se mohly ukrývat kremační pece.

Postranní brankou, přifařenou k velké bráně, se vracel velitel eskorty v doprovodu dozorce z tábora. Tím byl sto osmdesát pět centimetrů vysoký kolohnát v hodnosti staršiny, s brigažýrkou naraženou hluboko do čela. Zpod štítku brigažýrky s červeným dýnkem vyhlížely bleďé, ostré a neúsměvné oči. Přepočítal stav a pak se postavil před útvar.

"Koho přečtu, ohlásí se a napochoduje do tábora," zazněl jeho hlas. "Na nástupišti za branou se seřadíte do tvaru a v pozoru budete čekat na další rozkazy."

Začal číst seznam, vězňové procházeli brankou. Za ní je pořádal do pětistupů kápo v černé vězeňské uniformě. Nosil ji s nepokrytou hrđostí, bez poskvrny, a s ostře nažehlenými puky na kalhotách. Vypadal jako krkavec s černou lodičkou nasazenou švihácky na stranu a botami, vyleštěnými do zrcadla.

Svoboda prošel brankou, postavil se za čtyři vězně před sebou a uzavřel další z řady petic, které narůstaly na

holém, do mlatu vydusaném nástupišti. Pětiřad stál nlčky, bez hnutí, různorodá směsice mužů ve zmačkaných civilních oblecích, někteří v lehkých letních, někteří v zimních a se smeknutými klobouky, podle toho ročního období, kdy byli zatčeni, směšní a ubozí debaklisté, zbledlí hladem, a před nimi sem a tam promenoval vymydlený a sebevědomý kápo s rukama za zády.

Když se za posledním vězněm z převzaté eskorty navrátil vysoký staršina, vykročil mu kápo vstříc a vypjal prsa ve vzorovém pozoru.

"Pane veliteli, potrestaní z dnešního transportu nastoupení. Stav osmdesát," zahlásil.

Staršina pokývl, obrátil se k útvaru a přežehlil jej pohledem od začátku ke konci.

"Potrestaní, jste teď na Ústředním táboře Bratrství, kam jste se dostali za své zločiny proti státu a dělnické třídě, která v něm zvítězila a už navždycky bude vládnout," zahájil uvítací projev. "Vidím mezi vámi lidi různého druhu, ale to, co jste byli dřív, to tady nic neznamená. Zapomeňte na to rychle, čím dřív, tím líp. Tady jste jen potrestaní, jeden vedle druhého, a záleží na každém z vás, jak s ním bude zacházeno. Jako potrestaní se také budete ode dneška hlásit, kdykoliv vás některý z nás velitelů osloví. A s číslem za jménem, číslo vám bude přiděleno. Uvedu příklad, jak se jmenujete vy tam v druhé pětici?" ukázal na menšího padesátníka

v trenčkotu. Plášť zhotovený z kvalitní látky nedoznal uskládněním v pytli úhonu, muž v něm vypadal skoro elegantně.

"Já?" otázal se zakřiknutý vybraný vězeň.

"Ano, vy!" zahřměl staršina.

"Hoznourek," vydechl vězeň.

"Jak? Mluvte nahlas, chlape, neslyším!"

Hoznourek si olízl rty a pak ze sebe vypravil své jméno o stupeň hlasitěji.

"Tak podívejte, oď teďka to bude vypadat takhle," ušklíbl se staršina. "Pane veliteli, potrestaný Hovňourek, číslo to a to, se hlásí. Je to jasný?"

"Ano, pane veliteli."

"Ticho!" umlčel staršina šum devotního smíchu, který se vznášel v nastoupených řadách. "Nikdo nevelel pohov nebo volnou zábavu."

Formace vězňů okamžitě ztrnula do ticha a staršinovy oči se vrátily k Hoznourkovi.

"A vy, pozoruju, že jste inteligent, tak se předvedte a opakujte po mně, jak má vypadat správné hlášení!"

"Pane veliteli, potrestaný Hovňourek, číslo to a to, se hlásí," vysoukala ze sebe deptaná oběť.

Smích vypukl znovu. Napřed potlačovaně a zkusmo, teprve když staršina nezakročil, vychutnáváje svou naprostou převahu, zazněl naplno.

Svoboda se rozhlédl kolem, na rozveselené tváře svých

spoluvěznů, na staršinu, který se před útvarem pohupoval ze špiček na paty, a na černého kápa, jemuž pohrdavý úsměšek stahoval rty do pobavené grimasy, zaznamenával ten celý obraz. A jak se mu postupně promítal do vědomí, přistihl se náhle, že se směje také. Vzápětí mu smích uvadl na tváři a poát veselí vystřídal stud.

A když novými očima pohlédl na tu groteskní scénu, uviděl vše jinak. Vždyť přece ten mukl je ubožák jen zcela vinou vlastní zbabělosti a zmatenosti, a ty kreatury, které ho ponižují díky moci, kterou mají, nepůsobí nikterak dojmem vítězů. Jsou přece stejně komičtí, ten kápo, nafoukaný lokaj ve své nažehlené černé uniformě a jeho chleboďárce, knecht, co se tak rád poslouchá a předvádí. Vždyť se podobá K. H. Frankovi, blahé paměti, jako by mu z toho jediného oka vypadl. Škrhola v holínkách, zběhlý příručí z kvelbu se smíšeným zbožím, kterému někde v zapomenutém koutě světa kdosi přepustil pravomoc rozhodování nad životem a smrtí druhých.

Ten Hoznourek asi není statečný, nechal se zaskočit, ale věkem by mohl být mým tátou. A jak budu odolávat já sám, až na mne ukáže jejich prst?

Ne, pane K. H. Franku, už žádný smích nad vašimi triky. Konec s tou hrou. A až se mi někdy budete zdát silní a strašní, musím si uvědomit jedno, že jste právě jen Frankové, škrholovší Franckové, a jedinou výhodou pro vás je,

že máte v rukou hole nejen na opírání.

A víš co, Francku? Uzavřeme sázku. Teď hned, na fleku a na rok, Vsadím se s tebou, že uhodnu, o čem začneš řečnit. Pojď, vsadíme se, když prohraju, budu se tě a tobě podobných celý rok bát. Na celý jeden rok se stanu Hovňourkem. Pro tebe to není nevýhodná sázka, takové vy přece potřebujete, bez nich byste nemohli být tím, čím jste. Odměňujete je dokonce úsměvem, jsou milí vašemu srdci, jsou oním kouzelným zradlem, které odráží vaši představu o vlastní podobě.

Ale když vyhraju, budu se ti moci rok smát. To není špatný kšeft, Francku, A ani nepoznáš, že se ti v duchu vysmívám. Na jeden rok, co bude dál, to uvidíme. Platí? Prima, tak jedem, spust', Francku. A dej do věci kapku páry, ať to má ten pravý říz!

"Ticho!" ukončil staršina zábavnou vložku. Nasadil opět komisi výraz a útvar se spěšně uklidnil. "Tady u nás, na Ústředním táboře, budete vybaveni a podle potřeby rozmístěni na pracoviště. A teď vás chci upozornit na jednu věc," odmlčel se na vteřinu, aby jeho slova nabyla náležité pádnosti. "Dělnická třída vás sice po právu odsoudila, ale neláme nad vámi hůl, naopak, dává vám příležitost, abyste poctivou prací napravili zločiny, kterých jste se proti ní dopustili.

Dělnická třída si váží každé dobré práce a vy si jediné u vědomělou prací můžete vysloužit zpět její důvěru. Úsilovnou

práci si dokonce můžete zkrátit dobu trestu, tak velkorysá je dělnická třída a takové možnosti nabízí každému, kdo to se svou převýchovou zamýšlí upřímně. A tak je to jediné práce, kterou dokáže každý z vás poměr k našemu zřízení, a podle toho bude také po všech stránkách posuzován."

V těchto chvílích se Svoboda už usmíval. Hezky jsi nám to vyřikal, Francku, myslil si, přesně tak jsem si to představoval. Lepší to snad ani nemohlo být. A teď ještě něco o přednostech socialismu, trochu kapitalistického vykořisťování, ano, už je to tady, rozdíl mezi otrokářským řádem na Západě a svobodným tady, výborně, člověk člověku že je tam vlkem, propána, to jsem ani nečekal, opravdu se tužíš, Francku. A aby to nevyznělo do ztracena, ještě ten správný závěr! Ano, velmi dobře, mávat prominutím poloviny trestu, když má člověk deset dvacet let, to se jaksí nehodí, znělo by to neaktuálně, trošičku z ruky, důležitější je, co se naskýtá k mání dřív, bezprostředně, ano, takhle asi, za tu dobrou práci odměny, lepší jídlo, balíčky, návštěvy. Kušat budět, vodky budět, děvočky budět, i soli budět, kaněčno.

Ještě včera té historce nechtěl věřit. Na transportce ležel vedle starého mukla, jednoho z účastníků prvních komand xx na Jáchymovsku. Ruský inženýr si je nechal na šachtě nastoupit do řady a osobně prováděl selekci. Ohmatal svaly, odhrnul rty a podíval se na zuby. Schopné pro práci v dolech napravo, neschopné nalevo. A k těm vpravo držel řeč: 'Vsjo bu-

dět, i soli budět! Stařík se octl napravo. Měl astma, prohlídka hrupu však takovou chorobu těžko odhalí. Vyváželi ho ze šachty v bezvědomí, prošel korekcí za simulování. Tak tak tuto svéráznou léčebnou kúru přežil, ale nakonec ho přece jen vrátili na Pankrác k přehodnocení pracovní kvalifikace.

Francek je vedl přes celý lágr k baráku skladu, který stál jako poslední po levé straně. Všechno probíhalo rychle, ráz na ráz. V první místnosti svléknout civil, ve druhé létaly do náruče naháčů kusy oblečení,isky, boty. Bez přebírání a vybírání, kus jako kus. V poklusu oblékat, v poslední místnosti podepsat soupis vyfasované výstroje. A přidělení čísla.

"Dobře si ho pamatujte, to vám vydrží na léta. Možná až do konce života."

Na Svobodu vyšlo číslo nula deset dvě stě čtyřicet šest. Přes deset tisíc mužů tudy prošlo před ním. Když za dva a půl roku od vítězství dělnické třídy prošlo tolik jenom touto kloakou z mnoha, kolik za další dva roky? Za pět let...

Jenže do té doby to dávno praskne. Vždyť ani ta dělnická třída nemůže trpět, aby se toto dělo jejím jménem. Blbost, strpí všechno, ti, kteří by se ozvali, propochodují tudy taky. Více než deset tisíc, z toho ovšem nejsou všichni političtí. Snad sedm osm přímo od Státního soudu, další tisíc od nižších instancí, za menší delikty, zbytek kriminální, zloději, vrazi, které stíhá každý režim. Z těch sedmi tisíc ode-

číst Němce a kolaboranty, souzené podle retribučních zákonů. Přičíst tisíce v jiných táborech, a pevných věznicích, přičíst tisíce žen. Tisíc sem, tisíc tam, milióny let trestu, kdo to kdy spočítá? Když se kácí les, létají třísky. Zatím je jisté: nula deset dvě stě čtyřicet šest.

Svoboda vyšel z baráků a v hloučku vězňů, kteří byli odbaveni před ním, mu padl do oka Babiak. Ačkoliv přidělovací systém vytvořil rozličné kombinace v oblečení, Babiakov případ přesáhl všechny meze. Opakovala se pankrácká kontumace, vyfasoval mundúr, který by slušel většímu trpaslíkovi. Blůza mu praskala ve švech na ramenou, kolem pasu se nedala dopnout. Ruce mu čouhaly z rukávů a holá lýtka z krátkých nohavic. Muklové kolem se smáli, ale Babiak tomu nevěnoval pozornost. Stál klidně, nejvyšší z celé skupiny, a vyhlížel k východu z baráku.

"Co je Láďo?" oslovil ho Svoboda, když k němu dorazil. "Máš s tou opičárnou smůlu."

"Dávej pozor, co s nimi provedu, Vildo," řekl Babiak, s očima pořád na létacích dveřích skladu.

Vyběhlo ven ještě několik převlečených muklů a za posledním černý kápo, následován Franckem. Babiak počkal, až se přiblížili, pak vykročil dopředu, strhl čepici s hlavy a cvakl bagančaty v předpisovém pozoru.

"Pane veliteli, potrestaný Babiak, číslo nula deset, dvě stě dvacet dva, se hlásí," zařval mocným hlasem.

"Co chcete, Babiak?" změřil si ho staršina a jeho úzké rty roztáhl úsměšek.

"Oznamuji, že tento oděv mi byl vydán ve zdejší skladu."

"A co? Chcete si snad stěžovat?" zamračil se staršina.

"Nebudu si stěžovat na nic," odsekával Babiak. "Ale kdyby se mě někdo z druhých velitelů zeptal, ohlásím, že jsem si ho sám nevybral."

Z Franckovy tváře vymizel úsměv docela. Zabodl zrak do Babiakových očí, chvíli stáli proti sobě mlčky. Babiak byl ještě o pár centimetrů vyšší, tělnatější, neohrabanější, končetiny mu trčely z podměrečné opičárny, ale najednou nevypadal vůbec legračně. Nikdo ani nehlesl, panovalo ticho plné napětí. Všichni cítili, že by Francek nejraději toho drzouna před sebou vyřídil pěstí. Ale na druhé straně, co když ho, takhle vystrojeného zahlédne některá z náčelnických šarží, kterých se tady na ústředí hemží plno? V každém případě by mohly nastat nepříjemnosti, nic vážného sice, ale přece jen.

Staršina po několika dlouhých vteřinách sklouzl pohledem na kápu po svém boku.

"Starší, vemte ho zpátky, ať mu ty hadry vymění," přikázal úsečně. "Přopomíná takhle opravdu spíš šaška z cirkusu. A pohyb!"

Francku, Francku, šašek jsi ty. Zbytečně ses rozeřval,

zbytečně nařizuješ seřadit pětice. Tentokrát ti to nevyšlo, nevybral sis správného Hoznourka. A muklové, poslušně vyrovnávající formaci, se ti v duchu pošklebují. Před chvílí by se před tebou plazili po břiše, za chvíli je k tomu třeba zase donutíš, ale tu epizodu v mezičase jsi prohrál.

"Pane veliteli, potrestaný Babiak, číslo nula deset dvě stě dvacet dva, hlásí odchod," odštěkal Babiak, udělal čelem vzad a nasadil si čapku.

"Takhle já ode dneška pojedu, Vildo," vysvětloval potom Svobodovi odpoledne. "Na Fierlingeru jsem držel hubu, ale tím přesunem mě nasrali. Vykopal jsem válečnou sekeru."

"Nemáš proti nim moc šancí," řekl Svoboda. "Když si nedáš pozor, tak tě brzy dostanou. Oni žádnéj odboj nemůžou trpět, a jak se dopustíš chybičky, zašlapou tě do země."

"Tady je to stejně skoro jedno," ucedil Babiak. "Jen se podívej kolem, kam jsme se to dostali, jestli máš oči, musí ti být všechno jasný. To heslo tam na bráně je konfúzní, měli tam vyvěsit motto z Dantova Pekla."

Mávl kolem sebe motyčkou. Stáli po pás mezi kály ostřelovaného pásma, transport dostal za úkol vyčistit je, vyplet starou travu, a vysypat pískem. V sítích ostnatého drátu se muklové vyhýbali zrezivělému trnoví, vyžadovalo složitých prostocviků a nepřírozených pohybů, aby si nepotrhlí oděvy ani kůže. Z ochozů strážních věží je sledovali hlídači a automaty v ponosu, z nadhledu se podobal ten vý-

jev potáčení roje much, lapených v pavučině. Vykopanou trávu kupili vězňové u tabulí s výstrahami a znovu se vraceli zpět, zamotat se do spleti drátův.

"Měli jsme vzít z Kladna pali," zašeptal Svoboda. "Zahodili jsme příležitost, jaká se už nikdy nemusí opakovat." Alespoň taďy se určitě nenaskytne."

"Už se stalo," povzdychl si Babiak. "Představoval jsem si všechno jinak, to byla možná chyba. Jedno ale teď vím určitě: Co dělat a jak se budu chovat."

Sklonil se a začal vyhrabávat drn se šelestícím plevelem. Svoboda se díval na jeho medvědí postavu a uvažoval, zda bude mít dost síly na ty předsevzaté úkoly. Na záda Babiakovy fungl nové blůzy, kterou si vydobyl, namaloval poskok ze skladu tři svislé pruhy bílou olejovou barvou, po vnějších stranách nohavic se táhly ke kotníkům svítivé bílé lampasy.

Brzy po večeři si Svoboda rozestlal. Na světnici, kam je prozatímne ubytováni, bylo chladno. Kápo jim odmítl povolit uhlí na zátop s doporučením, aby se hleděli otužovat. Z cestovní krabice vytáhl bačkory, které na Fierlingeru nerad nosil. Ty jediné zbyly z celého vybavení, tepláky i svetr, jakožto nepovolené civilní svršky, odpočívaly po převléknutí v pytli v baráku skladu. Složil kalhoty a obtočil je blůzou jako náhražku podhlavníku. Zase si vybral vrchní kavalec, nad Babiakem. Vylezl nahoru a zabalil se do dek.

S těmi měl štěstí, vyfasoval silné, skoro nové.

V tu chvíli se otevřely dveře a do světnice vstoupil neznámý vězeň. Byl střední postavy, prostovlasý, okrouhlý obličej vyjadřoval odhodlanost. Oblečený byl v nové halině, ale bez označení bílými štráfy. Rázně přistoupil ke stolu a na desku položil hromádku cyklostylovaných svazků růžové barvy.

"Kamarádi," rozhlédl se po přítomných a vyčkal, až se na něho soustředila pozornost, "Už jste se zhruba seznámila s prostředím, jaké bude teď kratší nebo delší dobu vaším domovem. Možná, že první dojmy nebyly právě nejpříjemnější, ale poměry jsou takové, jaké jsou, a stanovenému řádu je třeba se podrobit. Až všechno poznáte blíže, uvidíte, že se všechno dá nejen vydržet, ale najdete i ty lepší stránky, které vám mohou váš život tady zpříjemnit. Jednou z nich je i kultura. Možnost kulturního vyžívání je velitelstvím táborů podporována a podmínky se budou v tomto směru stále zlepšovat."

Svoboda zahlédl, jak se po těch povzbudivých slovech zvedá dole Babiak z kavalce. Vzápětí se jeho kulatá mroží hlava s rozčuchanými ^{ohmyřin} vlasy vynořila z uličky v nohách kavalců a masité prsty poposadily brýle na nose. Agitátor mezitím pokračoval:

"Jak jsem už zdůraznil, kulturní činnost je ze strany velitelství podporována. V nedávné době bylo dokonce povo-

leno vydávání časopisu 'Táborový věstník', který umožňuje potrestaným i aktivní tvořivé zapojení. Kromě zpráv ze života na táborech otiskujeme v našem časopise literární příspěvky, básně, úvahy a kratší povídky, které ovšem splňují základní předpoklady: především ideovou angažovanost a potom také určitou úroveň toho kterého druhu. Tady jsem přinesl na ukázkou druhé číslo našeho 'Věstníku'," agitátor položil bílou ruku s roztaženými prsty na růžovou hromádku, znovu se rozhlédl kolem a pak dodal významně: "Kamarádi, na táborech, kam se dostanete, bude vaše chování a jednání sledováno a zaznamenáváno do osobních papírů. Žádný váš krok nezůstane utajen, žádná věta, ba ani vaše myšlení. Dbejte na to, protože podle záznamů v posudku budete také hodnoceni, na nich závisí veškeré výhody, které můžete získat nebo naopak ztratit. A to už vůbec nehovořím o té největší vymoženosti, o možnosti podmíněného propuštění po odpykání poloviny trestu. Na prvním místě je přirozeně práce. Vaše pracovní výkony jsou prvním ukazatelem snahy po nápravě. Ale hned na druhém místě je vaše zapojení do kulturní a osvětové činnosti. Nabízí se vám tady, kamarádi, veliká příležitost. A netýká se jenom těch, kteří v některých kulturních oblastech venku v občanském životě pracovali. Nejdůležitější ze všeho je prokázat dobrou vůli, a proto třeba ani ty příspěvky, které nebudou otisknuty, neprojdou bez povšimnutí a bude jim věnována pozornost. Kamarádi, nechám vám tady

několik exemplářů 'Věstníku'. Prohlédněte si je, zamyslete se nad tím, co jsem vám řekl, a přihlašte se ke spolupráci. Čím dříve, tím lépe pro vás, buď se můžete přihlásit přímo u mne v kanceláři nebo na táborech u kamarádů písarů."

Vzal štůsek ze stolu a začal podávat jednotlivé svazky těm, kteří seděli nejbliž. Někdo si tiskovinu nechal vnutit, jiný po ní natáhl ruku sám, někteří se jednoduše k agitátorovi obrátili zády. V tu chvíli do děje zasáhl Babiak. Vystoupil z uličky mezi kavalci a pokročil ke stolu.

"Buď tak laskav, kamaráde, mohl bys mi věnovat také jeden výtisk?" otázal se spisovně a s úsměvem na tváři.

"Samozřejmě," vyhověl mu agitátor a pozoroval, jak časopis otvírá a prohlíží. Viděl před sebou čistokrevného intelektuála, člověka knih, pera a diskusí, nejspíš měkkého a nepraktického. "Ty jsi pracoval v civilu v kultuře?"

"Ano, jsem filmový scénarista," přikývl Babiak skromně a z nalistované stránky začal polohlasem číst: "Mezitáborová údernická soutěž: Na prvním místě je zatím tábor Mariánská s průměrem sto dvacet jedna procent, v jednotlivcích vede potrestaný..."

"Tak ty jsi vlastně spisovatel," přerušil ho agitátor. "Takovým lidem je pochopitelně náš 'Věstník' otevřen. A ty bys měl zájem o spolupráci s naším časopisem?"

"Podívej se, kamaráde, to záleží na okolnostech," pravil Babiak. "Já jsem profesionál, psaním jsem se živil. Jen-

že potřebuju aspoň trochu přijatelné podmínky, abych dal něco vůbec dohromady. Žádné zvláštní sice, ale dejme tomu prostředí, kde by byl klid, nějaký takový kout, kde by si člověk mohl věci promyslet, uspořádat, jistě rozumíš, co chci říct."

Agitátor několik vteřin uvažoval. Babiakova bezelstnost ho sice sváděla, avšak přece jen zachovával obezřetnost.

"Já ti rozumím," přisvědčil nakonec. "Zmiňoval jsem se tady dost srozumitelně, že velitelství poskytuje různé výhody lidem, kteří projeví ochotu a kladný postoj. Určité věci se dají zařídit, záleží na tom kterém případě."

"Kolik má členů redakční kolektiv?" otázal se Babiak.

"Zatím jsme tři. Je s tím hodně práce, to si jako odborník jistě dovedeš představit."

"A ty sám? Čemu se hlavně věnuješ? Odhadoval bych, že píšeš básně."

Agitátor zrozpačitěl. Jeho mladistvé tváře pod krátce ostříhanými vlasy lehce červenaly.

"No," protáhl. "Pokouším se."

"A vyrozuměl jsem, že pracuješ v kanceláři," pokračoval Babiak laskavě. "Tady na tomhle Ústředním táboře musí být jistě dostatek takových písařských míst, je tu centrum celé organizace, administrativy..."

Nedokončená věta zůstala viset ve vzduchu. Nastala opět tichá pauza. Agitátor se potom rozhlédl kolem a zjistil, že

všichni na světlici s napětím sledují průběh rozhovoru.

"Myslím, že by bylo nejlepší, kdybychom si promluvili někde mezi čtyřma očima," obrátil se zpátky na Babiaka. "Pozoruji, že máš o věc vážný zájem, kamaráde, můžeme třeba zajít do mé kanceláře, tam je klid."

"Proč?" podvil se Babiak. "Nejedná se přece o žádnou tajnost, o která by nesměli vědět ostatní kamarádi tady. Já se tě ptám jenom, jestli by se někde nenašlo podobné místo jako máš ty, kdybych souhlasil se spoluprací v tom vašem časopisu."

"Něco podobného já sám nemůžu závazně slíbit," bránil se agitátor, popletený neočekávaným zauzlením věci.

"Ale možné by to bylo? Ne?" útočil Babiak.

"Všechno by záleželo na okolnostech. Mohli bychom si o nich pohovořit."

Babiakovy oči najednou ztvrdly. Vysunul bradu dopředu a jeho tvář ztratila dobromyslný výraz.

"Víš co, kamaráde?" vyštěkl. "Seber se a vypadni! S takovým hnojem jako jsi ty se nedá ani dechat jeden vzduch, natož mluvit. Vypadni, ty básníku, smrdíš tady!"

"Dovol, kamaráde," koktal agitátor. "Co to má znamenat?"

Babiak zvedl pravičku a časopis, který držel konečky palce a ukazováku, pustil na zem.

"A tohle si vem s sebou! S takovým bomzáckým svinstvem

bych se štítit vytrít si prdel."

Agitátor byl natolik zmatený, že se opravdu sehnul a ~~opravdu se sehnul~~^{ručkovy} svazek sebral. Pak mu všechno došlo, zčervenál jako jeho Věstník a v bouři zlomyslného smíchu celé světnice vyběhl rychle ven. Nevzmohl se ani na to, aby za sebou práskl dveřmi. U stolu zůstla stát vzpřímeně Babiak a sklízel pochvalné ovace.

"Tys mu to dal sežrat! To byla zabíračka, takhle se s nimi musí, kluci!"

Láďa Babiak se stal hrdinou dne. Obě své pátky vyhrál a tím si vydobyl všeobecný obdiv a úctu. A přesto mi na jeho postoji něco vadí. Když teď sedím na svém horním kavalci a uvažuji o tom, cítím jenom, že nejsem s to nalézt pro své pochybnosti přesné vyjádření.

X X
X

Můj přítel osvědčil nesporně odvalu, když se dokázal postavit proti tomu Franckovi, a chytrost, když znemožnil bachařského poskoka. Není důležité, jak ho ta vítězství povznášela, jak je vychutnával, a že mu uznání spoluvěznů lahodilo. Ta špetka teatrální okázalosti navíc je koneckonců pochopitelná. Avšak to, o čem přemítám, je ukryto hlouběji než v té rovině, z níž je možné odvodit vnějškové jednání se všemi vnitřními pohnutkami.

Začátek se rýsuje někde v té první neděli po příjezdu na Fierlinger, snad ve spojitosti s večerním koncertem. Nedělní koncerty byly událostí svého druhu, patřily do běhu táborových dnů a přesto je ozvlášťovala ovzduší mimořádného zájmu. Kdoví kolik z těch tří set vězňů bylo kdy v civilním životě na koncertě, ale tady se vystoupení zúčastňovali skoro všichni. Slušelo se, aby vymydlený a vyholený mukl, v dobré náladě po návštěvě, a po jedné nebo dvou deckách alkoholu, zavítal na sklonku dne do kulturáku, asi tak, jako se dříve dopoledne chodilo do kostela, patřilo to k dobrému tónu. V jiném ohledu tohle přirovnání pokulhává, v kostelích například chybí pořádková služba, která by přio-pilé, od nichž hrozí nebezpečí nějakých malérů, ohleduplně odváděla do ústraní a ukládala do kliďu. Podíval jsem se, že v sále nedochází k žádným výstřelkům, ale jen do té doby, než Honza Matocha vytáhl z rukávu kus těžkého káblu.

"To je nejlepší pořadatel, kamaráde," usmál se.

Podíval jsem se na toho lamželeza, kterému svaly napínaly látku blůzy. Částečné vysvětlení to poskytovalo, ale co vlastně ten koncert znamená, zůstávalo záhadou.

Před prvním vystoupením jsem měl trochu strach, ale po několika odehraných skladbách mě tréma začínala opouštět. Ti lidé je přece už všechny slyšeli desetkrát, dvacetkrát, ale seděli tiše, pozorně naslouchali a nešetřili potleskem. Byli tam zloději, valchaři, lupiči, podvodníci a násilníci,

ale v šeru sálu prosvítaly jen bílé nezřetelné ovály tváří a všechny ostatní rozdíly zanikaly.

Po přestávce vyhradil Taufer novým členům souboru zvláštní vložku. Eda Záruba v zákulisí Pepovi Jirsovi a mně natřel ksichy na černo krémem na boty, a když Tošek odkdálkal nějaké nesmysly o mimořádné návštěvě známé skupiny Kreol-jazzbandu, vtrhli jsme na jeviště k mikrofonu a odehráli pár kousků s Fattym, který však měl tolik rozumu, že se nenechal přebarvit. Končili jsme samozřejmě tím zparchantělým boogie-woogie.

"Máma na posteli, táta na židli," chroptěl Pepa.

"Mamma on the sofa, father on the chair," doplňoval jsem to já.

Kulturák šílel, museli jsme přidávat. Při opakování jsem se osmělil a začal scatovat improvizaci, aby se ten kousek aspoň o pár taktů natáhl. Měli jsme ohromný úspěch, což jenom stupňovalo pocit pachuti, předváděli jsme totiž ještě větší kočičinu než předtím na té zkoušce. Když jsme se vrátili na barák, svěřil jsem se s tím Babiakovi.

"Jdi do háje, člověče," odbyl mě. "Ti lidé se bavili, co chceš? Ubylo tě snad, že ti nakrémovali ciferník? Ber věci tak, jak jsou, a nehlobej tolik nad jejich podstatou. O životě víš prozatím kulový hovno, kamaráde, a účel světí prostředky."

Měl pravdu, že jsem toho o životě moc nevěděl, ale to úsloví, které použil, se mi odjakživa z duše protivilo.

Když Šupík zakázal v neděli odpoledne pohyb po táboře a zavřel všechny cimry, Babiak klidně seděl u stolu, četl si své Savinkovy a chodil močit do žanku.

Nebo když Šupíkovi, krátce po nástupu do funkce velitele, uteklo pět kluků, nechal se ostříhat dohola bez jediného slova protestu. Pravda, ten útěk nesl punc nehorázné drzosti, představte si prosím, pět vězňů přijde z odpolední směny, na cestu se ještě klidně navečeří a pak teprve roztočí řetízek ze šatnového háku, zatížený kamenem, a vrhnou ho přes dráty elektrického vedení. Řetěz se obtočí kolem drátů, způsobí zkrat, tábor i s oplocením se ponoří do tmy a vězni prostě pohodlně odejdou.

Šupík zuřil, v odvetu nařídil ostříhání dohola. To byla neslýchaná potupa, vypukl boj a šachta nesplnila plán, protože pro výskyt četných závalů poklesla těžba. Celým tábořem zmítalo pobouření, ale Babiak se jen smál:

"Jestli nás ty naše holky mají rády, budou za námi dojíždět, i když nosíme bleskovky. Věnujte jim prstýnek vlasů na památku."

Držel se zpátky, máj komplic Láďa Babiak. Každý týden nafedroval své dva návštěvní vozy, v neděli hladil Růženu po ruku a každý druhý týden docházel na Kladno k zubaři, dobře papal a čekal, kdy to prdne.

Jenže tady na Jáchymovsku je všechno jiné. A jestli důvod Láďova přerodu z fierlingerovského Pavla na dnešního

Šavla způsobil jenom ten rozdíl, pak se mi jeho vítězné tažení nezamlouvá tolik, co ostatním.

Konstantin Grigorovič, bělogvardějský kníže, když Šupík ohlásil střížbu a na táboře to začalo vřít, napochodoval do kanceláře, Košta měl mnoho společného s Leonidem Galčenkem ze Čtyřky. Mohutnou postavu, přímý pohled a hrdé vystupování. Ale perfektně česky se za ta léta ještě nenaučil, a tak v některých slovech kladl důraz na nepatřičné slabiky, často používal ne zcela přesných výrazů a jejich jemné odstínění mu unikalo.

"Co chcete, Grigorovič?" změřil si Šupík bohatýra přes stůl.

"Pane veliteli, já protestuju proti vašemu nařízení kategoricky. U nás na Rusi se váží ostříhání za urážku lidské důstojnosti," oznámil klidně Košta.

Šupík na něho hleděl a nemohl se ubránit síle, která z vězně výzařovala.

"To mluvíte za sebe, Grigorovič?" otázal se.

"Ano, pane veliteli. Já mluvím za sebe," nepochopil dost jasně Košta.

"Tak já u vás, Grigorovič, povoluju výjimku," rozhodl po vteřině Šupík. "Jako Rus se nemusíte nechat ostříhat. Nemusíte se ale stříhat budou! Můžete si dát odchod!"

Grigorovič vypařl a vrtě hlavou zamířil do Zabilkovy officiny, aby si dal vyholit hlavu. To bylo čisté, naprosto

čisté.

Dnes je tedy Fierlinger už minulostí. Uzavřený celek, na němž nelze nic měnit. Co se stalo, nemůže se odestát, dobrá. Ale jaký význam má to, co se stalo, co to znamená, co se tím vyjevuje?

Když myslím na Fierlinger, slyším hudbu. Ne nějaký určitý druh hudby, žádnou symfonii, ale při vzpomínce na ten čas tam mi tiše zazní shluk tónů, jakoby ladění gigantického posazu.

A muzika, kterou jsme tam hráli a která zaujímala navenek důležité místo, odeznívá toliko jako jeden z tónů, který podbarvuje ten klíčový, ale nepostižitelný akord.

Asi za týden po příjezdu oznámil Franta Taufer muzikantům, aby druhý den nenastupovali na směnu a byli v pohotovosti. Před desátou dopoledne přišel příkaz k nástupu do kulturního sálu.

"Revize z Pankráce," šeptl Taufer, když jsme seděli s vestičkami a v plné parádě za pultíky. "Jedeme program od začátku, musíme do toho dát všechno. Starýmu moc záleží, aby to dobře dopadlo."

Čekali jsme za zataženou oponou tichounce jako myšky, nástroje naladěné, připraveni vložit do věci celé srdce, a podpořit tatíka starého. Seděli jsme deset minut, dvacet, půl hodiny, pánové mezitím zřejmě pořádali opulentní svačinku, předloženou Hugem. Konečně přiletěl Eda Záruba s hláškou, že

se generalita valí. Ještě na minutku zmizel a pak se vrátil s příkazem začít. Taufer se pokřižoval, zhluboka nadechl a odklepal takt. Kapela spustila Čapajeva.

Jakoby roztrhávána tím velkým rykem, opona se škubavě rozjížděla. Uviděli jsme je sedět ve třetí řadě, pět hodnotářů v napucovaných esenbáckých uniformách, na červených náramenících zlaté hvězdy. Dva z nich měli dokonce vyšší hodnost než můj táta. Opírali se o lenochy židlí, ruce křížem přes prsa, nohu přes nohu. Starý se zástupcem skromně o řadu za nimi.

Taufer rozmáchlým gestem ztišil orchestr a k mikrofonu přikročil Tošek Jílek.

"Páni velitelé, vážení hosté, dovoluji, aby se vám soubor TPT Pierlinger představil několika skladbami ze svého programu," hlaholily reproduktory v prázdném sále. "Orchestr TPT vznikl z iniciativy velitelství tábora a s podporou mateřského závodu, jeho snahou je zpříjemnit chvíle pracovního klidu hodnotnou kulturní náplní jak potrestaným, tak i civilním pracujícím. Soubor vám hraje k poslechu pod taktovkou Františka Taufera."

V tom okamžiku Taufer nechal dirigování, otočil se do sálu s hlubokou úklonou, ale kapela zahřměla závěš znělky i bez něho. Tošek pak ohlásil první číslo pořadu, Franta mával pažemi, všechno běželo jako na drátku. Šepotali jsme právě Květy, Tošek se chopil mikrofonu, ale než stačil promluvit,

povstal zástupce a zdvihl ruku na znamení, že si teď bere slovo on.

Začal tím, že se soudruhu náčelníkovi i ostatním naše muzicírování líbí, čímž dozajista nejvíc potěšil našeho starého. Potom se obořil na tematiku práce:

"I hraní na housle je sice práce," pravil, "ale práce jako taková je tou největší hodnotou a toho si musí být každý z vás vědom. Jste odsouzeni za své zločiny proti lidu a socialismu, ale lid vás jako takové nezavrhuje. Ba dokonce naopak." Poté vypustil bombu, podmíněčné propuštění. Už po odpykání poloviny trestu. Bylo to poprvé, co o té vymoženosti padla zmínka, a je třeba přiznat, že měla účinek. Aspoň v tom, že si každý z přítomných mukul^{tu} v duchu započítal, kdy bude mít odkroucenou půlku.

"Všechno záleží jen na vás a na vaší práci jako takové, podle ní budete posuzováni. Naše zřízení vám otvírá dveře, zaříďte se podle toho, máte všechny možnosti. A teď pokračujte!" skončil a posadil se.

Tošek se naklonil k mikrofonu a patrně proto, že polovinu pozornosti upínal pořád ještě k počítání, automaticky vyhrkl, jak to měl připraveno předem:

"'V říši pohádek', tak zní název další skladby," zarazil se, když mu se zpožděním došly souvislosti, a zmateně doblekotat: "Kterou vám nabízí náš orchestr."

Dočista zkoprnělý jsem brnkal ty tři doprovodné akor-

dy, skoro jsem se ani nedotýkal strun a čekal ~~jinn~~ na ten brajgl, který vypukne. Ale už jsme končili předehtu, housle ševclily melodii, oni nic, um-ta-ta, um-ta-ta, už jsme dohráli celý kus a oni pořád nic.

Dozněl poslední akord a náčelník revize najednou napřáhl ruku. Ani se nenamáhal vstát.

"Vy tam, vy, s tím klarinetem v první řadě!" zamečel vysokým tenorem.

"Já?" píchl se prstem do prsou Fatty.

"Vy. Říkali vám Fatty, ne?"

"Ano, pane veliteli," postavil se Fatty.

"Tak mi teď, Fatty, zahrajete tu, co jste mi vždycky hrával," přikázal náčelník. "Jenže tentokrát zadarmo, už jste mě stál stejně majlant, chlape!"

"Ano, pane veliteli," lehounce se uklonil Fatty. "Podle vašeho přání, pane veliteli."

Otočil se k orchestru a usykl: "Tak von mě poznal. Vá-
lel jsem mu 'Skór než odídeš', znáš to, Pepíku?"

"Samo, to znám, je to v F-duru," šeptl Jirsa a postavil se tak, aby ho slyšeli hráči doprovodných nástrojů: "Tango, ze začátku vám napovím begleit, potom je to furt doko-
la stejný."

Odklepal takt a pod jeho vedením rytmiika spustila. Fatty mezitím postoupil na rampu a do pauzy, nadirigované Pepou, najel s auftaktem. Odehrál melodii sentimentálního

šlágru dumavě a s citem. Pepa Jirsa, když se ujistil, že doprovod klape, přešel k němu dopředu, a jakmile Fatty dodudlal, naklonil se nad mikrofon a spustil:

"Skór než odídeš, aspoň mi sbohom daj,
skór než odídeš, aspoň ma pobozkaj..."

A to byla další rána po té Říši pohádek za ideologickým projevem pobočníka, dneska se prostě s groteskními gagy roztrhl pytel. Ale pětka revizorů seděla dál ve své neotřesitelné a nechápající nadutosti a se zaujetím naslouchala. A Pepa Jirsa zaníceně pěl do mikrofonu katanům z Pankráce:

"Podaj mi ručku maličkú, opri si o mňa hlavičku..."

"Všechno jsme vyhráli, chlapci, starej vám všem děkuje," sděloval Taufer, když pražské automobily odjely. "Žádné změny na obzoru, jedeme dál po staru."

Miloš Těubl se na lágru objevil na sklonku zimy. Když jsem přišel na zkoušku, seděl po straně na židli menší chlapík mezi čtyřicítkou a padesátkou, zavalitější, s obličejem vybilým po dlouhodobém pobytu ve vězeňských zdech.

Měl kulatý obličej, ploský nos a plné rty, vzhledem připomínal hostinského nebo vrchního číšníka.

Taufer vedl zkoušku v gala stylu, přehrávali jsme i těch pár foxtrotů a slowfoxů, které Němci zvládali jen s obtížemi, tvrdě a toporně. Několik ukázek předvedlo dokonce i

naše trio-blio.

Nováček seděl na židli jako přilepený, moc se nehýbal, ve tváři se mu nehnul ani sval, jenom jeho světlé, trochu vypoulené oči jezdily bystře po jednotlivých hráčích a občas naklonil hlavu ke straně, jako by chtěl líp slyšet.

"To je kamarád Miloš Těubl," kamarádi," představil nového mukla Taufer po zkoušce. "Měl v Praze vlastní orchestr a bude s námi hrát. Seznamte se."

Fatty se s ním znal osobně, Pepa Jirsa z doslechu a já jsem si vzpomněl na plakáty, uvádějící soubor pod názvem Miloš Martin. Podali jsme si ruce a Taufer se ho potom se špatně tajenou nedočkavostí zeptal:

"Tak co tomu říkáš? Jaký sis udělal dojem o naší kapele?"

"Po pravdě jsem takovou úroveň nečekal," odpověděl Těubl diplomaticky. "Hlavně ta klasika vám jde výborně. S takovýmto posazem se dá dělat spousta věcí."

"Budeš mít příležitost, kamaráde," přislíbil polichovený Taufer.

V neděli svítilo slunce, kaluže po roztálem sněhu rychle vysychaly. Nadcházelo jaro, kdy to mělo už konečně prasknout.

U brány stál připravený stolek a první návštěvy se začínaly trousit do tábora. Čekal jsem tenkrát Irenu, a pro-

tože přijížděla společně s Babiakovými, vyhlíželi jsme s Láďou pod druhým barákem k náspu, po němž museli přijít. Zakrátko jsme tu naši skupinku zahlédli, zamávali jsme, když přecházela kolem, a přesunuli se do volného prostoru za branou.

A tam jsem si všiml Miloše Täubla. Během několika dní na táboře se mu trochu vytratila z obličeje ta zinková běloba, nastřádaná v pevných, nad horním rtem si stačil vypěstovat náznak knírku podobného dvěma sešikmeným čárkám tužkou, vlasy, s pěšinkou jako když střelí, se mu leskly brilantinou. Vypadal jako falešný hráč z Monte Carla.

Najednou Täubl zahodil nedokouřenou cigaretu, rozběhl se ke stolku a začal objímat ženu s dcerou, které právě Charvát odbavil. Žena byla štíhlá, elegantně oblečená blondýna, která by se na pódiu jako zpěvačka vyjímala velice dobře, dceři mohlo být asi šestnáct let. Na tu objímačku postavily obě na zem zavazadla, která s sebou nesly. Velký kufr, menší černé pouzdro s kováním na rozích a naditou příruční tašku. A už se tam motal Eda Záruba s nepostradatelnou dunhillkou v zubech, samý úsměv a úklona, za dozoru Franty Taufera se chopil zavazadel a prohýbaje se pod jejich tíhou, táhl je ke kulturáku.

V průběhu návštěvy jsem ztratil Täublovy z očí, seděli u vzdáleného stolu. Ale i kdyby byli u těch dvou, kde společně zasedala naše cimbura, nevšímal bych si jich. Díval jsem

se na Irenu a prožíval své obvyklé trápení. Od začátku jsem se zabýval myšlenkou požádat ji, abychom se setkali na Kladně. V uplynulém týdnu jsem se konečně rozhodl pro, ale minula první hodina, a já se pořád nemohl odhodlat. Přitom jsme šli odehrát návštěvní vložku, a když návštěvy končily a Irena odcházela, shledal jsem, že všechno zůstalo při starém. Vyprovodil jsem ji ke bráně, vrátil se zase do sálu, sedl za stůl a zapálil si cigaretu. Rozhlížel jsem se po pusté místnosti, kde zůstaly stát jen dvě řady stolů, pokrytých bílými pomačkanými prostěradly, prázdné lavice a židle. Chvilí jsem tam civěl sám, nechtělo se mi nikoho vidět a s nikým mluvit.

Za minutu vtrhl do sálu Miloš Täubl, následován Tauferem a Edou Zárubou.

"Minutku, Miloši, chlapci hned přijdou," tišil Taufer Täublovu netrpělivost.

Opravdu, po chvíli se tady shromáždila celá kapela. Taufer pokývl, Záruba se vytratil a vzápětí se vrátil zpátky, obtížen Täublovými kufry. Vstal jsem a šel blíž k tomu kroužku pod jevištěm s otevřenou oponou.

Miloš vyškubl Zárubovi z ruky černý kufřík. Otočil se, položil ho na nejbližší stůl a odevakl západky. Pak odklopil víko a na okamžik ztrnul bez pohybu. Ve fialovém polstrování pouzdra ležela zlatá trubka s bohatou sadou nátrubků a dusítek. Od vyblýskaného korpusu nástroje se odrážely jiskřivé sluneční paprsky. Opakovala se scéna, kterou jsme

zažil^š, když přišly nástroje Fattymu a Jirsovi, ale teď se dělo něco víc. Miloš Täubl brečel. Díval se na svůj instrument a z kulatých, vystoupělých očí mu kanuly slzy, které se vůbec nepokoušel skrývat. To, že ho pozoruje dvacet lidí, mu bylo jedno, vůbec je nevnímá.

Nábožně vyňal trumpetu z lážka, vybral jeden nátrubek, zapasoval jej a olízl si rty. Zdvihl trubku, nasadil k ná-tisku a tváře se mu naduly. Ozval se tichý, táhlý, kovově zbarvený tón. Ten zvolna sílil a po dlouhé, dlouhé době pře-šel do perlivé škály. Znělo to, jako by drobný deštík přebíhal po soustavě schodišť nahoru a dolů. Zakončil tremolem.

Odsadil trubku, přitáhl náústek, nadechl se a nasadil znovu. Začal hrát úryvek z koncertu Harry Jamese, ten poma-lý nájezd před pasáží ďábelsky rychlých triol, hlas nástro-je zněl radostně a s jásavou čistotou. Täublov^ý usychaly na tvářích stružky slz. Trioly nedohrál, ke konci kiksnu^l/a do-cházel mu netrénovaný dech. Spustil trumpetu na prsa a obrá-til se na Zárubu.

"Edo, prosím tě, otevři ten kufr, jsou tam nějaký noty."

Záruba s heknutím zvedl kufr na stůl, otevřel víko a vyvalil oči. Kufr byl nacpaný k prasknutí notami. Ručně psa-né listy se střídaly s pestrobarevnými obálkami sloh s ang-lickými názvy a podobiznami slavných jazzových hvězd. Co do množství toho měl náš slavný TPT orchestr Fierlinger sotva polovinu. Täubl zalovil uvnitř a vytáhl pět kusů alb. Měla

úctyhodnou tloušťku, podlouhlý tvar a zelenou plátěnou vazbu. Těubl založil trumpetu do podpaží, vzal alba a po schůdkách vystoupil na jeviště.

"Fatty, Fredy, Jirsa, Tonda, Venca a Vilda, pojďte, přejedem si něco," vyjmenoval sestavu.

Šli jsme za ním nahoru, měl jsem radost, že si mě taky vybral do party. Jak jsme přicházeli, přiděloval nám alba. Na pódiu byly všechny nástroje po návštěvní produkci. Šel jsem si pro kytaru a posadil se vedle Fattyho a Fredyho za pultík třetího saxu, nejbliž ke klavíru. Na pult jsem položil album s nápisem Guittar, vyraženým zlatými, ale už otřelými písmeny.

"Číslo čtyřicet jedna," přikázal Miloš.

Sotva jsme nalistovali určené číslo, ~~č~~dklepal takt a s Fattyho a Fredyho saxofony začal hrát v trojhlasu melodii medium-foxu, kterou jsem ještě nikdy neslyšel, samozřejmě z paměti. Byl to 'Shoe Shin^g Boy'. Po několika taktech se naše rytmická sekce sladila a začala vyrábět ten správný a přesný doprovod pod melodií, vedenou a strhávanou drsnými tóny Těublovy trubky. Zpočátku se na nás asi dvakrát obrátil ~~a~~ rukou, sevřenou ~~do~~ pěsti, nám zdůraznil úsečnou tuhost rytmu, pak si nás přestal všímat. Pokročil dopředu a nastoupil na sólovou improvizaci, technicky náročnou, brilantní a strhující ukázkou bezprostřední tvorby. Tonda za basou se šklebil, Vašek bledl napětím, aby neudělal chybu,

a Pepa Jirsa pokyvoval nad klávesnicí piana hlavou do rytmu. Už dříve jsme hráli v malém obsazení, ale teprve teď s Milošem Täublem to byla opravdová muzika. V improvizaci převzal sólo Fatty, najednou i ten flegmatik setřásl svou ospalost a začal se odvažovat naplno. Závěr odehráli zase v triu a na Täublov pokyn jsme skončili bezvadně naráz, jako bychom spolu váleli odjakživa. Dole z hlediště, kde poslouchal zbytek kapely, zazněl potlesk a pochvalné volání, ale Miloš už velel:

"Číslo šedesát osm, 'My Guy's Come Back',"

Nemohl se nabažit té své trumpetě, kterou už neměl v rukou tolik měsíců. Pro oběd nám museli dojít. Ještě nespokl poslední sousto a už hnál za pulty celou kapelu. Vybíral z kouzelného kufru složku s notemi a rozdělil party.

"In the Mood," ohlásil. "Do večera to nacvičím, není to těžké. A ještě jeden nebo dva fláky. Franto, pojď si vzít taktovku."

Zkoušeli jsme celé odpoledne, byla to úmorná dřina, oba Tondové trumpetáci byli slabí, trombóny taky. Täubl zuřil, opravoval, škrtal v partech, opakovali jsme některé úryvky desetkrát, dvacetkrát, Venku za okny se kupili posluchači, přilákání rykem synkop, který vyluzoval tvrdě drezírovaný orchestr. Taufer během zkoušky přístup do sálu zakázal, ale večer při koncertě si všichni mohli už 'In the Mood' poslechnout. Täubl ho dokázal ze souboru vydupat, ke Glenn Millerovi to sice mělo hodně daleko, ale

byl to jazz a nabitý kulturák to náležitě ocenil.

A tak začala slavná éra muziky na Fierlingeru, krásná, napínavá, naplňující prázdnotu a jednotvárnost lágrového života. Těubl představoval osobnost, která uměla ostatní strhnout. Trávili jsme v kulturním sále většinu volného času, práce přinášela výsledky. Nakonec jsme mohli hrát skoro všechno, s upravenými party sice, a ne na úrovni nejvyšší špičky, alespoň pokud se týkalo orchestrálek, ale muzika to byla dobrá.

Plně jsme se vyžívali v malém posazu, hráli jsme jak neworleánský styl, tak jihoamerické samby a rumby. Samozřejmě nejlépe nám vycházely skladby slavných trumpetových hvězd, jako King Olivera, Bunk Johnsona nebo Satchmo Armstronga, k těm měl Miloš nejblíže.

A muzikou se dalo také leccos vyjádřit. Jednou v neděli odpoledne se Šupík zase utrhl a nařídil zákaz vycházení ze světnic. Zavřel kluky na baráky a hudba jim měla pro ukrácení chvíle koncertovat na prostranství mezi prvním a druhým barákem.

Měli jsme určité výhody, stálou ranní směnu, abychom mohli odpoledne zkoušet, osvobození od brigád a škrábání brambor, ale celý tábor uznával, že hudbě věnujeme mnohonásobně víc volného času, a nikdo nám nic nevyčítal. Uložený úkol však zaváněl, a ti bojovnější z nás navrhovali, abychom na znamení solidarity odmítli, ať nás Šupík zavře jako

ostatní a muziku třeba rozpustí. Spor vyřešil zase Miloš Täubl.

"Chce hrát, tak my mu předvedeme muziku, k~~ter~~é^{re}novi."

Seděli jsme za pultíky na trávníku a začínali znělkou, 'The Man I Love', ta krásná Gershwinova melodie se rozléhala ve slunečném odpolední a stoupala nádherně k modré obloze, Za zamřížovanými okny baráku se neukazovala ani hlava, kluci trucovali. A pak Miloš udal číslo a špustili jsme 'I'm Beginning to See the Light', následovala 'Chattanooga', 'GI Jive' a vůbec nejostřejší rejžáky z repertoáru. Za chvíli byla v oknech hlava na hlavě, kluci řvali, pískali a lomcovali mřížemi, pochopili, že s nimi držíme basu. A když už jsme se takhle rozjeli, nasadili jsme 'Pod hvězdnatým praporem'. Jenže ten pochod jsme už nedokončili. Přihlítil se Šupík rudý jako rak, řval o prohnité imperialistické kultuře a o provokaci a hnal nás zavřít na barák. Kluci za okny ječeli a nadávali mu vybranými jmény. Nakonec se pokřik sjednotil, celý lágr skandoval jednohlasně: "Gestapo, ge-sta-po!" muselo to být slyšet až ve Vinařicích.

Šupík nás zavřel na barák a ostatní baráky otevřel, tak ho události vyplašily. Věděl, že kdyby se kluci rozzuřili a vylámali se z baráků, těch pár staříků z Charvátovy gardy by je neudrželo.

Většina tábora se shromáždila kolem našeho zděného baráku, vypádalo to, že vyrazí dveře a vysvobodí nás. To by

znamenal otevířenou vzpouru, a tak abychom zachránili situaci, posadili jsme se s Milošem a Fattym k oknu a pokračovali dál jenom v triu. Šupík čekal zavřený v kanceláři s rukou na telefonu, jak se věci vyvinou. Horké hlavy pomalu vychládaly a vzrušení opadávalo. Sročený dav se začal rozpadávat na skupinky, část se uvelebila pod okna do trávy, jedna partička se dala do kuželek, dvě družstva šel pustila do utkání v odbíjené. Vzpoura se nekonala a Šupík si jistě oddychl.

A partu na cimře jsme měli výbornou. Kromě bručivého Franty Rydvala a Charouze seniora jsme byli všichni mladí, spojovaly nás stejné zájmy a záliby. Pořád se něco podnikalo, hráli jsme volejbal nebo šachy proti zbytku světa, jeden pomáhal druhému a dovedl se za něho postavit. Nezapomenu na silvestrovskou noc, kterou jsme slavili na ošetřovně. Doktor esesák česky moc neuměl, zato znamenitě nasával a rád zpíval. ~~Kromě našich vlastních zásob~~ Kromě našich vlastních zásob jsme vypili taky všecken líh a příruční lékárny, před půlnocí se ke společnosti připojil zástupce velitele, kterému starý určil službu. Po večeři mu dva muklové přelezli přes plot, ale on nad tím jen mávl rukou. Usoudil, že se vypravili za holky do Kladna a že na nějaké hlášení útěku je dost času. Měl pravdu, sexuální uprchlíci se ráno vrátili, pro pořádek se o to pokoušeli stejnou cestou, přes oplocení, ale byli tak ožralí, že by to bez pomoci ochotného vechtra nedokázali.

Zástupce byl tak slušný, že si přinesl vlastní flašku, největší potíží s ním záležela jen v tom, že škemral, aby se každou půlhodinu hrála ta jeho "Žádnej neví, co jsou Domažlice". Tohle se ovšem odehrávalo ještě před příchodem Šupíka, v těch lepších časech na Fierlingeru. Obě strany, velitelství i muklové, se respektovaly a v zájmu klidného soužití si navzájem vycházely vstříc. Každou sobotu večer dával Pepa Zabilka na prvním baráku gotes. A pravidelně hodinu po zahájení se otevřely dveře, vstoupil starý velitel, rozhrnul hustý okruh polentérů a dvacetikorunu, kterou už držel v ruce připravenou, vsadil na první kartu, která mu padla do oka, ještě když Pepa míchal karty. Potom Pepa dokončil mix, vyložil a začali přísazovat ostatní hráči. Na kartu starého pochopitelně nesměl přísazovat nikdo. Zabilka vytácel páry, vyplácel výhry, pak otočil devátou kartu a tou haupttrefou jako z udělání byla vždycky karta obsazená starým. Pepa mu vysázel dvě stovky, starý zasalutoval a šel se rozšoupnout do Kladna.

Muzika, parta, Ireniny návštěvy, nedokážu určit, která z těch tří světlých stránek minulého roku způsobila, že můj útěk zůstal toliko představou a den po dni odkládaným snem.

Teď už je pozdě, promeškal jsem svůj čas a past sklapla. Tady odtud se nedá přeskočit plot a odejít, kdykoliv se zamane. A nikomu za to nemohu dávat vinu. Ne Láďovi Babia-kovi, který mé opakované návrhy na útěk sice nikdy přímo ne-

odmítl, ale vždycky odsunul na vhodnější dobu. Snad jsem měl hledat podnikavějšího komplice. Láďa se ovšem pro mne stal autoritou, v mnohém jsem podléhal jeho vlivu, uznával jsem ho jako staršího bratra. Když jsme jednou při návštěvě probírali možnosti útěku včetně praktických podrobností, jako například přistavení auta a sjednání přechodu na Západ, Babiakov otec, chytrý a vzdělaný právník, prohlásil:

"Nesouhlasím s útekem. Nedovedu si představit Sokrata, jak prchá a bázně se ohlíží po svých pronásledovatelích."

Jenže Babiak mladší, ač ho mám rád, není Sokrates. A já jsem neměl dost sil a odvahy k samostatnému rozhodnutí.

Ano, tábor Fierlinger je uzavřený úsek, hudba dohrála, poslední akord dozněl.

A proč jsem si najednou vzpomenu na Karla, hnědého valacha, který tahal vlaky vozů k těžní kleci na sedmém horizontu? Karel byl slepý, dlouhá léta tmy mu vypálila krásné velké oči. Pro práci v šachtě je sice nepotřeboval, své štreky znal nazpaměť. Koňák mu sepnul do záprahu devět vozů.

"Hyjá, Karle, jedem!"

Karel zabral, háky, jimiž byly hunty sepnuty, cvakaly: jeden, dva, tři, šest, sedm, osm, devět. Karel se zastavil a tázavě pootočil hlavu, jako by viděl.

"Ten je mazanej, kamaráde. Osm jich vezme, víc ne," chechtal se koňák.

Karel byl moudrý tvor. V úpadnici, kde koňák blokoval kola vozů dřevěnými šprajcy, zasunovanými do loukotí, kůň musel přibrzďovat vlak mohutným lesklým zadkem. Kdyby se opilý koňák ani jednou nestrefil, udržel by Karel vlak osmi vozů vlastní silou. Ten devátý navíc by ho už mohl zabít.

Nebo myši, chráněné v šachtě havíři jako posvátná zvířátka. Když se hnuly myši, havíři zahodili, co právě drželi v ruce, a prchali za nimi. O chvíli později se ten nejzdravější, zdánlivě pevný a bezpečný ort sesul~~sk~~ v troskách, rozdrčen vzteklým výbuchem země, a zpřelámaná výdřeva trčela ze závalu jako párátko.

Bohužel, je mi odepřen instinkt zvířat. A postrádáje moudrost zasvěcenců nevím, co je k čemu dobré či špatné. Moje cesta mě vede takto. Zatím mě dovedla až sem, na vrchní kavalec nehostinné světnice Ústředního tábora Bratrství, oběhnaného ostnatým drátem. Trnové stěny se pnou vzhůru k nebi, v perspektivě se sbíhají, vysoko nahoře jako kdyby se uzavíraly, co to představuje?

Vím, že další cesta nebude lehká. Ležím na zádech, dívám se do temného stropu baráku, pod hlavou mám složený halinový kabát místo podhlavníku.

Do místnosti proniká zvenčí syrový vzduch škvírami mezi prkny, ale pod pokrývkami je teplo. Tmu oživují zvuky, vydávané spáči, nelahodné, ale lidské. Je nás tady čtyřia-

dvacet, nikoho z nich pořádně neznám. Lidé, nahnání na jednu noc do náhodného a přechodného společenství, ti, jejichž cesty se střetly a protály. Láďa Babiak pode mnou chrápe.

Ta blůza, co na ní ležím, je dobrá. Má trochu krátké rukávy, ale je skoro nová. Ještě natolik zachovalá, že se nestačil odřít povrchový vlas, podšívka v neporušeném stavu, bude v ní teplo. Při kontumaci mi přálo štěstí. Jen pár vězňů z celého transportu vyfasovalo hadry, na nichž nebylo třeba obnovit označení. Byl jsem jedním z nich. Není to asi dávno, kdy začali malovat tři podélné štráfy. Na zádech té moje pěkné blůzy je zřetelný, bílou barvou svítící kříž.

S V O R N O S T

"Tábore, pozor!" zavelel kápo v černém. Jeho hlas, deformovaný úsilím o největší nasazení, se rozstříkl po délce nástupiště mezi ponurými baráky lágru a v mlhavém prostoru odezněl povel jako samoznak: "-orée, -zóór!"

Dlouhý pětiřad vězňů znehybněl. Hnědý pás pětic, s mezerami mezi dvacítkami, připomínající strnulou tasemnicí, jen dechem a pohybem očí prozrazoval životnost. Ty oči sledovaly dva dozorce v zelených uniformách, kteří kráčeli po dél nastoupeného útvaru a počítali stav. Jeden z nich byl ze strážnice uvnitř tábora, druhý z venkovní ostrahy. Konečný výsledek musel u obou souhlasit, ale to představovalo často zapeklitý úkol. Zvláště zde, na Ústředním táboře, s průběžnými přesuny vězňů, a s příjíždějícími i odbavovanými transporty, s každodenní střídou pracovních směn v dolech a na různých stavebních nebo přípravných komandech na povrchu.

Také toho rána se nástup protáhl. Sčítači se zastavili na konci formace a chvíli se dohadovali, porovnávající navzájem notýsky se záznamy. Potom se společně odebrali do strážnice u brány. Kápo je následoval a zastavil se před schůdky ke vchodu.

Apel stál pět minut. Z Krušných hor přinesl poryv větru přepršku chladného deště, smíšeného se sněhem. Po deseti minutách zachvátily formaci první vlnky neklidu. Tu a tam někdo přešlápl, zammul si ozáblé ruce, padla šeptem poznámka. Po dalších pěti minutách se ze vchodu vynořili sčítači. Oba se vesele smáli, snad tomu, že se jim podařilo nesrovnalost objevit. Ten z ostrahy se vydal ke bráně, dozorčí z velitelství předal kápovi list papíru a vrátil se zpátky. Kápo nahlédl do papíru a vykročil před střední úsek pětiřadu.

"-orée, -zór!" zařval. "Ty, co přečtu, se dostaví okamžitě po rozchodu se všemi věcmi před velitelství. Jsou to tito potrestaní," začal číst ze seznamu, po každém jménu vyčkal na odezvu vyvolaného. Babiakovým jménem seznam začínal, Svobodovým končil.

Za několik minut stáli oba na určeném místě, znovu v útvaru. Tentokrát pozůstával jen ze šesti dvojic, dostali se do malého transportu. Kápo zkontroloval počet a někam zmizel. Dvě řady vězňů trčely pod schody k velitelskému baráku. Před branou zastavovaly vojenské gažy, z nich vystupovali velitelé různých šarží, vcházeli do tábora a kolem vězňů na

velitelství. Muklové smekali čapky a nasazovali je zase na hlavy. Přestal padat sníh a za hodinu zase začal padat. V narůstající vrstvě sněhové břečky vyčvachtaly boty vězňů stálým přešlapováním tučet černých kruhů. Rance ze svázaných pokrývek provlhaly a těžkly v ruku.

Uplynuly asi dvě hodiny. Pak se ze dveří velitelství vynořili čtyři muži v uniformách dozorců a jeden v hnědé halinové. Písař vlekl balíky novin, převázané motouzem.

"Útvare, pozor!" zavelel dozorčí z tábora, ten, který ráno počítal nástup. Ze seznamu začal předčítat jména. Každý stvrdil svou přítomnost, jako když pes hafne na zavolání velitele.

"Hoznourek!" vyvolal velitel a nastalo ticho. Nikdo neodpověděl.

"Hoznourek!" zvýšil hlas velitel, zdvihl zrak od seznamu a zamračil se. "Kde je ten chlap?"

Nepřišla žádná odpověď. Dvanáct vězňů hledělo na dozorce, který začínal zuřit.

"Řekněte rychle, kam ten chlap zmizel. Nebo vám to spočítám všem!"

Muklové si vyměnili rozpačité pohledy a zašoupali nohama.

"Hoznourek tady nebyl od začátku," ozval se nějaký nesmělý hlas.

"Jak to, že tady nebyl od začátku? Proč tady nebyl?"

řval velitel.

A tu opět nadešla chvíle pro Láďu Babiaka. Vypnul medvědí hrud, zatáhl břicho a vystoupil o dva kroky dopředu.

"Pane veliteli, potrestaný Babiak, číslo nula deset dvě stě dvacet dva," odsekal po slabikách. "Hoznourek tady není, protože ho nikdo nevolal. V seznamu pro transport nebyl čten."

Dozorce několik vteřin uvažoval, pak se obrátil na poskoka s novinami:

"Sežeňte staršího tábora, ať okamžitě dopraví toho Hoznourka se všemi věcmi sem," přikázal, a když písař odběhl, sklouzl vražedným pohledem k Babiakovi: "A vy se zařadte!"

Trvalo dalších deset minut, než Hoznourka, který mezitím plel býlí v ostřelovaném pásmu, přihnul kápo poklusem k apelu.

"Kde vezíte tak dlouho, hovoďte?" přivítal ho dozorce. "To tady mají ostatní kvůli vašemu bordelu mrznout? Nebo se vám tady u nás líbí tolik, že se vám nechce pryč?"

"Pane veliteli, ne, ano," koktal zmatený muž.

Vypadal tak ustrašeně, že to velitele uspokojilo a mávl rukou. Hoznourek byl smolař, takový typ, který přitahuje zájem Francků, ale zhodnotí-li správně své možnosti a začne hrát na svou bezbrannost, pravděpodobně většinou projde.

Na prostranství za branou čekal přistavený vojenský kamión

střední velikosti. Malá okénka po obou stranách překrývaly pruty ze železné kulatiny. Do přepravního prostoru v podobě obdélníkové krabice uskladnili tři dozorcí eskorty vězně na podlahu. Čtveřice muklů se opřela zády o přední stěnu, mezi jejich roztažené nohy se vklínili další čtyři a stejným způsobem byl umístěn zbytek. Dva strážci se posadili na balíky novin s odjištěnými automaty ke křídlovým dveřím, které za nimi zavřel zvenčí ten třetí. Zákaz mluvení, zákaz pohybu. Při pokusu o odpor bude použito zbraní bez výstrahy.

V kleci kamiónu panovalo příšeří. Do ticha zaznívalo zřetelně rachocení motoru a skřípění tvrdých per, která netlumila otřesy. Vzepření rukama o podlahu a těly o plech stěn vyrovnávali vězni tah odstředivé síly v zatáčkách. Vzduch hutněl do nedychatelnosti.

Po čtvrt hodinové jízdě, v jejíž závěrečné části prozrazoval sklon podlahy táhlé stoupání, vůz zastavil. Dveře vzadu se otevřely a třetí z eskorty, ten, který jel v kabině s řidičem, přikázal:

"Sláma a Svoboda vystoupit! Vezměte s sebou noviny pro Svornost."

Svoboda vstal a s obtížemi se vyprošťoval ze sevření nohou a těl kolem. Uvědomil si, že nadešla chvíle, která rozděluje Babiakovu a jeho společnou cestu. Podal mu ruku ke krátkému stisku.

"Ahoj, Láďo, měj se co nejlíp," šeptl. "A dávej na sebe pozor."

"Ahoj, Vildo. Buď zdrav."

To bylo vše. Pak seskočil z prahu kamiónu za vysokým mladým plavovlasým vězněm. Stáli na silnici, dlážděné žulovými kostkami, mezi posledními omšelými přízemními domky Jáchymova. Vlevo i vpravo se strmě zdvíhaly nahé kopce, silnice v údolí mezi nimi tvořila páteř města, obrostlou po obou stranách neuspořádanými drúzami zástavby. Bylo vidět podélné náměstí a část kostela uprostřed zanedbaného parku, kolem něhož se silnice rozdvojovala. Za kostelem s rozbitou střechou a vymláčenými okny se zase spojila a pokračovala v táhlém vzepnutí k místu, kde zastavilo vozidlo. Stoupala potom dál před jeho protáhlým čenichem a po dvou stech metrech se ohnula do první zatačky klikaté serpentiny. Tam končilo hrbolaté dláždění. Do hor, k oblasti šachet a táborů, pokračovala makadamová ⁷¹²cesta plná výmolů, s vyvrácenými patníky po stranách.

Řidič přibouchl křídlové dveře kamiónu, nasedl do kabiny a vozidlo s trhnutím vyřazilo k zatačce. Eskortující dozorce, který stál asi tři kroky od nich, bez řeči pohodil hlavou. Byl menší postavy, nabalený do pláště, s ušankou naraženou hluboko do čela.

Každý z vězňů vzal jeden balík s novinami. S ranci přehozenými přes rameno se dali odbočkou doleva od silnice. Stá-

čela se do oblouku, podél mí tu a tam míjeli chátrající barabizny s okny, zatlučenými prkny. Z ohybu se jim otevřel pohled na bránu, přehrazující cestu do závodu. Na obě strany se od ní větvily vysoké koridory z ostnatého drátu, nad nimi se náhle zleva vynořila těžní věž šachty. Kotevní patky jejích rozcáplých nohou byly přibližně v úrovni špičky kostelní věže na náměstí, zdálo se, jako by jedna věž stála na druhé v podobě cizorodého nástavce.

Prošli poboční brankou podél strážnice s vysouvacím oknem, kde se legitimovali civilní zaměstnanci zvláštními průkažy, a vstoupili do prostoru závodu. Po pravé straně se kupily dřevěné boudy skladů a provizorních kanceláří. Naproti šachetní konstrukci dřepěla krychlovitá, ještě neomítnutá budova kompresorovny. Duněly odtud stroje, přifařená vrátkovna soukala do svého nitra nitě těžních lan, napnuté chvějivě od kolés v hlavici věže, a zase je vyplivovala nazpět. Z přístěnků u šatny vybíhala spleť kolejnic, zužovala se do dvojkolejné tratě a ubíhala podél koridoru oplocení někam dozadu. Porůznu stály další boudy, různé přístřešky nad narovnanými pytli cementu a rezavějící tyčevinou, drátěné ohraady s pískem, na hromadu vysypanými cihlami, s našťosovanými pražci.

Za vrátkovnou odbočili doprava. Odbočka je zavedla k úpatí schodiště, vyhloubeného do strmě stoupajícího svahu. Pět metrů široký pás schodů se zubatil ze střechy kopce, po obou stranách provázen koridorem s červenými slunečnicemi

reflektorů na přečnívajících lodyhách sloupů. Koridory se táhly vysoko vzhůru a tam, kde se nebe zdálo naléhat přímo na zem, je perspektiva zužovala do škvíry jako soutěsku.

Po dvaceti schodech zastavil vězně povel na rozšířené plošině před první strážnicí. Ze strážnice vlevo, podobné chatě s velkými okny, nasměrovanými ke schodišti, vylezl strážce s autem přes prsa a mávl rukou, aby pokračovali. Začali stoupat nahoru. Eskortující dozorce si zavěsil zbraň přes rameno a vstrčil ruce do kapes. Jeho odpovědnost skončila, teď už byli pod kontrolou a v dostřelu dolní strážnice i špačkáren nahoře. Pokus o útěk odtud by se ostatně rovnal šílenství. Za hradbami koridorů křížovala úbočí vrchu hustá spleť drátěných nástrah, vlnící se až do výše pasu. Spoutaná země se podobala předpolí zákopů ve válce.

Balíky novin těžkly každým dalším schodem. Provazy řezaly do prstů. Svoboda si přehodil noviny na rameno. Měl za sebou rok práce na šachtě, ale pro tuhle Golgatu to znamenalo nedostatečnou přípravu. Zatínal zuby. Přece se nenechám udolat nákladem Rudého práva. Dovalím to nahoru, kdyby těch schodů byla ještě stovka. Kdyby jich bylo dvě stě. Musím to vydržet.

Jeho spoluvězeň na tom byl hůř. Zřejmě přicházel rovnou od soudu, z pevné věznice s vodovými polévkami a bez možnosti pohybu. V polovině stoupání mezi dolní strážnicí a vrcholem mu docházely síly. Podklesávala mu kolena a popadal dech, ru-

dý v tváři námahou. Plahočil se čím dál tím pomaleji.

"Pokračovat! Žádný zastavování! Při zastavení na schodech může být použito zbraně!" zaštěkal za ním ostrý hlas eskortujícího.

Svoboda se ohlédl. Podsaditý Francek se usmíval, asi se výborně bavil.

"Vem můj ranec a dej mi ten balík," řekl druhému vězni.

"Žádné řeči!" ozval se Francek. "Mluvení může být považováno za dohovor k útěku."

Provedli výměnu s obtížemi, v chůzi. Svoboda musel vsunout svůj pingl Slámovi pod paži, teprve potom mohl volnou rukou převzít sešněrovaný stoh 'Práce'. Nahodil si balík na druhé rameno a stoupal dál. Slámovi to ulevilo aspoň tolik, že mohl pokračovat. Když se však dotrmáceli k horní strážnici na levé straně nad schody, byli oba se silami u konce.

Scéna ze spodní strážnice se opakovala do podrobností, jako by jen povyskočila o ty dvě stovky schodů nahoru. Stejným krokem vyšel ze dveří strážce se stejně zavěšenou zbraní, stejným pohledem je překontroloval a pak týmž pohybem ruky dal povel k odchodu.

Tábor ležel na úzké náhorní planině, protáhlý do podoby dlouhého lichoběžníku. Jeho pravá podélná ^{strana} ~~strana~~ sledovala čáru terénního zlomu, od něhož spadal sráz dolů k šachtě, levá probíhala podél úpatí povlovné stráně, stoupající ke hřebenu celého vrchu. Pádorys obrazce výrazně ohraničovalo dvojité

oplocení z ostnatého drátu. Hlavní brána rozdělovala čelní stranu na dvě poloviny. Tvořila ji soustava překřížených dřevěných hranolů, měla obvyklé rozměry a výšku. Na rozdíl od Ústředního tábora, brána tábora Svornost, k níž mířili přes holé prostranství od horní strážnice, nenesla žádné povzbudivé heslo.

Z prvních dveří baráku vpravo za branou se vynořil muž v bílé uniformě, otevřel poboční průchozí branku a vyšoural se vstříc příchozím. Rozkročil se, ruce složil za zády a začal se pohupovat ze špiček na paty. Eskortujícího dozorce, který prošel kolem něho do tábora, nepozdravil, vůbec si ho nevšímal.

"Stát!" přikázal vězňům, kteří se vlekli za dozorcem. "Tak co, muklové, kdo bude zdravít?"

Svoboda na něho zíral. Muž byl prostřední postavy, rozložitý v ramenou, hranatý, a čišela z něho zvířecí síla. V rudém obličejí měl všechny rysy vytesány nahrubo, bradu, čáru bezertých úst, vyčnělý nos, samé rovné úsečky a plochy, nikde oblina nebo křivka. Z té tváře, podobné kubistické masce, vyhlížela zpod huňatého obočí, nad kořenem nosu srostlého, malá bledá a nepohyblivá očka. Čapka, posunutá švihácky nad jedno z květákových uší, odhalovala pečlivě ulíznuté a napomádované vlasy neurčité barvy. Byl oblečen do bělostné blázy a kalhot z lehounkého letního cvilinku. Od levého nárameníku mu přes prsa visely girlandy pletených čer-

vených šnůr, jaké zdobí dozorčí ve službě v kasárnách. Z rozepnutého límečku košile se mu dral chomáč ryšavých chlupů, chlad sychravého počasí jako by se toho balvanu ani netýkal.

"Tak co bude s tím zdravením, kurva?" zasípěl hlas fantoma. Hrčel odněkud z hloubi prsou, v hrdle se tříštil na střepy a ven vyrážel jako žabí skřehot. "Nemám ve zvyku rozkazovat něco dvakrát, to si pamatujte, muklové. Nebo chcete dopadnout jako tamhleten?"

Svoboda pohlédl naznačeným směrem. Na bílém písku v koridoru, mezi dvojí stěnou z drátu, stál několik metrů od brány v pozoru nějaký vězeň. Z rohové věže se vykláněl strážný, opřený loktem o zábradlí ochozu, a hlaveň jeho samopalu mířila ledabyly do vzduchu. Trestanec se podobal soše, soustředěný na to, aby se nepohnul. Svoboda se odvrátil, ale když znovu stál tváří v tvář muži v bílé uniformě, neměl v očích strach. Byl to vztek a vzdor. Pustil z prstů provaz a balík s pravého ramene spadl se žuchnutím na zem. Pak smekl čapku a udeřil s ní o stehno.

"Starší tábora, potrestaný Svoboda, číslo nula deset, dvě stě čtyřicet šest, plus jeden muž hlásí příchod," oslabikoval hlasitě.

Kápo se líně podíval na štos 'Rudého práva' v kaluži na zemi. Při dopadu se přetrhl motouz a vítr listoval šustivým papírem novin.

"Svoboda se jmenuješ?" zaskřehotal kápo.

"Ano, starší, Vilém Svoboda," řekl. Za zády slyšel zrychlený dech Slámy, silnější než před chvílí uprostřed schodů. Čekal. Nesmím uhnout očima, až se na mě zaměří, vštěpoval si do mozku.

Vrahův pohled se po chvíli zdvihl a zabořil se do očí vězně před sebou.

"Dobře," zaskřípěl jeho hlas. "Buď si tě pamatovat, mukle. A teď to seber a už ať jste v lágru, kurva!"

Svoboda nasadil čapku, sehnul se, srovnal rozčepýřené noviny a balík donesl pod paží před dveře baráku, odkud předtím vystartoval kápo. Ten mezitím zavřel obě průchozí branky, přišoural se za nimi, rozrazil dveře do baráku a kývl, aby ho následovali.

Ocitli se v malé místnosti, vybavené dvěma stoly, několika židlemi a trojstěnnou otočnou tabulí, kde na hřebíčcích v pravidelných řadách visely fírací známky. Za stolem blíže výdejnímu okénku seděl štíhlý vězeň v černé kápoenské uniformě a úřadoval. Měl podlouhlý obličej s bystrými těkavými očima. Pod špičatým nosem mu rostl úzký, přesně přistřižený knírek. V tmavých, hladce dozařdu zčesaných vlasech neměl ani jed^{nu} šedivou nitku, ačkoliv padesátku už určitě nechal za zády. Možná, že si vlasy přebarvoval. Vypadal na valchaře nebo podvodníka, politický rozhodně nebyl.

"Zapiš je, Viktore, já jdu, kurva, na velitelství," zachrptěl bělostný kápo a vykolébal se zase ven.

Písař začal se Svobodou. Jméno, narození, výše trestu, rok odsouzení.

"Kde jsi byl na komendě ten poslední rok? Dělal jsi už na šachtě?"

"Na Mayrovce na Kladně."

"Uhlí a uran, to je rozdíl," poznamenal Viktor. "Umíš nějaký řemeslo? Zámečnickinu, elektriku nebo tesařinu?"

"Ne. Vázal jsem na lano," odpověděl Svoboda.

"Tak nic," řekl písař. "Nastěhuješ se zatím na tenhle barák, na cimru šest. Vchod je z druhé strany. Ve skladu si vyfasuješ věci na fárání, dám ti vědět, kam budeš zařazen, na kterou šichtu a ke kterému brigádýrovi."

Svoboda zvedl z podlahy svůj ranec a vyšel z cáčovny. Když kráčel kolem baráku, ohlédl se kolem. Podlouhlé nástupiště, vydupané na holou zem, oživovalo několik mohutných listnatých stromů, které se tyčily v nepravidelných vzdálenostech od sebe skoro v zákrytu. Z levé strany shlížela na nástupiště okna čtyř ubikací, postavených jedna za druhou do vyrovnané fronty. V první, nejbližší bráně a naproti cáčovně, byly kanceláře velitelství, sklad a ošetřovna. Po pravé straně stály jen dva krajní baráky k nástupišti bokem, zbývající tři prostřední byly umístěny příčně. Z celkového obrazu, složeného z krabic omšelých baráků, z černých, bezlistých koster stromů a z tvrdé, kamenité půdy, odrátované vysokými koridory, čísel a bezútěšná pustota.

Svoboda obešel roh baráku a vstoupil dovnitř. Z chodby, probíhající středem, se vcházelo na světnice po obou stranách. Dveře vpravo nesly lichá, vlevo sudá čísla. Chodba byla šerá a špinavá. Na hřebíkách, zatlučených do stěn, visely fárové kalhoty a kabáty v řadách za sebou jako splihlí oběšenci.

Našel dveře s číslem šest, zaklepal a stiskl kliku. Až na jednoho mukla, který seděl na lavici u stolu, byla cimra prázdná. Svobodovi však oproti Fierlingera připadala přeplněná. Místo dvojitých kavalců zde byly trojáky a jeden ještě navíc mezi okny, takže v plném obsazení dosáhl stav dvacet ~~sedm~~ sedm mužů. Všude kolem stěn stály vyrovnané páry gumových holínek, nejvíce se jich sušilo kolem kamen v rohu. Přidaný kavalec, užší stranou vystrčený proti dveřím, odsouval stůl s lavicemi až ke vchodu, i bez lidí zbývaly jen úzké uličky k procházení. Sálející kamna zahušťovala vzduch bezmála až ke skupenství polévky ze zkyslých ryb.

Svoboda postavil ranec na lavici.

"Zdař Bůh," pozdravil. "Mám se sem nastěhovat. Jmenuju se Svoboda."

"Ahoj," řekl vězeň. "Já jsem Přemysl Janák. Kolik toho máš?"

Byl mladý. Čupřina světlých vlasů mu padala na hladké čelo. Měl šedivé uvážlivé oči a měkkou ustupující bradu. Jeho hlas však zněl v překvapivě hluboké poloze, hovořil zvol-

na a s rozmyslem.

"Jedenáct let," odpověděl Svoboda.

"To jseš prcačkář?" zvedl Janák obočí.

Svoboda na něho pohlédl s překvapením. Vytahuje se nebo vyhlašuje nepřátelství? A proč?

"Mám flastr od Státního soudu," řekl úsečně. "Stačí ti to?"

Janák zaváhal a potom se usmál. Vstal a napřáhl ke Svobodovi ruku. Ukazováček měl v obvazu.

"Nemusíš se rozčilovat," hučel tím svým hlubokým hlasem. "Jedenáct od Státního soudu je na zdejší poměry směšný trest. Taďy je to tak od patnácti nahoru, v průměru osmnáct, dvacet. Sedni si, nechceš trochu čaje?"

"Děkuju, čaj nechci," odmítl Svoboda a posadil se na protější lavici naproti němu. "Koneckonců deset nebo frak znamená totéž. Na jaře to praskne a jdem domů všichni společně."

Janák měl na rozevřených novinách vysypaný balíček levného tabáku. Vybíral z hromádky kořeny a odštěpky tabákových stonků. Nad některými zaváhal, zda je vyřadit či ponechat.

"Proč myslíš, že to prdne?" otázel se.

"Musí," pokrčil rameny Svoboda. "Nebo si myslíš, že by se to taďy dalo tolik let vydržet?"

"To spolu nesouvisí," podotkl Janák. "Já mám dvacet,

ale snažím se, aby to pokud možno neovlivňovalo objektivní pohled na situaci."

Svoboda se odmlčel. Mohl se sice zeptat, co to představuje, ten objektivní pohled, a o jakou situaci jde, ale věděl už, že podobně rozvíjené diskuse končí ve ztracenu. Vytáhl z kapsy balíček cigaret, jeden z posledních z kladenské zásoby, a nabídl Janákovi.

"Nebo radši balíš?" ukázal na hromádku tabáku na stole.

"Kdo by balil Tarase Bulbu, kdyby nemusel?" vzal si Janák cigaretu. "Dostávám málo kapesného, ale radši dělám na šachtě kolejáře v režii na sto procent než lamače v normě."

Když Svoboda nepochopil, oč jde, začal mu vysvětlovat systém odměňování v jáchymovských lágrech. Každý vězeň dostává za práci, na niž je zařazen, od závođu mzdu podle platného katalogu stejně jako civilní zaměstnanci. Dostává ji ovšem teoreticky, z dosažené částky velitelství odečítá ~~srážku~~ srážku na stravu, ubytování, ošacení a také za ostrahu, takže vězeň si vlastně sám platí své hlídače, aby se cítil v bezpečí a mohl s klidem pracovat. Výše toho příspěvku činí ke třiceti korunám denně, teprve po srážce celkové měsíční hotelové penze zůstává zbytek, a ten se zase dělí na třetiny. Jedna z nich je posílána domů jakožto výživné rodině, druhá je ukládána na konto ve formě tak zvaného úložného a

konečně třetí třetinu dostane trestanec ^{na ruku} ~~maximálně~~ jako kapesné v táborových poukázkách. Za ty si může v místní kantýně nakoupit, co chce, přesněji vzato, co je tam k mání. To znamená kouření, čaj, kávu, krém na boty a tkaničky, obuv si totiž musí udržovat v bezvadném stavu z vlastních prostředků. V poslední době se sortiment rozšířil, několikrát se v neděli prodávalo i pivo.

"Jenže, jak ti říkám, já radši dělám toho kolejáře ve třetí třídě," uzavřel Janák svůj výklad. "Kouřím sice Tarasa, ale mám svých sto procent jistých, tím pádem žlutý lístek, a víceméně svatěj pokoj."

"Co je to žlutý lístek?" ptal se Svoboda.

Janák sáhl do kapsy a vytáhl podlouhlou kartičku. Tisk na lístku uváděl měsíc a rok, ve středním oddělení bylo vepsáno jméno a číslo vězně, v obou okrajových ve čtverečkovaném rastru čísla od jedné do jedenatřiceti. Polovina okének byla ^{zčásti} proštípnuta jak v oddělení obědů, tak večeří.

"Stravenka je důležitá věc, to poznáš sám," řekl Janák.

"Jak to tády vypadá s jídlem?"

"Zatím to ujde, jídla je dost. Kromě normálních dávek se tády fasují tak zvaný ruský přídělý, salám a sádlo," poučoval Janák. "O hladu se nedá mluvit, s tím sádlem se například dobře čistí boty. Ono to ruský sádlo tak divně smrdí, ve věznicích by na to samozřejmě nikdo nekoukal. Ani se zelenou stravenkou netrpíš hladem, i když na ně zvláštní

přiděly nejsou. Horší je, že ty zelený věčně buzerujou, honí na brigády, vytřou s nima každou díru. Pozor na zelený lístek, kamaráde, to není potom žádná sranda."

Svobodovi připadalo, že tady na Svornosti to není sranda vůbec.

"Když nás přivedli, viděl jsem v drátech stát nějakého mukla," poznamenal.

"To se stává zřídka," pravil Janák. "Na něco takovýho je už třeba větší průser."

Než se stačil Svoboda dotázat na rozdíl mezi menším a větším průserem, otevřely se dveře a do světnice se na plochých nohou vkolébal kápo. Svoboda se chystal vyskočit do pozoru, ale když zaznamenal, že Janák nevstává, zůstal sedět také. Kápo tentokrát žádné hlášení nevymáhal. Možná k tomu neměl ani pravomoc a tam před bránou se jen předváděl před nováčky.

"Co je to tady, kurva?" ukázal prstem na ranec, odložený na lavici. "Jak to, že ještě nemáš ustlaný lůžko a uloženy věci, Svobe?"

"Ptal jsem se tady kamaráda, jak to na zdejším lágru chodí, starší," řekl Svoboda, v novém prostředí pokřtěný starou přezdívkou. Netušil ještě, že mu zůstane až do konce.

"To se ptáš toho pravého," ucedil starší. "Janák, jak to, že nejsi, kurva, ani na šichtě, ani na bramborách v ku-

chyní, kurva?"

"Já jsem uznanej marod, Rudo," objasnil Janák a vztyčil obvázaný prst.

"S prstem tě, kurva, uznal marod?" rozchřaptěl se kápo. "Já toho felčara nabubřelýho procvaknu, že bude čumět. To tak, válet se v teploučku, pokuřovat a kecat, a celá cimra je zatím na bramborách, kurva. Tak ven, muklové, já vám to vynahradím. Janák, a ty taky, Svobe, ať už jste švihom na čerstvým vzduchu, kurva."

"Já mám jít fasovat fáráky, starší," připomenul Svoboda.

Okamžitě poznal, že přestřelil. Kápovi blesklo v zapadlých očích a o stopu pokročil kupředu.

"Hele, Svobe, když ses Janáka ptal, jak to tady chodí, měl jsi se nejdřív zeptat, kdo je to Ruda Kochan^{le}ovič," zachrastil výstražně jeho hlas. "Tam před bránou to bylo dobré, mám rád frajery, ale zase ne moc velký frajery, kurva. Tak pozor, Svobe, jseš ještě moc mladej mukl."

"Nic ve zlým, Rudo, vždyť my už jdeme," nasadil Janák chlácholivý tón, vstal a začal shrabovat tabák na hromádku.

"To bych prosil, kurva," ušklíbl se kápo. "A klusem, mukli!"

O pět minut později už stáli s lopatami nad odpadovou jímkou za kuchyní a čekali, až civilní kočí odpřáhne koníka od vozu se sklopnými kryty, který sloužil jako kuka.

dělal "Kochajevič má retribuční dekret, protože prý za války totéž, co tady, někde v koncentráku, je to kápo z povolání," vysvětloval Přemysl Janák. "Viktor Kolajka, ten co sedí na cáchovně, je zločinec, vůbec většinu podobných funkcí na lágrech vykonávají tyhle dvě sorty vězňů, kolaboranti a těžcí kriminální, je zajímavé, že právě oni tomuhle systému nejlépe vyhovují."

"Tak hoši, můžete se do toho pustit," obrátil se k nim kočí, bezzubý děda s placatou promaštěnou čepicí. "A žádnéj kvalt, přijedu až odpoledne."

"Přivezte nám flašku rumu, dědo," křikl za ním Janák.

"Rum je cucání pro děti, já vozím denaturák," ukázal dědek v úsměvu holé dásně a popohnal vychrtlého koníka směrem k bráně.

Svoboda odklopil křídlo krytu na voze a začali nakládat. Z jímky se vyvalil puch hnijících slupek od brambor, vítr vířil dróbounkou moučkou popelu, za chvíli byli pokryti šedivým popraškem od hlavy k patě. Popílek jim vnikal do očí, do nosu, skřípal mezi zuby. Když si dali oddech na cigaretu, vyběhl ze dveří kuchyně kuchař v bílé zástěře a rozezněl kusem železa kolejnici, která visela u přístřešku nad výdejním oknem. Z baráků vylézali vězni s jídelními miskami a stavěli se do fronty na menáž.

"Oběd pro odpolední šichtu," řekl Janák. "Až pomine hlavní nápor, půjdeme si také."

Svoboda dostal stravenku od kuchaře, který palici své-
rázného gongu vyměnil za kleště a cvikal výdej oběda. Byla
žlutá, a protože vyhodnocení pracovních výsledků přicházelo
ze závodu až koncem dekády příštího měsíce, měl by mít nej-
méně na tři ~~neděle~~ ^{neděle} odklad se starostmi o procenta.

Mezi mraky skoupě vysvitlo slunce a citelně se otepli-
lo. Jedli oběd venku, na schodech od koupelny, umístěné v
baráku vedle kuchyně. Sběračka polévky v malém šálku, ve vět-
ším ~~svěračka~~ brambor a kousekovařeného hovězího masa, polité
nahnědlou šťávou, porce asi stejné jako na Fierlengeru, ale
bez chuti, pouhá nafta do motoru pracujících těl.

"S tím smetníkem nebudeme spěchat," rozhodoval Janák.
"Vydržíme to tady, než se na lágr vrátí ranní směna, potom
už kápovi zmizíme z dohledu. Odpoledne už taky bývá s brigá-
dami pokoj. A seznámím tě s naší partou, jsou to prima klu-
ci. Většinou v našem stáří, ale opravdu dobří."

"Nejradši bych měl tohle popelení z krku," řekl Svobo-
da. "Osprchoval bych se a šel."

"Sprchy se otvírají až po příchodu ranní šichty," vys-
světloval Janák. "Ale moc se jim neholduje, v těchhle poměrech
~~xxx~~ je to přežitek."

"Jak to? Copak tady se lidé nekoupají?"

"Většinou ne pravidelně. Zvláště v zimě, musíš rozpaře-
ný zpátky na barák, nastyďneš a doktor smí uznávat až nad de-
větatřicet horečky, to je riziko. Ale hlavní potíže je v tom,

že po vykoupání na sebe navlékneš totéž totéž, co jsi předtím svlékl. Máš totiž jen jedno prádlo, v tom fáráš i spíš a dovedeš si představit, jak vypadá taková košile po jedný šichtě? Asi tak, jako teď po tom popeli," hovořil Janák.

"Nejlíp to vyřešil Bedřich Pek, to je jeden kluk z naší party, medik. Ten si na podzim navlíkne spodky a košili a sundá to zase až na jaře. V sobotu, kdy je výměna, se vůbec nenamáhá s převlékáním, tvrdí, že jde jen o ten první měsíc, potom se obal stává součástí těla. Vypracoval o tom dokonce skoro vědeckou teorii."

Ze svého stanoviště pozorovali průběh nástupu odpolední směny. Po znamení, odbitém na kolejnici, se z baráků začali trousit muklové, navlečení do fáracích obleků ze silného a nepromokavého plátna, v helmách a v gumových holínkách. Fáráky byly většinou staré a orvané, zbarvené šedou a ~~načervenalou~~ načervenalou hlinkou z podzemí.

Směna nastupovala před bránu po pracovištích, nejprve povrch s pomocnými provozy zámečníků, kovářů, elektrikářů, lampářů a brusičů korunek, jako druhý úsek šachty podle patér, od nejspodnějšího dvanáctého nahoru. Každé patro vedl brigádýr, jakýsi trestanecký štajgr.

"Převážně to jsou bomzáci, v každém případě si na ně dávej pozor, jako ostatně vždycky na všechno a na všechny kolem, než se zajedeš," poučoval Svobodu Janák. "Podívej, támhle například Fenységy, ten co vypadá jako Mongol, bri-

gadýr z desátýho. Maďar, shodil mámu do studně, a když se vyškrábala ven, dobil ji sekyrou. Teď si podal žádost o milost, máma prý byla kulak a on je z třídního hlediska vlastně nevinný. Láďa Štěpánek, co vede pátý patro, ten je jeden z těch slušných. Má státní soud, pomáhá klukům."

"Takže výjimky se najdou."

"Ano, ale zřídkakdy. Na cimře s klukama bydlí Tonda Makoň, dělá brigádyra na Josefce a je taky dobrý. Jenže ti dva jsou opravdu výjimky, které potvrzují pravidlo," uzavřel Janák. "Tady v těch poměrech, když vezmeš nějakou funkci, musíš být dvojnásob dobrý, aby tě to nezkurvilo. Ujišťuju tě, že máš co dělat, abys zůstal dobrý i jako řadový mukul, Svobe."

X X
X

Tak jsem se stal Svobem. Znovu ožilo moje staré skautské jméno a zdá se mi, že mi na nějaký čas zůstane. Nejméně polovina z těch kluků v partě, kterým mě Přemysl představil, má své přezdívky. Některé jsou nezvyklé a k jejich zrodu se víří zvláštní příhody, jiné jsou přirozené, snad i výstižné. Janák je například Had. Osvědčuje totiž mimořádnou schopnost vyhýbat se práci. Částečně jsem to postřehl při tom čištění popeliště, ale informace, které mi poskytoval, rozhodně stály za těch pár lopat, co jsem naházel navíc. Pro robotu v

v dole je dozajista podobné nadání neocenitelné.

Zdeněk Mráz má přezdívkou Něžlík, zkomoleninu od nezletilého, jako takový byl snad zatčen. Bohouš je Světský, tak ho pokřtili dva Slováci z party, Andrej-Gróf a Vlado Baňák. Poklop, věčně rozchechtaný a pihovatý tankásta je prostě Poklop, představil se tak sám, o jeho občanském příjmení ⁿⁱ~~mi~~ nevím. Poklop má nejvyšší trest, pětadvacet let; byl souzen se Žateckou skupinou, která vyrazila s tanky na Prahu proti komunistické vládě. Nevydařená akce vynesla pět trestů smrti, spousty doživotí, pětadvacet znamenalo spíše nižší sazbu. Na té světnici bydlí také zmíněný Pek, autor originální převlekové teorie, Petr Klášter, Pepa Maryška a Tonda Makoň, brigádýr. Tato základní sestava určovala charakter celé cimry. Ač věkově mladší, udávali tón a ráz soužití, který ostatní uznávali a podřizovali se. Podstatnými rysy toho řádu byly rovnost v povinnostech, právech i výhodách, solidarita a demokracie. Je to dobrá světnice, na takové bych si přál bydlet.

Ta, kde teď ležím nahoře na trojáku, se k ní nedá přirovnat. Státních je tady menšina, z těch pěti, kteří se, kromě Hada, za politické prohlašují, to věřím jen dvěma Slovákům, Ondrovi, staršímu z nich, odsouzenému za kulactví a Jánovi, který ve rvačce přiznal esenbáka. Lyseník, Ostravák, který leží pode mnou na prostředním kavalci, mi jako politický nepřipadá. Při večeři se pohádal o místo u stolu

s malým, zamračeným a svárlivým Retichem, o němž jsem se zatím dozvěděl jen tolik, že pracuje v dílnách na povrchu jako klempíř. Padly dvě vzteklé věty, nadávka a Lyseník už sahal po noži na krájení chleba. Osazenstvo světnice se dále sládá z pěti kolaborantů a čtyř Němců. Zbývající jsou kriminální s nízkými tresty, nanejvýš do pěti let.

Zase mě žerou. Sáhl jsem na zátylek a rozmázl čtyři najednou. Jsou jich tady tisíce. Rojí se ze skulin mezi prkny, spouštějí se pádem ze stropu. Když se vrátila odpolední směna a rozsvítila, pluky štěnic hemživě zalézaly do úkrytu. Vypadalo to, jako když se rozhrábne mraveniště. Lyseník se smál, když jsem lezl na hořejší kavelec! "Tam si užiješ, nahoře je to nejhorší."

Neměl jsem na vybranou, jiné volné lůžko nebylo. A neměl jsem obavy, na Čtyřce, kde se vyskytovaly všechny druhy hmyzu, mě nejvíce trápily vši. Štěnice se mi vyhýbaly. Jenže tady jsou jich mračna a z nouze nepohrdnou ani mou nechutnou krví. Je jich tolik, až to šustí. Zabalil jsem si obličej do ručníku, ale útočí bez ohledu na překážky. Zabíjím je, zůstává po nich vlhká, hnědá lepkavá šmouha a hořkokyselý puch. Už je mi také jasný původ toho hutného oděru, kterým se vyznačuje naše ubikace.

Kluci na druhém baráku se štěnicemi bojují. V neděli vynesou ven kavalce, slammíky a poličky, všechno rozeberou

a zničí hnízda. Na prázdné cimře lijí do škvír petrolej. Samozřejmě je nemohou vyhubit docela, ale daří se jim udržovat přijatelnou pozici v průběžném válečném stavu. Tady na čtvrtém baráku se nic podobného neděje, každý se stará výhradně jen o sebe a jede na vlastní pěst. Nanejvýš se domluví jeden troják a postaví nohy postele do plechovek s petrolejem. Je to stejně málo účinné jako potáhnout strop nebo spodek slamníku nad sebou novinami.

Měl jsem tady také už výstup. Po večeři spustil Fábek, starý, holohlavý kolaborant, plačtivou lamentaci:

"Bože, to je život, všude kolem špína, jídlo není k žrádlu, všichni lidé jsou bestie, jeden druhého by utopil na lžici vody, nejlepší ze všeho by bylo vysrat se na to a skočit do šachty. Aspoň by měl člověk pokoj, takovýhle zassraný život stejně nestojí za to."

"Proč to tedy neuděláte, pane Fábek?" neudržel jsem se.

"Co neudělám?" zarazil se.

"Proč do té jámy neskočíte? Je to jen vteřina, rozeběhnout se a skočit. Vy byste měl pokoj od všeho a my aspoň od toho vašeho kňučení."

Fábek se na okamžik zarazil. Ale vzápětí se rozječel tím svým brečlavým hlasem:

"Podívejte se na toho cucáka. Ani žít by člověku nepřál. Neskočím, chlapečku, nikam nebudu skákat, ani nápad."

A teď dvakrát ne. Já se dokonce docela bavím, abys věděl. Napřed jste zavírali nás, Němce, teď došla řada na vás a zavíráte se sami mezi sebou. A mně se líbí, jak si Čecháčkové počínají, směju se od plíc, to je, co mě drží na nohou, abys věděl, tohle zadostučinění. A přeju vám, abyste vypili do dna, co jste navařili, do té šachty bych skočil, leda kdybych byl Čech."

Štěnice.

Nemám si však proč stěžovat, za to, že jsem taďy, mohu děkovat jenom sám sobě. Odtud se asi utíká těžko. Cítím, jako bych zabloudil v bažině a propadal se dolů. Zakouším dosud nepoznanou osamocenost uprostřed cizích, lhostejných a nepřátelských lidí. Nevěřím, že by mi tato cesta byla přisouzena nějakou vyšší mocí, to nedává žádný smysl. Nechápu, co by mi takový úděl mohl přinést dobrého. Na druhé straně je očividně, co ztrácím.

Především ztrácím možnost vidat Irenu, stýkat se s ní. Dopisy jsou zde povolovány podle procent. Podaří-li se mi udržet žlutou stravenku, budu jí moci napsat jednou za měsíc. Návštěvy závisí také na pracovním výkonu, jenže v tomhle směru to vypadá beznadějně. Ani úderníci a prominenti nedostávají návštěvu častěji než za šest měsíců. Řadoví muklové tak za rok, když mezitím nespádnou do průseru. To jsou vražedné lhůty. Připadá mi, jako by Irenu pomalu odvážel transportér do dálky, jako by její obraz zvolna šedl.

A už jsou zbytečné úvahy o setkání s ní na Kladně. Nebyl jsem schopen rozhodnout se včas, i na tohle je už pozdě. S Irenou jsem nikdy nespál a nedokázal jsem si představit, jak by se to napoprvé mohlo odehrát v nějakém hotýlku. Nespáli jsme spolu ne proto, že bych ji nemiloval. Právě naopak. Považoval jsem náš vztah za tak krásný, že měl být čistý, že měl být dokonalý. Když jsme se sblížili natolik, abychom se mohli milovat, začal jsem psát do časopisu a výhled do nejbližší budoucnosti se zastřel. Počítal jsem s tím, že budu muset na čas za hranice, že mě mohou dokonce i zatknout. A tak jsme se dohodli dovršit náš vztah, až se vyjasní, jak všechno dopadne. Uznávám, že to všechno může vypadat vyšinutě, ale dokud jsme s Irenou chodili po svobodě, pociťovali jsme zvláštní hrdost nad tou zdrženlivostí v spoulu s našimi plány do budoucna. Oba jsme přitom nějakou milostnou zkušenost zažili, nahodilou a tak mělkou, že nás nestačila poznamenat, jak jsme se navzájem ujistili. Žádné jiné důvody jsme neměli, žádné předsudky, jen touhu, aby náš vztah, na němž nám tolik záleželo, začal a zůstal čistý.

Strávili jsme spolu noc na Silvestra, toho posledního venku. Kolej se vyliďnila, spolubydlící odjeli na svátky domů a já jsem zůstal na pokoji sám. Leželi jsme spolu a drželi se za ruce. Odvedle k nám doléhaly zvuky pitky, z druhé strany vzdechy dvojice, která vyznávala jiný způsob

lásky. My jsme se jen líbali, jemně a cudně, k ránu jsme usnuli. Necítili jsme žádné zklamání nad takto prožitou nocí, spíše naopak, ten vjem čistého vztahu byl povznášející.

A teď už je rozhodnuto. Bude-li Irena taková jako dosud, počká na mě. Zatím se chovala skvěle, teď možná nastanou horší chvíle. Nebudeme se vídat, nebudeme si ani psát. Ale jestli náš vztah setrvá v té úrovni, jak jsme snili, má-li mít tu cenu, pak musíme ten čas odloučení převážet.

Věci musí mít cenu, aby stály za to. Aby stály za to, je mít. Vztahy mezi lidmi mají tu hodnotu, kterou do nich jeden každý ze zúčastněných vloží. Větší dosáhnout nemohou, odnikud nelze načerpat něco navíc.

Můj největší problém je v tom, že mi chybí pocit domova. Když mi bylo šest let, poslali mě rodiče z maďarských hranic, kde otec sloužil, do české školy. Žil jsem v Českých Budějovicích u babičky, dědy a neprovdané tety, s výjimkou jednoho roku, kdy otce přeložili do městyse v pohraničí, kde byla alespoň dvoutřídky. Ale potom přišel zábor Sudet, otec byl odvelen na novou demarkační linii a já jsem zůstal zase bez rodičů. Válku strávil otec v nasazení v Říši, po válce nastoupil znovu na místo, odkud jsme před šesti lety utíkali. Když to spočtu dohromady, prožil jsem s oběma rodiči nanejvýš tři čtyři roky v údobí, kdy jsem rozum bral. U babičky a dědy to byl přese všechno domov provi-

zorní, náhradní.

A tak jsem si chtěl vybudovat svůj vlastní domov s Ire-
nou. Dobrý, pevný domov. Takový, kde spolu žijí lidé, kteří
k sobě patří, a kde si děti neuvědomí, že existuje něco takové-
ho jako pocit bezdomoví. Kromě Ireny jsem o těchto věcech
ještě nikdy s nikým nehovořil. Ani s rodiči, ani s přáteli,
nesvěřil jsem se s nimi ani Láďovi Babiakovi.

A když už jsem se dostal tak daleko s tím motákem - ko-
neckonců neznám pro něj zatím žádného adresáta, takže je to
moták nejspíš pro mne sama, podobně jako ten, který jsem vy-
pravil v límečku košile a on se mi vrátil nazpět přeslabiko-
vaný přes valchu a přečtený pouze vodou - v mém domově bych
dělal všechno pro to, abych u svého syna vypěstoval k sobě
jiný poměr, než jaký já mám ke svému otci. Můj poměr k otci
je rozporuplný a jsem to rozhodně já, který do něho vkládá
méně.

Ale proč, k sakru, ten můj táta, povoláním voják, nikdy
nebojoval? Proč tehdy nestřílel, do posledního náboje, když
Němci obsazovali pohraničí? Jak jsem se pyšnil otcem, který
brání a jistotně ubrání vlast, a on najednou stojí přede
dveřmi, zarostlý, špinavý, a beze zbraně jako žebrák. Tenkrát
jsem ještě neměl potuchy o rozkazech z vyšších míst, které
rozhodují o jednání a chování jedinců a určují celkové dění.
Viděl jsem jenom tátu, zlomeného a pokořeného, a vstřebával
jsem vztek a hanbu, která z něho sálala. V chápání desetile-

tého kluka se však ty pocity obracely proti němu a obraz hrdiny, který jsem choval v duši jako vzor, bledl a smršťoval se do rozměrá, okénka filmového negativu, z něhož prve jen zásluhou důmyslné techniky povstal zvětšený a skvělý portrét. Tátu změnil civil, který zakrátko navlékl, a v němž se protloukal tábory Totaleinsatzu přes válku, v jiného člověka. A když po válce opět stejnokroj oblékl, znamenalo to už pouhou změnu kostýmu ve hře, která jednou provždy ztratila pravdivost. A tak nebojoval ani proti Únoru, ani teď po něm, generace našich otců již nikdy nebude bojovat.

Nyní sice vím něco víc o rozkazech shora, vždy se zajišťujících výstrahou o nedozírných následcích v případě neuposlechnutí. Ty nedozírné následky jsou v podstatě opisem hrozby smrti. Nehledě k tomu, že nás ta jedna smrt v životě tak jako tak nemine, uvažme následky dozírné, které kapitulantský rozkaz přece musí předpokládat: koncentrační tábory a salvy popravčích čet. Ano, mnoho obětí zahyne, zní z podtextu takového rozkazu, ale národ přežije. Jaká to idea! Velká, ospravedlňující: Národ. Jakou nadějí na přežití má však národ, uvržený do otroctví? V očích dobyvatele je vždy cizím, podezřelým a nepřátelským celkem, který je třeba rozštěpit, rozkotat, asimilovat nebo zlikvidovat. A tak kapitulantství vlastně vždycky sází na jedinou kartu, že totiž nájezdník nebude mít dost času a nedoveđe do úplného konce ze svého hlediska naprosto nutnou a přirozenou kastraci a posléze genoci-

du. Buď to vyjde nebo ne, v prvním případě vypukne veliký já-
sot: Žijeme! Sice vykastrování, se zlomenou páteří a zmrza-
čenou duší, ale žijeme! Jaké štěstí a jak jsme to byli moudří!

Ano vím, tohle je skutečnost viděná jen tím jedním okem,
neúplně, necelistvě. Proti takovému vidu by se dalo nakupit
množství protidůkazů a polhčujících okolností. Sám bych jich
vyvzpomněl řadu. Ale nechci. Já píšu moták a je to můj moták.

A můj pokřivený vztah k tátovi se už nikdy nevyrovnal.
Nemohl, vždyť jaké mám právo žádat po otci po všech otcích,
aby padali na hranicích zrazené země v beznadějném boji pro-
ti přesile nebo někde na ulici v občanské válce? Můj táta je
slušný člověk. Ale svět je jiný, zcizený, a kdo by pro něj
šel umírat? A tak pryčny v lágrech ani nevystydnou, sotva je
opustí jedna várka, naženou na ně druhou.

Ležím teď na jedné z nich a najednou vyvstává otázka, zda
tohle prostředí vlastně není mým jediným a pravým domovem. Ne-
boť v domově našich otců se dost dobře žít nedá. A vlastní
domov se stal chimérou, tak nedosažitelnou jako horizont za
ostnatým drátem tábora.

Vidím také tu situaci debaklu, v níž jsem se ocitl. Tou-
žil jsem po domově, a vypadá to, jako bych ho našel na cimře
koncentráku. Sepsal jsem pár myšlenek o svobodě, vůbec jsem
to nepovažoval za nějaký boj, nehledě k tomu, že ty myšlenky
samozřejmě ani nebyly zvlášť originální, jednalo se spíše o
gesto, o vyjádření stanoviska, a stal jsem se otrokem. Teď

buďu z donucení dobývat uran a konat velice žádoucí práci. Její výsledky, ať už budu kličkovat a snažit se ulejšvat jako Had, budou hmatatelné a hlavně zvažitelné. Objektivně vzato, budu systému, proti němuž vnitřně stojím, vyrábět užitečnější hodnoty než houf tlučhubů, kteří se prošvejkovávají ke kariéře, ať už z přesvědčení či bez něho, pohým blábolením. Načerpál jsem dost zkušeností, abych se včas rozumně zachránil, nebo alespoň pokusil o záchranu útekem, ale vypustil jsem všechny příležitosti. Tušení mi našeptává, že tahle cesta, po níž kráčím a kterou jsem opomněl včas opustit, vede někam dolů, ke dnu, a nechápu toho smysl.

Vcelku to všechno vypadá jako podivná spleť nedopatření. Jako takové zašmodrchané klubko nití, jejichž začátky i konce se ztratily. A stejně komicky vyznívá i tohle mé psaní marných motáků, zatímco mi se stropu kanou za krk štěníce jako kapky deště.

Jestliže údobí uplynulého roku tam na Kladně poznamenávala hudba, tady je to barva. Zatím vidím celou tu barevnou paletu jen jako omezené spektrum několika temných odstínů. Skoro jako kdyby to byla jednolitá hněd, teprve při bližším pozorování neochotně vyvstávají jisté zaznamenatečné rozdíly.

Ale podobně jako s těmi barvami, připadá mi v duchu, jako by všechny věci vůbec zatěžkávalo jakési tajemství, které skrývají, jako by obnášely něco navíc, než čím se představu-

jí ve skutečnosti. A pokud jde o tyhle motáky...

x x
x

"Josefka, nástup!" křikl Svoboda a vykročil k cáčkovně pro známku. Nemusel ani hlásit číslo, Zdeněk je znal z paměti a položil známku na parapet výdejního okénka.

"Kolik máš lidí, Svobe?" otázal se.

"Jako obyčejně na odpolední," řekl Svoboda. "Žádný marod, aspoň co vím."

Zdeněk se natáhl k otočné tabuli a sundával se skobiček dvě desítky známek. Svoboda odstoupil stranou a k okénku začali předstupovat muži z jeho směny. Ve vchodu do baráku stál na rozkročených sloupech nohou Kochajevič, jako obvykle ve sněhobílé cvilinkové uniformě s červenými šňůrami.

"Slízá se ti to jako švábi na pivo, brigádyre," zachrčel.

"Přijdou včas, Rudo," usmál se Svoboda. "To víš, dneska je hezký počasí..."

"Copak? Máš, kurva, nějaký potíže, Svobe?" zpozorněl kápo. "Stačí jen říct, kurva. Kvůli tomu, že jseš nejmladší brigádýr, si nikdo nebude vyskakovat."

"Všechno je úplně v pořádku, Rudo, Nestarej se, jde to dobře," řekl Svoboda.

Kochajevič ještě něco brumlal, ale Svoboda se už od něho odvrátil. Jeho směna se mezitím seřadila, čtyři pětice se

srovnají lehce. Na odpolední směně patřila jeho skupina k nejslabším, na ranní vodil jednou tolik lidí. Předstoupil před dozorce z táboře, nahlásil stav a dostal odchod.

"Jdeme na to, pánové," pobídl a vykročil první z velké brány, otevřené dokořán. U vrchní strážnice se útvar přepočítával podruhé, ačkoliv obě stanoviště ležela ve vzdálenosti třiceti metrů od sebe. Za branou však přebírala dozor a odpovědnost venkovní ostraha.

Schodiště spadalo dolů příkře jako střecha, podobalo se přímočarému úseku lyžařské sjezdovky. V zimě se v ní také občas změnilo, někdy bylo umění sejít dolů bez pádu. Teď však schody zalévalo příjemným svitem říjnové slunce. Do sněhových závalů zbývalo snad ještě několik týdnů a podzim byl v Krušných horách nejkrásnějším obdobím celého roku.

Svoboda viděl v půli schodiště skupinu třetího patra /Svornosti, dole, už po odpočítání na spodní strážnici, zahýbala kolem vrátkovny parta z pátého. Pořadí, v jakém opouštěli tábor, odstupy a rychlost se snadno dořžovaly. Horší to bylo po směně směrem vzhůru.

"Nedal by se sehnat třímetrový bór?" přitočil se k brigádýrovi Bárta.

"Nač potřebuješ tak dlouhý bór, dědku?"

Bárta dělal dříve skoro půl roku Svobovi pomocníka, dnes už měl jako samostatný lamač svou partu. Dědek uměl makat, jako fedrák byl prvotřídní, ale s vrtačkou se mu ne-

dařilo. Neměl cit pro skálu, vždycky navrtal nefachmanský, předeck mu neodcházel a na čelbě zůstávaly půlmetrové piksly. Co chvíli si vymyslel nějakou novinku a paličatě na ní trval, i když výsledky dokazovaly, že je k ničemu. Táhl se to od začátku. Když Svobodu udělali brigádyrem, nastoupil po něm jako parťák na sledné, kterou razili spolu. Po pravém boku sledné se táhla měkká žíla, stačilo na ni navrtat jeden zálom a čelba byla po odpalu rovná jako sklo. Přišel dědek a do téhle poslušné skály začal vrtat kanadský zálom. Nelitoval času a námahy a mořil se zbytečně se čtyřmi děrami navíc na tu kanadu, snad že o tom někde slyšel. Po odpalu měl čelbu rozpraskanou, piksly třicet centimetrů, ale nedal si říct, zas a zas zkoušel ten módní kanadský zálom, ládovoal do děr kilo a půl donaritu a chodba vypadala jako vykousaná od psů. Nadřel se jako hovado a stěží vytáhl sto procent. Makoň se Svobodou prosadili přesazení Bárty na dobývku, aby to měl jednodušší, ale dědek si vymýšlel i tam.

"Chtěl bych tenhle měsíc shodit lentu přes celou dobývku," vysvětloval dědek.

"Prosím tě, vždyť ženeš jen jeden zub. Když ho odpálíš na třímetrový bór, ztratíš příští šichtu fedrováním, aby ses k tomu zubu dostal k vrtání."

"Neboj se, Svobe, já to zvládnou. Mám to promyšlený," ujišťoval Bárta.

Svoboda si promířl situaci na jeho dobývce. Dědek mohl sestřelovat plást lenty ze středu dobývky k oběma komínům,

mohl také vyrazit za prvním zubem druhý a postupovat ve dvou vrstvách za sebou. Mohl klidně vrtat a pomocníci fedrovat přebytečný materiál, aniž si navzájem překáželi. Jenže dědek hnál jednu vysokou lentu, když odpálil, nastřílel tolik materiálu, že musel půl šichty fedrovat s oběma pomocníky jako zběsilý, aby se prohrabal zespodu k zubu. A místo aby si v pohodlí rozstřeloval lentu na obě stěny, dědek se upnul na třímetrové odpaly. Přesvědčovat ho nemělo cenu, sto procent nějak dohromady stluče a to je hlavní.

"Dobře, dědku, já ti ten bór seženu," vzdychl Svoboda.

Ještě že s ostatními nejsou takové potíže. Druhá razičská parta jede samostatně a dobře. Svých sto pět procent si ohlíďají sami a víc po nich žádný nechce. Dvojice dřevičů si není třeba všímat vůbec. Jsou to Němci, staří ostřílení muklové, oba zámečníci si také poradí se svou prací. Dopravářská parta je sehraná, capaři také, hlušina se Josefku netěší, ale syne těžním komínem na páté patro, odkud se vozí k jámě Svornost, ostatně kromě lamačských part a tesařů pracují všichni v režii, a tak jde jen o těch sto procent aby byl pokoj. Josefka měsíčně v průměru mírně překračovala, občasný nátlak Franty Lopaty, referenta pro pracovní nasazení, na zvýšení výkonu oba brigádyři odráželi poukazem na režijní nařazení většiny osazenstva, takže se vše udržovalo v mezích nejvýhodnějších podmínek, které vůbec bylo možno dosáhnout.

Svoboda zastavil svou skupinu před dolní strážnicí, služ-

bu konající strážce si zapsal stav a propustil je.

V prostoru závodu se houf muklů rozprchl na všechny strany. Lamači zamířili k brusírně pro zaostřené korunky na vr-tání. Někteří zaběhli k šachtě promluvit s kamarády ze světnice, poptat se po novinkách ze světa, které, už pokrou-cené nepřesnou interpretací civilních informátorů, prosako-valy mezi vězně, aby, obohaceny řetězovým ústním podáním, po-tom kolovaly jako latriny. Svoboda šel s Bártou do skladu vyžebnat třímetrovou vrtací tyč.

Po čtvrt hodině se všichni zase shromáždili před jižní branou závodu, kterou procházela spojovací cesta k pomocné šachtě Josefce. Podél ní se táhly koleje pro přepravu huntů mezi oběma jámami. Kolejiště sledoval z obou stran koridor, vězeňská směna se přesunovala mezi oplocením, provázená dvě-ma ozbrojenými muži ostrahy. S odpočítáním u vrátnice Svor-nosti a u vstupní strážnice na Josefku netrvala eskorta ani pět minut.

Konstrukce šachetní věže Josefky se zdvíhala do výše ze středu čtverce, vymezeného oplocením se strážními špačkárna-mi v rozích. Poblíž věže se kupily přízemní stavby vrátkov-ny, kanceláří a různé boudy, které sloužily jako dílny pomoc-ných provozů nebo sklady různého materiálu. Přes vydupaný ~~prostor~~ prostor mezi branou a nárazištěm, krytým pouze z obou bočních stran a přístřeškem, křížovaly koleje se soustavou výhybek a ~~sle~~ slepých odstavných odboček.

Ranní už fárala nahoru. Civilové spěchali k bráně, muklové posedávali na složených fošnách nebo na rozprostřených fáračkách v řídké trávě a vyhřívali se na slunci. Na vedlejší Svornosti se fáralo dvakrát, napřed civilové a potom vězni, tady se žádná diskriminace nevedla. Všichni jezdili společně a podle pořadí, v jakém přišli ke kleci.

Svoboda odbočil ke kancelářím. Cestou se zdravil s civily, muklové na něho pokřikovali a on jim odpovídal. Před přístavkem z tvárnic, kde sídlily kanceláře, stála na slepé koleji řada vozů. Tři z nich byly s rudou. Na první pohled poznal smolku ze Šubovy dobývky na severním Fundgrübneru. Ruda měla havranově černou barvu a lemovala ji růžová křemenná krajka. Mocnost žíly dosahovala až pěti centimetrů. Celistvé plásty svědčily o tom, že byla napikovaná sbíječkou a ne střílená, to znamenalo, že Šubovci zase narazili na bohatou čočku. Tu partu Slováků neměl v lásce. Vysloužili si pověst hamounů, před rokem brali osmdesát až stodvacet tisíc měsíčně, teď po zpevnění norem dosahovali pořád čtyřicet a šedesát, ale žádný mukl nepamatoval, že by od nich dostal zadarmo jedinou cigaretu. Měli k vězňům podobný poměr jako esenbáci. Svoboda pustil placku s rudou zpátky do vozu. Rozlomila se v půli, jak byla těžká a křehká. Otřel si prsty o fárak a obrátil se ke dveřím do kanceláře.

Když vstoupil, uviděl známou sestavu. Za dvojicí sto-

lů, sražených k sobě, seděl vlevo Kania a proti němu Piprek. Čelem ke dveřím se nahýbal nad stolem Tonda Makoň, opřený o desku lokty. Prohlíželi si fotografie, které nechal kolovat Kania.

"Zdař Bůh," pozdravil Svoboda. "Koukal jsem, že na Fundgrübně je zase ruda."

"Zdař, Svobe," odpověděli trojhlasně a Makoň dodal: "Pojď se mrknout, jaký přivezl obrštajgr fotky od moře."

Svoboda se posadil na volnou židli, zády ke dveřím. Na obrázcích se smály skupiny opálených naháčů na pláži, před hotelem a v příboji na mělčině u břehu. Několik snímků Kani samotného nebo s manželkou.

"To je z toho Bulharska?" otázal se Svoboda.

"Jo, ze Zlatých písku," přikývl Kania a lehce odkašlal.

Kania byl vysoký a štíhlý čtyřicátník, Na Ostravě se proslavil jako úderník, psali o něm často v novinách. Papír výtisků za těch pár let už sežloutl, ale těžká silikóza, kterou si uhnal, tomu stachanovci zůstala. Na Josefe dělal nad-
dálného, horničině rozuměl a dalo se s ním mluvit. Dálší Piprek byl jeho mladší krajan, menší, s kulatým usměvavým obličejem, a věznům nadřezoval, kde mohl. Jen jeho zásluhou Kania prosadil Svobodu jako brigádyra, Franta Lopata měl o obsazení té funkce jiné představy.

"Emile, kurník šopa, nasadí nam sem nějakou cholera bom-zackou z toho jejich zkurveného Hlavního pracovního kroužku

a nebudem se moci ni uprdnout," naléhal na Kaniu, jak referoval Makoň, který se jednání účastnil a bojoval po jeho boku. "Jozefka jede, že sme jako jedna familia, a jak nam do toho začne nějaky zkurvysyn pchat rypak, máme problémy, to ti pravím, jako že se Laďa Piprek volám."

Kania uposlechl, i když musel záležitost projednat na nejvyšší úrovni při zasedání vedení závodu a lágru.

"Vypadá to, že jste se měl výborně," vracel Svoboda nadálému hromádku fotografií.

"Aspoň že mi tu rekreaci dali," řekl Kania. "A co u tebe na šichtě? Všechno v pořádku?"

"Není, obrštajgr. Přesypný komín pořád hapruje. Plný až po rošt, do půl šichty se nedá sypat, dole nikdo neodebírá. Telefonuju dolů, volám těžbu na pátý, nemají vozy. Potom odcapujou dvacet huntů a zase dvě hodiny pauza. Všechny komíny na dobývkách jsou plný, něco se s tím musí udělat."

"Já, to je robota," odkašlal Kania. "Zajdu na Svernosti za inženýrem. Ale Svobe, Šuba musí jet, budou dávat odpoledne zase dva vozy, mají odpáleno na rudu."

"Pošlu tam Damiána," řekl Svoboda. "Co je nového na Barboře?" ulétlo mu. Vzápětí se rozhlédl kolem, ale nikdo nepostřehl, že vlastně svou otázku nedokončil.

"Myslíš u Kvasila?" řekl Makoň.

"Jo," přikývl a ulevilo se mu.

"Dobrý," řekl brigádýr. "Musel si zrána pár vozů odcapovat sám, ale celkem dobrý. Ještě stačili odpálit."

Další malér, uvědomil si Svoboda. V tónu Makoňovy odpovědi zaznamenal zřetelnou výstrahu. Na další podrobnosti se už raději neptal.

"To je všechno vinou toho přesýpáku," poznamenal a zvedl se. "Tak já půjdu."

"A kde máš Damiána, Svobe?" uchechtl se Piprek. "Kurva, to zme vyfasovali štajgra na odpoledni, na takoveho se vysrať. Ten cip chodí na jamu poslední, kurník šopa. Co ty praviš, Emile?"

"Ja. Taky chlop by kdysi na havirni ani vozača nerobil," souhlasil Kania a odkašlal směrem ke Svobodovi: "Nu zdař, synku."

Svoboda sáhl po cáchovnici, která ležela na stole před Piprekem. Dával si záležet, aby se s tím pohybem neukvapil, aby vypadal co nejvíce pirozeněji. Zasunul podlouhlý, ohmataný sešitek se zohýbanými rohy do chlebníku a zapnul přezku.

"Žďař Bůh, pánové," řekl a zvolna vyšel ven.

Opřel se zády o vůz s rudou, vytáhl z kapsy hranatou plechovku od rozbušek a ubalil si cigaretu. Tak mi to prošlo, měl jsem štěstím pomyslit si. Je těžké udělat levotu na takové machry, jako jsou Kania a Piprek, mají šachtu i v moči. A je to vůbec vůči nim fér? Tonda něco větří, ta jeho odpověď, jak zahrál Barboru do autu, tomu nasvědčuje. Ale už mám cáchovnici v kapse, a to je hlavní.

Ze dveří štajgrovy vyšel Makoň a zamířil ke Svobodo-

vi. Zahákl karbidku na bok vozu a posunul si čapku na stranu. Makoň byl frajer, i dolů do šachty fáral s muklovskou čepicí, přešitou do tvaru americké lodičky.

"Posílal's včera někoho capovat ke Kvasilovi na Barboře, Svobe?" otázal se.

"Jo, jako vždycky," pohlédl na něho Svoboda. "Oč jde?"

"Jde o to, že Kvasil neměl odebraný ani jeden vozík. Museli si sami odpustit ráno skoro dvacet vozů, aby mohl odpálit."

"To není možné," zamračil se Svoboda.

"Nechtěl jsem to v kanceláři rozmazávat, vyřídíme věci raději mezi sebou," řekl Makoň. "Podívej, Svobe, civilisti se o sebe dovedou postarat sami, na ty já kálím, ale Kvasil je mukl a našim klukům musíme pomáhat, když to jde. Ti mají přednost. Civilové rejžují na rudě, naši se raubují na metrech, a tak je na nás, zajistit jim co nejlepší podmínky."

"To mi nemusíš vykládat, Tondo," namítl Svoboda. Jinak by přece nemělo smysl dělat to, co děláme."

"Jenže Kvasil neměl odcapováno, kurva fix," vybuchl Makoň. "Honí se jako vůl, aby mohl poslat domů pár stovek, a půl šichty ztratí na práci, na kterou mu můžeme dát režisty."

Svoboda si uvědomil, že za tu chybu padá vina na jeho hlavu. Okamžitě vyvodil, jak k ní došlo, všechny souvislosti se mu objasnily. A tím se současně ocitl v postavení, kdy se vlastně ani nemohl kloudně bránit.

"Já jsem na Barboru lidi dal, Tondo," řekl. "Pravda je, že jsem už neměl čas přesvědčit se, co a jak. Možná, že je Damián poslal na jinou práci, když byl přesýpák plný. To si hned zjistím."

"Koho jsi tam poslal?" zeptal se Makoň.

"Stružkaře."

"Žufňu s Malinou?"

"Jo. Vždycky na ně bylo spolehnutí, nemusí se jim nic dvakrát vysvětlovat. Jsou to přece starý muklové."

"Hlavně jsou pěkně vychcáný. "Já už do toho vidím, Svo-
be," napřímil se Makoň. "Ale jestli ti budou dělat potíže,,
zatočím s nima jako s kuželkama. To já je vytáhnul z fedro-
vání do režie, tak kdyby se jim stýskalo po gracie a plechu,
stačí, když mi řekneš slovo. Ať si mě nepřejou, ty dvě hla-
vy mudrlantský, oplechovaný. Mám chuť vlítnout na ně hned
teď."

"Ne, to nedělej," řekl Svoboda. "Vyřídím to sám."

"Jednou jsi na šichtě brigádýr a hotovo," bručel Makoň.
"Že jsou starý páprdové, je druhá věc. Kdyby nebyli blbí,
nenechali by se zavřít. Tak ať šlapou a nepokoušejí se o ně-
jaké obstrukce tam, kde to není na místě."

Od brány se blížil párek civilistů, už zdálky se dalo
rozeznat, že to jsou Rusové. On malý, zavalitý, mrskal krát-
kým nožkama, kolem nichž plandaly širokánské nohavice. Na
hlavě mu seděl jako kakáč klobouk, tak jak vyšel z výrobního

lisu, nedotčený nejmenším pokusem o zformování. Jeho společnice ho převyšovala o dvě hlavy a nesla svémimořádné proporce jako socha, která ožila a sestoupila právě z podstavce. Na sobě měla cosi podobného kostýmu, ze sukna, barvou a tuhostí připomínajícího zelený potah kulečnickového válu. Tvořili dvojici, která jako by vypadla z jeviště divadla, kde se předvádí opera buffa. Když kráčeli do baráku kanceláře, zavanula kolem hutná vůně ruské voňavky.

"Už se dozvěděli o Fundgrübneru," uhařoval Svoboda. "Jdou uhánět ruděnku."

"Viděl jsi tu obryni?" posunul si Makoň čapku do čela. "Kamaráde, já tedy po těch dvou letech trpím pekelnou sexuální vyprahlostí, ale v tomhle případě bych přese všechno asi neměl dost odvahy."

Klec vyjela na povrch a vyplivla další tucet mužů. Od náraziště zamířil k dvojici brigadýrů Kvasil. ~~Kvasil~~ Fáračky, pokryté filmem oleje a vodou, se mu na slunci leskly, a širokou sedláckou tvář brázdily šrafy zaschlého potu v prachovém podkladu. Přicházel pomalu a váhavě, budil dojem prosebníka, který jde orodovat k feudální vrchnosti. V jeho kovářském těle vězela malá, tételivá duše poddaného.

"Pálili jste, Kvasile?" přivítal ho Makoň.

"Ne, střelák to nestačil," pohlédl na něho provinile lamač.

"To je ale bordel," nasupil se Makoň. "Jak to, že nesta-

čil?"

"Držel se u Klimeše kvůli selhávce, ten jde dneska na odpolední, tak aby měl dílo vyvětrané, říkal. Čeká dole na štajgra z odpolední," vysvětloval Kvasil. Hovořil zvolna a klidně, ale v jeho oznámení zněl spodní stýskavý tón.

Makoň se odpíchl od vozu, ale než vykročil ke kanceláři, Svoboda ho zarazil.

"Počkej, Tondo, já to zařídím," řekl.

"Jo?" zastavil se Makoň. "To by bylo dobrý."

"Není třeba dělat zbytečně rozruch," dodal Svoboda a obrátil se ke Kvasilovi: "Co tam máš navrtáno?"

"Osm děr dva metry dvacet. Všechno je připravené, ucpávky, díry vyfoukané."

"Odcapováno máš?"

"No, potřeboval bych něco odebrat," přiznal Kvasil omlouvavě. "Ta pravá strana je tvrdší, Svobe."

"Dobře," vzal na vědomí Svoboda a kývl hlavou směrem k Makoňovi: "Řekni Damiánovi, ať si oběhne civilní dobývky a sepíše střelivo. Ahoj."

"Zdař Bůh."

Svoboda vyrazil k jámě a cestou se rozhlížel po stružkách. Nebyli v dohledu, objevil je teprve po chvíli, stranou od šachty, zalezlé mezi naštosovanými ~~skupin~~ prkny. Měli svlečené košile a lapali bronz.

"Sfáráme dolů, pánové," řekl Svoboda.

"Teď hned?" broukl Malina. "Není to nějak brzy?"

"Potřebuju, abyste mi s něčím pomohli," uzavřel Svoboda. "Čekám vás na Barboře."

Když se vracel ke kleci, potkal na nárazišti Zdeňka Klimeše. Klimeš houpal v ruce karbidkou, ve tváři měl ten svůj obvyklý lehkomyšlný úsměv.

"Zastavíš se u mě, Svobe?"

"Asi za hodinu. Musím s tebou mluvit," prohodil Svoboda.

"Stalo se něco?" vyzvídal Klimeš.

Svoboda se místo odpovědi obrátil k mítačovi. To, co chtěl Klimešovi sdělit, vydá na delší rozhovor. A kolem klece se metalo příliš mnoho lidí. Chování mukla vždy a všude určuje předpoklad, že je sledován očima bomzáka.

"Hoď mě na Barboru, Mírku," požádal mítače, když nastupoval do klece.

Mítač za ním ~~zastavil~~ zatáhl posuvnou zábranu, odzvonil signál a klec se začala propadat do hlubiny. Barbora na Josefce představovala druhé patro, klec dosáhla hloubky sta metrů za půl minuty. Na nárazišti netrpělivě přešlapoval střelmistr. Byl to zavalitý starší chlapík, s pomalými pohyby i myšlením, a navíc ještě pohodlný.

"Zdař Bůh, jedu odpálit Kvasila," řekl Svoboda.

"A kde máš štajgra, brigádyre?" zarazil se střelmistr.

"Je nahoře v kanceláři," odpověděl Svoboda a uchopil

rukojeť signalizačního zařízení zařízení. "Chcete na něj čekat, nebo pojedete nahoru?"

"Sakra, já nesmím dávat mukulům střelivo do rukou. Je to proti předpisu." poškrábal se na hlavě střelmistr.

Svoboda mlčel. Dokud ještě dělal lamače na Geieru, střílel si vždycky sám, a tenhle střelák mu střelivo pokaždé vydal bez řečí, protože se mu nechtělo pochodovat na předeek vzdálený čtvrt hodiny od šachty a zpátky. Staří zkušení muklové sá ostatně většinou stříleli sami, o tom věděl každý, Kanou počínaje a posledním údržbářem konče.

"Tak co? Jedete nebo počkáte?" zeptal se po několika vteřinách Svoboda.

Střelmistr přestal váhat. Sáhł do kapsy a podal mu čtverhrannou krabičku s rozbuškami.

"Donarit a luntý máš támhle u štůsu," řekl a nastoupil do klece. "A vem si někoho s sebou. Zdař."

"Zdař Bůh," opětoval Svoboda a odzvonil odjezd.

Potom se posadil na hromadu kulatiny, srovnanou u boční stěny, zašrouboval hořák a rozžal karbidku. Odhadoval, kterou klecí stružkaři sfárají. Na to, aby přijeli první, u nich neměl dost respektu, ale kdyby měli přijet až třetí, musel by zakročít. První klec přesvištěla dolů, slyšel, jak zastavila o patro níž, na Danielu. Teprve druhá klec přistála v úrovni náraziště a dvojice vystoupila.

"Co se děje, Svobe?" mračil se Žufňa. "Všichni jsou

ještě nahoře."

"Musím odpálit dobývku, půjdete se mnou."

"To je radost," ušklíbl se Malina.

Svoboda neodpověděl. Vstal, pověsil si kolem krku smátek luntů, krabice se střelivem vzal pod paži. Musel však čekat, protože strážkaři neměli připravené lampy. Babrali se s nimi, jako by svítilnu drželi v rukou poprvé.

"Nemáš drátek, Žufňo? Vypadá to, že je zacpaná dírka," prohlížel Malina starostlivě hořáček proti světlu reflektoru nad nárazištěm.

"To víš, že mám, Jeníčku," pravil Žufňa a začal se šacovat. "Jenomže kde? Počkej chvílku, já ho najdu. Kam jsem jenom mohl dát drátky?"

"Hledej, Žufňo, hledej, bez lampy nemůžu jít nikam," usmíval se Malina. "Zdržujeme brigádyra a čas utíká."

Svoboda na něho chladně pohlédl. Pak se opanoval a usmál se také.

"To utíká ten čas, který jste mohli trávit na povrchu, pánové," řekl. "Když je vám milejší dělat to takhle, já se přizpůsobím. A ty karbidky si seštelujte dobře, dneska budete světlo potřebovat."

Otočil se a vykročil do tmy překopu. Když zahýbal na slednou žíly Hildebrandt, zahlédl obě světlušky jejich karbidek za sebou. U prvního komína dobývky ho dostihli.

"Jeden zůstane hlídat dole a druhý se mnou skočí naho-

ru, přikázal Svoboda.

"Kdo?" zeptal se Žufňa.

"To si určete sami," řekl Svoboda.

Pustil se po žebříku vzhůru. Táhl pod paží deset kilo donaritu, a úzkým lezným oddělením, kudy vedly vodní a vzduchové trubky, stoupal s obtížemi. Z odpočívadla viděl, že za ním šplhá Malina. Mohl mu přenechat polovinu nákladu, ale neudělal to. Tohle střílení je čistě moje záležitost, vlastně bych k tomu ty dva vůbec nepotřeboval. A kdyby to bouchlo dřív, zůstane tady se mnou ještě jeden navíc. Kdyby to mělo bouchnout, stejně by mi nijak nepomohl.

Vylezl čtyři žebříky a na vrchním povalu v úrovni podlahy dobývky si oddychl. Potom přešel po prkně přes sypné oddělení komína. Posvítil si dolů, forota dosahovala jen něco přes metr pod okraj. Spočítal si, že ~~uvnitř~~ uvnitř je nastřádáno ~~kuk~~ kolem třiceti vozů k odcapování. Zazkomínem ležely pečlivě stočené hadice, dvě vrtačky na stojkách, plechové kolečko, gracky a plechy na nakládání. Došel až k záboji. Podlaha byla rovná, skoro zametená, Kvasil udržoval na díle ~~vnitř~~ pořádek.

Pustil krabice se střelivem na zem a posvítil na záboj. Byl přes dva metry vysoký, mírně našikmený podle uložení žíly po pravé straně. Navrtané díry respektovaly šikminu, lamač je umístil prostorově přesně a v pravidelných vzdálenostech. Dobrá práce, usoudil Svoboda, až moc poctivá. Já bych tam zkusil dát jen ~~sedm~~ děr a vzal na to dvanáct a půl kila stře-

liva. Ten Kvasil je takový blbec potápný, že sám sobě přidělává práci a jim ještě šetří náklady.

Zahákl lampu za výčnělek v boku skály a s krku sňal kolo zápalné šňůry. V tu chvíli dorazil Malina a zastavil se asi tři metry za ním. Svoboda si ho nevšímal. Přeložil šňůru v půli, pak ještě jednou a ještě potřetí. Rozřezal šňůru na osm stejně dlouhých kusů, vytáhl z kapsy krabičku s rozbuškami, na konec každého luntu nasadil vždycky rozbušku a opatrně ji skousl zuby, aby se nevyvlékla.

"Na tohle vždycky strašně rád koukám," promluvil v zádu Malina.

"Nemusíš se bát, stojíš dost daleko," odsekl Svoboda.

Nakousal zbývající roznětky a svazek zápalnic odložil stranou. Pak roztrhl voskovaný obal krabic se střelivem a začal ládovat. Dvě šálky donaritu zasunul ládovákem až na konec vrtu, po nich střídavě kus srolovaného papíru z krabice a další patronu. Tímto způsobem naplnil všechny vrty do poloviny, pak do každé umístil šálku se zastrčenou adjustovanou zápalnicí a pokračoval v plnění vrtů tak, aby do nich rovnoměrně rozdělil zbývající trhavinu. Jícen díry upěchoval hliněnými ucpávkami. Vyčnívající kusy luntů smotal do kroužku pod vrtem a začal je zkracovat. První od spodku zubu o čtvrt metru, druhý o dvacet centimetrů, načasoval je po pěti centimetrech podle pořadí, v jakém měly rány odcházet. Konce šňůr nařízl podélně v délce jednoho centimetru, zaklapl nůž

a sejmul karbidku se stěny. Ohlédl se po Malinovi, který stál pořád na svém místě.

- - - "Pálím," oznámil a přiblížil plamen karbidky k naříznutému konci prvního luntu odspoďu.

Střelný prach se vzňal, vyprskl snopek jisker a stříbřitá zápalnice začala černat, jak se oheň sunul jejím nitrem. Svoboda pracoval rychle a obratně. Když zažehl poslední šňůru nahoře, obhlédl ještě celý záboj a obrátil se k odchodu. Dbal, aby odcházel zvolna, beze spěchu. Tohle byla vždycky nejhorší chvílka. Hovořilo se o případech, kdy zápalnice vinou vadného plnění hořela rychleji a přivedla roznětku k výbuchu předčasně. Byly to mimořádné případy, ale stávaly se. Na druhé straně skála nemá ráda strašpytly a neposlouchá je.

Malina ovšem na styl nedbal a ocitl se u komína s předstihem. Když Svoboda dorazil na vrchní bínu, viděl světlo jeho lampy v polovině fártů.

Na žebříkách už byl v bezpečí. Slezl dolů a posadil se k oběma stružkařům na stojky, připravené k dřevení. Mlčky si ubalil cigaretu. Sotva si zapálil, zaduněla první rána. Počítal, odešlo jich všech osm, v pravidelných intervalech. Ž jejich temného odeznění se dalo soudit, že ťrhaly naplno.

"Kolik jste taďy včera odebrali voz?" otočil se Svoboda vzápětí na dvojici stružkařů.

"Mohlo to být tak ke třiceti," odpověděl Malina. "Ur-

čítě třicet, jestli ne víc, viď žufňo?"

"No třicet to bylo. Asi tak třicet," potvrdil Žufník.

"Jestli to bylo třicet, nechám si uříznout hlavu," řekl Svoboda. "Kvasilovi helfři museli na ranní odcapovat dvacet vozů, aby vůbec mohli dělat."

"Do pěti hodin byl přesýpák až po okraj," namítl Žufník.

"Vím, kolik se dá udělat od pěti," odsekl Svoboda. "Zkrátka ten včerejšek necháme už plavat, ale dneska bude mít Kvasil oba komíny prázdný, pánové. Jsme všichni muklové a jeden na druhýho nebude šít žádný podrazy. Aspoň taď na Josefce to není zvykem."

"Kvasil se ale jako mukl nechová," poznamenal Malina.

"Dře jako vůl, dvakrát tolik, než by musel."

"Má doma malý děti. Snaží se jim poslat co nejvíc."

"Tak? Má doma děti? A co my? Co většina z nás, my snad nemáme venku rodiny?" vzplanul Malina. "To vidím ze všeho nejradši, když někdo napřed dělal odboj a potom si najednou v kriminále vzpomene na dětičky."

"Kvasil je hamoun kulacká," připojil se Žufník. "Když mu bolševici sebrali hektary, byl proti nim, ale taď by se pro ně strhal."

"Každý má svoje důvody, proč to dělá," řekl Svoboda.

"Nezdá se mi, že mám právo odsuzovat Kvasila nebo někoho já-nýho."

"Povinností mukla je dělat co nejmenší," prohlásil Malina. "To je prostě nepsaný zákon. A mimochodem, když už jsme u toho, podle mého názoru ty taky děláš víc, než bys musel, Svobe. Dáváš jim rozumy, organizuješ, de fakto posluhuješ režimu, který tě zavřel. Právě jim děláš takového šaška, brigádyre?"

Svoboda pomalu vstal. Z výšky se podíval na ty dva bývalé důstojníky, byli asi tak ve stáří jeho otce.

"Dělám toho šaška proto, aby byl na Josefce klid. Aby tady každý mohl mít co možná nejlepší podmínky," řekl tiše. "A pokud jde o ty nepsané zákony, tak podle mě je na stejný úrovni, jestli někdo dře jako Kvasil nebo vyfედruje civilovi předeek za dvacet cigaret jako vy dva. Výsledky jsou stejné a na vašem místě bych o morálce radši moc nekřičel. Ale to je vaše věc, mně jde o to, aby poměry tady zůstaly nejméně tak dobré jako doposud, a když to bude možné, ještě lepší, ať si o tom myslí kdo chce co chce. A proto bude mít Kvasil zítra oba komíny prázdný, víc mě nezajímá, pánové. Zdař Bůh."

"Zdař," odbrouklí oba na půl huby.

Svoboda se vrátil k hlavnímu překopu, pokračoval po něm směrem od klece až ke křížku, kde překop přetínala žíla Fundgrübner. Tam odbočil do chodby, sledující její severní větev. Zastavil se pod prvním komínem dobývky a podíval se nahoru do lezného oddělení. Klimešova parta už byla na díle, zahlédl odlesk světla. Vzápětí zašramotila forota, jak někdo

převrhl naložené kolečko do sypu komína.

Představil si situaci na dobývce. Klimeš hnál lentu od druhého komína, z této strany bude průlez pod zubem zatím zavalený odpařem po ranní směně. Přešel k druhému komínu a pustil se po žebřících vzhůru. Když se po šesti fártech dostal na ^{horní} ~~árny~~ poval, uviděl Klimeše, který si připravoval mašinu k vrtání. O kus dál jeden z pomocníků odhrabával gracou materiál dozadu od ~~zboje~~ ^{zboje}, aby odkryl spodní část zubu. Tím se sice získal čas pro vrtání, ale odhrabaný materiál se potom musel stejně odvoztit, takže to byla dvojitá práce. Přesněji vzato byla by, kdyby tak postupovali. Hrbolatá podlaha s kopci neodfedrované hlušiny však svědčila o jiném. Osádka se hnala za výdělkem a až padnou na rudu a budou přebírat, nechaří si dobývku za pár cigaret srovnat a vyčistit od muklů. Svoboda se zamračil, neměl rád odflinknutou práci, šichta začala mizerně, a teď ho navíc čeká nepříjemný rozhovor s Klimešem. Ten právě přicházel ke komínu, aby si natáhl dopředu hadice.

"Zdař Bůh," pozdravil Svoboda.

"Ahoj, Svobe," odpověděl Klimeš. "Co se děje? Tváříš se jako čert."

"Mám k tobě řeč, Zdenku. Kde's byl včera?"

"No," zaváhal Klimeš, "zdržel jsem se v Praze, já ti to vysvětlím. Stalo se snad něco?"

"Nestalo, nacáchoval jsem ti šichtu. Ale jestli něco ta-

kového provedeš ještě jednou, namaluju ti tam zetku. Můžu zamaskovat tu sobotu, když se předem domluvíme, ale na včerejšek jsme žádnou dohodu neměli. Kdybys aspoň něco vzká-
zal, krucifix, nejsem jasnovidec, abych věděl, co je s tebou."

"Koukni, Svobe..."

"Počkej, já to dopovím až do konce," láteřil Svoboda. "Kania s Piprekem nejsou jelimánci a nedají se jen tak lehce vodit za nos, kamaráde. Stačí slovo od jednoho z tvých helfrů nebo od nějakýho štoury a jdeme kukat. A já nemám zájem dostat se do díry jenom kvůli tomu, že jsi bordelář."

"Dobrý, už ses vyřádl dost, tak teď zas poslouvej ty."

Klimeš se sehnul a otevřel svůj tlumok. Vytáhl odtud láhev, krabičku sardinek a dva balíčky cigaret. Všechno podával Svobodovi.

"Čo blázníš, prosím tě?" vyjel brigádýr. "Za co mě máš? Myslíš, že dělám rámus proto..."

"Neřvi a sbal to," přerušil ho Klimeš. "Mám k tobě ještě jednu prosbu. Je to vážná věc."

Z jeho hlasu zněla naléhavost. Svoboda po vteřině otevřel svůj chlebník a Klimeš tam nastrkal všechny ty dary.

"Znáš nějakýho Petra Arnolda?" otázal se potom.

"Znám. Bydlí na našem baráku."

"Podívej se, něco jsem mu zařizoval venku," řekl Klimeš.

"Tady je pro něj dopis a tady peníze. Hledal jsem ho, ale nesehnal, má možná jinou šichtu. Mohl bys mu to předat?"

Svoboda ostře pohlédl Klimešovi do očí. Pak přisvědčil.

"Dobře, zkusím to pronést."

Klimeš mu spěšně předal dopis a balíček stovek, přeložených vpůli.

"Kolik je to?" stiskl Svoboda s překvapením svazek v prstech.

"Patnáct set."

"Nač tolik najednou?" sykl Svoboda. "Mně se to nějak nechce líbit, Zdeňku."

"Neboj se, není v tom žádná levota, Svobe, přísahám," uklidňoval ho Klimeš. "Znám Petra z civilu, znám ho dobře, to víš, že bych jen tak zbytečně neriskoval."

Svoboda ho pozoroval. Zdálo se, že Klimeš mluví pravdu.

"No dobrá," řekl a schoval dopis i peníze do kapsy.

"Já se pokusím."

"Mážu ti příště taky vzít dopis, když budeš chtít," navrhl Klimeš.

"Uvidíme. Kdy zase pojeděš do Prahy?"

"Za čtrnáct dní."

"Zbývá tedy dost času," uzavřel Svoboda a změnil téma hovoru: "Budeš pálit?"

"Chtěl bych."

"Pošlu sem koncem šichty Damiána. Objednej si střelivo u něho."

"Ty už nepřijdeš?"

"Ne, dneska už ne," řekl Svoboda. "Tak zdař Bůh."

"Zdař Bůh, Svobe. A díky."

Svoboda sestupoval pomalu po fártech dolů. Ta celá záležitost se mu nezamlouvala. Něco v ní bylo podezřelého, Klimeš mu možná neřekl všechno. Jednotlivé podrobnosti vypadaly věrohodně, ale v celkové skladbě to nějak skřípalo. Arnold byl čtyřicátník, nenápadný a uzavřený člověk, který se s nikým na táboře neshlíbil. Neměl špatnou pověst, nehrozilo nebezpečí, že by udal. Ale černý dopis a hlavně takový balík peněz? Jestliže mu Klimeš zprostředkoval spojení, může mu přece vozit menší částky na přilepšenou pravidelně. A že ho nenašel? Vždyť Arnold má stálou ranní, brousí na povrchu korunky. Pravda, nemusel se zrovna zdržovat na pracovišti a Klimeš možná spěchal. A proč si vyhlédl za prostředníka právě mne? Natolik důvěrně se neznáme, na druhé straně jsem mu píchnul s tím zaretušováním zameškané šichty. Je to všechno podivné, čím déle uvažoval, tím více se souvislosti zamlžovaly.

Když se vrátil na náraziště, přijížděla právě shora klec a z ní vystoupil Damián. Důlní byl útlý, trochu nahrblý mužík s ostrými rysy v hubeném obličejí. Měl uhýbavý po-

hled a tenký kuňkavý hlas. Vyučil se krejčím, do Jáchymova ho přilákala vidina velkých výdělků, ale dřina na předku mu nevoněla. A tak se potácel v trvalém rozporu, který se navenek projevoval jakousi kyselou zapšklostí. Nebyl ani příjemný, ani schopný, ale držel se zpátky, neprojevoval se jako zlý člověk, a nestrkal zbytečně nos do věcí, o nichž nemusel vědět. Spíš to vypadalo, že se snaží vědět o všem pokud možno co nejméně.

"Zdař Bůh, brigádyre, Kania mě posílá, abych taďy hlídal u Šuby," hlásil Damián.

To znamenalo, že s ním Svoboda už nemá počítat pro žádné další úkoly a celý provoz na šichtě má na starosti sám.

"Dobře, štajgr, já revír obejdu," přikývl. "Zajděte jenom ke Klimešovi, abych se sem nemusel táhnout ještě jednou."

"Ců^{je} tam?" vzdychl Damián.

"Bude pálit na postup, tak koncem směny objednat střelivo. Nahoru na dobývku nemusíte, stačí na ně křiknout zdo-la."

"To zařídím," souhlasil Damián.

"Slezu dolů na Daniel a potom k přesýpáku na pátý. Sejdeme se tam, než půjdeme fasovat střelivo," oznámil Svoboda.

"Prima, brigádyre," zaradoval se Damián nad vyhlídkou

na nenáročný průběh směny. "Tak v osm u přesýpáku."

"Nejpozději v osm. Zatím zdař, štajgr."

"Zdař."

Svoboda zamířil k leznému oddělení jámy a začal sestupovat po žebřích dolů. Párty byly mokré a kluzké, se stěn staré Josefy tu a tam prýštily pramínky vody a vytvářely sice řídký, ale nepřestajný déšť. Mohl si sice objednat klec, chtěl však Damiánovi zmizet z očí co nejrychleji, ta láhev se v žebřadle rýsovala příliš nápadně. A také si nepřál, aby pro dnešek příliš mnoho svědků vědělo, kde se potlouká.

Oběhl rychle obsazené předky na Danielu, zacáchoval a pokračoval v sestupu na páté patro. Zastavil se u capařů, obsluhujících přesýpací komín. Na odstavné koleji měli dvacet prázdných vozů, další vlak právě přivážela důlní lokomotiva. To vypadalo nadějně, alespoň natolik, že se tady prozatím nemusel zdržovat.

Vrátil se zpátky na náraziště pátého patra, jako by zamýšlel zavolat si pro klec nahoru. Místo telefonování se rozhlédl a obešel těžní jámu. Za ní ležela tma. Práce na tomto úseku byla zastavena, a jak kráčel opuštěným překopem, cítil pach trouchnivějící výdřevy a stojaté vody v kalužích na zemi. Útroby země, narušené činností lidí, pracovaly zvolna k zacelení ran, které utrpěla. Asi po osmdesáti met-

rech dorazil na křížek. Než odbočil doprava do rozrážky, ještě jednou se otočil, jestli nikdo nepozoroval jeho kličku. Pak vykročil dopředu. Chodba se zatačela v mírném oblouku. V ohybu se znovu zastavil a zahvízdal signál. Vzápětí zaslechl odpověď.

Místo schůzky bylo vybráno pečlivě a poskytovalo na-
prosté bezpečí. V nejhorším případě, kdyby sem zabloudili fá-
rající esenbáci, dalo se uniknout dobývkami, které se táhly
nad slednou chodbou. Pod komínem už seděli oba kámoši. Loj-
za právě páčil zátku z láhve vína.

"Kde vězíš tak dlouho, chlape? Už to otvírám," oslovil
přicházejícího Svobodu.

"Jak vidím, nic jsem nezmeškal," řekl Svoboda.

"Ne," potvrdil Milan. "Jsme tady sotva pět minut."

Svoboda postavil karbidku na zem, přklopil ji barelem,
jehož dno ^{bylo} proděravěno jako cedník, a posadil se. Upravil fá-
rací kabát do zvonu kolem barelu, aby neunikalo teplo.

"Nesu ještě nějaké přilepšení," otevřel žebradlo a po-
dal Lojzovi krabičku šprotů a láhev. Vytáhl cigarety, jednu
si zapálil a balíček položil na kus prkna na zemi, které
sloužilo jako stůl.

"Člověče, to je šampus," podívil se Lojza. "Kterej bl-
bec ti to dovalil?"

"Nevím, jestli je blbec, ale dělá mi starosti," ušklíbl
se Svoboda. "Musíme se poradit. "

"Na to máme dost času. Napřed mu dej ten dopis, Milane," rozhodl Lojza.

Milan sáhl za košili a podal Svobodovi přeložený svažeček listů. Na zadních stranách formulářů revírních puťvek se roztahovalo Babiakovo velké, rozmáchlé písmo v šikmo ubíhajících řádcích:

'Ahoj, Svobe, dostal jsem Tvůj vzkaz a zdravím.-Posílám Ti překlad některých projevů W. Churchilla, které se mi náhodou dostaly do rukou a které v současné době intenzivně studuji. Týkají se vztahů Velké Británie a USA k Rusku. Po všimni si hlavně projevu ve Fultonu z r. 1946. W. Ch. je podle mého názoru největší státník našich časů a jeho hodnocení vztahů ve světě je naprosto přesné. Nemusím uvádět, že se s ním zcela ztotožňuji. Kdyby svět poslechl toho velkého muže, mohlo vše vypadat jinak. Zatím jsme tedy mezi prvními, kteří za ostatními dráty a za mřížemi mučírůn platíme daň hlouposti, neprozíravosti, pohodlnosti a zbabělosti zkorumpovaných politikářů, uchvátivších moc. Jenže toto všechno je pouze začátek té velké hry, toho boje o život a přežití. A kdyby demokracie projevila slabost, musela by těžce vykupovat svou vinu, podobně jako v nedávné minulosti. Jiná alternativa není. Ale naše vítězství přijde. Buď veselé mysli a hezky si čti.'

Svoboda složil listy a schoval je do kapsy. Na Churchillovy projevy bude dost času na některé z příštích směn.

"Mluvil jsi s ním, Milane?" otázal se.

Milan se zabýval otvíráním plechové krabičky se sardinami.

"S kým? Jo, s Láďou Babiakem, myslíš? Ne, tak tak mi to pro tebe na desátém patře předal a letěl zpátky na Rovnost, aby stihl fárání. Má tenhle týden ranní."

"A není to nějak nápadný?"

"Proč? K našemu skipu jezdí normálně mašinky z Rovnosti. Nedávno tam u nich neměli k dostání Taras Bulbu, tahal jsem klukům plný chlebníky tabáku," usmál se Milan. "Náš kantýnský se nestačil divit, že najednou prodává dvakrát tolik kuřiva než obvykle. Možná, že by se dalo zařídit, abyste se setkali osobně."

Svobodu ten návrh překvapil. Milan s Lojzou, zařazení jako elektrikáři, se mohli pohybovat po všech patrech šachty celkem volně, těžko by však prošlo bez povšimnutí, kdyby brigádýr z Josefky najednou šmejdil na spojovacím překopu mezi Svorností a Rovností. Láďu by ovšem rád viděl.

"Budeme to muset promyslet," řekl.

Lojza mezitím nalil červené víno do tří prázdných plechovek od konzerv.

"Myslet se dá při pití taky," podotkl a zkoumal láhev, kterou donesl Svoboda. "Chateau Radyně, co s tím? K pití sektu by se hodilo trochu jiný prostředí než tahle díra."

"Na to si budeme muset počkat do jara," prohlásil Mi-

lan. "Až se to posere."

"Taky by se dala ta flaška schovat, ale stará zkušenost velí, aby mohl vychlastat, co teče, a sežral, na co padne, okamžitě, protože zítra třeba může zhebnout," uvažoval Lojza. Potom hrábl do brašny s náradím, vytáhl kombinačky a přeštípl drátěná poutka zátky.

Lojza byl starší o pět šest let než ti dva - podle data narození. Zkušenostmi byl starší než oba dva dohromady. Za války dostal trest smrti za účast v odbojové skupině. Strávil na pankrácké sekýrárně půl roku, zachránil se předstíráním choromyslnosti. Tvrdil, že je poddaným tajemného tibetského monastýru, a obšťastňoval Gestapo historkami, inspirovanými románem Ztracený obzor od Jamese Hiltona. Německé předpisy vyžadovaly, aby odsouzený podstoupil trest smrti naprosto zdravý, v Lojzově případě byl předpis dodržen, ale než ho stačili vyléčit, přišel konec války.

Přežil stovku selekcí k popravám a stovky lidí, kteří procházeli kopkami smrti ke gilotině. Když ho za povstání v květnu osvobodili, měl šedivé vlasy, třásl se po celém těle a skutečnému šílenství unikl jen zázrakem. "Když nás tady buzerujou, když kluci kňučí, že se to nedá vydržet, a mně se to už začíná zdát taky, stačí, abych si připomenul Šangri-La, a hned se všemu jenom chechtám. Vždyť proti sekýrárně je to úplná sranda," říkal občas svým přátelům. "Aspoň zatím," dodával zpravidla obezřetně.

Za odboj proti komunistům obdržel dvacet pět let."Svět se humanizuje, pánové," komentoval to Lojza. "Až mě postaví před soud potřetí, věřím, že vyvážnu s podmínkou."

Snážil se vždycky být nad věcí, projevoval mimořádnou, až ztřeštěnou odvahu. Možná že to spolu nějak souviselo. Nosil pořád u sebe civilní peníze, z lágru na šachtu a zpátky, ~~xx~~ bez ohledu na časté filcunky, jenom z furiantství. Obstarával známým nezištně všechny možné černoty, sám si rád dopřál vína. A měl štěstí, tam, kde jiný zakopl, Lojza drze prošel.

"Smícháme to dohromady," vyřešil jednoduše otázku vína, uvolnil palcem zátku, a když zátka s bouchnutím odlétla, odfrkl: "Odešlo to bez piksly."

Dolil všechny tři plechovky po okraj a přitukli si: "Ať žije Šangri-La."

"Hlavně jde o ty mauthausenský schody," dodal ještě Lojza. "Abysme na lágr nelezli po čtyřech. Je to nebezpečně chutný."

Svoboda vyfáral nahoru až poslední klecí. Když s Damiánem koncem směny rozváželi střelivo po patrech, na Danielu z party dědka Bárty nikdo nečekal. Poslal dalšího rozdělit nahoru zbytek střeliva samotného, vzal objednaných pět krabic donaritu, luntů a rozbušky a rozběhl se na Heuerzecher, kde hnal dědek výstup.

Bárta ještě neměl dovertáno, dělal všechno obráceně.

Místo odspodu začal vrtat zub shora, takže teď mu chyběla dolní díra a nemohl by střílet vůbec. Tu poslední díru sotva načas, stál za vrtačkou, která namáhavě otáčela třímetrovým prutem bůru, sakroval a zbytečně komandoval oba hlefery, kteří kolem něho poskakovali. Svoboda natáhl ruku a zarazil vrtačku. Dědek na něho nešťastně pohlédl.

"Je to strašně tvrdý, Svobe."

Svoboda si odplívl. Měl chuť odpálit střelivo naprázdno do vzduchu, ale tím by poškodil celou partu.

"Dejte sem metrový a dvoumetrový bór," nařídil pomocníkům a pak k Bártovi: "Ty zatím nařež šňůry."

Svlékl si fárák, vyhodil z díry třímetrový vrták a nasadil metrový. Srazil páčku mašiny, a když vyladil přívod vzduchu do vzpěry, nalehl na ni plnou vahou těla. Mašina se rozežvala naplno, u výfukového otvoru začala narůstat jínovatka z namrzající vodní tříště a rotující ocelový bór se nořil do nepřoddajné skály milimetr po milimetru. Svoboda se posadil obkročmo na vzpěru a nastrčil hlavu, povážlivě ztěžklou vínem, do víru mrazivého vzduchu z vrtačky. Osvěžovalo to, Damián sice nepoznal, že v sobě má víc než půl litru opojného moku, ale nahoře na schodech to mohlo dopadnout hůř.

Dovrtali, odpálili a taktak stihli sběrnou klec. Sotva vyfárali na povrch, zastavil Svobodu Venda, mítač z noční směny.

"Zítra jde transport, Svobe," oznámil poslední novinku

z lágru, kterou přinesla nastupující šichta.

"Jsem v něm?"

"Jo, četli tě taky," přitakal Venda a odzvonil odjezd klece. "Je to velký transport, tak pětatřicet, čtyřicet lidí."

Svoboda sfoukl plamínek karbidky. Rázem se vše měnilo, nastávalo nové údobí, dosavadní řád přestal platit. Končí brigádýrování na Josefce, všechny starosti s tím spojené, všechna námaha udržet rytmus dní, to vše už je nepodstatné. Ještě zbývá pár hodin a Svornost se stane minulostí.

"Díky, Vendo," řekl. "Ty nejedeš, co?"

"Ne, to bych nebyl na šichtě," zavrtěl mítač hlavou.

"Kluky z noční, co zítra odjíždějí, nechali doma."

"Nepamatuješ, jestli četli Arnolda z našeho baráku?" otázal se co možno lhostejně.

"Ne, nepamatuju."

"Neví se, kam to má jet?"

"Ne."

"Dobrá, Vendo," řekl Svoboda a podal mítači ruku. "Tak tady na Josefce buďte zdraví."

Obrátil se a spěchal k bráně, kde už jeho směna čekala, seřazená k odchodu.

"Co je, brigádýře?" přivítal ho velitel eskorty. "Jak to, že jste poslední?"

"Někdo musí vždycky přijít poslední. Zítra jdu na od-

sun, potřebuju zařídit ještě spoustu věcí," odsekl Svoboda, ale hned se v duchu okřikl. Nevvrhej se do boje, možná že z tebe táhne ještě to víno.

Cestou koridorem na Svornost promýšlel další kroky. Sotva je eskorta po sečtení za branou propustila, zamířil ke korunkárně. Našel tam jen Firsta, starého nahrblého retribu-čáka, kterého blíže neznal.

"Na zítřek četli transport," opakoval poslední velkou událost First.

"Už vím," řekl Svoboda. "Je tam někdo od vás?"

"Myslíš z korunkárny? Ani nevím."

"Arnold z ranní tam není?"

"Jo, vidíš, ten myslím jede," rozpomínal se First. A pak dodal číhavě: "Proč se ptáš?"

"Měl jsem u něj korunky," vymluvil se Svoboda.

First na něho zkoumavě pohlédl, ale ta odpověď zněla věrohodně. "No, teď už žádný korunky nebudeš potřebovat, brigádýre?" řekl po vteřině. "Aspoň ne tady."

Svoboda vycítil v jeho poznámce osten výsměchu. Rozhodl se, že to přeslechne.

"To je pravda," odtušil klidně a otočil se k odchodu.

Sešel se schůdků od výdejního okénka korunkárny a na chvíli se zastavil. Nadechl se, odhadoval svou kondici. Zda má pevný krok a nervy. Soustředil se a zaposlouchal do hlasu intuice, na radu vnitřního hlasu. Potom vykročil k úpatí

schodů, kde se formovala jeho skupina. Spočítal partu, nastoupenou v pěticích. Pak vydal povel a formace začala zvolna stoupat vzhůru. Krátký odpočinek při počítání u dolní strážnice před tím dlouhým, nekonečným úsekem srázného schodiště, Golgata mezi vysokými koridory ostnatého drátu, pražící reflektory ostře rýsovaly hranice stínů. Kdesi v temnu nad jejich hlavami bděly samopaly na strážních věžích.

Pohled vpravo jako hold těm dvěma mrtvým. První padl hned za oplocením, když přelezli dráty. Druhého rozstříleli na hadry o kus dál, když s rukama nad hlavou vzdával marný pokus.

A ještě polovina těžkého lezení k vrcholu. Svoboda se ohlédl. Plahočili se za ním shrbeni, sípali a kašlali, ale zdálo se, že dnes dojdou všichni, nikdo se nezhroutí a nebude ho třeba nést. Trojice nejstarších, Bárta i oba Němci, budela videla, držela krok s ostatními.

Je to dobré, pomyslí si. A plazím se tudy naposledy, po těch nenáviděných, nelítostných schodech, i to je dobré. Naposledy - jestli se mi podaří projít.

Konečně došplhali na planinu před horní vrátnicí. Ohlásil stav sčítači. Pak se otevřely létací dveře strážnice a vyšlo pět mužů ostrahy. Rozestavili se před vězně.

"První a třetí pětice na prohlídku, ostatní odchod!" zazněl příkaz sčítače.

Nespěchavě, s předstíranou lhostejností vykročil Svobo-

da k bráně tábora. Unikl, vyšlo to, instinkt ho nezklamal. Za branou před cáchovnou stál Zdeněk se seznamem v ruce.

"Jdeš s transportem, Svobo."

"Slyšel jsem, Zdenku. Nevíš, kam to bude?"

"Na Nikolaj," ztišil hlas cáchař. "To je prdel světa, jeden z nejhorších lágrů v těchhle opičích horách."

"Dík, Zdenku, měj se taď dobře."

"Buď zdrav, mukle."

Svoboda odcházel na barák. Tak žádná Příbram, žádné vnitrozemí, naopak dál do hor, o kus dál od civilizace. Drsnější počasí, horší poměry, víc bezpráví pod samovládnými náčelníky a bachaři, žádná kontrola, žádné odvolání.

Na ubikaci nikdo nespál. Transport, tato významná událost v životě vězně, postihoval všechny. Rozděloval party, zpřetrhával přátelské svazky, vytvářel nové podmínky. Na světlici na Svobodu čekali, z celé party kromě něho odcházel jediný Poklop. Na posteli našel připravený dárek od kamarádů. Tabák, cigarety, cukr, sáček s kávou, podíl táborových poukázek ze společné pokladny.

Vzal ešusy a mycí potřeby, kráčel dlouhou chodbou s fáráky, oběšenými na hřebících ve stěnách. Otevřel dveře druhé cimry u východu a vstoupil. Arnold ležel na spodním kavalci, měl ruce za hlavou a ještě nespál. Svoboda se posadil na protější lážko přes uličku.

"Musím s tebou mluvit," řekl. "Jsi v transportu?"

"Nejsem. Oč jde?"

Svoboda viděl, že Arnoldovy klidné, pozorné oči ho odhaďují.

"Bude lepší projednat to venku. Přejď za mnou ke kuchyni, za čtvrt hodiny."

Vstal a vyšel. Zamířil do koupelny. Rychle se vysprchoval, důkladně osušil a oblékl prádlo pro povrch, v posledních měsících se začalo fasovat dvoje. Ze špinavého šachetního udělal balíček pro vrácení do skladu. Arnold už čekal ve stínu za rohem.

"Tady máš dopis a love," podal mu Svoboda obálku a svazek stokorun.

"Proč riskuješ a taháš to na lágř?" zeptal se Arnold.

"Nic jiného mi nezbyvalo, řekli mi, že jdeš na odsun."

"Naštěstí ne, Svobe," řekl tiše Arnold. A pak dodal: "Mám v plánu jiný odjezd. Škoda, že tě vybrali. Po dnešku bych měl důkaz pro kamarády, a kdybys chtěl, mohl jsi jít s námi." Já ti, na rozdíl od nich, vždycky věřil, Svobe."

x x
x

Konečně jsem sám. Na svém horním kavalci si připadám osamělý jako v člunu na moři, a ulička mezi sousedním a mým kavalcem představuje vodní plochu, která mě nemilosrdně odděluje od pevniny. I od přátel, protože potřebuji být sám. Před chvílí jsme se rozloučili, zítřek rozvede naše

cesty jinými směry, a pro dnešní noc mi již nepomohou. Ačkoliv přátelství je oporou ve špatných dnech a chvílích vlastní slabosti, dnešní noc musím projít sám. Sám musím dospět k východisku, je-li vůbec jaké, a v tom mi nikdo ani pomoci nemůže.

Ten krátký rozhovor před hodinou otřásl mou rovnováhou. Tři roky ve vězení není právě bezvýznamná doba a já jsem se domníval, že mi ten čas umožnil dobrat se jednoznačného postoje, opřené o důkladně zvážené a ověřené hodnoty. A na jednu osobu, kterého znám jen povrchně, pronese několik vět a já poznávám, že mé odpovědi vyznívají nenáležitě. Znamená to snad, že platnost oněch hodnot, které jsem vyvolil, je pochybná? Ne, tak to není. Nedorozumění pramení z toho, že jsem upřednostňoval toliko některé hodnoty z mnoha, to za prvé. A za druhé, že jsem si příliš důvěřoval, že jsem domýšlivě považoval své názory a závěry za konečné a dané jednou provždy. Že jsem příliš marnivě naslouchal hlasu rozumu a dopustil, aby přehlušil hlasy, doléhající z jiných zdrojů.

Šlo o útěk, to jsem tušil od začátku, a Arnold mi ani nic nezastíral. Naopak. A právě ty podrobnosti, které nepovažoval za nutné zamlčet, mě vyhodily ze sedla. Byli to Žufník a Malina, s nimiž ten útěk připravoval. S úsměvem mi líčil, jaké triky ti dva používali, aby unikli mé nežádoucí pozornosti a vyšetřili několik hodin ze směny k průzkumu starých

chodeb.

Vzteky bych řval. Vždyť jsem jim mohl pomáhat, mohl jsem je krýt. Kdo jiný jim mohl dát lepší typy stařin, z nichž některá mohla vést k cíli? Mohl jsem opatřit metrák trhaviny, stovky rozbušek a kilometr luntů k rozstřílení překážek a závalů, a až bychom se probili podzemním labyrintem, šel bych s nimi. Ale oni mi nedůvěřovali. A tak se stalo, že místo pomoci jsem překážel, možná dokonce natolik příčinlivě, až jsem díky jejich zdržení dokázal zmařit svůj vlastní únik.

Arnoldovi jsem neprozradil, že jedeme v podobné věci s Lojzou a Milanem. Za oběma kamarády jsem ovšem potom ještě zaskočil, Lojza byl v transportu, ale Milana jsem informoval o Arnoldově trojce. Rozhodne se třeba pro společné pokračování, až tady nebudeme. Naše parta postupovala ovšem pomalu, jen příležitostně. Nebylo možné, aby se potloukali po Jošéfce příliš často, aniž to vzbudilo pozornost. A sám jsem toho bez pomoci nemohl mnoho podnikat. Stařiny jsou nebezpečné, navíc je nutné mít krytá záda před fárači. Ale už dávno se dala zorganizovat spolupráce obou skupin. Kdybychom spojili síly, šance na objevení té stoly svobody by se znásobila.

Nevěřili mi, protože jsem dělal brigádyra. Protože jsem usiloval, aby Josefka běžela. Ale já se snažil proto, abych pomohl spoluvěznům. Dělal jsem všechno dobře? Až do dnešní-

ho večera jsem měl čisté svědomí. Dokonce jsem se tím potají pyšnil. Vždyť jsem přece nikomu vědomě neublížil a vždycky, pokud to vůbec šlo, každému pomohl. V očích Žufni a Maliny jsem dělal víc, než bylo třeba. Když mi to odpoledne vytýkali, rozzlobil jsem se, že mě odmítají pochopit. Pochopil jsem však správně já? Chápal jsem věci ve správných vztazích? Neměli pravdu oni? Je důstojné, aby vězeň-vystupoval jako předák těch, kteří jsou donuceni vykonávat otrockou práci, když je na své místo postaven proto, aby práce byla konána a ono ulehčení, kterého může pro spoluvězně dosáhnout, je vzhledem k této skutečnosti nespočetelné? Nestává se, jakkoliv nechtěně a proti své vůli, jen jedním z pohaněčů, tím odpornějším, čím je naivnější?

Ano, může se ubezpečovat, že v rámci poměrů dělá to nejlepší, co lze, že úkol, jehož se podjal, zvládá lépe než třeba někdo jiný. Jenže tohoto zaklinadla může na svou obranu použít i kat. Není dobrovolné přijetí role, vytvořené a nabízené, druhou, nepřátelskou stranou, v podstatě zradou role ~~zradou~~ vlastní, nejvlastnější?

Vzhledem k řádu, který jako by vládne tímto naším světem, jsem se choval slušně. Neporušil jsem žádný z nepsaných muklovských zákonů. Mocí, vyplývající z mé funkce, jsem využíval ve prospěch druhých, jestli jsem také něco získal pro sebe, stalo se to spíše mimochodem, jako například s tou lahví šampaňského. Patřil jsem do party, jejíž chování bylo v

každém směru špičkové. Když jsme se rozhodli oslavit 17. listopad a zpívali Gaudeamus igitur, byla to akce nejen študáků, ale všech státních na lágru. Členství v té partě jsem považoval za vyznamenání, za legitimaci.

Nyní jsem ovšem sám. Pluji ve svém člunu a bratři, kteří spí ve světnici na dosah, jsou současně nesmírně vzdáleni. A přesto, že by každý z nich se mnou samozřejmě podělil i o svůj klidný spánek, tenhle moták musím psát výhradně sám.

Ze svého ^{místa na} ~~kavalci~~ vrchním kavalci třetího baráku na táboře Svornost vidím oknem výsek nástupiště a část kmenu jednoho z buků. Světlomety z koridorů vrhají ze všech stran proudy jasu a promítají stíny tohoto stromu v podobě vějíře na mlat země. Půda apelplacu, udusaná vězeňskými bagančaty, má šedivou barvu. Záře reflektorů a noc ji takto přelíčily, scéna vyhlíží jako záběr z černobílého filmu. Ve dne je barevně bohatší o příměs hnědi. Povrch země, její obnažená tvář, ukazuje totéž zabarvení, jaké převládá v hlubině. I naše šaty, umazané stálým a těsným dotykem, prostoupily ty dvě základní barvy, hnědá a šedá.

Jako brigádýr jsem měl velkou moc. Když mě dosazovali na to místo, ani snad netušili, jaké možnosti se mi otvírají. Mohl jsem jich využít. Mohl jsem udávat Kaniu a Pipreka, jejichž levoty jsem pozoroval zblízka, bylo jed-

noduché vládnout tím stádem svěřených oveček z řad muklů, dostal jsem poukaz probomzovat se třeba až k podmíněnému propuštění, k tomu ani nebylo zapotřebí nějaké mimořádné obratnosti. Stačilo přijmout nabídku ke spolupráci s velitelstvím. Stal bych se tichým vládcem Josefky a všichni by ze mne měli strach. A i v takovém případě bych dokázal shromáždit na omluvu svého konání přehršlí důkazů, kdyby na to přišlo. Patrně by se příliš nelišily od těch, které jsem dříve zastával. Mohly by být dokonce míněny stejně upřímně.

Zvolil jsem postup, za který, jak jsem se domníval, mohu ručit celou svou osobností. A nakonec zjišťuji, že mi nevěřili lidé mého vlastního druhu. To je vážné varování do budoucna. Někde jsem se musel dopustit chyby.

Nastoupil jsem do práce hned příští den po příjezdu na Svornost. Určili mě na ranní směnu na osmé patro k brigádýrůvi Mackovi. Když v tom slepém podzimním ránu vystoupil Macko s povellem pro seřazení osmého patra, poznal jsem na první pohled, že s tímhle řízkem nikdy žádní přátelé nebudeme. Macko měl široký obličej s vysedlými lícními kostmi. Ploché výřez této tváře doplňovaly daleko od sebe posazené ovčí oči neurčité barvy. Podél krátkého sukovitého těla se mu klátily příliš dlouhé ruce. Jeho bočité nohy vězely v gumových holinkách, ohnutý horní okraj hlásal svou bělostí okolí, že jsou úplně nové. Zbrusu nových gumáků se teh-

dy vyskytovalo na lágru poskrovnou, a fasovaly se jen za zvláštní zásluhy. Zasloužilý brigádýr mi na první pohled někoho připomínal a brzy se mi ujasnilo. Až na zrzavé vlasy do puntíku naplňoval představu zlotřilého pochopa Ficka, postavu z krváku Jožo Nižnánského 'Čachtická paní'. Odsouzen byl jako slovenský fašista a podle pětadvacetiletého trestu musel mít na svědomí pestrá svinstva.

Muklové na lágrech se vrstvili do odlišných skupin a tříd. První, čím dále počtem převažující nad ostatními, tvořili státní, političtí. Druhou skupinou byli Němci, jejichž nejvýznačnějším rysem se stala pasivita. Život je naučil, neprojevovali utajené opovržení ke svým věznitelům, chránili se všech konfliktů, platili za nejukázněnější a plnili uspokojivě příkazy nadřízených tak, jak si už navykli během válečných let. Z jejich řad se rekrutovalo nejmenší procento udavačů, drželi sice mezi sebou basu, ale osobní vztahy k politickým neměli nepřátelské. Třetí sorta, nejroztříštěnější a individuálně různorodá, se skládala z kriminálních. Od vrahů a násilníků přes kasaře a rozkradače tak zvaného národního majetku až po prcačkáře, to byla bohatá galerie postav, postaviček a typů, z nichž nemalá část, a to bez ohledu na povahu deliktu, sympatizovala s politickými, vyhledávala jejich společnost a brala účast na jejich postojích a podnicích. Mnohdy se tetovaní za politické vydávali a chovali se vzorně. Čtvrtou kategorií reprezentovali kola-

boranti a pátou, tu poslední, slovenští fašisté, luďáci. Kromě nenávisti ke všemu kolem, k Čechům, k demokracii, ke všem hodnotám a ideám, se vyznačovali druhovou schopností parazitů využít jakýchkoliv podmínek ve svůj prospěch. Mezi kolaboranty se našli vzdělaní jedinci, s nimiž se dalo diskutovat, ale mezi luďáky v té době na Svornosti se nenašel ani jediný, který by třeba uměl hrát obstojně šachy. Východisko a novou šanci přinesl tomuto živlu Únorový převrat. S novým nálevem pohonných látek ve starých motorech vyrazili směle narýsovanými metami. Začali se drát do popředí a tam, kde nebyla na závažu nízká inteligence, jako například v Hlavním pracovním kroužku, parodii na vězeňskou samosprávu, začali obsazovat pozice. Brigádýr Macko pak mohl sloužit jako výstavní vzorek tohoto typu.

Na první šichtě mě Macko přidělil ke staršímu, asi pět-ačtyřicetiletému muklovi jako pomocníka na capování. Mukl se představil jménem Krupka. Byl to sympatický, usměvavý klidáš. Ještě než jsme se pustili do práce, naznačil, že je úplně lhostejné, kolik vozů uděláme, protože nám brigádýr nakonec sto procent ani nemůže napsat. Vysvětlil mi obecně používaný figl, že brigádýr za pár krabiček cigaret pošle vězně na civilní předek, v pracovním výkazu je ovšem vede na jiných úsecích. A poněvadž tam není plněna norma, nemohou dosáhnout hranice sta procent. Namítl jsem mu, že když je norma na capování dvacet vozů na hlavu, musíme do-

stat sto procent, pokud vypustíme a odvezeme čtyřicet vozíků, a to bez ohledu na to, jestli pracujeme na civilním předku nebo ne. Jirka Krupka se mírně usmál a řekl, že v obou komínech, které máme vyprázdnit, není dohromady ani třicet vozů, takže normu splnit nemůžeme tak jako tak. To mě zarazilo a ptal jsem se, proč takovou práci neodmítne a jestli mu je jedno, že bude dostávat na zelenou stravenku nejnižší přiděly jídla a největší trestných brigád. A co horšího, že nebude smět ani dostávat, ani psát dopisy. Krupka odpověděl, že určité situace není možno ani ovlivnit, ani změnit a v takovém případě je nejlepší věcmi klidně projít.

Takové stoické pojetí se mi přičilo, pomyslíl jsem si, že mám co do činění s praštěným cvokem a sám že budu zatraceně usilovat o to, abych mohl Ireně napsat a dostávat od ní psaní, protože ty její dopisy mi připadaly tím jediným, oč jsem tady mohl stát. S Krupkou jsme toho už moc nenapovídali, nahoře na lágru mi potom kluci prozradili, že je profesorem geologie a angličtiny, výborný člověk, osobnost, a jako mukl bezvadný. Trochu mě to zarazilo, typoval jsem ho na nějakého úředníčka s extrémními názory, snad náboženského založení, ale původní úsudek o něm jsem nezměnil. Byl jsem zelenáč, nezkušený janek, domníval jsem se, že za půl roku věznic, a za rok v uhelné šachtě, dokážu ohoďnotit lidi, jenže Kladno ve srovnání s Jáchymovem znamenalo něco jako obecnou školu proti vysoké. V daném případě jsem vůbec

nepostřehl, že Macko Krupku nenávidí, dělá mu co nejhoršího může a sto procent mu nenavrhne a neschválí, přesně podle oné zákonitosti ve vztazích, která pudí oháma ničit vše, co ho přesahuje a tudíž v jeho očích ohrožuje.

Na druhý den mě Macko přidělil na jinou práci a v sou-
voslosti s tím se vynořily i jiné starosti. Odbíhal jsem na
překopu, kde bylo mokro, a brzy jsem zjistil, že mi teče do
bot. Vyfasoval jsem staré opravené holinky a přilepené fle-
ky se ve vodě odmočily. Když jsem je šel vyměnit, skladník
mě vyhodil. Náhradní gumáky prostě neměl a tak mi doporučil,
abych se vodě vyhýbal.

V životě mě nenapadlo, že by boty mohly být nějakým
problémem. Láska, umění, ideály, ty samozřejmě, ale něco tak
profánního jako boty? Až to zaráželo. Soustředil jsem se na
záležitost gumových holínek, které by chránily před vodou,
jak ~~ještě~~ jejich posláním. Neuspěl jsem. Když do skladu doda-
li novou várku opravených gumáků, vyměnil jsem jen ty dě-
ravé, které jsem měl právě v držení, za jiné, do kterých
teklo nejdéle za týden. O nových, v jakých se naparoval Mac-
ko, se dalo jen snít. Obnošené, ale dobré jsem neměl zač
koupit, ani vyčachrovat, byl jsem cuvaks bez známostí, bez
styků, a zatím ještě bez party.

V šachtě to ještě šlo, horší to bylo cestou na lágr.
Toho roku začala zima v Krušných horách záhy. A když jsem
se trmácel do těch dvou set dvaceti schodů, pocukrovaných

sněhovým popraškem, měl jsem dojem, že jdu bos. Zkusil jsem about na šichtu bagančata, ale dopadlo to ještě hůř, na lág-ru jsem se neměl potom do čeho přezout. Trampoty s botami mě pronásledovaly skoro dva měsíce.

Trampoty s Mackem stejně dlouho. Od začátku jsem tušil, že se střetneme. Došlo k tomu hned druhý týden, kdy jsme ranní směnu vystřídali za noční.

Poslal nás vyfედrovat čelbu. Civilní, přirozeně. Vybral na to hned čtyři mukly, Jirku Krupku, malého hezkého cikána Karolka, ~~ktvrému~~ ostravského chmatáka, kterému se pro jeho hanácké nářečí přezdívalo Bochte, a mne. Dovedl nás na ten přede-dek osobně, bylo vidět, jak mu záleží na tom, aby zlatokopové měli ráno čelbu vyčištěnou, zřejmě očekával tučný bakšiš. Nebo mu možná křivdím a dostal jen příkaz od štajgra, který s dotyčnými lamači chlastal za ty tisíce navíc, o něž jim stoupalo plnění normy. Každopádně na tom předku ležela hromada odfáleného materiálu.

"Tady je takových dobrých patnáct vozů," odhadl Krupka, když pozdvihl karbidku a posvítil na tu haldu kamení.

"A čo?" opáčil Macko. "Rutkay fedruje raz toľko sám. A vy stě štyria. Robtě, ako chcetě, rano musi byť hento dielo čiste, boha vašeho."

Rutkay byl Maďar, urostlý nemluvný chlap s nápadně bílou pletí v obličejí. Vymínil si nakládat sám v úkolu a plnil normu na dvě stě padesát procent, den co den třicet, dva-

třicet vozů. Viděl jsem už řadu neuvěřitelných fyzických výkonů, ale dvaatřicet tun je výkon nelidský, dodnes nemožno pochopit, jak to mohl vydržet. Sám jsem nedokázal za šichtu víc než dvanáct, to znamenalo splnění tehdejší normy, dát čtrnáct, šestnáct, na to už musel být borec. Jednou jsem se na toho šílence při návratu ke kleci zašel podívat. Makal svlečený do půl těla, bílá kůže splavená potem se leskla jako porcelán. Dvakrát nahrábl grackou forotu na plech, sehnul se, uchopil plech, otočka, krok k vozu, vyklopení plechu, obrat zpět, hození plechu, shyb pro gracu, přikopnutí plechu nohou pod forotu, nahrábnutí, to všechno v úžasném tempu a se silou, jako kdyby nakládal první vůz a nenadcházela konec šichty. Bylo v tom něco vyšinutého, nepřírozeného, něco, ~~vzbuzovalo~~ co při delším pozorování vzbuzovalo nevoli, podobně jako sebemrskáčství. Možná, že si Rutkay dobrovolně uložil zostření trestu za nějaký strašný zločin.

"A kolik dostaneme procent, brigádýre?" zeptal jsem se. "Tady nemůžeme splnit ani na padesát."

"0 percenta sa nestarej. Voľako to urobime," mávl Macko rukou a odešel.

Dohodli jsme se, že budeme nakládat na střídačku, každý jeden vozík. Potom Krupka navrhl, abychom své dva vozy nakládali společně, a já souhlasil, protože to bylo rychlejší a méně namáhavé. Jeden nahrabával, druhý plechoval,

při druhém voze jsme se prohodili. Naplnili jsme první čtveřici, pak jsme s Krupkou naložili své dva vozy do dalšího kola, a po nás nastoupil Karolka. Zatímco zápolil se svým huntem, vyprávěl nám Bochte, jak loupil restaurace v Ostravě. Karolka doložil a Bochte si právě zapaloval nové baleniko. Historky hanáckého darebačiska nepostrádaly určité, kouzlo, zdůrazněné navíc svérázným žargonem.

"Je na tobě řada, Bochte," vybídl jsem ho, když dopověděl svůj příběh, završený zatčením. Pochopitelně vinou krásné milenky, která se neprozřetelně prořekla před fízlem.

Bochte líně pohlédl na zbývajících polovinu foroty na předku a pravil:

"Chlapci, teď teď odpratáte vy dva svojí díl, máte pokoj do konce šichty, ostatek zrobíme my s Karolkou."

Podíval jsem se na Krupku, ten přikývl, a tak jsme udělali další dva vozy. Když jsme se vrátili udýchaní na stanoviště na křížku, oba naši úderníci spali.

"Bochte, máme padla," zatřásl jsem se zlodějem. "Můžete s Karolkem vyrukovat na věc."

Bochte natáhl nohu a špičkou šťouchl do Karolka.

"Karolko, ic a nalož dva hunty," zachraptěl v polospanku.

"Jebem ti hrob, ty chumaj besný," utrl se cikán, probuzený se sladkých dřímot. "Ty si na rade. Ak spravíš dva voze, pójděm aj ja."

"Tož vidíte, chlapci, čo sa dá robiť?" pokrčil Bochte rameny a zavřel oči. "Sere pes na bez."

Chystal se znovu usnout, ale já jsem takový podráz nemohl přenést přes srdce. Ohlédl jsem se po Krupkovi, ale ten se pohodlně opřel o stojku a balil si cigáro. Zdálo se mi, že se usmívá, rozhodně nejevil chuť zasáhnout.

"Hele, Bochte, tak tohle nepůjde," zalomcoval jsem tím grázlíkem. "Domluvili jsme se, že vyfedrujete zbytek. Macko chce mít do rána čelbu čistou, jinak nám nedá sto procent."

"Počuj, kamaráde," pootevřel Bochte jedno oko. "Já po neděli idem dom a procenta si pre mňa všici môžu strčiť do rici. Keď chceš procenta, nalož si ty zkurvené kameně sám."

Sedl jsem si, sáhl pro balíček Tarase Bulby a uvažoval. Pozoroval jsem, že se Jirka Krupka obrovsky baví. Kdyby se ke mně přidal, lehcejsme toho vychcaného Bochte přiměli, aby dodělal, co měl. Krupka si však stáhl kšilt kožené bekovky na oči a zdánlivě se o okolní dění přestal zajímat. Bochte byl o pět šest let starší než já, přibližně stejné postavy a váhy, a kdybych se s ním pustil do rvačky, nemusel bych prohrát. Jenže jak jsem se mohl prát o nakládání vozů? Když z naší farchy tyjí všechny ty vši, brigádýrem počínaje přes lamače civila, štajgra, obrštajgra, spaklované dohromady, až po naše bachaře a velitelství lágru? Na druhé straně stálo těch sto procent a představa, že když nebudou, nebudou ani dopisy Ireně a od Ireny, ale naopak ze-

lené stravenky a trestní brigády.

Že tohle Bochte přehlíží jako krajinu, to jsem chápal. Příští týden ho pustí a těch pár dní odsedí i na Žiletce. Že si nedělá hlavu Karolko, mělo jiný důvod. Nad cikánem se cítil Macko přece jen nadřazen, a po nějakém prošení mu blahovolně těch sto procent napíše, jako obyčejně. Ale stanovisko, které zaujal Jirka Krupka, profesor a vysoce inteligentní člověk, jsem nemohl pochopit. V duchu jsem na něho zuřil. Jedno jsem však věděl, určitě. Kdybych se zvedl a šel doložit tu zbývající forotu, bylo to takových šest vozů, pro Rutkaye maličkost a ještě by se potom vyspal, pekelně bych se shodil, ztratil bych tvář sám před sebou. Tenkrát jsem si na takových věcech zakládal, a tak podobné řešení nepřicházelo v úvahu.

To ovšem popisují z hlediska tehdejší situace, tak jak ji vytvořily okolnosti a vztahy zúčastněných lidí. Mému postavení v ní by tak nejspíše odpovídalo latinské přísloví, že co je dovoleno Jovovi, není dovoleno volovi. Neměl jsem potuchy, kdo vůbec jsem a kam patřím, nevěděl jsem, co mohu a co nemohu udělat.

Je to zvláštní. Dnes, po dvou letech, když tuhle starou směšnou příhodu vážím o něco jemnějšími vahami a trochu zasvěcenějšíma očima, se mi zdá, že bych - vsazen do té situace - dokázal riskovat zkoušku zvednout se a jít fedrovat ty podražené vozíky, kdyby mi na tom opravdu záleželo. Jenomže

dnes mi záleží na jiných věcech, a tak bych se nejspíš zachoval jako Jirka, profesor geologie a znalec Shakespeara, ale především chlap. Protože s tímhle nemusí být vzdělání vždycky v rozporu, jak jsem se ještě později přesvědčil.

Dopisy se na Svornosti vydávaly při nástupu. Byl to vždycky sváteční nástup, když se kápo objevil se svazkem dopisů v ruce. Na apelplacu zavládlo napětí, balíček různobarevných obálek v kápoově ruce přitahoval oči jako magnet. A když nás odečetli, Ruda tím svým chrastivým hlasem začal číst jména šťastlivců, jimž dopisy ~~přišly~~ ne přišly, protože to byli skoro všichni, ale kterým povolili vydání. Často dostávali někteří až tři dopisy najednou. Přidělování dopisů patřilo ke kápoovým bravurním kouskům. Všeobecně se vědělo, že je negramotný a notes, kam zanáší poznámky a účast na brigádách, to že je podvod. Jenže Kochajevič vládl fenomenální pamětí a vypracoval si vlastní písmo. Každého ze stovek muklů měl poznamenaného zvláštním znakem, faráře křížkem a muzikanta trumpetkou, a znal také ke každému příjmení správné křestní jméno. Najednou řve:

"Krupka Jiří!"

Krupka vystoupil a jde k němu, vysoký, hubený, s tím ostrým profilem, viděl jsem tu scénu ze strany, zastaví se na krok před ním a zahlásí: "Zde."

Kochajevič bere svrchu jeden dopis a jedovatým výsměšným hlasem krákorá:

"Doktor Krupka jednou, profesor Krupka po druhý a inženýr Krupka po třetí."

Jirka se ještě o kousek napřímil a jasným hlasem řekl:

"Profesor Krupka - to jsem já, ale inženýr ne, ten třetí dopis musí patřit někomu jinému."

Kápo pohlédl na obálku, snad mu dopomáhala k zapamatování barva a formát, pak mu to celé došlo, vrazil Jirkovi dopis do ruky a zařval:

"Táhni, kurva, bo tě zašlapu, mukle."

Jirka se vzdálil. Rudova tvář, zbarvená jako biftek, neprozrazovala stopy zrudnutí, ale několikrát chrchlavě odkašlal, než mu naskočilo neomylně další pořadí adresátů.

Krupka se prostě dovedl postavit, když chtěl, byl to kovboj, a já tenkrát zelenáč, začátečník na té vysoké škole muklovské. A tak jsem tam posedával až do rána, a žral se zlostí, že se nedá nic dělat, a že když má člověk smůlu a dostane se do party tří idiotů, nutně spadne do průseru, a hrozně jsem se litoval při pomyšlení na tu nepříjemnou dohru, která musí nevyhnutelně nastat, a jak si to vyližu s ostatními.

U klece při fárání nahoru si nás Macko zavolal. Když mu Karolko sdělil, že jsme nevyfédrovali, s průhlednou výmluvou na nedostatek prázdných, Macko zesinal. Neřekl ani slovo, ale všichni jsme věděli, že nám to spočítá. Udělal to při první příležitosti. Když jsme vystoupali k dolní

strážníci, ohlásil jednoduše naše jména sčítači s tím, že jsme nesplnili pracovní úkol.

Bomznul nás přímo a nahlas, přede všemi, ale Macko byl bomzák a žádná milost se od něho nedala očekávat. Vyřídil si to s námi z fleku.

Sčítač nás nechal vystoupit stranou a patro pustil nahoru bez nás. Další vývoj se rýsoval dost chmurně. Když to dopadne dobře, pošle nás zpátky na šachtu a odfáráme ještě jednu směnu. Tyhle šestnáctky se stávaly oblíbeným trestem za nesplnění normy, ale nikoliv nejhorším. Tím nejhorším byla samozřejmě korekce, korea, jak se tomu zařízení přezdívalo.

Sčítač nechával přejít celou noční šichtu, my jsme tam pořád stáli bokem a čekali na ortel. Asi po čtvrt hodině odbavil poslední patro, spočetl celkový výsledek večer vypravených a nyní se navracejících čísel. Stav mu souhlasil, s uspokojením zaklapl desky a obrátil se na nás.

"Tak čo? Ako že ste nesplnili normu?" vyštěkl.

Malý Karolko vycítil příležitost. Sčítač byl také Slovák a cikán předstoupil o krok.

"Pán veliteľ, nebolo možno. Nemali zme naozaj prázdne vozy. Prisám vašku, pán veliteľ," řekl pokorně.

Sčítač znechuceně stáhl rty, pak jeho unuděný zrak zabloudil kamsi k obzoru. Dozajista si v tom okamžiku připadal jako imperátor, na jehož jediném gestu visí život gla-

diátorů.

"Hybajte hore! Behom! Nechcem vás mať na očiach!" prikázal štítivě ten Cézar ze Svätého Júra.

Mazali jsme s největší rychlostí z jeho dohledu. Ale tím to neskončilo.

"Viděl jsem, že s mu chtěl něco odpovědět, ale Karolko tě předešel," oslovil mě tiše Krupka v okamžiku; kdy jsme se dostali o schod před druhou dvojicí.

"Ano," potvrdil jsem. "Byl bych mu vysvětlil, jak to bylo. Podle pravdy. Protože nemám zájem nechat se stírat kvůli nějakým lemplům."

"Kamaráde, pamatuj si jednu zásadu," řekl Krupka po vteřině: "Jestli chceš být fér, nebomzneš ani bomzáka."

Nahoru jsme už došli mlčky.

Za takových okolností jsem nemohl s procenty dopadnout jinak než špatně. Za ten první měsíc mi Macko dal sedmdesát. Následky se projevíly okamžitě. Ztráta ruského přídělu a zelená stravenka. Hlad samozřejmě nebyl, chleba fasovala každá světnice požadovanou dávku bez omezení, a bochníky ležely na stole k libovolnému použití spolu s plechovkou soli. Přituhlo ovšem s brigádami, skoro každý den nastupovali zelení na úklid tábora, na okopávání ostřelovaných pásem, do kuchyně na škrabání brambor. A nejhůř jsem nesl zaražení dopisů. Že jsem nemohl poslat Ireně ani adresu, aby věděla,

kam mi má psát. Připadalo mi, jako by bílé, tuhé stránky papíru, pokryté jejím velkým, šikmo doprava nakloněným písmem, měly moc ozářit ty neutěšené dny na Svornosti, protěplít jejich chlad, a dokonce otupit termití žravost štěnic. Přiznám, že dopis od ní by mi byl milejší než zpráva od rodičů, že kdybych nějakým zázrakem dostal dopis od nich, byl bych býval dokonce zklamán, že není od ní. Jenže Svornost byl lágr, kde se zázraky neděly.

A tak jsem jednoho dne promluvil se Samcem. Jano Samec byl kriminální, člen Hlavního pracovního kroužku a předák party na zrychleném překopu, s podepsaným pracovním socialistickým závazkem. Překop se razil na našem patře, a Samec bydlel na stejném baráku. Byl to malý, hubený pětatřicátník, měl vysoké a vypouklé čelo, nepoměrně výrazné oproti drobným, kostnatým partiím spodní části obličeje. Neprovázela ho pověst bomzáka, udávat neměl zapotřebí, členství v HPK si vysloužil pouhou dřinou, a z té vyplývaly všechny osobní výhody, které ovšem přijímal a využíval jako spravedlivé.

"Potřebuju sto procent, Jano," zastavil jsem ho na chodbě baráku ve chvíli, kdy jsem předpokládal, že nás spolu nikdo ~~nikdy~~ neuvidí.

"A čo?" pohlédl na mne řídce obrvenýma očima.

"Myslel jsem, že by ses mohl přimluvit u Macka, aby mě přidělil k tobě."

"Do party němožeš. Mám kompletný stav, vrtat něznáš, a chlapom by klesaly percenta."

"Přímo do party ne, to vím. Ale už jsem vám odbíhal, snad bych u vás mohl zůstat nastálo."

Samec mě chvíli odhadoval. Rozhodně se nestávalo každý den, aby vězeň od Státního soudu žádal o práci v úderce se socialistickým závazkem.

"Pozrem, čo sa dá robiť," uzavřel nakonec.

Od pondělka jsem nastoupil jako odbíhač na překopu. Nebyl jsem samozřejmě osvobozen od brigád, na rozdíl od kmenových členů party, nedostal jsem ani lepší holinky a v botách mi čvachtalo na tomhle mokrému pracovišti hned v prvních pěti minutách, ale měl jsem zaručených sto procent. Ač s režijním zařazením, nastupoval jsem na šichtu s úderkou, bez ohledu na pořadí pater, a přehlížel tázavý výraz v očích politických, když jsem náhodou s někým letmo prohodil pár slov.

Příležitost k tomu jsem ostatně nevyhledával. Haď si brzy vykličkoval přestěhování na druhý barák a jiné přátele jsem zatím nenašel. S lidmi na světnici jsem se nesblížil, uprostřed hemžení těl a lhostejných tváří jsem se cítil sám.

Tak vypadal stav v tom prvním období na Svornosti. Částečně byl dán okolnostmi, zčásti vlastní volbou. V zajetí

cizího, studeného a drsného prostředí jsem dospěl k názoru, že musím být tvrdý, abych odolal. A ta tvrdost záležela ve sledování svého cíle, nezávisle na okolí, a kdyby bylo nezbytné - třeba proti němu. Musím se vychovat k tvrdosti, ten příkaz se stal mým heslem a také mírou chování.

Příležitostí k učení poskytoval rychlák dostatek. Když Samec bagroval odpálený předeek, vrčící nakladač pod jeho rukama přímo tančil a vozy, naplněné na tři záběry lžice, létaly přes točnu jako šípy. A pak tryskem natáhnout hadice, baterie na vzduch a vodu. A teprve když se všech pět vrtaček rozeřvalo na plné obrátky, doladit, na co nezbyval čas při bagrování. Odtáhnout plné, sepnout je do vleku, pomoci mašinkáři s jejich odvozem, a našibovat k předku dostatek prázdných pro další směnu. Odvézt porouchané mašiny, vzpěchy a jiné nářadí do zámečnické dílny, dopravit zpátky opravené, doběhnout pro střelmistra, a svinout hadice po navrtání. To všechno jsem dělal, občas si nechal vynadat od zlodějů a tetovaných, z nichž ta vlčácká se skládala, a měl jsem dojem, že se pěstuju k tvrdosti.

A potom, když jednou po ščotu při rozdělování dopisů kápo vyvolal moje jméno a já jsem na obálce zahlédl to její písmo, nafoukl jsem se pýchou, že jsem něco dokázal. Že jsem dokázal to, za čím jsem šel a co jsem chtěl. Dnes je to všechno směšné. A trapné. Byl jsem sice zajíc, greenhorn a motovidlo, ale nepřipadá mi, to jaksi jako omluva. Zvláště

když si uvědomím, že teď jsem jen o kousek dál na té své cestě, a že až se možná jednou ohlédnu z odstupu na tenhle dnešní den, zakončující jeden z dalších úseků, které jsem dosud urazil, mohou vyvstat podobné pocity. Není žádné záruky, která by to vylučovala.

Neměl jsem totiž tehdy ani potuchy o tom, kolik člověk smí zaplatit za to, co chce. Přesněji vzato, nevěděl jsem ještě pořád nic o poměru hodnot, kursu věcí, po nichž se toužívá, které jsou na trhu k mání. Dnes, v tuto chvíli, zatím vím alespoň tolik, že to, co chceme, bývá zpravidla drahé.

Počátek obratu v tom mém zmatečném postavení přineslo stěhování. Čas od času nařídilo velitelství nástup celého tábora se všemi věcmi. Potom se začaly předčítat seznamy nového osazenstva na každou světnici. Seznamy se sestavovaly podle rozmanitých klíčů, a také se lišily důvody, jednou sledovalo stěhování izolaci politických od kriminálních, jindy naopak smíšení všech druhů a výší trestů, někdy vypuklo jen z čirého potěšení z pohybu vězňů. Nejčastěji je vyvolávala potřeba nového rozmístění bomzáků a informátorů. Při organizační schopnosti bachařů zabraly stěhovací akce zřídka kdy pouze nedělní odpoledne, často se stávalo, že ještě za soumraku zbyl na nástupišti houfec muklů, které najednou nebylo jaksi kam vstrčit, ačkoliv předtím měl každý svou postel. Jako kdyby se počet kavalců na lágru rázem

smrskl anebo se jména oněch bezprizorných vypařila ze spisů. Bachaři řvali, běhali po světnicích, ale volné postele se jim nedařilo objevit. Nakonec mávli nad nepřehlednou situací rukou a přikázali, aby si každý našel místo na vlastní pěst. Bezprizorní sebrali své rance a v minutě rozkaz vyplnili. Výsledný efekt akce se tím ovšem zpochybnil a zavedl příčinu k novému stěhování.

Tenkrát se stěhovalo podle povahy trestů a já jsem se dostal na druhý barák mezi politické, na předposlední cimru. Na té poslední zůstali v nedotčené sestavě luetici, to byl výjimečný ostrávek kriminálních mezi samými státními. Snad naznačovali zásadní ohodnocení z hlediska našich převychovatelů. Jinak ovšem političtí, díky zostřenému třídnímu boji a přísunu nových a nových odsouzených, zaplnili také třetí barák, kriminální byli soustředěni na čtvrtém, odkud jsem konečně a s radostí vypadl.

^{7.13} Zásluhou početní převahy obětí kolektivizace vesnice se naši světnici začalo říkat kulacká. Zbytek doplňovali zástupci pracující inteligence, tak zvaní inkousti, dva učitelé a jeden poslanec lidové strany. Byl jsem tam nejmladší, hned po mně následovali Tonda Makoň a Lojza Macnar, s nimiž jsem také obýval jeden troják v koutě. Ačkoliv venkovští chlapi, vesměs drobní zemědělci s velkýma sedřenýma rukama, většinou humorem a řečmi neoplývali, prostředí na cimře se nedalo srovnat s tím zatuchlým, podezí-

ravým a v podstatě nenávidným na čtvrtém baráku. Mohlo se taďy aspoň dýchat a soupeři si po partii šachu podali ruce. I když vztahy nedosahovaly úrovně onoho partnerství na Fierlingeru, cítil jsem se na téhle ubikaci v baráku státních o mnoho volněji.

Alespoň ze začátku, než jsem si povšiml, že když přijdu na umývárnu, kluci změni téma rozhovoru nebo třeba zmlknou vůbec, a nastalé ticho ruší pouze skřípění písku o dna drhnutých ššusů. A začal jsem objevovat, že v Lojzových poznámkách, kterými mě častoval, a jimž jsem se napřed bezelstně smál, převažuje nad vtipným postřehem útočný osten. Dával jsem pozor a brzy mi došlo, že podobné drobnosti nejsou dílem náhody, ale že tají nějaký, pro mne poněkud záhadný smysl.

Jednou v neděli odpoledne seděli Lojza s Tondou na kavalcích a na podlaze uličky mezi sebou měli postavenou pětilitrovou láhev od okurek, plnou piva. Iniciátorem těchto pivních dýchánek byl Tonda Makoň, jakožto pravý Plzeňák odaný vyznavač chmeloviny. Nebyl líný obíhat celý lágr, aby sehnal dvacet žlutých stravenek na plné dva pětary, za pivo utratil nejmíň polovinu kapesného. Lojza pil úsporněji, litr piva svařil s deseti kostkami cukru, výsledný produkt této alchymie dosahoval mimořádných účinků, ať už používán v horkém stavu nárazově, či po lžicích. Když jsem procházel x kolem, Tonda mě pozval, abych si zavdal.

"Co tomu říkáš?" otázal se, když jsem mu podal šálek zase zpátky.

"No, je to pivo," pokrčil jsem rameny.

"Ale jaký pivo?"

"Nevím. Zdá se mi normální."

"Kamaráde, to je desítka, a ne normální," poučil mě důrazně Tonda. "Starý pivaři nebudou nasávat sedmičku, když se dá splasit něco lepšího."

"A to prodávaj v kantýně?" zeptal jsem se.

"Jo, ale jen známým," ztišil hlas Tonda. "Když přijdeš k okýnku, bouchneš sevřenou pěstí a palcem takhle nahoru. A potom už jenom zaplatíš za desítku tak, aby to ve frontě za tebou nezpозorovali."

"To 's nemusel zrovna tády mladýmu vykecat," vmísil se do hovoru Lojza. "Za chvíli taky může stát u kantýny s palcem nahoru celá úderka."

"Jak to myslíš, Lojzo?" obrátil jsem se na něho.

Lojzovy oči se leskly, svažené pivo už vykonalo své.

"Jak to říkám, ty flinto," odtušil. "Vypadá to silně, že seš prima klouzák. Měl by ses dát do kupy támhle s Venkou Pátkem."

Ohlédl jsem se po Pátkovi, který zase pochodoval po světnici, gestikuloval sevřenými pěstmi, a se zaťatými zuby syčel své samomluvy. Bylo mu necelých třicet, ale se šedivými vlasy a koženým obličejem, rozrytým vráskami, budil dojem

uvadlého strejce. Po válce ho dobrodružná krev vyhnala z republiky, ale pouštní slunce za služby v cizinecké legii ho skřísló a vyžíhalo mu mozek. Vrátil se domů, neočekával sice, že mu režim, provádějící dosud ještě proizraelskou politiku, udělí řád Bílého lva za to, že podřezával krky Arabům, nicméně také nečekal, že dostane patnáct let. Jednou v jasnější chvíli se postavil před celou světnicí a prohlásil:

"Pánové, já se odtud musím dostat na svobodu, nebo zmagořím docela. Už nedokážu snášet tyhle baráky s kavalce-
ma, kolem samý chlapy, blbý seržány a jejich řvaní. Říkám vám na rovinu, že udělám všechno, abych se dostal ven. Mám podanou žádost o milost, budu podepisovat závazky, makat jako šroub, a když to bude třeba, dám se i na bomzování. Vemte to na vědomí, protože já se musím prostě odtud odstr-
čit za každou cenu a co nejdřív, jinak zhebnu."

Tó byla aspoň otevřená řeč a každý věděl, čeho se může od Pátka nadít. Jestliže předtím neměl žádné přátele, teď s ním sotvakdo vůbec promluvil.

"Dovol, Lojzo, jak mě můžeš srovnávat s tím cvokem?"
vybuchl jsem.

"Podívej, mladej, já jsem si zachránil kejhák jenom tím, že jsem hrál magora, a tak vím, co to obnáší. On třeba ani nemusí cvokařit tolik, jak nám tady filmuje."

Lojza dorazil svůj utrejek, pokrčil rameny a vyšel ven.

Zůstal jsem stát v uličce, jako kdybych dostal pěstí mezi oči.

"Pojď si sednout a napij se," zaslechl jsem Makoňův hlas. Poslechl jsem, a když jsem si lokl piva, které ze šálku chutnalo po železe, Tonda pokračoval: "Lojza to kapku přepísknul, zatím se nic neděje, ale možná, že by pro tebe bylo přece jen lepší, kdyžby ses na tu Samcovu úderku vykyn-dil. Jestli chceš, vezmu tě k sobě na Josefku."

"Co bych tam mohl dělat?" zeptal jsem se.

"Musel bys začít jako lamač, jinak bych tě tam prosa-dit nemohl. Umíš vrtat?"

"Párkrát jsem zaskočil u Samce na předku, ale slavný to není," přiznal jsem.

"To se podá," mávl rukou. "Ze začátku ti zařídím něco lehčího. Sto procent nějak schrastíš, a budeš svým pánem."

Musel jsem vypadat jako pořádný hlupák, když to dospě-lo až k'takovému rozhovoru. Moje teorie o tvrdosti byla vy-budována na pochybných základech.

Od začátku příštího měsíce jsem nastoupil na Josefku. Nasadili mě na přibírku staré chodby, na prvním patře. Pou-hých padesát metrů pod povrchem, to vyhlíželo na první po-hled lákavě. Od šachty spadal svah rázně do údolí, kde le-žel Jáchymov, šuškal o tom, že staří horníci razili štoly často přímo od svého baráčku do vnu, a že spousta stařin ústí ven. Moje chodba běžela na západ, když jsem si

nahoře promítl situaci, odhadl jsem, že potřebuji narazit na chodbu, která vede na sever nebo severovýchod, aby v přímce dospěla na povrch.

První měsíc jsem měl co dělat, abych se naučil ovládat vrtačku. On to byl rozdíl, podržet někomu na pár minut na překopu mašinu v chodu nebo tady vrtat dvoumetrové díry a rozšiřovat starou úzkou noru, kudy se člověk taktak protáhl, do běžného profilu. Ze začátku mi díry utíkaly, kam chtěly, a musel jsem dodatečně tu hrbatinu znovu přistřelovat, první dny jsem se mordoval s pěti šesti děrami celou šichtu, a utahaný jsem býval jako mlíkařský pes. Ale za ten březen jsme nakonec vyjeli na sto osm procent a další měsíc už všechno běželo hladce. Zatímco jsem z odpálené foroty vrtal, pomocník za mnou fedroval a končili jsme nanejvýš za pět hodin.

A i jinak jsem od dubna cosi očekával. Při počáteční obhlídce díla jsme nepronikli daleko. Asi po třiceti metrech tarasil ohodbičku zával. A dokud jsme tím závalem neprošli, dalo se jen snít o tom, co se skrývá za ním, a kam chodba vede. Prohryzávali jsme se tím závalem v první dekáde, a sotva se objevila škvíra, proplazil jsem se na průzkum. Už první pohled potvrdil, že tuhle stařinu razili v protisměru, svědčily o tom stopy oškrtů ve stěnách. To vypadalo slibně, chodba musela odněkud vést.

Postupoval jsem štolou a v tichu, nastřádaném za staletí, kdy sem nevčkročila lidská noha, jsem slyšel zrychleně

bít své srdce. Šel jsem opatrně, někde mohla číhat díra starého komína, mohl se propadnout strop, místy jsem po čtyřech přelézal zborcenou vyzdívku z plochých kamenů, která přes obdivuhodnou trvanlivost a pečlivost neodolala času. Asi po stodvaceti metrech jsem dorazil k dalšímu závalu. Sedl jsem si před tu haldu vlhkého materiálu, který zahrazoval cestu vpřed, a počítal jsem. Když zapnem a pojedem v plném tempu, můžeme se k tomu závalu přiblížit za necelé dva měsíce, možná už za šest neděl. Vrátil jsem se zpátky, natáhl hadice a navrtal jsem na třímetrový postup. Neubránil jsem se zklamání, že ~~dl~~ ucouvl za další překážku, ale hnali jsme se dopředu jako chrti a naděje zase stoupala.

Za duben jsme vyjeli na sto čtyřicet procent. U vchoďu do kulturáku, hned vedle kuchyně, právě v té době instaloval Hlavní pracovní kroužek velké vývěsky tak, aby každému padly do oka. Byly to tak zvané tabule cti a hanby, s mým helfrem jsme zaujali na té první osmnácté a devatenácté místo, hned za třemi pětkami Samcovy úderky a nějakými dvěma idioty, kteří si buď špatně spočítali výkon, nebo skutečně dřeli. Ještě horší malér nastal, když se ukázalo, že ke květnovému výročí osvobození byla vyhlášena soutěž. A tak jednou při nedělním nástupu byli všichni vynikající pracovníci slavnostně vyvoláni a vyznamenáni samotným náčelníkem tábora.

Náčelník se jmenoval Salzman, měl růžolící okrouhlou tvář, čistounkou vyžehlenou uniformu s nárameníky podporučí-

ka, a měkkou buclatou ruku. Předal mi olejem namalovaný obraz krajiny ve žních, vyrobený nějakým vyšínutým samoukem na ůstředáku. Polovinu plátna zabíral kombajn, blýskající oce-
lovou novotou, o zbytek se dělilo nebe s nyvými beránky v
horní polovině, a ostrá žluť zcelených lánů dole. Kulaci po-
tom na cimře marně dumali, jaký druh obilí hodlal mistr asi
ztvárnit, když to byl skutečně výstavní. Dále jsme s dědkem
obdrželi obálku s kapesným. Obsahovala skoro čtyři tisíce, to
znamenal, že jsme původně dosáhli ~~výdělku~~ přes dvanáct tisíc
výdělku. A za třetí nás náčelník odměnil povolením mimořád-
ného dopisu, do něhož jsme mohli vložit předaný a vyplněný
formulář, opravňující k návštěvě určeného vězně rodinnými
příslušníky.

Potom držel řeč osvětář. Dával nás, jak jsme tam tak
stáli, na posměch celému lágru, za vsaz, během projevu užil
nejméně šedesátkrát výrazu práce. Zvrhlo se to všechno v
příšerný třapas, ale ostudu mi pomáhaly překonat dvě okol-
nosti. V podzemí jsme se blížili tryskem k závalu a pak, což
se jevílo nepochybné a na dosah, po půl roce uvidím Irenu.

Když jsme se prodrali na dva odpaly k závalu, přibírku
zastavili jako neperspektivní, a přeřadili nás razit ale dnou
na žílu Geier na druhý konec patra.

Na návštěvu přijeli rodiče bez Ireny. Pravda, k rozho-
voru a setkání tváří v tvář k zadrátované přepážce do návštěv-
ní místnosti byly připouštěny jen dvě osoby, ale s Irenou

jsme se aspoň mohli vidět při vystupování nebo nastupování z autobusu, na cestě mezi parkovištěm a návštěvním barákem, skoro padesátimetrový úsek, jaká veliká vzdálenost, lemoval špalír rodinných příslušníků, mohli jsme se pozdravit, prohodit pár slov, vyměnit pohledy. Ale ona nepřijela. Mohl jsem se kochat pohledem na ni po celou jednu zázračnou minutu, ta šedivá louka, uprostřed níž stál jako vykotlaný zub osamocený návštěvní barák, obehnaný oplocením, by se proměnila v některé zákoutí krajiny, kudy jsme dříve spolu prošli, slunce by vysvitlo zpoza mraků a ozářilo dlouhou řadu mých příštích dnů, ona však nepřijela.

Vždyť přece chybělo tak maličko, aby postávala opodál ve skupince muklyň, dopravených sem jiným autobusem ze ženských komand, navlečených do halinových kalhot a blůz, fungl nových, propůjčených k této příležitosti ze skladu podle stejného předpisu jako nám, stačilo kdysi vyslovit její jméno a to, že věděla. A ona nepřijela.

Ženy byly častým námětem muklovských rozprav. Ženy se staly snem, ale tím, jak se násilím vlácel do špinavého a hrubého prostředí na zem, hrubl ten sen do podoby historek, které jsem většinou nesnášel. Odpuzovalo mě, že většina vypravěčů, dávajících k lepšímu své zážitky se ženami, pozbývá sebeovládání i takt z marné touhy, a nad vlastními slovy kaní jako hladoví psi. Náš vztah s Irenou mi připadal tak čistý, že jsem ho nevydával do obecného vlastnictví a všanc.

Nedával jsem nikomu číst ani její dopisy.

Tenkrát jsem už dostal dva, a opakovanou četbou jsem znal jejich znění nazpaměť. A nadosmrti mi asi nevybledne v paměti básně Antonína Sovy 'Ještě jednou se vrátíme', kterou přiložila k prvnímu z těch dvou dopisů. Ano, vždyť ještě jednou se vrátíme zamyšlení, kde prudce květ voněl, že svedl nás z cesty, když šerivým stříbrem tekla nad potočky ve-
čer, a ještě jednou se vrátíme, kde píseň jsme slyšeli z oken, jež hleděla k zahradám zmlklým...

Ve třetím dopise mi Irena oznámila, že čeká dítě a že se bude vdávat.

Dokud dopisy podobného rázu přicházely kamarádům kolem, měl jsem pocit, že část viny je i na nich samých, když si vybrali takové ženy, snoubenky nebo milenky, a že mně se něco takového nemůže přihodit. Nejvýmluvnější byl případ Karla Klasy, starého známého ze Čtyřky v Bartolomějské. Toho jeho žena milovala tolik, a tak usilovně se pokoušela ulehčit mu výslechy a zaonačit mírnější trest, až si nakonec jeho vyšetřovatele vzala. Karel sice vyfasoval jenom čtyři roky, ale nenesl to lehce. Navenek sice dával najevo okázalý cynismus, ale oproti Čtyřce povadl, elegantní frajer vypadal teď ošuntěle a chodil s úzkými rameny nahrbeně, jako kdyby ho přespříliš tížila zešedivělá hlava s notně prořídlými vlasy.

Ani ten poslední dopis od Ireny jsem nedal nikomu číst.

Ležel jsem na kavalci a nemohl usnout. Uvažoval jsem, jak se jen mohlo stát to, co se stalo, hledal jsem důvody a nenalézal ten pravý. Cítil jsem se tupě.

Vrátila se odpolední směna, kluci chodili na umývárku a pro večeři, začali se uládat ke spánku a já pořád nemohl zaspát. A potom se ve dveřích objevil kápo a vyvolal mé jméno.

"Obleš se a pojď na velitelství, Mukle," zakváká, když jsem se mu ozval.

"Co se děje, starší?" ptal jsem se.

"Pan osvětový tě chce vidět. Tak pohyb!"

Noční výsledky nesliboval nic příjemného. Podobné výlety na velitelství často končily v korekci a pak rychlým transportem pryč. Kluci mi adresovali pár povzbudivých slov, a za chvíli už jsem klusal za rozkolébaným kápem na velitel-
ský barák. Vstrčil mě do jedné dveří a sám zůstal na chod-
bě.

Osvětový referent byl hubený a bledý mladíček, o málo starší než já. Brzy jsem poznal, že na mne nic konkrétního neví. Začal tím, že ve spisech mám poznámku o hudební činnosti, a proč tedy nehraju v táborové kapele. Vysvětlil jsem mu, že mi chybí jak nástroj, tak i chuť, a že v muzice už dobrého kytaristu mají. A konečně, že mě dechovka, kterou tady hrají, nijak nebaví. On se ironicky otázel, zda dávám přednost onomu druhu hudby, kterou prohníla kapitalistická

společnost ohlupuje pracující lid a kterou nazývá jazzem, a já mu to jednoslabičně potvrdil. Chvilí přednášel na téma té prohnílosti a já jsem mlčel. Pro vyslýchaného je průběh výsledku tím příznivější, čím méně toho napovídá sám a čím více vyslychající. Pořád jsem se snažil uhadnout, proč asi mě dal zavolat. Nepřišel jsem na to, ani když mi kladl otázky po tom, jak jsem žil před zavřením, co jsem dělal a co chtěl dělat. Robřesklo se mi teprve v okamžiku, kdy vyslovil Irenino jméno.

Všechno se rázem objasnilo. Jakožto osvěták měl na starosti cenzurování dopisů, neušel mu zřejmě ten Irenin krasopisný list, a tak si mě neprodleně předvhlal. Proč? Aby viděl, nakolik to se mnou zacloumalo? Aby se na tom popásl? Aby se pokusil nějak využít situace? Tyhle možnosti mi probleskly v hlavě a okamžitě jsem se rozpálil do běla. Odsekl jsem, že mu do mých osobních vztahů nic není, a že o nich odmítám hovořit. A když začal s tím, že jsem mladý, mám před sebou tolik let trestu a že bych mohl při dobré vůli své postavení zlepšit, vyštěkal jsem na něj, že jestli má být tohle nabídka ke spolupráci, tak se obrátil na špatnou adresu, že si klidně těch jedenáct let odkroutím a vydržím třeba i dvakrát tolik, případně radši zhebnu, než abych pro ně bomzoval. Dost jsem křičel, on však zůstal klidný. Usmál se jen těmi bledými, tenkými rty, poznamenal, že si mohu věci ještě rozmyslet, poněvadž nikdy není pozdě, a dal mi odchod.

Teď mám zvláštní pocity, když si představím tu scénu, jak tam vězíme v malé místnosti, jejíž stěny jsou vyzdobeny plakáty a přibouklými hesly, dva mladí kluci, mezi námi stál a já na něho řvu, opřen dlaněmi o jeho desku. Kromě toho stolu nás ještě dělily barvy uniforem, které jsme měli na sobě, názory na význam těch hesel na zdech, ale byli jsme blízcí věkem, možná, že jsem ho podezíral neprávem, třeba se někde ve vnitrozemí zamiloval do holky, o kterou se bál, oni mu vycpali lebku technickým minimem marxismu a poslali ho do opičích hor převychovávat nepřátele lidové socialistického zřízení, ale on se chtěl/přesvědčit, jaké to je, když zahne holka.

Nebo držel noční službu, nudil se a zamloulo se mu zpestřit si dlouhou chvíli. Když později přišel na Svornost Vašek Roziňák z národního mužstva, které místo k obhájení / titulu mistrů světa do Londýna poslali do lochu, brzy si z podobného druhu výsledků skoro zoufal. Kdejaký podstaršina, ač vysoce třídně uvědomělý, se rád dozvěděl něco bližšího o tom opovržením hodném kapitalistickém světě a městech jako Paříž, Ženeva, Stockholm, kam se sám nejspíš sotvakdy podíval.

Tehdy jsem ovšem měl na onu záležitost jednoznačný názor a třásl jsem se vzteky. Když jsem vypadl z kanceláře, v šeru chodby u vchodu prosvítla bílá skvrna. Byl to kápo, stál s rukama za zády v bezvadně vyžehlené cvilinkové unifor-

mě a pohupoval se ze špiček na paty na svých plochých nohou. Když mě zaslechl přicházet, pomalu se otočil.

"Pojď se mnou, mukle," řekl.

Tak přece jen do koreje, pomyslí si. Osvětlák rozhodl o tom, že mě zamázne, už před výsledkem. Ale kápo místo ke korekci zamířil k protějščímu čtvrtému baráku, vstoupil dveřmi vedle cáčovny a zavedl mě do separované místnůstky, kterou obýval sám.

"Seď si, kurva," ukázal na židli u okna.

Pak se s heknutím sehnul, zpod kavalce vytáhl litrovou láhev, s poličky sebral dva plechové hrnky a nalil do nich štědrrou dávku.

"Napi se, mukle, moc ses mi líbil s tím cipem, kurva," třískl svým hrnkem o můj.

"Ty's to slyšel, starší?"

"Poslouchal jsem za dveřma," přikývl. "Kdyby se, kurva, nedali muklové od nich tolik jebat, bylo by to na lágru jináčím."

Napil jsem se a strnul. V hrnku byl denaturovaný líh, v první chvíli se mi zdálo, že mám propálené hrdlo. Kápo pobaveně pozoroval, jak lapám po dechu.

"Co je, kurva, nechutná ti špiritus?"

"Ale jo, docela to jde," vypravil jsem ze sebe. A pak jsem v náhlém popudu dodal: "Dneska jsem dostal psaní, že se moje roba bude vdávat."

"Jsou to všechny kurvy, kurva," usoudil kápo. "Ta moja byla též taká."

"Jak to s ní bylo, Rudo?" odvážil jsem se zeptat.

Kápo se nad tím pozastavil. Pohlédl na mne úzkou štěrbinou mezi těžkými víčky, ale pak shledal, že můj zájem je nelíčený. Pozvedl plecháč k ústům, dal si loka, který by mě srazil ze židle.

"No ja, v krčmě mi pravi Janek Polak: 'Ty taďy ohlasčeš a muj Francek ti jebe babu'. Tož ja hned dom a na ňu, co ma s Franckem. A ona kurva spusti: 'A co by, ty dacane, ty's porád kdes v krčmě u karet, tahni ke všem šlakum'. Jáá jsem chlop mirny, znaš mi, tolerantny, ale takhle ječet, kurva, to ne. Chopim sekuru a buch ju, ne moc, ale hledim, a kurva ba tvrda. Co robiť teraz?"

"Co's robil, Rudo?"

"No co? Rozsekal jsem ju do kufru a pochoval v lese. Do týdne ju našli, kurva," povzdechl kápo. "Ja, s babou maš cštaru, ať s živu nebo mrtvu."

"To jsi měl opravdu smálu, Rudo."

"No ja, nechcel jsem ju dobiť, dali mi frak," pokývl zvelna kápo hranatou hlavou. Pak se vzbopil: "Dopi, kurva, dame si repete, mukle."

S vypětím vůle jsem sice dopil, ale na další dávku denaturáku mi chyběla odvaha. Omluvil jsem se a vycouval z Kochajevičova kamrlíku. Je zvláštní, že když teď na Ruda mys-

lím, nevidím ho jen jako obávaného kápa a sadistu. Vybarvuje se mi obraz toho lidozvěra, který neměl ani svou vlastní řeč a vyjadřoval se směsicí argotů, posbíranou po barácích koncentráků, jak sedí za stolem v neposkvrněné uniformě s červenými šňůrami od nárameníku přes prsa a beze slova hledí, jak odcházím a zanechávám ho tam samotného se stínem ubité ženy, která nejspíš vůbec neexistovala, která se zrodila toliko v kápoově mozku, jakožto - podle jeho měřítek - morálně ospravedlnitelnější příčina jeho odsouzení. A vidím jeho oči, které postrádaly v tu chvíli příznačný nemilosrdný výraz. Nepřipadá mi, že se mě ohtěl fyzicky zmocnit, určitě poznal, že by to nešlo bez násilí, a tím takový záměr tak jako tak padal. Jeho pohled vyjevoval jakýsi podiv nad tím nesrozumitelným světem, který se děsivě točí a cucky přejitých obětí rozmetává na všechny strany.

Ani jsem se nešel podívat, když padl. Zdálo se neuvěřitelné, že by muž, prakticky vládnoucí nad lágrem, mohl kdy být sražen z výšin své moci, ale stalo se to. A v jediné minutě.

Kápův pád zavinil pes. Byl to kříženec vlčáka s nějakým voříškem, hubený tulák, kterého muklové našli pobíhat po závodě a propašovali na tábor. Pes dostal jméno Haryk a tolik žrádla, že se v něm topil. Kochajevič k Harykovi přilnul jako k nikomu z lidí, spali a chodili všude spolu. Přesto zůstal Haryk oblíbencem celého tábora, miloval mukly

a nenáviděl bachaře. Když při nástupu přecházeli před nastoupenými pětice sčítači, za formací vězňů současně s nimi běžel Haryk, chlupy na krku zježené, a tlumeně vrčel, jako kdyby varoval, že zakročí proti každému, v zelené uniformě, kdyby chtěl ukřivdit někomu v těch hnědých. Harykovo chování zřejmě ovlivňovaly nějaké hlubší důvody než materiální, protože muklové ho sice překrmovali, ale bachaři mu nijak neubližovali. Jednou ráno ovšem Haryk vycenil tesáky i na samotného náčelníka Salzmana, kápo odmítl nechat psa vyhnat z tábora a za čtvrt hodiny už seděl v temnici. Pes kňučel přede dveřmi a zevnitř skřípal Rudův hlas:

"Vyser se na ně, Haryku, uteč z toho srabovýho lágru, bo ťa taky ten zkurvysyn zabí."

Když Kochajeviče odváželi, nechali nastoupit vězně na apelplac. Kápo šel, v obyčejné utahané halině se nesl stejně pyšně jako dřív, nevšímal si výsměchu a jízlivých poznámek, pršících z davu, kolébal se na ploských nohou k bráně jako koráb s proraženým bokem. Sotva s ním smýkli do přistaveného kamiónu, ozvala se z druhého konce tábora krátká dávka ze samopalů. Haryka zastřelili za třetím barákem. Zlomyslně repetící zástup naráz zmlkl. Povel k rozchodu se odrazil od hradby mrazivého mlčení. Musel být ještě dvakrát opakován, než se vězňové pohnuli. Haryka jsme pohřbili hned u ostřelovaného pásma, jako kdyby byl odvážlivec, který šel přes dráty, a zahynul ^u útěku.

Starousedlíci tvrdili, že v těch místech kdysi prošli dva Němci, frontoví vojáci, Vyrobili si dřevěné konstrukce v podobě téček, na ně přibili desky nasáklé vodou, pod ochranou těch plandavých stěn doběhli k drátům, prostříhali se a prošli. Prali po nich z okolních věží jako diví, ale kulky sklouzávaly po mokrých dekách. Přihodilo se to krátce poté, kdy byl tábor dán do provozu a měl jen jednoduché oplocení. Dvojitým koridorem by prošli stěží.

Pozoruji, že mé úvahy pořád krouží kolem otázky moci. I já jsem měl moc, ne sice takovou jako Ruda Kochajevič, který zpravidla zahajoval své projevy úvodem: "Já a pan náčelník jsme se rozhodli..." Měl jsem však dostatek moci, abych rozpoznal, co to obnáší ji mít, a protože jsem poznal, už ji někdy nechtěl mít. Moc plodí kompromisy, a já bych chtěl žít svůj život pokud možno bez kompromisů. A tak co je Božího Bohu, ale císaři mohu nadále platit jen pod donucením, takovým, kde není vyhnutí. Ale už nikdy dobrovolně a pod zorným úhlem skutečnosti, že konám víc dobra než zla. Poněvadž díl toho zla je vždy v konečném výsledku obsažen. Po této zkoušce, po tomto úseku cesty už nikdy nebudu brigádýrem. To není role pro mne. Teď končí, proto odsun ze Svornosti vítám.

To, čeho lituji, je ztráta party. Ta byla skvělá a s její pomocí se dalo mnohé překonat. Když bylo nejhůř, vždycky se našel někdo, kdo vymyslel vtip nebo fígl a podržel ty

druhé. Pokaždé to byl někdo jiný, ale vždycky se našel. ~~Vždyť~~
Parta dává sílu vzdorovat srabu všeho druhu.

A Svornost byl srabový lágr. Vřed na vrcholu kopce, blízko nebe, které jako by těžce padalo dolů, prašivina, zastrčená do ústraní před očima světa, odtržená od země dole, s níž ji spojuje jenom to prokleté schodiště. Ano, teď se mi ujasnilo, těch dvě stě schodů je vlastní podobou tohoto lágru. Zůstanou natrvalo zaříznuté do našich myslí svou zubatí-
nou. Jako kdyby napilovala vruby do našich srdcí, jak jsme přes ni neustále vláčeli svá těla sem a tam.

Schodiště tvořilo most ke všem důležitým dějům, mnohé se na nich přímo odehrály. Chodilo se po něm do práce i na brigády. Zpočátku také každou sobotu do Jáchymova drhnout esenbákům kasárna. Sestupujeme po nich jednou a muklovi vy-
padne z ruky krabička zápalek, otevře se, a z ní prchají roje štěnic na všechny strany. Rychle ji sebral a vstrčil do kapsy.

"Myslíš, že jich bude takhle na táboře mín?" ptám se ho.

"Ne, ale zato v těch kasárnách jich bude víc," zazněla lakonická odpověď.

Příště už jsem nesl také plnou krabičku. Jak hbitě zalézaly do šera pod kavalce, když jsem je vypustil ve společ-
né ubikaci našich vychovatelů. Tyhle brigády ostatně brzy skončily, nejspíš právě zásluhou štěnicových bomb.

Za rok přišlo údobí represe. Na Slavkovsku pět muklů při pokusu o útěk zabilo dozorce. Následovala krutá odvěta. Klu-ky rozstříleli hned po dopadení, a trestní sankce postihly všechny tábory na Slavkovsku a Jáchymovsku. Jako předehra proběhl na Svornosti velkolepý filcunk. Když jsme se vrátili po třech hodinách z speláku na cimru, ležela uprostřed jediná veliká hromada. Pokrývky, prostěradla, boty a hadry posloužily za základ pyramidy. Další vrstva pozůstávala z obsahu vysypaných krabic. Rozbité sklenice se sádlem z ruských přidělů, tabák smíchaný s cukrem a vytlačenou zubní pastou, všechno jediné k vyhození. A docela navrch trůnil m můj obraz s námětem socialistických žní. Plátno prošlápla bota nějakého horlivého mstitelce, skvěle nablýskaný kombajn odnesl ten zásah naplno. Změnil se v cáry zborceného šrotu a připomínal tank po prohrané bitvě. Obludný výtvar postihl ten konec, jaký jsem mu měl připravit vlastnoručně dávno předtím. Zůstalo nám jen to, co jsme nosili v kapsách. Z osob-ních potřeb směl vězeň vlastnit jen kartáček na zuby a mýdlo. ^{Okamžitě} následovalo snížení dávek stravy, ruské přiděly odpadly. To už bylo horší, ačkoliv pořád ještě neomezili přiděl chleba, o pravém hladu se tudíž nedalo hovořit. Snížení přidělu topiva se prakticky neprojeвило vzhledem k dalšímu opatření, které ovšem znamenalo pohromu: Šest hodin povinné brigády denně a bez výjimky.

Ta uplynulá zima byla krutá. Odpolední šichta nastupova-

la na štráfku hned po odchodu ranní do závodu, ještě za tmy. Noční a ranní společně po odchodu odpolední až do večere. S připočtením času na cestu, umytí a jídlo, nezbyvalo víc než pět hodin na spánek v prochladlých světnicích, které se nestačily za tu zbývající chvíli do večerky vytopit. Na směnu jsme oblékali fáráky vlhké, zmrzly na nás jako krunýř, než jsme sfárali do podzemí.

Během těch zimních měsíců jsme zpevnili celé schodiště prkny, odházeli z něj tuny sněhu, tisíckrát zametli každý schod. Zvýšili jsme drátěný výplet koridorů, a když už nezbyvalo co zlepšit, nahnali nás budovat nové oplocení na vedlejší louku, jako kdyby v sousedství plánovali další lágr. Prohrabávali jsme se závějemi, obklopeni strážci s napřaženými automaty. Oni měli na sobě těžké kožichy, my jen halinu přes spodní prádlo. Zima však krušila všechny, zuřili jsme společně, že musíme taďy zbytečně blbnout. A nenáviděli jsme se tak, že jsme jedni druhým přáli smrt. Dodnes se nemohu vynadivit, že nás jednoduše nepostříleli. Ale nezabili ani jednoho, a my jsme tu nejhorší dobu přežili.

Dříve jsem toužil vychovat se k tvrdosti. V tom údobí, které začalo právě před rokem, nebyl nedostatek příležitostí poučit se více o tvrdosti. Tvrdosti onoho druhu, o níž je zmínka v jedné básni Rudyarda Kiplinga, kterou prý měl Masaryk pod sklem na pracovním stole: 'Když něhu sneseš přílišnou i tvrdost...'

Jak už dnes vím, je totiž určitý drobný rozdíl mezi tím, být tvrdý, a oním umět tvrdost snášet.

A tak ti teď, Svornosti, děkuju za to, cos mi dala. Ne že bych ti chtěl lichotit, víc je toho, co jsi zůstala dlužna. Že nepřišla svoboda zvenčí, že nás Američani neosvobodili, za to nemůžeš. Ale neukázala jsi mi cestu k té svobodě, kterou jsem dole usilovně hledal.

Ale když tady na horním kavalci nyní dopisuju svůj moták, zdá se mi najednou, jako kdyby ta cesta ke svobodě ani nevedla polozavalenými štolami těch, kteří byli před námi, ani výbuchy třaskavin při ražení podkopů nebo přes zábrany mříží.

Konec 1. dílu

Praha únor 1975 - únor 1976

